

(2)

TRIAS
DISSERTATIONUM
MEDICARVM
AD DIÆTETICAM POTISSIMVM
SPECTANTIVM,

QVAVM

I. *De Ægrotantium Conclavi.*

II. *De Frictione*

III. *De Balneis Particularibus.*

INSCRIBVNTVR,

QVÆQVE IN ILLVSTRI
ACADEMIA LIPSIENSI

DIVERSIS TEMPORIBVS CONSCRIPTÆ ET HABITÆ
SVNT

AVTHORE & PRÆSIDE

CHRISTIANO MICH. ADOLPHI.

Philosoph. & Medic. Doctore, Facult. Med. Assessore, S. R. I.

Acad. N. C. Collega B. M. V. Collegii Collegiato & Med. Pract.

NVNC AVTEM IN VNVM FASCICVLVM COLLECTÆ

LIPSIÆ,

SVMP TIBVS HERED. GROSSIANORVM.

M DCC XXVI.

DISTRICT OF COLUMBIA

MAY 18 1871

AD DISTRICT OF COLUMBIA

RECEIVED

OFFICE

OF THE DISTRICT OF COLUMBIA

IN THE DISTRICT OF COLUMBIA

OFFICE OF THE DISTRICT OF COLUMBIA

RECEIVED

OFFICE OF THE DISTRICT OF COLUMBIA

RECEIVED

OFFICE OF THE DISTRICT OF COLUMBIA

CHRISTIANITY

OFFICE OF THE DISTRICT OF COLUMBIA

RECEIVED

1871

OFFICE OF THE DISTRICT OF COLUMBIA

I.

DISSERTATIO MEDICA

SISTENS

ÆGROTANTIUM
CONCLAVE,

HABITA

LIPSIAE DIE XXIV JULII AN. MDCCXI.

A

D. CHRISTIANO MICHAELE
ADOLPHI.

PRÆFAMEN.

Trenuus ac solers Belli. Dux, ut urbem recuperandam feliciter vincat & capiat, hostesque e sede sua ejiciat, consiliis concordia stabilitis cum agminum Ducibus prudenter nixus, omnem debitum apparatus prius bellicum construit instruitque, & quam maxime cognitum meditatumque habet, quo potissimum armorum genere, cum hostibus oporteat congregari; ipsum dein Martis discrimen forti animo firmo-

que pectore cominus eminusque pugnaturus init, urbem, corona cingit, suis, quid opus sit factu, precipit: copias turbasque in diversas partes agi jubet, quando ubique Peditatum aut Equitatum educere expediat, ex quo angulo accersenda sint auxiliatrices copia,

copia, expendit, cuniculos agit, aggeres exstruit, mœnia tormentis sternit atque subruit, resistentes ac propugnantes fortiter aggreditur, insequitur illos &c. Interea simul & omnia undique perspicit, omnibusque prospicit, castra sua vallis, aggeribus fossisque circumdat, propugnacula roborat, omnesque aditus provide valida manu occupat firmatque, contemplatus ab omni parte loci naturam, excubias distribuit, sufficientique presidio custodit, ne digitum quidem, ut ajunt, transversum ab armis discedit, omnia a tergo tuta præstat, imo fines extremos tuetur, atque simul seditionum semina tollit, nunquam securum satis se æstimat (ut enim miles gregarius semper audax, ita Dux nunquam securus esse debet, memor Pelopidam & Marcellum nimia securitate, uno die omnem multarum lustrarum perdidere gloriam) neque unquam cautius excubias agit, quam cum pacis speciem exhibet hostis. Nunquam non stat pro castris, etiamsi tranquillæ rerum status esse videatur, imo cum fugam aut inducias simulat hostis, ne ab externa vi & vel longissime etiam veniente hoste aut in opere impediatur aut obruatur arceaturque, ac ne tam virtute hostium quam vitio suo inopinans obruatur atque vincatur. Atque interdum vel angustia & difficultate loci, vel rerum necessariarum inopia mutat castra, vel ubi vi agere non semper commodum optimumque videatur, versutia, calliditate, stratagematibus circumvenit hostem, molitur dolum & machinas, componit fallacias (quæ in bello vel juxta alios, in amore quoque) æque ac in Medicina conf. Plato 3. de republ. Hipp. epid. 6. 4. 8. Gallen. Comment. & 84. method. habentur & probantur) Nihil inexpertum, nihil metu vel negligentia omissum relinquit, bene gnarus oscitanter & langvide in bello, rem agere, periculum ac impensas & hostium potentiam augere, & timidis animum addere. Adeo verum est, prudentem Medicum cum Imperatore bellico perito comparare posse, posse cum militia medicinam, ut existimem Medicum, qui artis ope feliciter cupit morari festinantia mortalium fata, rectissime agere qui studet imitari talem solertem ac prospicientem belli Ducem, quique semper & ubique aliquid facit, salutis hominum

A 2

causa.

causa. Etenim uti illum fortitudo, constantia, prudentia, vigilantia, astutia, concordia & reliquæ militares virtutes ornant atque condecorant, sic Medicum quoque iisdem præditum commendant atque evebunt. Ambo hostem aggrediantur, ambobus ut vires suas cum hostibus metiantur necesse est. Amborum victoria pax salusque finis est. Quemadmodum in bello, ita quoque in arte nostra medica nihil fere tam leve est, quod non magnum interdum rei faciat momentum; Levia autem & minima non censenda quæ ad hominis sanitatem quomodocunque conferunt. Externorum speciatim quoque ea est conditio, ut licet minima interdum illa visa sint, ita tamen afficere naturam possint, ut illius actiones salutare impedire & irreparabile detrimentum afferre, imo præsidia medica reliqua exhibita eaque optima frustranea reddere vel evertere prorsus valeant. Et hoc ipsum est quod Hippocrates, qui ad minima sæpius descendit, apb. illo scite monuit. „Nec solum, inquit (Medicum sc.) præstare se ipsum „oportet, opportuna facientem, sed et agrum & assidentes & exteriora & c. Rursus lib. 6. epid. t. 27. Non parum refert quo in loco quis „decumbat, ut melius aut deterius se habeat aut curetur & c. item „l. c. text. 36. Boni Medici est & cubiculi domus & lecti & externorum providentiam habere, atque omnia disponere, ut maxime ad ægroti gratiam & utilitatem referantur.„ Et Galenus maxime copiosa satis oratione commendavit idem 6. de morbis vulgaribus com. 2. p. 330. Ideo providus Medicus, quem ratio ducit agentem, cui cum irreconciliabilibus humani generis hostibus, morbis scil. sors subeunda est, horum omnium conscius, cum harum rerum alterius altera poscat opem atque quasi conjurent, intentus ad cuncta sit, omnia accurata mentis indagine constituat, ordinet, disponat, advertat, nunquam occasione desit sua, neque occasionem suam det hostibus, non modo satis habeat præscripsisse & applicasse utilia, apta & præstantissima remedia, quibus velut armis idoneis debellare morbos conatur, quæ illorum causarumque exigit series, sed & simul reliquas circumstantias omnes rite attendat, prospiciat, regimen quoque circa externa circumspicte obser-

observet, omnia examinet provide, nihilque admittat facile, quod a-
gris ullo modo nocere aut illorum saltem convalescentiam remorari
posset. Tanto magis enim in agris & circa eos omnia exacte sunt ob-
servanda, quanto magis obnoxia laevis infirmitas est, ut re bene undi-
que gesta, ut Virum probum ac conscientiosum decet, parva ante salute
illaque firmata profligatis morbis clarus ratione, consilio & industria
constet, & digna reportet tropaea. Quivis jam hinc intelligit, quid
me de agrotantium Conclavi scribere impulerit, utpote errores, qui
circa hoc ipsum quotidie & ubique committuntur, aut non advertuntur,
non leve subinde damnum agris adferre solent. Omnia enim
haec ad Diatam pertinent, ex cujus ordine in curandi ratione (etiam
maximorum & pertinaciter resistentium malorum) praesidia primo
loco, primaeque acie ordinario forent collocanda (contradicentibus
licet Paracelso vid. com. apb. 5. sect. 1. & Helmontio, & qui eos sequun-
tur) quibus scilicet sapius solis, nulla vero sine illis absolvi potest cu-
ratio, & tutissime; cum in reliquis baud raro aliquod subsit periculum,
quod veteres maxime agnovisse videntur Asclepiade Duce, qui plures
cura, circumspeditione, regimine bene ordinato, impediendo malum ae-
rem &c. quam medicamentis sanaverunt. Quo etiam Galenus
respexit, in comm. in Hipp. L. de V. R. in acut. Quare ea tantum profe-
ram, quae a plurimis ignorantur, a multis negliguntur & ab omnibus ta-
men observari debent, praesuppositis artis nostrae salutaris fundamen-
tis. Te vero B. L. humanissime rogatum cupio, ut laborem hunc
nostrum equi bonique consulas, veniamque concedas, si quando omissa
ad huc errata aut inequalitatem dictionis aut ordinem perturbatum
interruptumque annotabis, quod non ampliori pomario itidem fini-
tum illum voluerimus, ac non continuus quidam, sed interruptus sa-
pius & festinatus fuerit labor. Deus ceterum T. O. T. Q. M. votis
nostris adsit, precamur.

§. I.

PRimas ut inter Diætæ objecta sic etiam præsentis tractationis aer nos undique ambiens quemque continuo inspiramus, & quo nec in secunda nec adversa carere possumus valetudine, tenet, ac non modo primas tenet, sed & maximam complectitur partem, quæque enim hic confiderantur fere non alterant, nisi alterato aere. Namque hic vel per modum suæ compagis modo per affectiones suas modo per varium motum, ut varios morbos producit & exasperat, ita & illos lenit ac sanat, usque eo, ut efficacissima quoque cætera remedia non raro illum non superent. Hinc scite Hippocrates Lib. de flatibus dixit: Aer maximus est omnibus, quæ corpori accidunt & autor & dominus, hinc & veteribus circa aeris selectum maxima erat cura & prima in morbis curandis & pro varia eorum indole varium quoque in modum ejus alteratio. Scilicet perspectum est insurgere morbos maxima ex parte eaque qui Medicis maximam operam imponunt ex anni temporum, ventorum mutatione & alteratione, insolitis tempestatibus & a vaporibus ex terra adscendentibus, atque evenire vere illos morbos, qui ex multis humoribus & qui ex illorum motu novantur, autumno, qui ex corruptis fiunt frequentius, ita tamen, ut docente observatione plures ægrotent æstate, plures vero moriantur autumno. Sanguinem enim tunc in autumno a prægressæ æstatis calore ad pauperiem redactum ac spiritus magis consumptos in causa esse, non immerito judicat experientissimus Sydenham Method. Curand. Febr. S. I. & quod evacuationes tunc temporis ut plurimum damnosæ existant. Speciatim vere gravedines, angina, febres tertianæ, æstate calida & sicca imprimis, continuæ magis & acutæ, diarrhoeæ, ophthalmiæ, aurium dolores, autumno quartanæ, affectus hypochondriaci, mania, lienis tumores, hydropes, tabes: hyeme tussis, pleuritides, affectus soporosi &c. frequentius accidunt, mutantur, pejoresque redduntur, hinc variolæ, morbilli, febres lymphaticæ nunc benignæ nunc malignæ apparent. Porro observatione constat, quod sicco coelo subjecta serosa arthritica, pluvioso & nebuloso phthisici, peripnevmoniaci, hectici & difficili respiratione laborantes, minus habeant de quo conquerantur, (ob mitiorem nimirum sanguinis ad pulmones appulsum) quod humida in specie hyems gravidis sit infausa, ac vere humido ac tepido hyemem frigidissimum subsequente febres morbi que multi acuti eveniant: quod procellosis imminentibus tempestatibus hystericarum paroxysmi exacerbentur: Imo nonnulli morbi de nocte,

nocte, alii de die magis sumunt incrementa; sic v. gr. Notum est, febrem continuam, quæ quidem calorem continuum habet, habere tamen interdium majorem quam noctu; & mali hypochondriaci symptomata mane acerbius semper affligere. Rursus perspectum est, febres quæ aliquam visceris inflammationem comitantur, noctu magis augeri, minui interdium, & omnes morbos a serosa colluvie corrupta & acri, v. gr. cancer, ut & omnes fere dolores ingruente nocte pariter ingravescere, quod tum decidentibus iterum remoto sole effluviis humidis, tum aliis atmosphæram graviores reddentibus & mole sua molestis & motui & ventilationi humorum contrariis adscribo. Atque videbis multos morbos, maxime capitis, pectoris, pulmonum febres quartanas, rheumaticis dolores &c. eosdemque diuturnos, rebelles, abstrusissimosque, quos longus medicamentorum usus etiam præstantissimorum, quos Medicorum prudentissimorum non raro consultationes, consilia, labores, non curare poterunt, mutatione aeris deinceps sanari, mutatis vel anni mensibus, mutatisque iter faciendo locis. Notissimum est, ægrotudines ab humoribus frigidis, crudis, crassis, tenacibus hyemalibus mensibus, ut febres quædam intermittentes &c. vix ac ne vix quidem curari; curari vero eas vel sua sponte sæpiissime æstivis appropinquantibus, quando nimirum sol suavissimo externo suo calore suaque vi omnia vivificante ac exhilarante iterum, macrocosmum microcosmumque fovet, excitat, atque foecundat. Videbis & ob id quosdam morbos in hac vel illa regione difficillime aut nunquam curari, qui in alia facillime curantur: v. gr. lues venerea, catarrhi, tabes, hæctica: (ob aerem gravem, densum, nubilosum, humidum) difficillime aut nunquam in Anglia, facile autem in Gallia, Parisiis præsertim & Montepesulano sanantur. Sic vulnera capitis Florentiæ ut plurimum sunt lethalia (quod aeris subtilitati adscribunt.) Paræus notat Lib. X. c. 8. Vulnera capitis difficiliter curari Bononiæ ac Lutetiæ, quam Avenione, vulnera pedum vero facilius Lutetiæ, quam Avenione, additque rationem, quam ibi videre liceat: Neapoli Hydropicos ad agrum, Puteolanum, Romani tabidos ad Tabianum montem (ob aerem siccum) mittebant. Conf. Galenus L. 5. meth. c. 12. Epiph. Ferdin. Consult. p. 33. aliique. Eapropter olim adeo frequenter ex Italia in Ægyptum & Hispaniam itinera faciebant confer. Cellarii Orig. & Antiquit. Med. cap. 52. longe celeberr. Fridr. Hoffmann in Dissert. de Peregrinationibus sanitatis causa institutis. Wolff. observ. chirurg. I. Montaldus de Morbis cognit. Tract. VII. c. 15. p. 736. Balbinus Misc. R. B. lib. 1. c. 5. adducit Reges Bohemiæ ægrotantes, si ex Austria & Hungaria Bohemiam pervenissent, sanati

tati brevi restitutos fuisse. Eo nomine imprimis celebris est Insula S. Helenæ in mari Atlantico, de qua tradunt, ægros moribundos pene & conclamatos in illam ex India redeuntibus expositos, illico convalescere, incolasque nullum facile morbum præter annosam senectutem nosse. Consilium antiquissimum fuit Hippocratis Lib. IV. Epid. S. V. L. 19. in morbis longis solum vertere. Eratianus ait: „ Migratio interdum Medicina, & in morbis „ mutatio loci sæpe salutifera. „ Similiter Avicenna Lib. 1. Tit. 4. p. 71. opinatur: Ex generibus medicationum esse, mutationem de terra ad terram, de aere ad aerem. Galenus L. de Vet. Cur. corpore langventibus peregrinationem & equitationem commendat. Nec ineleganter Seneca loquitur de Tranquill. an. cap. XV. p. 541. „ Aliquando vectatio iterque & mutata „ regio vigorem dabant, „ Testatur idem de se ipso Cicero Lib. de claris Orat. cap. XVI. & L. VII. Epist. 26. Ob eandem sine dubio rationem olim Reges Persarum & Parthorum pro quatuor anni partibus sedes suas mutasse, ut ex Treunero ad Cluverum p. 172. Neandro in præfat. ad Erat. græc. Linguae p. 44. Athenæo L. 12. c. 2. Curt. L. V. c. 8. §. 1. patet. Hunc ad modum & hodie Augustissimi Imperatores Romani & Pontifices multique Reges & Principes non solum talem conclavium suis in Palatiis selectum instituunt, sed & varia hinc inde optimo & laudatissimo consilio palatia erigere solent, ut diversum sic aerem certis anni temporibus, hic aut alibi salubriorem hauriri queant. In hanc sententiam eleganter Celsus scribit L. 1. C. 1. „ Pessimum Cælum est quod ægrum fecit, adeo & in id quoque genus, quod „ natura pejus est, in hoc statu salubris mutatio fit. „ Dolendum hinc, quod hæc medicinæ pars præstantissima hodie fere negligatur, quare Chorographiam hanc medicam neglectam adhuc inter desiderata Medica cum Celeb. H. Velschio merito repono. Vid. Ejus Som. Vind. Hippocrati ideo laudi ducitur, ut Wigandus & Soranus habent, quod amore Medicinæ ductus per diversas Regionibus profectus sit, experimentaque collegerit, ut rei medicæ effectus & successus per multa loca cognosceret, & his variis modis exerceretur. Huic causæ præterea maxima ex parte morbi endemii tribuendi sunt, ut vexatos fuisse Ægyptios olim imprimis & Arabes vermibus, Theophrastus, Græcos catarrhis Plato referunt. Sic observatur Insulas maris Ægei incolentes Hungaros & Hetruscos epilepsia, Sabaudos tumoribus variis, Hispanos, Helvetos, Carinthiæ incolas strumis, Lusitanos cæcitate, Londinenses tabe pulmonali, Neapolitanos roseolis, Venetos hæmorrhoidibus, Romanos febre semitertiana, observante jam Galeno L. 1. de morb. vulg. cap. 2. Constantinopolitanos peste, Danos, Svecos, Pomeranos, Livonos &c.

nos &c. scorbuto, Lapones, Finnos, Armenios &c. ophthalmia, Misnicos & imprimis fœminas Lipsienses purpura passim & frequenter laborare.

§. II. Quod si itaque adeo multum nec in una saltem re valet aer, quod si etiam sanorum hominum corpora multa multo magis ægrotantium aeris statu alterantur, hic labor, hoc opus sit ut Medentes ea, quæ circa hunc obtinunt, bene observent & ad salutem hominum dirigant, ut sanitatem eorum integram servant, atque tam præcautionem quam curationem morborum præstent moderando, avertendo, contrahendo, corrigendo juvent. Loquitur de hoc ipso ipse Hippocrat. Lib. 6. epid. Textu 9. sequentem in modum. „Non certe exigua pars medici muneris est curare, ut ingressum „& egressum habeat aer, quantum, quando & qua parte oportet in domum, „quam inhabites sanus, aut in qua decumbas ægrotus, idque juxta naturam „morbi & qualitatem venti considerandum.„ Etenim ipsius aeris conditiones habitationes sequuntur, quare & earundem ut pro sanitate conservanda, ita & pro restituenda ea & stabilienda ratio habeatur. Quinimo earundem observatio in diagnosi magnam, sæpe suam addere potest symbolam. Notanter Galenus 5. de tuend. sanit. 2. p. 179. & 180. antecedentia bene considerare sùadet, & inter alia, num domus, in qua versatus sit æger dormiens vigilansque calidior fuerit an frigidior, nec in prognosi, is qui ejusmodi in memorato habet rudis esse potest. In his (habitationibus) primario quatuor illæ summæ mundi plagæ spectantur, & ob aerem & ventos, quos (ut belle Seneca dixit, summus rerum artifex, ad custodiendam cœli terrarumque temperiem dedit) qui ex illis, per quæ media spirant cœli adspectus, salubres vel insalubres dicuntur: nam alterant notabiliter pro varia naturæ suæ, motus plus & minus vehementis ac elevatarum molecularum ratione alterati. Ordinario orientalis & septentrionalis (cæteris paribus, nam varia accidentia, montes sylvæ, flumina, lacus &c. subinde illos variant, nec omnes ideo regiones æqualiter ab ipsis afficiuntur) vid. Plin. L. 11. c. 47. Cels. Lib. 11. c. 1. Scaliger exercit. p. 285. Solis calores violentos suaviter, temperantes omnium ad valetudinem maxime accommodati, ita tamen, ut ille huic vulgo præferatur. Vitruvius hinc & quondam celebris ille Architectus Lib. 1. cap. 1. ita dirigendas domus præcipit ut aquilonem admittant, & Aristoteles, ubi de optima Republica in politicis agit urbes, orientem versus sitas, auroram amicam omnia aurea tinctura pingentem, omnia exhilarantem ac reficientem omnium primum adspicientes saluberrimas pronunciat. Curatius observantibus constat, pauciores mitioresque illas regiones experiri ægritudines & alienas impressiones, nec adeo facile admit-

tere nec diutius retinere fovereque, conf. Verulam. H. V. p. 451. Plinius l. c. Aristot. Lib. 7. polit. Rhazis L. V. de re Med. c. 4. Celsus L. XI. c. 1. & Hippoc. Aph. Sect. III. 16. & L. de a. a. & l. illos prædicat dicens: „Inco-
 „læ regionum, quos venti frigidi & sicci afflant, diuturnioris vitæ quam alii. „
 Orientales vero & Septentrionales sunt ejusmodi. Illi enim per vastissima
 Asiæ spatia super Moraviæ, Hungariæ, Bohemiæ montium juga adeoque be-
 ne temperata, isti vero ex terris Borealibus per varios montes glacie niveque
 rigentes altius moti & depurati (quoniam vapores humidos sursum eve-
 hunt) ad nos transeunt. Ratio causæque peti potest, quod ejusmodi venti
 & particulis suis elasticis magis serenis, limpidis ac subtilibus, nitrosis aerem
 repleant & corrigant, motu suo vivido, validiori & rectilineo magis corpo-
 rum poros constringant, eorum penetralia fubeant, densent, humidum su-
 perfluum absumant, adeoque putredini resistent, fibras motrices robo-
 rent, coloremque firment atque detineant, sicque circulationem sanguinis atque
 humorum promptiorem reddant, corporibus firmitudinem vividumque
 colorem inducant, appetitum generativamque virtutem augeant. Exinde
 colligitur, loca angulos hos spectantia convenire morbis refrigerio opus ha-
 bentibus, acutis, contagiosis, malignis pro intemperie calida & humida cor-
 rigenda, urina provocanda fætu roborando &c. Refert tamen ad institu-
 tum nosse, aerem & magis adhuc ventos hos maxime septentrionales transpi-
 rationem aliqua ex parte impedire insensibilem, fibras imprimis nervosas,
 præter modum quandoque si invalescant nimis diutiusque durent, tendere,
 stuporem inducere &c. Atque hi venti fortius lædunt si humidus austri-
 nus aer diu prius regnaverit, ibi enim redundantes in suis vasis humores in
 vasa majora & viscera vi pellunt, ac trudent, unde intumescentiæ fiunt, ibi
 & feri secessiones & plura mala, quæ has presso pede sequuntur: Quare vi-
 tandi & avertendi sunt, imprimis senibus tenerioribus, rarioribus sensibilio-
 ris constitutionis hominibus & poros angustiores habentibus & maxime iis,
 quibus ferosis humoribus corpus tumidum atque distentum est; hos enim
 maxime irritant frigiditate sua, & stimulant ut fundantur excernanturque
 humiditates, hinc catarrhi, coryzæ, lippitudines, tussis & similia mala insur-
 gunt! Vitandi hi pariter sunt reconvalescentibus, in affectibus nervinis, dolo-
 rificis spasmodicis, inflammationibus & capitis dolore habituali, Ophthal-
 miis, odontalgiis, affectibus faucium & pectoris imprimis tussi pleuritide
 ut & in arthritide & podagra, phthisi, in quibus nimirum fibræ jam præter
 modum rigidæ atque distentæ atque constrictæ sunt. Nocere quoque pos-
 sunt vesicæ & renibus in calculo ut & morbo hypochondriaco, obstructioni-
 bus

bus viscerum, febribus intermittentibus laborantibus, imprimis quartana & recidivas suscitant, item iis qui ad paralyfin rheumatismos, apoplexiam dispositi sunt. Ea quæ dicta sunt jam alii gravissimi Autores notarunt. Sic Celsus Lib. 11. Cap. 1. §. 20. scribit: Aquilo tussim movet, fauces exasperat, ventrem adstringit, urinam supprimit, horrores excitat, item dolorem lateris & pectoris infert, sanum tamen corpus spissat & mobilius atque expeditius reddit. Et Rhasis Lib. V. de re med. Cap. IV. prodidit: ab Aquilonaribus ventis illum custodiendum est, qui in pectore asperitatem sentit, aut tussim patitur; vel cui pulmo aut pectus debile est; hic enim, si aerem attraxit frigidum, ad tussim vel ad sanguinem spuendum velociter perveniet. Præterea hoc quoque aliis constat, mulieres septentrionales menstruis difficilius purgari, difficile parere, paucio lacte refertas esse, phthisin & tetanum pati &c.

§. III. His salubritate modo inferiores habentur venti occidentales humidi, pluvias copiosas & nivem ex Oceano Atlantico nobis advehentes: In frigidioribus nostris locis enim in vapores resolutæ aquæ partes perventæ densatæ, pluvias concedunt. Conf. Fidelis de Relat. Med. L. 1. p. 6. Aspectus vero & ventus meridionalis, qui æstate calore violento molestat, conclavia quæ eum respiciunt in ignitum fornacem convertit & habitantes torret radiis solis per totum diei spatium irradiantibus visum obcoecat, communior veluti insaluberrimus maxime Europæis atque Germanis potissimum censetur. Hinc & auster qui inde procedit, jam apud veteres male audiebat, de quo passim legendus Hippocr. de a. & l. c. 2. & Aph. Sect. 111. Aph. v. 16. 17. Galenus de Ther. ac Pis. c. 2. Rhasis L. 111. c. 25. de vent. & Aere Plin. H. N. l. c. 8. p. 201. Aristotel. f. 26. probl. 46. p. 803. Celsus L. 11. c. 1. Verul. H. V. p. 451. Et hæc eo nobis magis certa explorataque sunt, quod observamus & nos illum summe morbiferum, sicuti id non simplici vice superioribus annis notatum est; imprimis ubi verno tempore copiosior ille extiterit, maxime in subjectis plethoricis, cacochymicis, pituitosis, mulieribus, infantibus, accessisse febres diuturnas malignas, putridas, petechiales, epidemias, variolas, morbillos, dolores, lippitudines, aurium defluxiones glandularum, colli tumores, alvi fluxiones, apoplexias, de lethargicos aliosq; soporosos affectus, paralyfes, inflammationes, dysurias, diarrhoeas & dysenterias, tristitiam, motus, impotentias, raucedines, lippitudines, respirationes difficiles, præcordium angustias, affectus pulmonum insignes appetitus prostrationes & in infantibus præsertim copiosas per varias vias feri evacuationes tineas atque achores in capite. Epileptici etiam

tunc frequentius miserranda exhibent spectacula, recidivæ accedunt, catarrhi & rheumatismi molestant, corpora langvescunt & torpescunt tota, quare non male ab Horatio ventus meridionalis plumbeus & ex hac ratione vocatur. Urinæ porrò excretio langvidior evadit, articulorum dolores moventur, vertigines suboriuntur, & morbi contagiosi, pestis &c. ac notabiliter augentur, de quo testis quoque est Plinius L. VII. c. 50. & Plutarchus. Varro de R. R. 4. notat Corcyram a peste liberatam esse obstructis ubique fenestris austrum & apertis aquilonem admittentibus. Tuncque gravidæ sæpius abortiunt, illæque oborto sanguinis profluvio periclitantur, quare juxta Hippocrat. 3. Aph. 12. austrinum hunc aerem gravidæ merito metuant vitentque. Cardanus in præf. de sanit. tuend. Lib. refert F. Molinum Patrit. Venet. CCCIII. an. ætat. suæ interrogatum quomodo ad tantam ætatem pervenisset respondisse quod non fuerit spaciatus sub umbra turris S. Marci, quod eo loco auster a mari spiret. Notabile insuper est ventis austrinis & occidentalibus lumbricos infestare facile, quare multi illos ad morbos epidemios & recte quidem referunt. Comparet horum ratio omnium morborum, sub tali aeris constitutione calida. (aer enim quo calidior, eo magis infensus est vitæ & sanitati, & ut pl. humida & crassa impura variis heterogeneis particulis & halitibus calidis crassioribus humo secum advectis (quoniam ex præcalidis Africæ terris & Lybiæ arenis exsurgunt, & ex mari mediterraneo vapores secum abripiunt.) debita aeris elasticitas debilitatur, spiritus ascentia sanguinis debita ejusque motus circulatorius impeditur, spiritus ipsi in motu tardiores fiunt & turbulenti, vires hinc corporis dejiciuntur turbanturque, sensus gravantur, excernenda cumulantur, M. Sanguinis corrumpitur, liquatur atque turbatur, impuritas putredoque inducitur, fibræ motrices nerveæ, tendinosæ, carnosæ laxantur ut flaccescant, & pori corporis omnes, & eorum tonus ac robur perditur, partes tenues salinæ & sulphureæ minus laudabiles quibus scatent in humores spiritusque intromittuntur, humores plus justo expanduntur, turgescunt, partesque continentes hinc extendunt, unde ibi stagnant & cerebro ideo maxime & magis hic aer hique venti obsunt quam violenti illi frigidi septentrionales. Plura recensita secundum seriem mala inveniunt apud Deodatum, Lib. 1. panth. Hyg. Cap. 15. Apud chymicos in confesso est, spirante austro, fermentationes omnes vigescere, ex eo quod effluvia crassa, calida, ejusmodi subeant poros internasque particulas valide concutiant. Illustr. Baco de Verul. H. N. Cent. IV. p. 836. observavit, spirante austro ligna intumescere. Præter hæc compertum est, referente Vitruv. L. 1. cap. 4. Cellas, granaria, meridiem spe-

stantia

stantia cito bonitatem suam mutare, & vina fructusque, qui ibi asservantur, non diu perdurare, autumnio primum ea parte quæ ad clima meridionale spectat, folia arboribus decidere, semina vermibus exedi, ædificia austro exposita ruinam & detrimentum citius incurrere. Hunc in modum curiose satis notat Celeberrimus, F. Hoffmannus in observ. Bar. p. 41. multus & ingeniosissimus rerum quoque naturalium Censor atque Scrutator. In altis turribus, horologiorum aureos numeros, occidenti & austro patentes post breve temporis spatium esse exesos. Non duntaxat autem insalubris est aer austrinus, sed & circa meridiem ex nonnullis locis noxius vapor solet exhalare. V.H. Vogleri. Diæt & Comment. c. 25. 176. Verum iterum repetere necesse habemus; quemadmodum purus aer omnibus, omnis constitutionis, sexus, ætatis, hominibus sanis pariter atque ægris bene convenit atque bene temperatus pro bene temperatis hominibus & pro sanitate conservanda e re est, ita pro sanitate amissa restituenda, & intemperatis intemperatus quoad siccitatem humiditatemque calorem & frigus fere requiri. Diversi enim pro diversis circumstantiis, ut jam ex adductis constat diverso quoque gaudent aere diversumque requirunt. Cum animalibus enim hac ratione æque comparatum est ac cum vegetabilibus, quæ pro solis, aeris, telluris, differentiis alia hic, alia alibi lætissime crescunt alia tristantur ac pereunt ex facili. Agnovit illud Galenus L. 1. de San. tuend. dicens: „Non omnibus temperatus aer ex usu est., Similia colligenda sunt ex Aetio Lib. 3. cap. 163. Oribasio 9. Collect. cap. 11. ne plures jam adducam, conf. F. Fidelis Relat. Méd. p. 62. & seqq. Hinc dicendum adhuc est, loca ad occidentem meridiemque sita commoda esse calidæ & siccæ corporum intemperici sic dictæ atque morbis frigidis. conf. Palladius Lib. 1. Tit. 7. Columell. L. 1. C. 5. 8. Oribasius 9. Coll. c. 19. Et Ventos austrinos imprimis favere calculosis, dolores eum mitigent. Ob eandem rationem (nam alias & hoc non negandum est, quod tunc temporis plures effluant fordes) iis qui ulcera manantia habent, nec non serosas acres, salinas, excretiones, ut album fluorem, gonorrhoeas &c. patiuntur, & ejusmodi doloribus excruciantur, atque iis, qui alvo laborant adstricto, magis convenire. Phthisici quoque hæmoptyci, hæctici sub hoc humido coelo melius se habent. Hoc in loco simul est innuere: macilentis & emaciatis, ut & iis, qui non bene dormiunt loca aere humido prædita magis esse præferenda. Igitur pro his eligantur conclavia has oras spectantia, & si necessitas ita ferat, fenestræ quoque versus meridiem vel occidentem positæ aperiantur.

§. IV. Ex modo delibatis facile apparet, quale conclave & versus quos

mundi angulos pro rei exigentia sit eligendum. Simul tamen præferant (si iis datum est, pro opibus nam struimus, quod ajunt mcenia) partem ædificii posteriorem aream aut hortum spectantem semotam & liberam a strepitu hominum, fabrorum ferrariorum &c. item curruum, equorum. (quare multis in locis Parisiis aliisque Galliæ oris præsertim assolent, plateam circa illud ædificium, in quo æger detinetur, & cujus cubiculum plateam spectat straminibus & fimo obtegere) canum item latratu & ejulatu &c. ne ægri tali molestia afficiantur turbenturque. Sic Avicenna notat, Galli saltém cantum, naturæ motum pervertisse. Si hoc verum est ægrotantes Sybaritarum in morem gallos gallinaceos omnes ex domo urbeque fugarent, ne somnum & requiem turbent atque impediunt. Quid? maximis doloribus excruciat non debent, nec possunt prope molas aquaticas &c. degere ere quod in specie de paronychia laborantibus notat Cammerar: M. N. & M. C. V. p. 45. Exinde porro pro anni temporibus & diversa electio vel optio datur, sic hyeme ea potius eligantur conclavia, quæ radiis solis patent, qui frigus temperant, aerem reddunt subtilem & vapores dissipant. &c.

§. V. Vitentur insuper in horum electione & loca uliginosa, palustria, quæ nec stagna respiciunt nec paludis halitu sunt infecta, nec ex profundo specu pestilentem auram spirant, qualis e.gr. circa Sardium, urbem in Lydia, Cræsiolim Regiam & Hierapolin alibique Galeno memorante visitur; nec quæ canalibus & ductibus non repurgatis obversa sunt, illuvie & exundationibus pluviarum, & effluviis putridis fœtentibus exposita, quæ respiciunt cæmiteria, stabula fœta & sterquilinia vel quæ iis sunt superstructa olerum leguminumque putredine coinquinata, vias publicas, quarum cura neglecta vel quæ cloacarum fœtoribus referta, vel in quibus, vel prope quæ habitant figuli, coriarii, saponarii, tinctorum, pelliones, aut in quibus forte linum & cannabis macerantur, quæ effluvia noxia habentur. Celeb. Lancisius Lib. II. epid. II. cap. V. p. 197. de noxiis palud. effl. refert ipsi fuisse narratum Constantinopoli perniciosas febres frequentius in populum grassari quod linum & cannabis pene madida Cairo advecta publicis horreis inferantur. Ejusmodi enim aer depravatus sanorum corpora & multo magis ægrotorum alterat & lædit, ac eorum convalescentiam retardat, nam non solum is nocivis particulis inquinatus est, sed & crassus, qui inspirationi obest, & sanguinem, humores & spiritus labefactat ideo maxime in respirationis vitiis ut asthma & in iis, in quibus dictæ reliquæ partes laborant, item ab iis qui capitis doloribus, febribus &c. vexari solent, fugiendus erit. Huc tandem referam, quod Dolæus Encyc. M. P. I. p. 755. monet, quod locus lue venerea laborantibus,

bus, in quo decumbere debeant; quantum possibile vitetur, ubi quidam lue hac mortuus sit, quod & de aliis morbis contagiosis dicendum esset. Nolo jam ad specialissima alia ob chartarum angustiam descendere v. g. quando Solenand l. c. p. 241. notat in hydrope & palpitatione cordis vapores maxime nocivos esse, ex plumbo fuso, & quando e contra alii svadent, ut commorentur phthifici, ubi pix conficitur. Itali hydropicos convulsionibus, arthritide, scabie fœda, lepra, lue venerea aliisque gravioribus & desperatis morbis vexatos, in speluncam serpentum mittunt, ut ibi decumbant, de quo conf. Kircherus in M. S. & Romelius in penult. Tomo E. N. C. D. III. an. 4. obs. 20. Aer enim (ut ad prius hic redeam) & pro diversitate effluviorum, quæ in eo volitant, copiosissima, magnam vim habent, texturam humorum immutandi. Hocque eo magis adhuc attendendum est, cum dentur nocentia, quæ odore vix deprehendantur, ut noxia audit quorundam vegetabilium ob effluvia ex iis emanantia umbra &c. qua de re conf. Joh. Langius in Epist. med. Lib. 2. p. 690. ut & Plinius, Grevinus Lib. 2. de venen. Marcellus, Donatus, Cardanus, Lemnius de nat. mirac. Fernelius de abd. r. c. cap. IIX. à Guldenklees lib. 7. cap. Joh. B. Sidonius in Iatrosoph. Miscell. tr. XIX. p. 96. a quibus Exempla petantur. Præterea & noxia illa sunt loca, quæ editis undique montibus in cavo loco tanquam conclusæ nullam perflationem recipiunt. Galenus suffocantem illum aerem nominat & putridum similemque ei qui in domibus quibusdam est inclusus.

§ VI. In deligendo ægrôantium Conclavi alia adhuc subit sollicitudo, præeunte Hippocr. passim in Epid. & de Decent. Ornat. an pars superior an inferior ædificii præferenda sit. Sciendum hic est, superiorem contignationem ordinario maxime in locis aere humido & squalido præditis salubriorem esse ob aerem puriorem & tenuem; quanto inferiores vero, tanto impuritate & densitate sunt deteriores; Inferior enim aer & terræ proximus vix verus aer habetur, quia ob effluvia crassa multa a nativa indole longe recedit, si præsertim non ita sunt comparata ædificia, ut aer inferiorem partem possit liberissime permeare, maxime in urbibus incolis plenis, ut Lipsia nostra est; & ubi solum non adeo salubre; Ad illas enim superiores ædium partes quoniam aeri & ventis magis sunt expositæ, exhalationes, quæ ex terra & humido sursum feruntur graviores vix adscendunt, purgatæ magis vero digestæ & leviores altius moventur. Comprobant hoc plurima Italiæ loca, præsertim Grotta canina dicta illa notissima ad Lacum avernum, ubi circa humum ad certam duntaxat mensuram animalia nocivus halitus extinguit. In Insulis Indiæ quædam, ut Bantama, Peder Monzambique ibi ad terram habita-

habitare periculosissimum est, & humi dormire lethale, quare Incolæ pensilia domicilia inhabitare coguntur. Avenzaar ideo altas in quovis morbo cameræ commendat. Aptæ imprimis sunt loca alta morbis longis & contumacibus vexatis pituita infectos pulmones habentibus, de thoracis aliis affectibus & capitis conquerentibus. Eadem item maxime utiles inhabitationes scorbuticis sunt. Antiquis Medicis ideo scorbutus incognitus fuit, quoniam in Græcia, Africa, Italia, Gallia ob tenue & serenum Cœlum, quod magis descripat, attenuat, ac allevat, adeoque & transpirationem promptiorem procurat hic morbus non observatus fuit, medicorum Autorum nemo vero illorum olim scorbuti mentionem fecit, qui in regionibus septentrionalibus endemius est. Nominatim præterea mentionem facit Theodosius in Ep. Med. p. 376. Podagricorum & monet, ne illorum habitatio sit terræ vicina & Solenand conf. Med. S. 2. p. 200. Loca terrestria & concamerata esse fugienda, calculo, gonorrhoea, imbecillitate ventriculi laborantibus calida & humida corporis intemperie præditis, item in morbis ab extravasatione ferri oriundis, hydrope omnibusque morbis sic dictis humidis ac subjectis cachecticis & febricitantibus &c. vid. Gradi Pract. p. 274. Siquidem expresse Crato a Kraftheim apud Scholtz. Conf. Med. p. 846. pro tumoribus oedematis cubiculum in terra & concameratum nequaquam probat. Nam Hypocausta concamerata, ex lateribus & lapidibus præsertim erutis merisque muris constructa frigidiora & humidiora sunt omnemque humiditatem facilius recipiunt ac retinent, & necessariam transpirationem per poros cutis insensibilem aliqua ex parte cohibent, (hinc ut omnibus notum est atque perspectum, convalescentes ex febribus maxime intermittentibus si templa intempestive frequentant recidivam patiuntur:) iis ex ligneis parietibus exstructis imprimis in locis per se humidis, paludosis ad aquas desides fitis, concamerationes enim atomos ejusmodi cohibent, atque detinent ubertim quæ subinde pejus evadunt. Hinc Magni-Duces Russici in ligneis tantum conclavibus per hyemem degunt, prandent, coenant dormiuntque; Hypocausta vero ad terram, febricitantibus maxime ardenti febre, item syncope, hæmoptysi, capitis dolore vexatis accommodata, esse scite pronunciat Antyllus, item in calida & sicca intemperie imprimis, ubi vicinum sit flumen. Si & aeris maxima labes subsit, morbos contagiosos, malignos & imprimis pestem proferens conclavia inferiora probe occlusa præfert Quercetanus vid. pest. alexicac. pag. 200. quod vero paradoxum habetur, hæc ratione caliditatis & frigiditatis etiam distinguenda sunt secundum anni tempora, sc. in superiori contignatione, conclavia æstate sunt calidiora, hyeme frigidiora &c.

Sic

Sic si & eo intuitu ædificium in loco montoso editiori situm esset, & hyemale tempus nimis frigidum, unde morbi, qui ex humorum densitate nascuntur, augerentur, ibi conclave in solo potius eligendum esset. Ex alia quoque ratione prudenter satis pro maniacis tale elegit Coel Aurel. Lib. i. Cap. V. ne furore correpti forte se præcipites dando necarent. Imo sub aere calidissimo & ubi refrigerandum, humectandum, & spirituum & humorum resolutio, dissipatio inhibenda præcavendaque est, & ubi aeris labes subest, & tempore morborum grassantium, contagiosorum, epidemiorum, malignorum ex Arabum sententia, ex æquo præferenda loca subterranea, quæ & sanis ad sanitatem tuendam, vitamque prolongandam apprime conferunt, ut docent id in antris, speluncisque viventes, qui sani, robusti, proceri, longævi deprehenduntur, utpote aer inibi minus mutationibus obnoxius manet, a calore solis non ita excitatus minus humores & spiritus consumere potest, hinc & spiritus minus consumunt. Conf. Baco de Verul. V. & M. p. 536. Hoc nomine adhuc antrum, ætasque Epimenidis nota est. Præterea & animalia in latibulis subterraneis delitescunt adipe copiosa obesa sunt. Quamobrem illa Galenus 10. Meth. C. 8. pro cura Hæcticæ & Diabetes J. M. Gradi p. 353. elegit. Quoniam vero illa ut plurimum humida sunt & vaporibus repleta, ob exhalationum retentionem incommoda esse possunt, sicca quærenda sunt, & de perspiratione liberiorisque aeris externi admissione quandoque cogitandum erit. Nec incommodum esset, ut tutiora sint ea, si tabulis ligneis aut pannis investirentur parietes. Alias etiam ibi eadem semper manet aeris temperies, contra vulgi errorem subterranea loca æstate esse frigida, hyeme calida, quod certo thermometrorum genere adhibito edocetur atque legitur in Phil. Burgund T. 11. Fr. 11. Diff. 1. Lutetiæ Paris. in regii observatorii fornice subterraneo ultra 80. pedes alto aliquot thermometra per annos aliquot collocata liquorem contentum eandem fere altitudinem quovis tempore quavique tempestate in iis occupasse. Nobis tantum sic videntur, atq; ratio sine dubio est quod sanguinis & spirituum activitas, temperies, in uno eodemque individuo separatis temporibus variare soleant. Aræteus phthisicos, tabidos perpetuo appetitu prostrato & alvi fluxionibus pertinacibus & recurrentibus vexatos hydropicos nervorum resolutione afflictos morbo venereo castigatos. conf. Heirnius 3. Method. ad prax. cap. XVII. Alii hos, ut & eos qui putredine aliqua sunt corrupti ob sal acidulum, blandum, volatile ex mari continuo expirans (unde observatio Clariss. Festi de Salubr. aeris Veneti fert, vasa aurea & argentea Venetiis aeri exposita nigrorem contrahere) exterrenis locis in ipsum mare mittunt, quoniam aer

marinus exsiccat ac roborat, unde & nautæ & piscatores, marini quorum corpora cornea Plinius vocat, ab arthritide sunt liberi, Galenus vero ad Vesuvium, montem ut legitur v. Meth. cap. 20. tales ablegat. Pro iisdem montem Fesulanum Florentiæ vicinum & collem Massetanum ad mare montisque qui Pisas inter & Lucam excurrit commendavit Leonhardus Jachimus cap. 38. Zacutus Lus. ad imitationem oppidum Lusitan. Palmela dictum laudavit v. lib. 8. Prax. hist. c. 10. observat. 2. Baglivius de Morb. success. p. 387. memorat de ægro asthmatico ad phthisin vergente, qui quando ubi habitavit prope mare, bene se habuit, quando vero reliquit aerem marinum, & ad vicinos se transtulit campos, statim astmathe aliisque symptomatibus misere correptus est. Carniolæ incolæ eos qui de doloribus in dorso conqueruntur in certam arrugiam, ut & eos quibus aures dolent in aliam, quæ ibi inveniuntur, mittunt, ubi sanantur. v. Valvassor in der Cron des Hertzogthums Crayne P. I. lib. 4 c. 15. p. 561. „Circa adducta „audiendus adhuc est Oribasius (9. Collect. Cap. 11.) (Sublimia (inqui- „ens) loca, omnibus thoracis affectionibus sunt accommodata & capite la- „boranti, & omnibus sensuum instrumentis: at loca humilia ante dictis non „sunt idonea his vero, qui per halitum digeruntur, qui in syncopas cadunt, „& senibus apta sunt: loca vero maritima hydropicis & quibus quævis de- „fluxio molesta est, accommodata sunt: itemque ubi detergendum aut cale- „faciendum, aut aperiendum est, conveniunt. Eandem ob causam ut scil. „ob hydropem, quo erat detentus, Heraclitus se liberaret, in Caminum se collocabat, fumosque excipiebat, quamvis haud expectato successu, si- quidem periit ibi aut suffocatus dilaceratus ac devoratus. Tempia atque sacella decubitus medici gratia jam apud nos, ut olim apud ethnicos superstitiosos, non frequentantur, qualem ritum de suis quoque temporibus Cice- ro & Plinius memorant, quo ægroti in Deorum Dearumque fanis maxime Æsculapii, Minervæ, Isidis, Serapidis immolatorum animalium pellibus involuti incubabant per somniaque potissimum remedia per oracula expectabant.

§. VII. Conclavia ipsa non sint depressa, vel angusta, humilia & parva plurima ex parte utroq; modo morbos non modo adgravantia, sed & mali vim divulgantia, ibi enim aeris paupertas & impuritas est suffocans quasi & pulmones male afficiens, continentur, concentrantur, reflectunturque miasinata magis magisque corrumpuntur ac putrescunt. Cerebro maxime adversantur spiritus animales ipsos contaminant, varioque alio modo officiunt, inficiuntque deinde maxime calido existente aere. Etenim corruptio in locis angustis

Itis aere coarctato ordinario producitur, adeo ut quantitas corruptionis a quantitate aeris compressi depepdeat plurimum. Hyeme æque magna impendit exinde labes atque infectio, quoniam tunc temporis non aperiri fenestæ ad auram liberiores captandam possunt. Proinde sint semper fere spatiosa, alta & perspirabilia, imprimis in morbis contagiosis, maxime ubi plures simul inibi decumbunt. De quibus videantur illi, qui nosocomiorum prospiciendorum curam gerunt, ne majus vitium ægris, ministrantibus adstantibus & accedentibus, immo Publico tandem enascatur. Quare & rationes medicæ & politicæ svadent, ne & medici adstantes ministrantesque ejusmodi loca frequentius accedant neque diutius ibi morentur. Optimum tunc præservativum est, quoniam aerem partim ore, partim naribus attrahimus, nares mungere & salivam sæpius exspuere, neque sæpius & fortius spirare, sed potius frequenter aerem e naribus rejicere neque multum loquendum ibi est, quia inter loquendum insensibiliter salivam deglutimus. In specie dicendum est, obesse arctam nimis cameram in hypochondriaca affectione atque in affectibus capitis, de quibus vid. Solenand. Conf. M. p. 116. S. 2. in cephalalgia & maxime in cephalæa, qua affectus loco amplo locetur expresse præcipit Coel. Aurel. de morb. chron. Lib. I. Cap. I. p. m. 271. in stupore & paralyfi id. l. c. S. 2. p. 136. Necessaria vero maxime sunt alta & spatiosa cubacula in vitiis respirationis, in asthmate, catarrho suffocativo, angina, dispnoea &c. In arthritide hyeme præsertim in hypocaustis degere depressis, malum pronunciat modo citatus Solenand. l. c. p. 420. Conclave quoque, in quo degunt vertigine vexati, sit spatiosum longitudine præsertim, ne æger deambulans sæpius vertere corpusque circumvolvere cogatur. Arctitudo cubiculi insuper parturientibus partus difficilis labores adauget anxiasque eas magis reddit. Ulterius indicat id, quod per varia exempla ivimus explicatum, Celsus L. C. 4. dum certos quosdam ægros maximo conclavi cubare et ut exercitium, unctio & balneum apud priuscos usitatissima ibidem instituantur præcipit. Nam ipsius loci, in quo nimirum plurimus aer inest, in quo versamur amplitudo spiritus animales atque humores, velut dilatare videtur, quandoque dissipare, si resolubiles sunt atque resolvere partesque relaxare, loci vero angustia ipsos coarctare, colligere, concentrare, (hinc & habetur illud: musæa sint arcta) Quo indicio simul apparet, ubi cubiculum arctum sit præferendum quandoque & parvum, licet in genere modo superius affirmaverim hypocaustum spatiosum, altum & perspirabile esse eligendum. Ejusmodi enim ut ad sanitatem servandam commodissimum inhabitantibus est, ita pro ægrotis etiam ordinario aptis-

simum. Exemplum hujus exceptionis potest esse magna virium a nimia resolutione spirituum debilitas. Sic Nic. Pifo. L. III. de M. C. & c. p. 225. svadet in cardialgia ut conclave, in quo degit æger, sit depressius; item sentit & scripsit Cœlius Aurel. de m. a. c. 37. de passione cardiaca. In ipsa salivationis cura ex Sylvii mente vid. method. med. Lib. II. p. 112. locum angustum potius eligant, qui etiam pro calore debito servando, qui in hac necessarius, aptissimus est. Cum concamerata, fornicata, & rotunda conclavia salubriora alias æstimentur, quia potissimum hæc constructio ad auram lenem excitandam plurimum facit, repercutitur enim ibi aer ad omnes lineas motus. Cumque & illa conclavia fenestris & januis plena ob aerem inæqualem exinde accedentem minus salubria æstimentur, hæc quoque conditio posset spectari. Fenestræ autem non caligent, ideo & sint satis magnæ & politæ, latæ, altæ atque purgatæ. Pro maniacis fenestris humilibus illuminatum conclave Coel. Aurelianum sigillatim damnare legimus de morb. chron. Lib. I. Cap. V. ne forte per eas præcipites se dare conarentur. Cumque parietes plus ad sanitatem facere lateritios à Verulamio credatur vid. H. N. p. 954. & crassi optimi; luto coagmentati, tenues mali sint, horum quoque rationem quis habere posset, qui vellet, & posset. Simul tamen expressius paulo iterum indicandum est, concava conclavia quia lapidea, transpirationem insensibilem facile suppressere & in febribus præsertim intermittentibus plerumque recidivam afferre, quare prospiciendum & dicendum quoque hic est parietes nudos cubiculi inde potius convenire, ibi, ubi refrigeratione sit opus, tecti vero vel tabulis ligneis, vel pannis varie contextis, de reliquo magis sunt apti. Hinc Hippocrates lib. 6. epid. monet: Nemo tentet sudorem movere cubanti in cubiculo nudis parietibus. In morbis vero contagiosis maxime peste, cubicula ægrotorum pannis, laneis, fericisque, non sunt obtegenda & exornanda, putrida enim foetida effluvia atque contagium facile recipiunt, retinent & propagant. Quare optimo consilio a Collegio sanitatis Hamburgensium lege quondam cautum est, uti ex novellis accepimus, ne conclavia, ubi quis mortuus sit, pannis, nigris laneis, (Boy) exornare, utpote qui facile contagio contaminari possent. Pavimentum in morbis calidis lapideum, alabastrinum &c. in frigidis ligneum, aut pannis contextum potius exposcitur. Qui alvi stipticitate laborant super pavimentum nudis pedibus lapideum ambulent. Nota est observ. ex Brassavola c. 9. tr. de purgat. pertinaci alvi obstructione laboranti Duci Ferrar. suasisse Savanrolam, ut nudis pedibus supra pavimentum alabastrinum, aqua frigida prius conspersum, obambulet, ac posteaquam quinquaginta saltem passus gressus esse

esset Princeps, felici eventu alvum solutam fuisse. In ipsis hypocauftis quibusdam quoque reperimus quædam adhuc, quæ officunt, inter quæ modo nomen athena & ollas fornacibus alicubi combinatas, in quibus aqua contenta fornacibus calefactis fervet & ebullit ex quo humidi vapores resoluti exsurgunt hypocauftumque replent, certissime nocituri &c. Par judicium sit de mala ea quarundam femellarum consuetudine hac occasione quoque taxanda, qua linteamina lota per hypocauftum suspendunt ac siccant.

§. II. X. Internæ quædam adhuc aliæ conditiones conclavis spectandæ sunt. Priusquam electum conclave quisquam ægrotorum ingredia-
tur, probe repurgetur, foetores expellantur, si forte situm contraxerit, corrigatur, pulvis abstergetur, impuritates sordesque omnes abluantur, fenestras januæque apertæ per aliquod tempus ferventur imprimis si diu conclusum nec in habitatum fuerit, aer enim diu ibi & arcte conclusus pessimus est, adeo ut illi qui cameras, specus, puteos imo arcas vetustas temere aperierunt, aura venenata protinus sint suffocati, de quibus exempla leguntur apud. Ant. Cartagenum Lib. de febribus pestilent. fol. 4. Valleriolam. Lib. 2. Loc. Com. cap. 2. Jul. Capitol. in vero, Cardanum l. c. Hinc domus & camerae, quæ conclusæ manent neque inhabitantur, citius ruinam patiuntur iis quas homines inhabitant & libero aere pervagantur. Omni denique modo bene præparetur, exsiccetur & vaporetur, quod omnium commodissime fit igne in medio cubiculi accenso: telæ aranearum, quæ uti ex observationibus constat. vid. Forest. obs. L. 6. 21. contagium etiam promptissime recipiunt, diuque foveant, removeantur. Vana enim tantum illorum persuasio est, qui multum proficere in peste eos credunt, qui araneas in suis ædibus atque conclavibus ubique stabulare permittunt, ac si adtraherent atque absumerent venenum aeris omne. Quare matresfamilias optassent sibi basilisci exuvias quos Pergamenî olim in templo explicabant suo, ut fugarent araneas, vid. Lohenstein Armin. P. II. vel ut sua conclavia istam haberent insitam virtutem ac templum illud in Carniola, de quo Valvassor refert in Glor. Car. T. 2. lib. 8. p. 775. atque illud de quo Cardanus, loquitur, quod semper ab araneis illarumque telis maneat libera, quod & de curia Hagæ Comitum in Hollandia dicitur. Illi & cavent utilitati cubantium, qui muscas, culices & ejusmodi insecta abigunt & fugant ex conclavi sedulo, cum molestant non modo sed & contagium similiter morborum contagiosorum pestis &c. & maxime dysenteriae grassantis, facile possint deferre aliisque afferre, quia omnia fere excrementa degustare solent, ut per multorum observationes notum est. Matresfamilias hic sibi optent ex Insula americana S. Domigo

dicta insectorum volantium genus, quod Cucujos vocant, & quod Nürenbergicus ex scarabæorum familia deducit, hæc enim volantia animalia & nocturnitentia captant muscas & culices omnes in domibus atque conclavibus, neque tamen infestant homines. Necessaria insuper ingerantur disponanturque, fenestris vela addantur, januæ umbraculo muniantur ut solis radii ac aer irruens forte averti possint. Hic moneo quod N. Piso de M. C. & C. L. i. p. 36. monet, parietes hypocausti pro phreniticis ita præparandos esse, ut leves sint, neque festucas, aut aliquid exerti habeant, ne ibi detenti delirio ducti manibus illa arripere tentent. Hic memoria subit, quod in Austria, Silesia, & Moravia plebs pro ictericis cameram, parietes & lectum axungiam ceti illinendo præparent sæpiusque repetant, quod in curatione icteri pro evporisto habet, conf. Boccone observ. curios. p. 461.

§. IX. Cum autem non semper concessus sit aeris optimi & convenientis pro morborum conditione usus, quantum datum est corrigendus is & temperandus erit, trahendo semper in contrarium. Latus campus hic iterum panditur, occasio offert, præsens negotium suadet, aeris temperiem secundum singulorum morborum seriem eorumque causas describere, quoniam vero hoc longissimum foret, in generalioribus saltem consistamus terminis. Siccus nimis calidusve aer, qui per particulas salinas sulphureas valde humores resolvit, bilem ejusque acrimoniam auget, exaltat M. S. nimiam ebullitionem exsuscitat, corpus exsiccat & humores dissipat, temperetur & conclave tunc subfrigidum sit, imprimis in morbis acutis, febribus ardentibus, inflammationibus hæmorrhagiis, hæmoptysi : hectica, dolore capitis, & ubi propensio ad apoplexiam & respiratio læsa est in phthiriasi, secundum Coelium Aurel. de morb. chron. c. 2. p. 497. pavimento ut & muros frigida & aceto frequenter irrorando aquam fontanam e vase in vas frequenter transfundendo, lintea & pannos circa lectum frigida atque aceto madefacta explicando aut folia aut summitates & flores herbarum, fruticum, stirpium, arborum recentes, salicis, quercus, vitis lactuæ, sambuci, rosarum cichorei, buglossi nymph. populi cum gramine recenter carpto &c. aut simplici modo aut frigida aceto mixta mersa hæc refrigerantia per cubiculum conspergendo, solarium radiorum aerisque æstuantis accessum in ipsum conclave, vel cubiculum ad lectum & imprimis ad caput ibi degentium & cubantium quomodocunque arcendo, aperiendo fenestras septentrionem respicientes, meridiem vero spectantes claudendo &c. Tuncque cubiculum confert, non tabulatum marmore aut coementis stratum, vel excitatur flatus flabellis, quo notandum venit Sanctorii singulare organum, cujus beneficio,

æstivo

æstivo calore æstuantem conclave frigidissimum reddi potest. Inveniuntur & imprimis in Magnatum Palatiis hinc inde conclavia in quæ ad hunc finem vivæ aquarum scaturigines derivantur ut frigida ex fontibus saliendo effluat. Hæc æris siccioris temperatio facilius est humidioris exsiccatione. Observatum sæpius necessarium pariter & utile est, hypocaustum refrigerandum ægrum tamen stragulis convenientibus bene contegendum esse, v. g. quando febrium vehementia miseros urget angitque, & quos forte habitus densitas premit, conf. F. Valesius de Meth. med. p. 1141. Præcipit Galenus, Com. 4. in 6. epid. Calidi loco frigido dormiant ut frigidum aërem inspirent, sed se contegant stragulis calefacientibus ut calor ab interioribus ad cutim revellatur, vel potius ut calida effluvia circa corpus contineantur ac quasi repellantur. Calidus vero & humidus, (nam humidus sive simul sit calidus, sive frigidus rarissime & subjectis & morbis convenit habita scil. temperiei ratione) valde est nocivus; aer enim humidus si calor ei se jungit putredinem concipit facile, quoniam dilatantur pori per quos dein patentes, ipsi patet aditus, & partes salinæ, spirituosæ aëreæ corpus nostrum a præternaturali ac putredinali motione defendentes absumuntur, hebetesque fiunt, ac simul tonus fibrarum partium solidarum marcescit. Hinc caput & præsertim pulmones, imo ventriculus offenduntur, hincque & summa curationis febrium pestilentialium exsiccatio est. Quare vapores humidi, sive ii proveniant a lavationibus & elutionibus conclavium, sive a lintheaminibus madidis circa fornacem expansis, ut multarum muliercularum fere consuetudo, sive etiam ex aliis quibusvis causis, in locis angustis & conclusis sunt maxime nocivi, catarrhos apoplexias, affectus soporosos lethargum producunt. Notabile in hanc rem ego quoque notavi hic Lipsiæ exemplum in studioso quodam, qui ligna humida per noctem sub & circa fornacem in arcto musæo calefacta ad exsiccanda reposuit, ex quo mane lethargicus in lecto est inventus. Ex fornacibus novis in cubiculo positis noxa ex vaporibus sc. humidis vide apud W. Fabric. Hildan. observ. cent. IV. p. 386. corrigit, in conclavi aër commodissime igne in camino accenso. Inservire quodammodo etiam potest infusum veronicæ melissæ cichorii sylvestris, similiumque quæ caput & nervos roborant, aliaque media per conclave conspersa vel exposita quæ putredinem inhibent & avertunt, quæ sub ejusmodi constitutione aeris timetur vitrioli nitri, aluminis soluti aluminis aqua & cum aceto decocta. Optimum esset si is locus cum alio mutari aut, frigidioribus & siccioribus auris posset perflari.

§.X. Aer frigidus (particulis asperioribus constringentibus & ponderosioribus premendo & constipando spiracula cutis effluvia excernenda impediens ac dum augens acriusque reddens, sanguinem inspissans, bilem infringens, corpus refrigerans) & humidus (obtundendo & infringendo humores activos lentos & inertes augens) emendatur calefacto conclavi lignis accensis in fornacibus aut in caminis, quod melius, nam ignis luculentus in eis accensus crassum aerem magis dividit impurum, depurat, perque hunc liber patet exitus &c. atque per pavementum herbas & flores calidos sic dictos odoriferos ut lavendulæ, salviæ majoran. herb. serpill. fol. lauri &c. dispergendo, cubiculum moderate calidum per totam quoque noctem servandum est, præsertim in morbis sic dictis frigidis & a serosa colluvie oriundis tussi ferina, anasarca, torminibus ventris, variolis, morbillis, purpura, & ejusmodi qui motu humorum ad exteriora solvi debent. &c. Hicque præstat cubiculum undique afferibus tabulatum, quod ideo & in specie scorbuticis ut ejusmodi conclavia inhabitent, commendantur. Ex Olao Magno in Sept. gent. hist. Lib. 16. cap. 51. accepi populos septentrionales Suecos maxime hypocauftis ligneis tabulis vestitis se contra scorbutum quod vernaculum iis malum est, muniri, quoniam frigida murorum exhalationes eum foveant. Circa hoc calefactionis moderamen iterum iterumque monendum est, quod in excessu ubique ferme hodie apud nos peccetur. Communem errorem & fonticem certe errat incautior plebs, quando more patrio nimia sollicitudine, statim, si modo de levissimis molestiis conquerantur, non modo nulla habita ratione lecto ægros affigendos urget, duplicatisque sæpe lectis illos obtegit undique circumjectis, sed & hypocauftum magno ignis fornacis gradu clausisque fenestris, vel media etiam æstate ardenteque syrio calefacit. In quibus prope fornacem macerantur, torrentur ac affantur languidi velut lectis igneis a Decio olim inter tormentorum genera excogitatis. vid. Prudentius Hymno 4. v. 98. Non habeo ambiguum & omni asseveratione & experientia non simplici convictus affirmo, plures periisse qui optime & certissime poterant servari in morbis acutis, febribus ardentibus, exanthematicis, variolis, morbillis, & in illis qui ex principio salino acri caustico oriuntur, malignis it. lymphaticis & in genere in omnibus febribus symptomaticis a dolore, putrefactione, a lechiis & secundinis retentis, a fœtu in utero mortuo oriundis, morbis in melancholia hypochondriaca, de qua vid. Solenand. l. c. 1. p. 172. Vertiginosis pariter obesse nimium hypocaufti calorem vel solæ fœminæ hystericae norunt, & rationibus probat idem l. c. p. 8. Taceo de aliis damnis molestiis & symptomatibus somno impedito, apoplexia, paralyfi epilepsia & convulsionibus exinde pronatis

tis vid. B. de Vias in sylva & Sennert. P. L. I. p. II. pag. 31. p. III. 391. de deliriis, mania, imbecillitate corporis, lethargo, hæmorrhagiis, hæmoptysi, inflammationibus doloribus imprimis capitis, palpitatione cordis, anxietatibus circa præcordia, inquietudine, animi deliquio, visus imbecillitate & obscuritate &c. Nephriticis præ aliis noxam quoque affert si dorsum sæpius igni aut fornaci obvertatur nimis calidæ. Natura enim nimii caloris hæc est, quod partes heterogeneous cum corpore mixtas non tam separet, quam intimius sæpius eas combinet atque jungat. Dicto fidem facit experimentum illud chymicum. v. g. sal tartari sulphure mixtum si tractetur igne, sulphur non totum avolat in auras sed firmiter implicitum manet cum particulis tartari alkalinis, quod color rubicundus, sapor fetidus & Tr. sulphuris quam spir. vin. potest extrahere, luculenter evincunt. Rursus si igne fundas sulphur vulgare cum argento, stanno, plumbo, sulphur, vehementissimo etiam igne non poteris iterum separare, quin potius intimius remixtum maneat, & metalla ista friabilia reddat. Amplius dicendum est, calorem ambientem nimium motum sanguinis & humorum præter naturam maxime intestinum concitare, spiritus exsolvere, acrimoniam salino sulphuream i. e. malignitatem, venenum procreare, intendere, augere, in actum deducere, quo enim attritio salium fortior eo & majorem subtilitatem, penetrantiam & acredinem acquirunt. Tempore æstivo in febrili intensa sanguinis commotione in febribus præsertim tertianis, ardentibus hecticis, excrementa acria salina & sulphurea præter modum abundant & in corpore generantur multiplicanturque. Experientia testis ac vindex est, purpurarum, variolarum, morbillorumque pustulas ac maculas promptius sumere incrementum, quo magis calefiant ægri. Regimen igitur moderate calidum sit, & æqualem semper fervet calorem, qui omnium accuratissime beneficio thermometrorum haberi potest. Æger quoque ad ignem ne nimis appropinquet aut diu sedeat juxta ipsum, maxime sumpto cibo & vultu opposito, imprimis si luculentus in camino est accensus, multo minus frequenter eum adspiciat, hebetat enim visum, & causatur vertiginem quod præ aliis, qui ex oculis illorumque hebetudine &c. laborant, teneant sedulo: oculis enim hæc tria maxime officiunt, ignis, sol atque ventus. Referatur Reges Persarum ad Regnum & Regimen perventos fratres suos omnes ut ad illud inhabiles fiant, visu privare ferro candente ante oculos diu posito. Quare dorso ad ignem converso cubent aut sedeant ejusmodi ægri; vel convenit potius aliquid, umbraculum quoddam igni & oculis interponere. Quin imo hoc in genere tenendum est longe consultius illos agere, qui in hypocautis ex fornacibus calefactis non cubant & dormiunt, sed cubiculum per aper-

tam januam, per quam ad proximum hypocaustum calefactum itur, temperant, nam secundum ipsius Hippocratis sententiam 4. epid. t. 13. somnus in cubiculo non calefacto, modo corpus bene sit tectum, potius laudatur pro sanis pariter atque ægrotis. Denique non plane supervacaneum erit mone-
re, ne conclave sit noviter calefactum, quoniam tussim, phthisin inde ortas esse medicæ observationes loquuntur, ac ut fumus fornacis atque carbonum avertantur qui suffocationem parere possunt, juxta Hildanum C. 4. obs. II. fol. 22. & Amat. Lusit. Cent. 7. curat 33. Si de frigido & sicco aere in conclavi temperando. hic quoque quoddam legere velis, consilium Foresti vid. obs. Lib. 4. obs. 6. p. 117. legas, qui in cura febrium hæcticarum jubet ut calidæ aquæ parietibus adspargantur.

§. XI. Pro alterando ac corrigendo aere (cujus alteratio arte instituta plurimum certe potest, tum ad vitam protrahendam, tum ad morborum causas evincendas) porro fiunt odoramenta, irrorando cubiculum svaveo-
lentis, aquis destillatis, linthea intincta (quæ apud Italos hodie adhuc præ-
sertim frequentissimi usus sunt,) circumtegendo & expandendo, fornacem calefactam conspergendo, illinendo pariter unguentis svaveolentibus. Apud nos hodie usitatiores sunt suffitus, vapores fumique excitati ex succino, benzoe, thure bacc. Junip. fol. lavendulæ & similibus, qui & alias ex variis in variis quoque morbis commendantur, ab ipso Hippocrate jam dudum commendati Odorum enim sicuti in morbis procreandis adversorum abusus, ita gratorum usus in medicina non paucus est, ubi præcipue excitandum, refocillandum, incidendum, aperiendum, resolvendum, expellendum, sistendum, roboran-
dum: ut enim morbos ipso ipsam mortem subito possunt excitare ita & su-
bito opitulari & vitam uno sæpe momento reducere: Adeoque Medicis fumos vendere licet. Hi enim non tantum ad superficiem corporis, verum & intimius per nares, aures, fauces, uterum, anum recipiuntur. Cui ignotum esse pot-
est in lipethymiis langventes evanescentesque spiritus animales fragran-
tium odore revocari instaurarique: Aer enim ejusmodi infectus per omnia spiracula in corpus recipitur ad humores atque ipsos spiritus animales tran-
sit. &c. Quibus morborum gravissimorum etiam & desperatorum malo-
rum præsentanea sæpius sanatio & infirmorum refocillatio & restauratio per-
ficitur: via enim & ad spiritus atque humores iis perquam est expedita, conf.
N. Pifo L. 1. de M. C. C. p. 41. & Helmontius Fr. Imag. ferm. imp. m. sem. §. 16. & spiritus ipsi ut corpora cognata atque affinia refocillan-
tur facillime. Sed horum usus ab usu hodie fere recessit. De iis Hippocra-
tis hæc censura est: odores implent, oblectant, placant 6. epid. aph. 14.
Sect. 8.

Señt. 8. hocque monitum, oportere medicum odorum speciem scire, commutare & qualibus uti opus sit in quacunque occasione judicare. Memorandum inter exempla hujus rei, quod multi morbi a multis medicis suffumigiis solis curentur, ut sunt catarrhi quidam, quos frigidos vocares & falso, acido, acres, tumores, fluxus varii generis, dolores, epilepsia, capitis gravedo & dolores, alique capitis affectus frigidi dicti & soporosi, angina pituitosa, infarctus quandoque pulmonum, asthma & orthopnoea, empyemata. Sic & Langius in Miscell. curios. suffituum evaporationes, tam inspirando naribus, quam hiantiore excipiendo eas, summe proficuas in tabidis expertus est atque phthificos desperatos suffitum ignis ex auri pigmento exempli gr. rite præparato &c. solis curatos affert Heurnius method. ad prax. cap. de suffitu. Non adducam jam pluribus, quod ad hoc trahi potest, furnariæ exemplum apud Matth. de Gradibus qui per hunc inspiratum siccum furni aerem XXVIII. per annos phthificam quandam supervixisse testatur. His inter alia utile præsertim est si in camino cespites bituminosi sulphurei (Torff) comburuntur. His Batavi acceptum referunt quod a phthisi fere sint immunes. Alii de aliis idem referunt, ut de suffocatione hypochondriaca D. Sennert. Lib. 5. instit. P. 3. S. 3. c. 31. Weker. Lib. I. antid. general cap. 53. menstruis mulierum & lochiis suppressis & nimis fluentibus. Hippoc. Sect. V. aph. 28. M. A. Sinapius in Paradox. med. p. 80. videatur de curatione strumorum per fumum exceptum. Præter Autorum variorum testimonia experientia quotidiana de multis adhuc aliis idem testatur, ut de prolapsu ani & uteri hæmorrhoidibus, tenesmo, lue venerea, ulceribus aurium, narium, oris, uteri &c. Sic Joh. Leri in historia navigat. in Brasil. americ. capite 2. p. 201. admirandas peti in variis morbis virtutes odore tenus applicati miris laudibus extollit. Notatu in hanc rem dignissima sunt, si vera sunt, quæque de Abderita Philosopho Democrito ex Diogene Laertio tradunt eum annum nonum supra centesimum agentem vitam 4 triduo ex solo panis calidi, vel secundum Joh. Alexandr. & Oribasium mellis odore conservasse: & quod Plinius lib. 7. Hist. N. refert Astomorum gentem ex solo vivere odore. Similem historiam Ph. Melanchton, recitavit, moechum fame enecandum per multorum dierum spatium carcere nidore carnis assatæ, quæ quotidie ad poenam augendam offerebatur, vivum fuisse servatum. Equidem reor aeris influxum & qualitates ejusdem ad spirituum animalium generationem conferre plurimum adeoque etiam odores fortes atque fragrantis spiritus vigorem spirituum animalium totiusque corporis vario modo variâque per vias augere ac instaurare, licet de nutritiva eorum vi quam historiæ

modo recensitæ indicare videntur, quædam eaque haud exigua difficultas mihi se objiciat. Non vacat autem jam difficilem eam censuram adducere, an ejusmodi odoramentorum effluvia volatilia & subtiliora per nares & fauces una cum aeris quædam portione pro spirituum animalium elaboratione immediate in cerebrum ingrediantur atque materialiter ad spiritus formandos concurrant, aut an vellicando saltem & stimulando agant, quam priorem sententiam cum ipso Hippocrate Galenus, Vesalius, Laurentius, Columbus, Varolius, Bauhinus, Eracassatus ex anatomica scientia probant, posteriorem vero H. N. Hyghmorus variis argumentis asserit, conf. cui volupe est Verulamii Histor. natur.. Varias pro variis suffimentorum formulas reperies sufficientes apud Deker. in exercit. med. pract. cap. 2. Pro iis qui catarrhis laborant, cubitum ituris, culcitrâ odoratis & fragrantibus aromatibus sedulo apud nos etiam mulierculæ solent suffire. Hæ ante somnum lectulorum ejusmodi suffumigationes veteribus præcipue solemnes erant non vane credentibus per eas commodam requiem comparari, diuturnas curas ac molestias eas impediētes relaxari, phantasiâ placari, insomnia molestia impediri &c. Huc spectat quando in variis morbis, variis conspergere ac consternere cubiculum practici sudent, v. gr. pro hoemorrhagiæ obnoxiiis, phreniticis, maniacis vid. P. Sorbait M. p. 34. item in cardialgia &c. aceto aqua rosacea, & foliis vitis nymphææ, myrti, quercus rosarum fol. salicis præsertim & vitis quæ per conclave conspersa, salacitatem extinguere creditur, quare & arbores castæ hæ dicuntur, unde & ejus folia quondam a foeminis in urbe Atheniensi ad custodiendam castitatem cubiculis insternebantur in Thesmophoriis, quæ Cereri sacra erant, ut perhibet quidem Dioscorides Lib. 1. cap. 35. p. 70. sed an eventus etiam opinioni semper respondeat nemini se prædem præstitit nec quoque potuit. Ego equidem nemini facile svasorem ut hanc sponsonem iniret. Piso L. C. C. in lethargo per conclave, thym. puleg. in stupore Theodos. in Ep. Med. p. 331. majoran. sicc. & cort. citri spargere, in melancholia hypochondriaca 1. Manardus Ep. 4. L. x. per cubiculum res odoratas sterni & suspendi sudent. Practici alii aerem suaviter olentem in palpitatione cordis, commendant. Parantur & alias commodè candelæ medicinales & fumales ex resin. bals. sulphuris, variis additis carbonibus salicis, glutine ichtyocollæ mucilag. tragacant. quæ lenem, sed continuum emittunt fumum & odorem longe lateque spargunt atque pervadunt aerem, emendant & corrigunt. Monendum tamen est, ut eligantur odoramenta cuilibet grata, individuorum cum hic mira observetur discrepantia miraque idiosyncrasia cum quibusdam nauseam quædam excitent, aliis

aliis alia suffocationis & animi deliqui aliorumque incommodorum periculum inferant: Sic de noxio rosarum odore qui hystericiis alias mulieribus ordinario est invisus Sennertus T. 1. Lib. 5. Sect. 6. cap. 3. O. Tachenius in Hippoc. chym. legendi sunt Levi Lemnius De Arabibus dicit eos ob nimiam rosarum fragrantiam, qua Arabia redolet adeo affici ut male olentia pro optimis balsamis quærant sibi. Scaliger exercit. 53. Sect. 10. Cardinalis rosarum odore demortui meminit, qualia exempla plures hinc inde notarunt. Pierius Hieroglyph. Lib. VIII. in scarabut. &c. Nec subticendum fumum densiorem nimis ex optimis, licet spiritibus animalibus obeffe. Quare consultum est si ita res ferat. ut fumum in conclavi excitatum prius finant diffundi antequam in illud recipiant. Illum Bonettus Merc. comp. p. 75. recte in omnibus morbis a fumosis vaporibus excitatis v. gr. ab opiatīs incaute assumtis, carbonibus foetentibus, cerevisia & vino despumantibus metallorum vaporibus crocii similiumque vaporosorumque effluviis &c. it. & præcipue quidem in morbis pectoris & vitiis respirationis variolis morbillisque catarrhis calidis sic dictis oculorum morbis, pleuritide peripnevmonia, hæmorrhagiis, internis, alvi fluxionibus biliosis, arthritide &c. damnatur quoniam ejusmodi irritatione sua simul irritant. Nec commoda talia sunt gravidis, senibus macilentis morbis debilitatis & extenuatis in suppressione mensium a calida sic dicta causa, ubi frigida potius profunt. In genere corporibus biliosis, calidis, ejusmodi suffumigia odorata potius nocent. Addo illa minus quoque locum in hystericiis, & quibus caput infirmum est & debile, quibusve dolet quosque apoplexia præstolatur & affectus soporosi invenire. Odor præsertim hoc nomine caryophyllorum & florum narcissi, vid. Langii epist. lib. 11. p. 690. & leucoji lut: vid. Greg. Nymann lib. de apoplex. fol. 304. suspectus habetur. Ejusmodi enim vaporosa vaporositate sua elastica distendunt nimis tenuissima cerebri vascula. De aliis alii referunt v. gr. Ehreuf. Hagend. ore Cent. III. hist. 84. juxta alios observatores lethalem effectum ex seminis hyoscyami suffitu pro dentium doloribus sistendis notavit. Hystericiis præsertim potius graveolentia & minus grata conferunt pennæ, cornua &c. accensa, ideo, quoniam irritant & excitant fortiter & respirationem augent, quo verosimile est morbi causam excuti. Pariter non instituenda sunt temere aere sicciore & calidiori calida nimirum ejusmodi suffumigia. Tunc secundum quorundam consilium frigida sic dicta potius igni injiciantur vid. Th. Barthol. Cist. med. p. 221. ut malorum & pyrorum mali & cotonei putamina, rosæ, violæ santalinum lignum & similia. Rursus apud multos recepta opinio invaluit: vid. Verul.

H. N. Cent. X. p. 950. Morborum contagiosorum, tempore odores ex floribus nimium suaveolentibus v. gr. liliorum albor: in conclavibus servatis, sæpius nocentissimos esse. Annecto paucis adhuc ejusmodi odores suaveolentos, tamen intensos epilepsiam provocare vid. Theodosius l. c. p. 369. & maniacis obesse, cum annotatum sit, illos aromatum exhalationibus efferatiores reddi. Confer. Ridlin. Lin. Med. p. 23. An. 2. Taceo de particularibus magis v. g. quando fumum ligni sambuci herniosis valde obesse perhibent vid. Joh. Anglici Pr. L. 11. p. 936. &c. Circa horum suffituum administrationem adhuc etiam hoc notetur primum eos equidem ordinario fere gravius ferri homines, mox autem facilius quare ne nimium curent aut metuant prima forte pulmonum deterfione facta.

§. XII. In specie indicandum est tempestatibus caliginosis, nebulosis, humidis, pluviosis, aere foetoribus forte inquinato & maxime sub infecta, pestifera & contagiosa constitutione aërem ut plurimum corrigendum esse frequentioribus & quotidianis suffumigiis, cum thure, mastiche ladano styrace, benzoe, succino fl. salviæ, lavendulæ, menthæ, hb. angelicæ absinthii, sulphure nitro, pulvere pyrio, bacc. junip. & similibus vel etiam acetum simplex aut rutaceum &c. spiritus acidi sulphuris, vitrioli &c. lateribus ignitis superfundantur. His institutis si commoditas sic ferat, fenestræ rursus aperiri possunt ut discutiantur, ob quam rationem & de die commodius fiunt. Pavimenta aliquoties & quotidie conspergantur acetis prophylacticis, infusisque rad. angel. imperat. allio, hb. scord. rut. major orig. lavend. cubeb. & similibus. Hunc in usum egregia æolipyla est, quæ in conclavi posita liquoribus fragrantibus & alexipharmacis repleta ignique pro vento artificiali efficiendo admota. Juxta hæc fiat luculenta ignis flamma ex lignis resinosis v. gr. juniperi, pin. abiet. fag. quercus, fraxini aliisque, adeoque tunc caminus merito fornaci præfertur. Quæ omnium potentissimo remedio Hippocrates Athenas peste liberavit quem alii bono effectu subsequuto alibi sunt secuti ut etiam plura exempla referunt Oribasius sympo. lib. 6. cap. 24. Aetius lib. 5. de remed. c. 94. Plinius lib. 36. nat. hist. cap. ult. Plutarchus Suidas &c. Cavendum tamen ne viridia ligna, quæ concremata copiosum madorem exsudent & magis adhuc putrida ligna in ignem conjiciantur, quod pessimum merito habetur. vid. Boneti Polyalth P. I. p. 440. Mulierem ex igne succenso ex putridis lignis in balneo animi deliquio correptam esse recenset Galenus 2. aph. com. 41. Hanc noxam sic forte inductam corrigent baccæ lauri folia roris marini, flores lavendulæ succinum similiaque igni succenso injecta vel odoramenta ex ligno aloes, ladano, styrace, sandaracha, benzoe

benzoe, caryophyllis, nuce moschata &c. Atque ejusmodi eligantur, quæ non fumum, sed copiosam flammam reddunt. Egregia certe ignis virtus in multis, ut ipse resplendet. Nec est obscura ratio: ignis enim motu rapidissimo subtilissimæ materiæ stimulo quodam potentissimo in corpore humano motum vividum instituit, quo humores solvuntur, dimoventur, attenuantur corpora, obvia mutantur &c. quod ex multis chymicis operationibus edocetur, quæ varia varie concreta mutant alterantque. Hocque suo celerissimo motu simul aerem ventilat ac purgat omnes vapores noxios exturbando, & partes balsamicas oleosas, salinas volatiles, spirituosas, acidas &c. lignis concrematis ei ingerit. Verbo ignis corrigit aeris quietem, gravitatem & intemperiem. Notior res est, quam quæ peculiarem commemorationem commereatur, lue pestilentiali grassante tormenta bellica pulvere pyrio op-pleta sæpius explodere, quo remedio solo Tornacenses Lev. Lemnio memorante civitatem suam a peste immunem præstiterunt, atque ignes luculentos instruere, non solum in conclavibus, ædificiis, sed & hinc inde in plateis e re esse; Namque hoc in genere verissimum est, si vitio aeris morbi grassantur, id non nisi vento aut igne posse corrigi. Autor est Mars. Ficinus epid. antid. cap. 24. accensis facibus carbonibusque bene succensis & manibus assidue gestatis ab illis, qui peste correptos invifunt, eosdem tutos reddi: Cæterum, & in aliis luculentus ignis in cubiculo laudatur. Svadet Nic. Piso L. I. de M. C. & C. p. 77. in convulsione ex repletionem quam vocat, in conclavi continuum fervare ignem; imo ignem ab utraque lecti parte succendere. Egregiam hanc ignis virtutem præter hæc & offendimus in utionibus Veterum ut Hippocr. L. de int. affect. Plin. Æginetta Al. Trall. L. 8. Alpinus de Med. Ægypt. aliique habent. Multus in primis in hoc argumento est. M. A. Severinus in Pyrotech: Chirurg. In cauteriis actualibus nostro adhuc seculo usu perspectis quibus & moxam Chinenfium similem fungis olim Græcorum, vid. Cornarius, adeo decantatam accenseo, cujus eximium usum igni plurima ex parte si non soli adscribendum esse tantum non reputo. Ob argumenti similitudinem addo, quod Valvassor in Descr. Carn: p. 156. semet ipsum vidisse traditi: nempe in monasterio quodam Carniolæ globulo crystal- lino servato collectis radiis solaribus maniaci in fronte aduruntur, unde mox profundo somno immerguntur, a quo dein expergefæcti, pristina sanitati restituuntur, E converso fere Itali farragine ignita utuntur ad depellendum soporem, de quo conf. R. Lentilius in miscell. P. III. p. 220. Dies vix sufficeret, admirandis ignis virtutibus fere infinitis recensendis; hoc tantum primario jam indicabo igni accenso, & liberiori virtutem esse agere in venena illaque

illaque edomare, elicere, eliminare ex corpore per combustionem juxta atque eminus, Conf. Illustr. Boyle Exper. Phys. Sic vulnera ex venenatis animalibus illata si candenti ferro urantur, veneni expertia fiunt, & quælibet venena cum uruntur & in cinerem rediguntur, venena esse desinunt.

§. XIII. Eundem in finem Qvercetanus, Follinus, Ranchinus &c. pro contagio sc. avertendo s'vadent in conclavi calci vivæ frigidam affundere, imo alii ad avertendas aeris injurias & contagium parietes, muros de novo calce tectoria obducunt, & omnia undique spiracula januarum, fenestrarum &c. vel eadem vel bitumine, cera &c. obturant. Prospiciant simul tamen debite, ne ex altera parte forte noxam contrahant, cum non minus notum sit, calcem maxime & gypsum hac ratione exhalationibus causticis per inspirationem haustis non pulmonibus solum, sed & sanguini & lymphæ imo spiritibus animalibus adversis illos que turbantibus, condensantibus viasque per quas fluunt stringentibus, haut simplicem saltem tabem sed & phthisin consumentem affricare. Sorbait hinc opinatur vid. Med. Pract. T. 1. cap. 43. p. 323. ob hanc calcis copiam aere sicco atque ventoso phthisin in Austria esse frequentiore. Experimur item hæc effluvia fortem sternutationem, vertiginem, oculorum ruborem, passionem hysterica paralyfin carum, apoplexiam, capitis dolorem, febres acutas, lentas, hæcticas, phrenesin, peripnevmoniam, præcordiorum angustias infarctusve pectoris, præfocationes faucium, sitim, langvorem virium, scorbutum, catarrhos, rheumatismos, imo sæpius mortem repentinam inferre ut præter obvias observationes exinde periisse Jovianum Imp. R. vid. A. Marcell. L. 26. Valer. Max. & Baco. de Verulam. Sylv. Sylo. Q. L. Catullum vid. V. Paterculus L. 1. c. 58. Hermocratem ex Hippocr. 3. epid. ægr. 2. Scipionem Æmilianum ex Eutropio Albert. March. Brand. Casimiri Filium &c. ex historiis accepimus. Simili modo effluvia fugienda ex vernice aut pigmentis variis recen-ter obducta. Hoc eo magis sedulo prospiciendum est, cum nec minus notum sit, conclavia pigmentis æque oleaginis foetentibus de novo ac calce obducta per plures menses imo annos hunc retinere ac spargere foetorem si forte diu clausa maneant & aer humidus subsit &c. conf. de hoc Ramazzinius de morb. artif. cap. 24. hinc saluti quondam lex ea Romanorum fuit multis ut ex Plinio constat L. 36. H. N. cap. 23. qua cautum erat, ne intra tres annos noviter exstructa ædificia inhabitarent.

§. XIV. Ut fumi candelarum sebacearum maxime fumosi atque foetentes mirum in modum aerem in conclavibus conclusis alterant & sanitati nocent præcipue si nullum caminum vel supra fenestras spiracula habent:

ita

ita illi ex iis non bene extinctis magis adhuc nocebunt. Etenim ut exempla declarant recenter extinctæ, lipothymiam, syncopem, asphyxiam, suffocationem ac passionem hysterica, nauseam, vomendi conatus imo mortem repentinam ipsam causari possunt effluviis suis fætidis, quæ naturam veneni obtinent salino sulphureis & aleoginosis quæ præ reliquis suffocandi vim habent, & quæ tangendo narium nervos spasmos producant. P. Ammannus in medic. Critica p. 367. recenset foeminam Lipsiensem in confectione cerearum in conclavi undiq; clauso occupatam propter fuliginum attractionem in catarrhum suffocativum incidisse. Imprimis gravidis adversissima hæc sunt, dantur enim mulieres adeo teneræ constitutionis, ut vel candelæ non bene extinctæ nidore abortum patiantur, viditque earum multas Libautius; nec aliis ejusmodi exempla ignota sunt. Aristoteles jam annotavit Lib. VIII. histor. animal. c. 24. inter cæteros fœtores gravidis præcipue obesse extinctæ lucernæ fumum. Plinius N. H. Lib. VII. c. 7. idem refert & ei occasionem fragilitatis humanæ reminiscientiam belle sic loquitur vel de ea potius conqueritur: „Miseret profecto atque pudet æstimantem, quam frivola sit animalium, superbissimi origo, quam plerumque causa abortus fiat odore lucernarum extinctu.„ Hi pessimi fumi eo magis ægrotantibus perniciosi, atque maxime apoplexia, paralyfi, veterno tremore & similibus morbis correptis, & capite infirmo, respiratione difficili præditis, epilepticis, hystericis, catarrho suffocativo asthma & aliis pulmonum & cerebri morbis obnoxiiis. Singulariter præter recensita oculis etiam adversantur & visus hebetudinem inferunt. Hinc etiam eo minus accendendæ candelæ forte ex molliori impura pinguedine paratæ, vel sevo ex animalibus minus sanis, vel ex iis, qui morbo interierunt, hæc enim graveolentiam, & nidorem spirant hominibus nocivam, de qua re conf. Solenander Consil. p. 462. & p. 492. Candelæ quoque graviores & acriorem spirant odorem ex sevo bovillo & suillo quam ex vervecino. Lampades pariter ex oleo imprimis nucum & rancido paratæ pessimæ sunt, quarum fumus æque cephalalgias, vertigines, stupores, affectus soporosos, & similia mala modo nominata infert, quod exemplo Ramazzinus in Tract. de morb. artif. cap. XV. declarat. Quare (ut obiter quod mihi in mentem venit scribenti adscribere liceat) proprietatem commodam, obtinere templum illud in Carniola Valvaffor in Gl. Carn. T. I. p. 757. dicit (si res ita se habet,) quod nullam candelam ex sevo & oleo, sed ex cera tantum accensam patiatur. Omnis enim ex pingvedine aliqua graveolentia pessima est. Id discriminis etiam in ellychniorum materia ponunt, & ex gossypii filis ducta & juncorum medullam pro lampade construenda potius, quam ex canna-

bis vel lini filis, & pura, elota, candida potius quam crassa, impura, fordida volunt. Confer. Solenand. l.c. S. V. p. 462. Omnium optimo vero instituto omnis candelarum & lampadum fumus per tubam foras educendus erit. Alii quoque fumi æque nocivi ac illi modo nominati sedulo avertantur in cubiculis ægrotantium ad quos varia subinde adstantium & ministrantium quædam negotia occasionem suppeditant. v. gr. ex accensione candelæ sulphureæ in cubiculo maxime oritur fumus qui acidus, narcoticus & suffocans est, ex quo inibi cubantibus læsio haud exigua contrahi potest. Multo magis adhuc nocebit fumus crassus & foetidus carbonum maxime lignorum ardentium, quæ non raro pro variis scopis in conclavia ægrotantium ingeruntur, qui fumus maxime si pinguis quædam materia, ut sæpissime fit, quando super illos escæ præparantur & calefiunt, incidit, vi sua suffocativa ac narcotica pulmones proxime ac dein ipsum cerebrum illicque vasa lædit præternaturali distensione, aeris purioris & tenuioris accessum impediendo, elaterem & systolen arteriarum subtilissimarum in meningibus cerebri infringendo tollendoque sicque sanguinis stagnationem & congestionem, tandemque corruptionem efficiendo. Monstrant has noxas symptomata ex observationibus ejusmodi collecta, vertigo, cephalalgia, aphomia movendi impotentia, animi deliquium, mentis alienatio atque sensuum motuumque omnium oppressio & torpor, profundus sopor. Tristis hujus eventus exempla collegerunt Amatus Lusitanus Cent. VIII. curat. 33. Forestus Obs. IV. Lib. IX. Marcel. Donatus Hist. memorab. p. 107. Solenander in Consil. Sect. V. p. 461. Welschius in Sylloge curat. & observ. observ. 54. p. 173. Loffius in observat. Lib. I. obs. 26. Ramazzin de morb. artif. suppl. Lancisius de subitis mort. Lib. I. Cap. IV. obs. II. p. 136. L'histoire del Academie des sciences Ao. 1710. p. 727. ubi simul legitur in cadaveribus hominum hoc fumo lethifero enecatorum cerebrum notabiliter affectum inventum atque meningum vasa nimium sanguine distenta infarcta ac inflammata visa fuisse. Præfocati sic servantur si modo extemplo ex hypocausto fumido & concluso in aerem liberum transferantur, & artus præsertim plantæ pedum fortiter pannis asperis fricentur aut etiam vena in brachio secetur.

§. XV. Juxta hæc, jubente Hippocrate, ut circa ægros omnia munda esse debeant, quemadmodum priusquam æger ingrediatur purgandum est conclave, ita & illud quoque purum & mundum semper servetur, sordes foetoresque imprimis cum cubicula ægrotantium ordinario certo modo foetorem spargant, diligenter sæpius que & quotidie ejiciantur, abstergantur, abluantur longeque ab ædibus projiciantur, quisqualiæ vel quod tutius adhuc concre-

mentur

mentur ibi; præprimis in morbis contagiolis omnium maxime vero in dysenteriiis aliisque similibus excretionibus notatis. Foetore enim & effluviis copiosioribus suis nocivis morbidis, quæ perniciosissime per totum conclave se diffundunt, hæ pessimæ sordes & corpora vicina afficiunt contagio. Munities vero & non parum spiritus recreat & infectioni resistit. Præterea in variolis & morbillis nil magis nocet, quam foetor ejusmodi. Nam foetor haud raro tantus est in ægrorum hypocauftis, ut vix libere spiritum ducant, hinc senties ibi varios vapores adversos non solum illos, qui ex ipsis ægrotis exhalant, sed & qui aliunde subinde accedunt. Præsertim tum & sæpius videbis magna oborta nausea, detentos in lectis diu impuris scrophorum instar involutabilis coeni hinc inde moventes sese, olfacies, quos ulcera putrida spirant, quos foeces excretæ excitant, offendes illos, quos cura neglecta, exsiccatio linteorum sudore perfusorum, coctio, præparatio, remedium alimentorumque & similium causantur, quæ plurima miasmati morbofo transvehendo causam, occasionem ac vehiculum præbent. Scorsim hic mentionem faciam observationis, quam D. Falchius Jenensis affert, vid. ejus Disput. de morbo hungarico p. 17. quod nempe cibus in conclavi febre maligna laborantis & demortui cibus præparatus & assumptus miasmate morbofo imprægnatus quendam eodem morbo mox affecerit. Intempestiva tamen quandoque conclavium repurgatio & ablutio nocumento esse potest: Notabilem de hac re observationem Tulpus adducit lib. 4. cap. 52. quod scilicet in variolis ex conclavium pavimentis aqua gelida improvide a mulierculis deterfis insignes convulsiones, terribiles morbi committialis insultus cum algido extremorum frigore aliaque gravissima symptomata excitata fuerint. In similibus igitur similis quoque cautela est observanda. Insuper pulvis studiose vitetur, qui non parum quoque nocet, imprimis vero in oculorum & respirationis vitiis. Foetores vero expellantur adversi atque nocivi ejusmodi, accensione subinde ligni juniperini, fagini &c. suffragiis variis jam præparatis, gratum odorem spirantibus & spiritus instaurantibus, quæ sub forma trochiscorum, massarum, candelarumque &c. venduntur. Prostant quoque varii liquores & balsami in ejusmodi usum compositi. Omnes vapores graveolentes narcotici studiose vitentur, quales etiam ex fornace non raro alibive proveniunt. Insuper hoc speciatim adhuc animadverti potest: in conclavi ægrotantium escæ non facile aut rarius præparentur neque prandium & coena ab aliis ibi habeantur, ne ægri ex odore ciborum & ferculorum tedium nauseamque adipiscantur & appetitum jam languidum perdant penitus, quod ordinario accidit iis, qui dapes tractant,

unde coqui, structores, & qui distribuunt cibos, minori semper appetitu feruntur: Quanquam & hoc non negandum sit, agris, quibus appetitus languet, quandoque dum prandentes & avide cibos ingerentes adspiciant, salivam appetitumque moveri & excitari. Non modo ipsum conclave mundum semper servandum, sed munda etiam sint omnia, quæ vident, quæque tangunt. quibusque utuntur ægrotantes; nimirum munda & candida sint vasa, quæ ipsis offeruntur, omnia mantilia, mappæ &c. Ceterum omnis tumultus & strepitus ædium hypocaustorumque, januarum pulsationes, soni acuti &c. sedulo avertantur, qui præsertim in magnis doloribus, præ omnibus vero aliis, capitis, ac ubi tympani membrana in aure spasmodice ac nimis tenditur, quod & in affectibus hypochondriacis, flatulentis, in febribus, inflammationibus quibusdam &c. familiare est, ac plane intolerabile malum, & ubi somnus exoptatur, vitandi sunt. Præsertim tempore nocturno, quo omnes soni ex longinquo etiam magis percipiuntur, auditu, paucioribus ejusmodi occupato. Phrenitici omnium citius & facilius a levissimo etiam strepitu irritantur, unde & hoc inter signa hujus affectus censetur; silentium vero omni cum cura procurandum. Quanquam hæc verissima sint, concedendum tamen interdum & hic, ut in cibo & potu consuetudini est, quando gaudent quidam magis uno certo loco quam alio, ut mihi Tiguri, Helv. commoranti opificem febre continua laborantem videre contigit, qui in sua opificina & inter laborum strepitus melius se habebat, meliusque quiescebat, nam separato in conclavi manere nullatenus potuit, ab illoque abhorrebat, atque eo delatus delirio atque summa inquietudine tentabatur, ut & alios videbis multos, qui in mola bene dormiunt, qui a pulsu campanarum &c. vix excitantur. Consuetudinis hæc ratio in aliis quoque hucusque recensitis ac in sequentibus recensendis potest haberi. Exemplo sint adhuc binæ, quæ mihi jam suppetunt historiæ, altera a R. Solenandro in Conf. med. sect. V. Ob. 16. C. XV. allata, quam lubet integram transcribere. Accidit ut rusticus quidam febricitans acutissime perductus ad Hospitale, nullis remediis a D. Gisberto curari potuerit. Tandem ex morituro quæsit, ecquid peteret, quæ fuisset victus ratio antea? dicebat: se plane ab isto cibo & potu & syrupis & id genus similibus & lecto, qui nimis esset molli, abhorrere, quod non dormisset intra 19. annos in lecto, atque usus fuisset cepis, casco bubulo, & similibus duræ coctionis, sub divoque in stramine vestitus dormivisset. Tandem D. Gisbertus una nocte permisit, ut in stramine dormiret, deinde ut afferetur cepa, sal, cum aqua frigida, consensu, & D. Gisbertus, arbitrans illum tandem eo citius moriturum, cum ille postridie igni, præter omnium opinionem igne. Videndum igitur Medico diligenter,

ut consuetudinis habeat rationem in omni morbo. Ostendit D. Gisbertus hoc exemplum multis bonis viris advocatis, dignum quod observetur. Alteram Caspar Hoffmannus recenset Lib. 5. 1. M. Cap. 46. §. 2. de equisone febricitante, qui ex suo stabulo in conclave mundum delatus ægerrime se habuit; in stabulum vero iterum missus brevi convaluit. Sic visi alibi sunt piscatores, qui non nisi in cymba ad mare, opiliones, qui in ovili in tenui lecto aut stramine saltem convalescere potuerunt.

§. XVI. Ob aeris debitam temperiem & æqualem conservandam & malas ejus qualitates avertendas arcendasque in peste præcipue & morbis aliis contagiosis grassantibus & aere labe quadam infecto, conclave bene clausum atque munitum fervetur, non modo fenestras, sed & minimas rimas bene occludendo, oclusasque servando, præsertim tempore nocturno aere insalubri, nebuloso, frigidiori vel adverso vento, maxime in morbis frigidis & humidis, hydrope, catarrhis, tumoribus cedematosis, capitis læsionibus, vulneribus, contusionibus, doloribus, ophthalmis, deliriis, phrenitide, variolis, morbillis, purpura, febribus lymphaticis malignis, & in genere omnibus iis, in quibus transpirationes & evacuationes sensibiles & insensibiles per sudores & diaphoresin copiosæ & continuæ sunt instituendæ, in quibus aeris afflatus mirum nocet. Atque adeo Galenus ægrotos non modo in liberum aerem, verum etiam ad januas & fenestras, quoniam ventus maxime omnia spiracula eaque exigua potest transire, sæpenumero deducere vetat. Imo hoc habetur, ventum per rimam aut angustiore locum spirantem deterius afficere. Hinc Cartaginenses, ut se contra ventorum, imbrium & maris halituum injuriam magis se munirent, ædificiorum parietes pice obducebant. In hypocaustis vero ejusmodi locisque conclusis, quando præcipue hyemali tempore intus accenditur ignis, aer exterior majori per rimas irrumpit nisu, ac impetu ventumque plus minus in conclavi producit. Nam ignis ibi accensus celerrimo & vehementissimo intestino suo motu ætheris, aerem anteriorem in conclavi propellit, expandit, rarefacit, ut levius spatium minusve resistens efficiatur, in quod a tergo aer intrans compressior graviorque motum ejusmodi concitat. Amplius dicendum rest, fenestras januasque firmissime clausas obicibusque obditis servandas esse, ubi somnambuli & imprimis maniaci & melancholici detinentur, ne accepto damno demum januam claudant. Medium hoc imprimis atque remedium somnambulis est, quando surgentes cubiculo egredi nequeunt, sed repertis ubique omnibus obstrictis forte evigilantes & consternati, lectum repetunt, ibique permanent, quo pacto simul spiritus animales aliter determinantur, pristina repetentes vestigia, illorum simul mutantur cogitationes.

nes. Attamen hoc non semper & ubique strictissimæ observantiæ summique rigoris, sed potius interdum spiracula in parte præsertim hypocaufti superiori sunt concedenda, ut perspiratio fiat, quod in multis necessarium est, v. gr. scite Gesnerus suadet in Epist. p. 30. ut locus, in quo æger peste laborans decumbit, foramen habeat apertum superius, quod alternis vicibus aperiri possit & claudi, ut halitus noxii exeant, præsertim si sudat validius & copiosius. Immo non raro, atque sæpissime suadendum venit fenestræ hæ vel illæ & januæ aperiantur, si nimirum aer salubris sit, ut purior liberiorque aer & ex optimis cæli plagis ingrediatur atque sic aer ventiletur, & aer aere expurgetur, unde Rhases in quovis fere morbo bene & sæpius perflatas cameras voluit. Hoc fiat præsertim a sole jam aliquot horis orto, quo aer purgatus & salubrior est, sed videndum etiam ut temperatus aer admittatur, neque frigidior justo aut calidior, aut humidior &c. Si vero id fieri non potest, quid agendum sit vid. Galen. Lib. 9. methodo medendi C. 14. & Avicenn. 2. 1. Doct. 2. sum. 1. c. 678. Aer enim paucus & diutius conclusus maxime calidus, (qualis semper ille in ægrotantium conclavibus est) nisi bene moveatur, celeriter vitium contrahit, eoque magis cum fuligines ex ægro & adstantibus &c. exhalantes crassiorem & impuriorem reddant. Hunc enim sic describit Solenander sec. 1. consil. med. „10. Nec ille aer laudandus est, qui hypocauftis est Germanicis, maxime iis qui „a plurimis frequentantur, vel in quibus computationes celebrantur conclu- „sus, nec perflatus, continetur. Is enim præterquam, quod caput egregie one- „rat, etiam dissolvit humores, & colliquat in capite & pulmonibus idemque „nativo spiritui est valde nocivus. Hinc qui diutius in conclavi concluso ejusmodi miasmatibus morbidis referto permanent, scorbutum contrahunt, profluvium capillorum, vultum pallidum & squalidum &c. Hinc etiam sæpius videmus, quod in magnis concionibus, in locis, ædibus, conclavibus minus laxis multi hominum imbecilliores ex cœtu ubi deficiunt, exire liberioresque aerem spatiumque laxius quærere cogantur, ubi etiam mox refocillationem inveniunt. Hinc & aer in convallibus depressis ut insalubris culpatur. In hunc finem etiam ideo venti medicati pilarum æoliarum beneficio institui possunt & solent in magnum ægrotantium emolumentum, ad excitandos, confortandos ac refocillandos eosdem, de quibus adeatur Celeberr. D. D. Valentini in Armamentario Naturæ system. p. m. 121. Perflatus vero aer & liberior emendat, instaurat humores, movet & promovet spiritus & animum recreat, &c. Exempla periculosæ sic aeris liberioris subtractionis in illustr. D. G. Montecuculi Conjuge vid. in Eph. G. N. C. D. 11. ann. 2. p. 426. & in binis pueris in Lossii observat. medic. Lib. 1. obs. 16. Si vero

vero aer aere non possit purgari inclusus conclavi, per ignem luculentum camino accensum vel etiam per suffumigia commodissime corrigatur. Primarii morbi, qui hoc ipsum expetunt, sunt cardialgia, animi deliquium & lipothymia, adeo ut aeris liberioris afflatus ab illa protinus liberet, atque asthma praesertim, catarrhus suffocativus & vitia respirationis alia, polypus cordis, pica, scorbutus inveteratus, morbi maligni, putridi quidam, vid. Vallesius Meth. med. p. 1141. nephritis, vid. Nic. Piso L. III. p. 148. febris ardens p. 441. atrophia seu phthisis nervosa a. p. n. statu spirituum & a tono nervorum perverso proveniens, & phthisis ipsa pulmonalis & ulcera inveterata, hectica, Frambesarius Can. & Conf. M. LIV. p. 249. Riverius Pr. Lib. 17. c. 3. p. 303. calculus Solenand. Conf. Med. S. 2. p. 200. gonorrhoea, affectus capitis cum cruenta sputione N. Piso de MCC. p. 179. ventriculi imbecillitates, vid. id. l. c. p. 420. arthritis l. c. S. 4. pag. 420. affectus hypochondriaci, melancholici id. l. c. S. 11. p. 124. stupor & paralyfis l. c. p. 136. & fere quivis longi morbi. Superaddo his denique variolarum morbillarumque principium, sub quo melius cum aegrotis agitur, si liberior, temperatior tamen aer concedatur iis. Agnoscunt hoc omnes prudentes medici, ut agnoverunt jam pridem ex Scriptoribus ingenuus atque cordatus Forestus 6. obs. 44. post hunc J. D. Horstius obs. anat. 9. & novissime Sydenham observ. circa morbi acut & de variolis confluentibus. Hac de re insuper Hippocr. lib. epid. VI. text. 9. sic loquitur: „Cui attemperatio moliri oportet, aperiri cubiculum, ut pateat vento introitus & exitus. Et eodem, loco textu 21. De consuetudine monet, idem, inquiens: Si quis, sub divo consueverit decumbere, laedetur in valde concluso loco. Parturientibus Rod. a Castro de morb. mulier. L. 11. p. 525. aere imprimis calido existente svadet, ut aer saepe diffletur & fenestrae aperiantur, exemplisque variis probat, hocque instituto in maximo partus labore feliciter peperisse, quemadmodum & (ut incidenter hoc saltem moneam) Hippoc. opinatur recens natis valde obesse, si in concluso aere diu maneant, sed expedire, ut mox liberiori aeri adsvescant. Reconvalescentibus deinde acceptum est salubreque ex concluso in liberiozem paulo aerem venire, citius illi enim vires pristinas colligunt; cavendum tamen ne subito haec mutatio fiat, praesertim si aer frigidior aut alio modo inconveniens fuerit, cum per calorem hypocausti assuetum magis frigoris impatientes sint, illeque per rarefactum corporis habitum facilius profundiusque penetret, rarefactos humores inspisset, motumque turbet, diaphoresin impediatur vel recidivam pariat &c. Incommoda quoque, quae forte quandoque ex hac mutatione, quam multi

ut periculosissimam superstitione nimis metuunt ab ægris pro re nata averti & præcaveri possunt, & aura forte frigidior se ingerens corrigi &c. corpus sufficienter vel stragulis vel vestibus cooperiendo muniendoque focum accendendo &c. Sub constitutione præsertim aeris epidemia, pestilentiali &c. aperiantur fenestræ, aquilonem & boream admittentes, claudantur vero quæ meridiem spectant. Atque quondam soliti fuerunt svavi & amoena molliq; aura reficere ægrotos ac in locis calidis noctu lectos sub duo ad auram captandam constituebant v. Dietericus in antiq. bibl. p. 280. Hic simul de expositione ad solem & seorsim quidem quædam dici possunt: Subit enim recordatio veteribus multis in morbis chronicis, contumacibus, frigidis sic dictis præcipue cachexia oedematosis, tumoribus duris, epilepsia &c. insolationem, quam Græci ἡλῶσιν appellant, maximo in usu fuisse, quæ ægrotos solis fervori torrido exposuerunt. Cujus rei exempla præ aliis exponunt, inter quos (ne jam alios nominem) gravissimus Scriptor Coelius Aurelianus, qui eam de morb. chronic. Lib. I. cap. 5. p. m. 334. de mania, Lib. III. cap. 5. p. 458. de ictero cap. 8. p. 466. & p. 473. de hydrope Lib. 5. cap. 4. de ischiadico malo cap. XI. p. 597. de carne superflua adducit atque ad curandos eos affectus commendat. Subit tamen & iterum cogitatio, ardorem solis multis haud leve nocumentum afferre, quod supra jam paucis est indicatum; plures enim invenies, qui solis radios nequaquam possunt perferre, ex quorum numero Augustus fuit Imp. Rom. de quo Svetonius refert, eum solem ne quidem hyemali tempore splendentem sine noxa potuisse ferre, quare necesse fuisse ut semper pileo caput tectum servasset. A capite igitur imprimis sedulo arceant ardentes solis radios a plethoricis maxime in hæmorrhagias & capitis debilitates & affectus, apoplexiam &c. pronis ut & a maniacis: Hinc mihi non displicet Francisci Vallesii Lib. de S. philos. fol. m. 334. commendatio, (ut obiter saltem hac occasione hoc commemorem) ad morbos biblicos referenda, qua opinatur Maritum Iuthitæ (de quo legitur Jud. 8. cap.) apoplexia mortuum fuisse, quam ex solis ardore tempore messis rure contraxisset sibi. Adhibeatur ea (in solatio) porro etiam præcipue in senectutis (quæ ipsa est morbus) infirmitatibus, unde Horatius lib. I. cap. 20. v. 24. senile corpus solibus aptum dixit. In hunc finem helio caminas exstruebant in summis ædibus, atque ita adhuc comparabant tectis parietibusque, ut repereussis solis radiis ardorem possent quoque augere. Fiebat quoque ea vel cum unctione, vel sine ea. Hujus remedii generis non amplius apud nos usitati commoda & incommoda Mercurialis Lib. 6. cap. I. recenset. Quid? quod adeo Domicilia & hypocausta ipsa interdum mutanda

tanda sint, impr. in morbis acutis, &c. ad quod Fidelis l. c. p. 86. sedulo hortatur, cum sc. unius cubiculi aer ex assidua habitatione ægri plurimum vitiatum emendari facile non possit &c. Affirmat hoc Fr. Vallesius Meth. Med. p. 1141. illud non esse difficile, faciendumque esse sæpe, etiamsi quis acute febricitet, si alia domus longe commodior sit. Specialissimum adhuc occurrit, quod mihi huc trahere liceat, nempe fulmine tactos, non in eodem conclavi relinquendos esse, cum dubium non sit, quin vapores ejusmodi noxii sulphurei plures adhuc aerem contaminaverint & tacta fulmine loca sulphur redoleant, ob hunc ipsum odorem sulphureum canes & aves abstinere videntur a cadaveribus animalium fulmine tactorum V. Plutarchus simp. l. 4. q. 2. Vosius de origine & prop. idol. l. 5. c. 6. Immo optimum consilium esset, si ex ipsa domo educerentur aut exportarentur.

§. XVII. Aeris affectiones sunt lumen & tenebræ & causæ salubres & insalubres, ita tamen ut aer lucidus in genere præferatur tenebroso atque caliginoso, quare eorum temperatio secundum morbos quoque potius dirigatur. Quemadmodum enim luminis & umbræ hic & illic pictoribus necessaria consideratio, ita & Medicis est, adeo, ut lumen sine umbra non satis perfectum, aut ad minimum non adeo, perfectum sit. Nimirum subobscurum & minus lucidum obstructis luminibus, sive a solis radiis sive candelis illa sint, cubiculum convenit in morbis acutis, in iis enim sæpius advertes lucem averfantes & sponte lacrymantes ægros. (malo sane signo) ut in cholera vid. Fontanon Pract. Med. p. 256. N. Piso l. c. p. 262. hæmoptysi, ut notat. Ant. ab Altomari Art. Med. p. 342. & quævis hæmorrhagia, inflammationibus, doloribus, cephalalgia, præcipue si a causa calida sic dicta ortum ducat suum ac maxime in cephalæa in syncope item hydrophobia, mania, phrenitide, in hac enim ægri ordinario lucem metuunt, efferatiores redduntur, novas imaginationes ex multis & variis objectis oculis oblatis fingunt ac imprimunt. Quandoquidem observare datum est phreneticos & manicos tenebris lædi magis hinc eorum decubitum in loco obscuro Asclepiades improbat, quia (inquiens,) in luce mentis sive intelligentiæ visa debilia atque parva efficiuntur; in obscuro autem e contrario vehementiora atque majora fiunt & operantur, mentis atque intelligentiæ visa silentibus sensibus. Tunc in mediocri & æquali semper luce servantur. Coel. Aurelianus lib. 1. Morb. Chronic. cap. V. pro maniacis hoc suppeditat consilium, eorum oculi ut adumbrentur, quo cæterum corpus luce tangatur. Ad hæc N. Piso l. c. L. 1. p. 36. addit phreneticos & similes, si vires valeant, lucidum aerem magis, si minus tenebricosum juvare. Perinde id se habet, cum hypochondriacis melancholici-

cis qui lucem fugiunt, tenebras vero mire amant, quale mirum exemplum in viro quodam notavit Ros. Lentilius Miscell. med. pract. P. II. p. 361. lib. 5. & quo magis afficiuntur, eo gravius tenebris contristantur immodicis sc. modicis vero melius se habent & manent, imo hi (ut expertis constat) per nimium solis splendorem & æstum fieri & facile possunt maniaci. Experientia docet vertiginosos aere lueido extra paroxysmum, in illo vero in tenebricoso melius se habere. Porro in lippitudine, dilatatione & diminutione pupillæ & similibus oculorum affectibus atque in omni dolore oculorum inflammatorio lux est fugienda, & omnes colores qui ex intensa reflexione lucis oriuntur fibrillas nimium distendente, ut color flammeus, flavus, rubicundus, quoniam semper dolor exinde exasperatur. Hinc & in nyctalopia (si ad præcedens quoddam paulisper respicere velimus) noctu melius vident, quam interdiu, quia a luce pupilla magis contrahitur, adeo, ut pauciores radii ad retinam possint transmitti. In hanc rem notabilis casus est & insolitus oculorum affectus, qui legi potest in W. H. Waldschmidii diff. Epist. de rebus medicis & philos. variis p. 21. & sequens est: „Puerulus unius præter
 „propter anni, quoties deferitur in conclave, radiis solaribus aut candelæ il-
 „luminatum, toties insigniter intumescunt oculi, colore rubicundo suffun-
 „duntur, lachrymæ fluminis instar fluunt, salivaque prout in canibus rabidis
 „fieri solet, in magna quantitate ex ore destillat. Eo tempore nihil videt,
 „sed maximo clamore adstantes ad commiserationem invitat. Quamprimum
 „vero iterum in conclave radiis destitutum deferitur, oculi tinctura
 „croci & benzoës foveantur, tumor & rubor secedunt, patiensque pancreaticæ
 „vivit, bene ingerit, bene digerit, & bene egerit, optimeque nutritur. „
 In affectibus & doloribus capitis, apoplexia, imprimis si caput nudum ferventibus solis radiis exponatur, ut & cardialgia atque passione cardiaca a Coelio Aurel. de morb. acutis cap. 37. adducta, in qua præcipue illud lumen, quod a solis radiis procedit, præcavendum esse monet. Aneurismate item Conf. Roda Castro de morb. mul. p. 332. & in omnibus morbis qui refrigerio alias opus habent, quos nulla putredo comitatur, vid. Fidelis L. I. p. 65. ubi exagitatio & resolutio spirituum & humorum tenuium nimis, in quibus cruditates subsunt primarum viarum, it. in delirio febribus ardentibus vid. Hippocrat. rat. vict. in morb. acutis p. 387. vid. id. 4. acut. 48. erraticis & quando alias ægroti ad quietem & somnum se componere debeant, id observandum est. Pro cura hæcticæ loca lucida esse vitanda colligere est ex Galeno x. Meth. c. 8. Scio quosdam phthisicos pessime se habentes, quando in solis radiis errant, optime vero quando in umbra se continent. Capite graviter
 viter

viter vulnerati vix ferunt lumen vel candelæ splendorem, (quod semper funestum habetur indicium,) & ab eo notabiliter læduntur. Hoc equidem verissimum est, neque tamen & hi in cubiculo nimis caliginoso semper sunt detinendi, si respiciamus & æque ratum habeamus illud quod Bonettus Mercurio compital. p. 96. §. 27. in medium affert ad inferiora, quæ sequentur referendum, qui inter alia rejicit, quod adeo multi capitis vulnere Florentiæ moriantur, quod lumen penitus arcant debilitata sic ægrorum natura. Pari modo se res cum puerperis habet, quæ semper ut graviter vulnerati tractandæ sunt, quibus primis præcipue puerperii diebus aer lucidus nimis, valde nocet. Infelicem ex hoc eventum si legere velis, adeas Gerbezium Intricat. extricat. med. P. II. cap. 20. p. 199. Mulieres etiam optimo consilio serio præcipiunt, ne infantes recens nati in locum lucidum collocentur, cunæque integumentis obtegantur, ne oculorum acies statim debilitetur ac luscii fiant, aut candela ad caput ponatur, ne strabismus acquirant. Quod etiam de adultis dicendum est, qui diu in tenebricoso loco fuerint, vel a somno longiori evigilent, quorum visus a repentina luce illabente læditur, facto radiorum impetu, exinde quod per diuturnas tenebras pupilla s. præter modum sit dilatata utraque tonum distracta, ex quo iridis fibrillæ contrahi difficillime atque retinæ filamenta ex diutina motuum ex radiorum agitatione, suppressione invalida reddita non æque facile hunc recipere ac propagare possunt. Exemplum notatur de Dionysio Tyr: qui super carcerem construxit domum longe splendidissimam, atque illos, qui quam diutissime carcere fuissent conclusi, ad eam ducebat ut occoecarentur. Quare lucis claritatem illustriorem & subitam præcavere debent, qui discusso somno evigilant, quod nocentissimum in epilepsia habet Coelius Aurelianus de morb. Chron lib. 1. cap. 4. Rursum annotatum est, infantes, si diu in obscuro loco detinentur, evadere sedatiores tristioresque dein per totam eorum vitam. Hæc non addidissem, nisi interesset exempli. Ex physicis in hanc rem notum est, aerem luminosum calidiorem esse, caliginoso & lumen a lucis continuatione oriundum consistere in motu intestino velocissimo impetuosè per lineam rectam, impulsio ætheris utpote materiæ maxime mobilis & tenuis, unde & in instanti & facile generatur & perniciosissime diffunditur per undas sphaericas quod experimento Romeri evincitur. vid. Hugenii Traité de la lumière, & ad immensam propagatur distantiam, brevi vero iterum evanescit, adeo ut ex ejus observ. l. c. sonum, lumen pluribus quam 600000. & fortassis pluribus adhuc vicibus celeritate superet. Quod si itaque res ita se habet, quod aer luminosus, tenuior, rarefactus magis sit adeoque & calidus & corporum densita-

tem dissolvat, non potest non quin etiam non duntaxat aerem expurget, perspicuum & serenum reddat, ut aerem expandit, ita & spiritus, qui maxime delectantur luce & humores, excitet & quasi illustret, exagitet, expandat, dissolvat, ebullitionem sanguinis producat, ad extravertat & alacres reddat, corpora perspirabilia præstet ac calefaciat atque sicuti aerem ita etiam animum quoque pari modo perspicuitate sua perspicuum reddat. Sole exoriente omnia animantia alacria surgunt, gaudent, lætantur & ad omnes motus edendos & functiones plurimum valent. Hoc Fernelius indicat Meth. m. L. II. p. 70. & Hippoc. jamdudum. (a quo in hoc nec Asclepiades alienus est.) epid. Text. 32. dicens, „ut lumine, calore, motu & vigilia evocantur ab „internis excrementa: ita tenebris, frigore, quiete & somno accurrunt ad „viscera gravantque partes. Et textu 75. ut luce & calore succi evocantur „& dissipantur, ita tenebris reconduntur & densescunt.,, Palam est lucem splendidiorē, ut alia sensibilia excellentiora spiritus torpidiores suscitare. In hanc rem notabile est quod nemini ignotum esse potest, sæpius a magno splendore solis maxime vellicari nares, sternutationem moveri, quod mirum sane dignumque quod ulterius exactius alibi consideretur. Atque adeo existimat Illustr. Baco de Verulam. ex illa causa splendore lapides pretiosos pellucidos in spiritus animales operari eosque roborare & refocillare. Noxa ab aere luminoso nimis forte inducta corrigi vel inducenda præcaveri, vel averti proxime potest nitro in aqua soluto & sol. acetosæ, vitis & similia in conclavi hic & illic dispergendo, & fumo excitato per acetum carbonibus candentibus infusum. Aer tenebricosus vero, quatenus crassior & frigidior motus illorum refrenat, sedat, coercet, concentrat & colligit &c. refrigerat. Unde & apud Autores v. gr. Coel. Aurel. sæpius adeo laudatum &c. legimus, eos quando loca lucida in morbis commendant simul & semper mediocriter calida laudare & quando obscura præcipiunt mediocriter frigida simul ea esse velle: Hinc loca sacra, templa subobscura (ne mens longe evagetur) & sacro horrore afficiatur esse voluit veneranda Antiquitas. Ob hanc ipsam causam & volunt tenebricosa multi Eruditorum musea. Euripides, Galeno referente, Lib. 15. cap. 20. quoties suas meditationes institueret in obscurum & horridum aspectu antrum se recepit. De Maino Mediolanensi sui temporis JCTo celeberrimo idem refert ex Pancirolli Libro II. de claris Legum interpret. Boyle Dictionario historico critico. T. II. fol. 504. eum sole etiam meridiano oclusis fenestris accensa lampade & capite linteo obvelato lucubrasse, ne coeli claritate mens evagaretur. Atque adeo Democritum Philos. ne videndo a cogitationibus abstraheretur suis,

fuis, & ut meditationes animi in contemplandis naturæ rationibus vegetiores & exactiores redderentur; luminibus oculorum splendore aerei clypei sese privasse fertur V. A. Gellius lib. 10. c. 17. Simul perspicere jam licet, in quibus cubiculum lucidum, splendidum a sole vel candelis cum speculis orbibusque politis illuminatum conveniat. Exempla hujus sint affectus soporosi, carus lethargus &c. animi deliquium, & ubi scilicet spiritus oppressi magis sunt, vid. Dolaus Encycl. Med. C. 1. p. 405. suffusiones, oculorum pupillæ contractio, cum enim luce clara pupilla magis sit contracta in loco tenebricoso, ea melius se dilatat, ut spatium concedatur, per quod radii ad retinam possunt transmitti ac deinceps refringi. In malo hypochondriaco, & apoplexia affectis luminosum conclave quoque conducit. Ast si in his vita exploranda sit, conclave tenebricosum plane reddatur omnibus fenestris clausis & deinceps candela accendatur & naribus admoveatur. Sunt quoque ulterius nominandi alii affectus ut inenubus, memoria abolita, paralytis, mensium obstructio, catarrhi, febres, quibus Asclepiades ægros juxta vigiliam & sitim hinc quoque convellendos esse præcipit. Conf. Oribasius Collect. L. IX. p. 358. tumores item atque obstructions splenis &c. de quibus vid. Bruele Med. p. 128. calculus id. l. c. p. 157. cutis descœdatio, scabies, elephantiasis &c. conf. Fontan. Med. Pr. L. 1. p. 7. purpura variolæ morbilli atque ejusmodi cutis exanthenata ut facilius ad habitum referantur, epilepsia Solenand l. c. p. 208. Coel. Aurel. de morb. chron. lib. 1. cap. 4. scorbutus Alberti de scorb. p. 261. angina, fluxus ventris vid. Gradi Prax. p. 311. Franbesarius Can. & Conf. M. L. 11. p. 81. illiaca quoque passio secundum Coel. Aurelium de acut. morbis lib. III, cap. 17. atque omnes qui majorem & continuatam magis liberiolem ventilationem, perspirationem, apertionem, discussionem & digestionem requirunt. Antea recte quidem dictum est in affectibus soporosis requiri splendidum conclave, sed in contrariam partem adhuc etiam scire licet: in vigiliis læsis ut sopore æger quiescat e re esse, si ante ejus oculos res aliqua sublucens ponatur ut eam semper intueatur ex quo stabili fixoque adspectu continuo-que oculorum exercitio delassatus connivebit, quod genus remedii Hippocr. 6. epid. Sect. 4. text. 17. proposuit, *dum inquit somnus stabilis rectorum nictatio*, conf. & Galenus comment. in dictum locum, quod ad ulteriorem experientiam perducendum est.

§. XV. II. Luna scemineum ac molle nocturnumque sidus ubique male satis audit, & ejus lumen noxium, quoniam ob varios morbos inferendos, exasperandosque suspectum habetur. Palam est, crescente luna, nostri corporis fibras laxari, vasa distendi, tumescentiam fluidorum augeri, transpirationem

nem humorum impediri, defluxiones varias tumoresque varios oriri & incrementum capere, ea vero decreſcente, ſtringi fibras, eaque ſymptomata minui, atque in mulieribus cæterum ſanis circa novilunium vel plenilunium ſe menſes exerere. Circa plenilunium major ſemper in cerebro humorum ſanguinis &c. congeſtio, decubitusque obſervatur, unde ſine dubio voluit Antiquitas, ut circa lunam plenam inſtituerentur purgationes; verum decreſcente luna melius procedunt exeretiones, niſi quod languor major hic virium concurrat. Noctambulis hoc præſertim pituitofis, impuberibus & fœminis cephalalgia laborantibus N. Piſo. L. 1. de M. C. & C. p. 27. vertiginofis catarrhis ac defluxionibus acribus ſeri & ſanguinis ophthalmiis &c. & morbis ex illis oriundis capitis cerebri & nervorum nervoſarumque partium affectibus epilepfie (lunaticæ affectionis ideo dictæ) detentis ut & convulſionibus, paſſionibus hyſtericis, tremoribus membrorum apoplexiæ (de qua præ aliis vid. Alex. Bened. Lib. 1. cap. 33. de curand. morbis. & Macrobi. ſaturn. Lib. 7. cap. 16.) lethargo, paralyſi, hæmorrhagiis, ſanguinis ſputo, vid. Gradi Prax. p. 177. aſthmati hydropi, calculis, colicis paſſionibus, fluori albo, gonorrhœis renum doloribus obnoxiis, conf. Solennander. conf. med. p. 116. S. 4. p. 136. aut illis affectis inſenſum. In febribus, item variis generis, maxime malignis, putridis, contagioſis, ipſa peſte (quoniam cauſam putredinis lunæ lumen augeſcit) vitandum. In vulneribus, ulceribus ſpina ventroſa &c. quoque lunæ decrementum & incrementum periti chirurgi notarunt. Conf. Salmuth. Cent. 1. obſerv. 72. Quod haud ignoraffe Pythagoram innotefcit, qui aliquando interrogatus, quomodo tam diu vixiſſet? reſponſiſſe fertur: Satur nunquam a menſa diſceſſi, luna me nunquam vidit &c. Monet Galenus 3. de diebus decret. C. 2. ſubejus lumine dormire malum eſſe, pallorem & capitis gravitatem ſtatim ſubſequi, & ob hanc cauſam Plutarchus Decad. 3. probl. Sympos. 10. ait. Lunæ radios ſi dormientes feriunt, ſtupidos & ſenſibus obtorpescentes eos reddere. Convulſiones ex decubitu ſub diu ſic contractas vidiffe refert Jachinus in L. IX. Rhaf. c. 13. Illuſtrat hoc Horatius Sat. 4. L. 11. quando vina nocturno cœlo expoſita nervis nocere dixit. Attonitos quandoque & aphonos reddere radios lunares teſtatur Zacutus Luſit. L. 1. Prax. mirand. obſ. 37. plura vid. in L. 11. de princip. hiſt. p. 37. Exemplum amauroſi ex aſpectu lunæ plenæ correpti vid. apud Heer obſ. 47. Alia inter alios plures recenſet notabilia Kerkring ſpicileg. anatom. obſ. 91. p. 174. ſeq. Circa hanc materiam præter alias quod Ant. Muſa in lib. ad Mæcenatem, affert, equidem jam non meum faciam, quando linteamina illius lumine infecta magnopere nocere dicuntur, & quando chirurgi monent, ne panni & lin-

teamenta

teamenta, quæ a vulneribus extrahuntur, radiis lunaribus exponantur, ut inter alios advertunt Andr. Balcasar L. 1. de vuln. c. 24. Joan. Fragofo in gloss. quæst. 100. A. Rejes Elysi Camp. 1. Q. LIII. p. 669. Notabile est Verulamium quoties luna eclipsem passa est, deliquio animi correptum fuisse. Conf. Lev. Lemnius de occ. N. M. p. 331. 333. Efficaciam hanc lunæ, quæ tam in animalia quam plantas nec non Oceanum, lacus majores, paludes, fluvios alterando, turbando, mutando adeoque non penitus negandam operatur, juxta effluvia & radios, & qui ad nostram atmosphæram mittuntur a solis effluviis plane diversos & humidos potissimum pressioni adscribo, quæ aerem etiam compressiorem reddit, unde dein respiratio difficilior redditur & transpiratio impeditur, feri copia in corpore augetur &c. Quæ huic similitudini vulgo obijciuntur, servatum disputatario conflictui est. Quod siq; res ita se habeat, cubicula a lunæ lumine bene sunt defendenda obturando & armando fenestras, aut velis, aut (quod melius) valvis.

§. XIX. Ornatum an spectem? an etiam jam mihi negotii sit (ut cum Seneca loquar) cum parietibus pretiosis, cum orbibus illis magnis atq; fulgentibus, cum marhinis vasis, cum cubilibus istis in ambitionem compositis, per multum pretium multumque opus civitati notis, cum aulæis istis Attalicis ex arcula modo prolatis, mensulis varietate macularum conspicuis & reliquo lautitiarum apparatu splendidissime exposito, quem ut aliquid novi luxuria commentum est. Potius equidem reputo merito dicendum esse de cubiculo ægrotantium (Aragitis enim interdum ac Circensibus ut aiunt, alias pompa placet) licet & omni apparatu splendido, omni ornatu sumtuosissimo instructum illud sit, impensæ & pompæ saltim & fastus & vanitatis causa per omnes angulos distributo, qui accedentium oculos voluptate morantur, & accendunt invidiam, quod alias de carcere alii proferunt, quod nullus nimirum detur elegans & qui placere queat, carcer, licet haberet aureos clathros atque quod semper sit mala mansio, licet & si pretiositate vel Neronis vel Divi Marci Venetiis aureæ domui æquiparandus esset, cui loco arenæ margaritæ; & lectus vel illum aureum Carbilii Pollionis Equit. Rom. vid. Plin. 332. vel Julii C. de quo Suetonius, vel Heliogabali, vid. Lampridius in ejus vita, superaret, si & fulcra adamantina haberet, quorum meminit N. Gerbelius in Fab. de aranea & podagra, quam exhibet nobis Camerarius in narrat. Æsop. p. 215. Ambo tamen (inquam) manent vera vivorum sepulchra, dum ægri ægre & in divitiis & paupertate se habent, quocunque illos transtuleris, morbum suum secum transferunt atque ægrotantes conclavi ejusmodi ceu carceri mancipati sunt. Quin imo jure dicendum est, quod inconvenienter illi satis agant, qui ejusmodi conclavia nimio

nimio interdum apparatu ad luxum saltem composito, exornant, peristromatibus campanicis & picturis sæpe lascivis (ut nihilominus tamen apud multos usu venit:) lenonibus lenisque magis quam ægrotantibus & moribundis dignis &c. instruunt. Dantur atque adeo casus, in quibus ejusmodi indifferentia etiam & innocentissima quoque ægris splendore & varietate obsunt. Inter cujus rei exempla febribus acutis ardentibus laborantes, maniacos, phreneticos, delirantes, insanientes, melancholicos saltem si nominare vellem, clara res esset sine dubio. Advocandus commodè in partes nostras Rolfincius est, qui in conf. med. L. I. conf. 4. p. 82. in ejusmodi casibus omni studio præcipit, ut cubilia a picturis sint libera, quippe quæ visa mentem & phantasiam corruptam jam conturbatamque amplius magisque conturbant, conf. & N. Piso L. I. p. 36. atque oblata rerum species aliæ quoque iis quam quidem re ipsa sunt, apparent, vel quæ levem quandam similitudinem saltem referunt, vera æstimant, & peregrina simulacra accipiunt. Speciatim dici insuper & potest ex conclavibus, in quibus salaces satyriæ, gonorrhoea, furore uterino vexati continentur, removendas esse omnes picturas, imagines, spectacula, quæ rei vere æ usum, vel cogitationem saltem ejusdem in memoriam ullo modo revocare vel excitare possunt. Attamen iterum reperies casus, in quibus picturæ variæ & statuæ ornatus atque apparatus splendidus aliæque splendentia & quæ vario colore oculos in se convertant, e re esse censentur: Lethargi cari apoplexia & stuporis hic mentio est facienda. Cardani hæc subtilitas est, quando Lib. de subtil. de hom. nat. p. 651. ad excitandam venerem depictas virgines formosas circumponendas frigidis sic dictis, svadet. Svadent alii tabulas in quibus congressus venereis artificiose representantur, ante oculos ponendas ut eas semper adspiciant, quoniam ejusmodi delectationem (quæ aphrodisiacis quoque accensetur) augerent, & mobilitatem spermatis excitarent, hoc enim, ut aliis quoque externis foecundum & animatum redditur, per fortem libidinis phantasiam ut & degeneratione docuit Harvæus. Quam rem adeo Petrus Argelatenfis Lib. 5. tr. 18. cap. 8. necessariam ad confortationem coitus habet. Conf. & Vidus Vidius oper. T. II p. 652. Objecta enim movent sensus & appetitum stimulant, & sensibile ex insensibili sæpius producit, uti in accensum potest fieri accensum. In hujus probationem aliud quoddam, Timæus a Guldenkle lib. 2. cas. 16. commemorat, & ut demonstret per ejusmodi picturas affectus corrigi posse: Nimirum Serenissimæ cuidam Principi ira sæpius tactæ ut ab ea eam detraheret, curavit, ut Megæra illa infernalis furia depicta ante oculos ponere-

neretur, cujus atrocis furiae adspectu illa etiam mora est Princeps, ut iram detestata in mansuetudinem componeret animum. Neque vana prorsus ratione quis existimet, interdum esse conclave & lectum sericis ornamentis & gratis ægrotantibus picturis, statuis & figuris ornandum, ut visus & sensus delectationem percipiant & demulceantur atque mens exhilaretur exciteturque, sensibilia enim jucunda sunt & spiritus animales & sanguinem afficiunt. Atque ex assiduo figurarum earum adspectu, quæ oculos in semetipsas convertunt, provocatur somnus, sicut provocatur quando historiae narrantur, musicae & susurralenia audiuntur, quod a summo Præceptore Hippocr. propositum auxilium est 6. epidem. Sect. IV. text. 17. Figuræ & picturæ conviviorum, nuptiarum &c. movent appetitum, ut iram proeliorum &c. Hunc in modum Nic. Piso Lib. 3. p. 321. adducit, in ictero v. g. lecto, conclavi cultiori eo respectu opus esse, & Roder a Castro Med. Polit. p. 158. vult, mensa floribus aliisque ornamentis vasorumque nidore eluceat, quoniam appetitum revocaret restauraretque. Stricte hoc plurimi Anglorum præsertim observant in atrophia maxime, sive nervosa, sive phthisi, quibus uti & convenit victus deliciis plenus & varius, ita & cubiculi apparatus nitens & gratus. Pariter J. Manardus Epist. 4. L. x. cubiculum melancholicorum floribus exornat. In visus debilitatione ex spirituum inopia specula plura circumposita visum reficiunt, quoniam reflectuntur radii ac spiritus robur concipiunt ac se conferunt copiosius. Fertur, Aristotelem Alexandro M. svasisse, ut ad visum recreandum & conservandum sæpius adspiciat specula, ut etiam secundum scholam Salernitanam, fons, speculum, gramen, dant oculi levamen. In hujus gratiam etiam expedit ut per conclave picturæ atque panni virides & coerulei expandantur.

§. XX. Præcipuus in ægrotantium conclavi utensile lectus est, nihilque ægris lecto lectius, hoc unicum ægrotorum refugium, hæc infirmorum percommoda & peroptata mansio, nil eoque magis iis necessarium est, quum remedium etiam non raro impleat vicem, adeo ut solo convenienti decubitu bene collocati æqualiterque stragulis contexti a morbis liberentur & reficiantur. Et sane impuratum, cruditatum, quæ fomites sunt morborum, digestio, consumptio, secretio, resectio virium & instauratio, vix alia ratione feliciter, facilius, meliusque procuratur quiete & decubitu, caloreque fovente, quem & ambientia juvant: Lecti enim æqualiter convenienterque corpora contingentes, caloremque naturalem fovent, conservant augentque, atque jugem & faciliorem sanguinis circulationem juvat in illis decubitus decenter compositus. Hinc Celsus Lib. 5. Cap. 26. ait: optimum etiam medicamentum

quies est. Atque, quod quibusdam paradoxum esse videatur in senibus vel summe debilibus motus debiti defectum protractior in lecto decubitu supplet & alimenti confectionem, cruditatum vero consumptionem juvat. Id innuit iterum „Celsus, scribens: qui bene concoxit, tuto mane surgat, qui minime, in lecto diutius quiescere debet. Exinde intelligitur, quibus in morbis præcipue longior in lecto decubitus proficiat & loco remedii sit: v. gr. in frigida & sicca vulgo vocata intemperie & similibus, de quibus confer. Sydenham p. 75. & 669. in morborum item declinatione nonnunquam febrium, ut materia eo citius digeratur superstes. Observavit Exper. Sydenham quod cum in febre continua ab ipso observata, ægri diutius quam par erat a lecto abfuissent, eos in dolores vagos, rheumatismum iterum incidisse, curam horum autem attulisse, si iterum lecto addicti fuissent, & p. 588. podagræ obnoxiiis svadet laudatissimus Auctor hyeme præsertim, ut diu in lecto, licet non dormiant, commorentur. Sigillatim recenset de juvene febre pestilentiali laborante, in quo cum medicamenta nihil perficerent & tandem omnia iterum rejicerentur, sepositis omnibus iis decubitu nudo in lecto & tranquillo situ, spontaneo sudore oborto symptomata omnia remissiora facta, medicamenta deinceps exhibita, retenta & morbum superatum fuisse. His jungo prostratione virium notabili animi deliquo stipatos morbos, febres malignas &c. quibus detenti extra lectum vix se continere, ne dicam, caput erigere valent, & quibus exantlatis etiam aliquandiu adhuc eum non relinquunt. In angina itidem quies primis imprimis diebus imperanda, adeo ut ne linguam quidem vel loquendo vel masticando commoveat æger? Decubitus per longum temporis spatium protractus æque necessarius est in fracturis ossium, qui tunc fere ad sanationem majus adfert momentum, ac ipsa emplastra, & quibus ulcera in cruribus sunt, hos neque ambulare, neque stare, neque sedere oportet, atque aliæ circumstantiæ idem exposcunt. Sic v. gr. modo laudatus Sydenham adducit, quod in venæ sectione melius cum ægro agatur cum eubanti si 3x. fuerint detractæ, quam si VI. vel VII. tantum amiserit, postquam surrexit. Qui & facile animo suo hac chirurgica operatione linquuntur, illa decumbentibus præstat. Circa alia medicationum genera alia atque alia observanda occurrunt. v. gr. de borboniensibus in Gallia & bathoniensibus in Anglia aquis mineralibus Mayernio vid. op. med. p. m. 344. & Guidotto vid. tr. de therm. Britan. p. 251. & Præsidi de thermis Carolinis constat has minerales aquas pro cura potas in quamplurimis subiectis longe citius & facilius per alvum etiam atque vesicam a decumbentibus in lecto quam deambulantibus reddi. Quanto magis vero necessarium, quan-

quantoque expeditius hoc ægris solatium, tanto magis misera atque calamitosa illorum conditio est, quorum afflictio ac certa morborum genera vix ac ne vix quidem permittunt exoptata hac requie frui. Orthopnoea præprimis est hoc nomine memorabilis ut & asthma fere omne in iis præsertim frequens, qui obnoxii & obsessi sunt angina, peripnevmonia, strumis colligrandioribus, polypis cordis, pulmonum infarctu, hydrope pectoris, abdominis, lienis, & mediastini inflammatione, tumore scirrho, &c. Si enim decumbunt in lecto, & corpus stragulis coopertum quiescit, ex illis calefit, ex qua incallescencia sanguis concitatori motu agitur, unde turget atque sic uberiores & frequentiores aeris inspirationem, ut promoveatur respiratio, requirit, quam per asperam arteriam & bronchias coarctatas exinde possit suppleri, ex quo harum partium omnium labor efficitur, quo plus enim sanguinis quoque frequentius systole diastoleque traiecit per pulmones, eo copiosius & frequentius aer accedere recedereque debet. Ob ipsum decubitus perpendiculararem forte dein & magis & urgentius premitus diaphragma reprimitque superiora versus, pulmones, qui in arctius coguntur spatium, quo rite sese expandere nequeant; vel serum extravasatum peccansve loco, aut pus intus collectum, pulmones undique inundat, faciliusque afficit obruitque. Rursus humores stagnantes, sanguis, lympa, serum facilius descendendo refluunt, minoremque experiuntur resistantiam, quam si in æquilibrio adhuc subsistunt humores, aut si ascendunt. Quemadmodum experimur digito forte inflammato, paritio &c. dolorem augeri, digito versus solum declinato & pendulo, minui vero digito elevato arrectoque, aut tumores augeri, si humores libere remeare nequeunt: v.g. pedum oedematosi enormiter sæpe augentur, quando stant, sedent (maxime cum curru vehuntur) & ambulant; lecto vero jugiter æquali positura decumbentibus sensum dissipantur minuunturque. Ubi mihi in mentem venit mirus quidam casus a Lentilio in Miscell. P. II. p. 529. recensitus de quodam summis doloribus & convulsionibus afflicto, ubi quieverit, ubi vero concitato cursu incesse, melius se habuit. Præter hæc haut raro etiam non tam remedium laborum & ægritudinum lectus est, & in eo longior decubitus, quam causa, de quo plura adhuc exempla exhibere possemus, nisi sequentia varia ejusmodi in memoriam revocarent, & hoc saltem foret exemplo, quod longior decubitus dolorem, intertriginem &c. contrahat, circa quæ tamen magna morborum & hominum occurrit differentia, ubi recordor illius miræ cutis teneritudinis apud Gassendum adeo, ut quacunque corporis parte vel tantillo vestium contactu rubedo, pruritus & tumor exorirentur.

§. XXI. Etenim hoc etiam verissimum est in multis morbis conferre, ægros non statim lecto committere, nec semper & diu nimis illo affixos tenere, sed & prima invasione, ut & in ipso morbi statu, extra illum in sella fervere, aut si quandoque & quotidie & aliquoties per aliquot horas (morbo vehementiori, intensiori febre, vomitu enormi, vertigine, animi deliquio, artuum dolore & similibus non contra indicantibus) a lecto ut abstineant, surgant, subinde obambulent & sedeant, ut morbus cum minori molestia ac breviori interdum spatio transagitur, ut ægri minori ægritudinis tædio tempus peragant, ac symptomata multa & incommoda ut alvi constipatio, urinæ obstructio, respiratio parva & densa præcaveantur &c. Notanda in hæc sunt Hippocratis verba, qui & alibi quorundam ægrotantium hoc intuitu pigritiam & pusillanimitatem castigavit, quando dixit epid. lib. VI. p. 347., „Morbi quidam „sunt difficilis judicationis, quorum solutionem si expectes antequam ægroti „e lecto surgant, illi certe langvescent & facultates obliviscentur suorum „munerum & interibunt., Item convenit sæpe cogere ægrotantes ut lecto surgant, etiam nondum integre curati, atque torpentes ad ea quæ agunt serio excitare, nam paulatim sic pigrities deponitur, & facultates velut reviviscunt, atque ita superantur morbi, qui alioqui a jacentibus & otiosis nunquam superarentur. Vid. & Sydenham. l. c. p. 186. observavit etiam hic laudatissimus Auctor inter alia ex longiori in lecto mora (si scil. in principio & incremento morbi, uti modo dictum, in lecto mansissent,) rheumatismum & icterum subsequutum esse p. 283. Non ex ingenio tantum committuntur, qui existimant, apoplecticos in paroxysmi vigore non statim in lectos conjiciendos esse, & stragulis cooperiendos, cum satius sit illos (si non adeo tenerioris & imbecillis sint constitutionis) extra lectum in sella saltem per aliquot 5. 6. 8. horas, usque V. Sectio instituta aliisque remediis adhibitis circuitus humorum liberius meet, detinere. Experientia enim testis est, atque inter alios Auctores Faventinus Tr. p. 665. apoplecticis, si statim lecto committuntur, majorem ad somnolentiam propensionem ! adesse. Sanguis enim ob ambientem lecti calidi calorem magis exæstuans ac exagitatus obstructions vasorum capitis & cerebri minimorum adauget. Experimentiss. iterum Sydenham l. c. atque adeo errorem hunc optime agnoscit advertitque, quod lecto præpropere nimis, in primis juniores & sanguinei magis affigantur variolis, morbillis & ejusmodi exanthematibus laborantes, vel in quibus illorum suspicio est, 4to enim demum die lecto ægros hos adjudicat, modo cubiculi ambitu se contineant, & demere jussit stragulorum onus, ne forte immoderato & præmaturo lecti calore cito nimis propellantur,

tur, ejusmodi ex anthemata, cum certum sit, eo magis universalem fore materiæ separationem, quo tardius prorumpant, nec adeo facile retrocedere: Sanguis enim in motum violentiorem concitatur, quam qui materiæ variolosæ separationi rite peragenda par est. In febribus porro intermittentibus ægris ægre ipse concedit decubitum, & ob illum corticis peruviani usum suspectum habet, imo adeo ab eo mortem metuit. Simile judicium esto de omnibus morbis acutis & cum excretionibus cutaneis aliis stipatis febribus ardentibus, symptomaticis & secundariis, hectica item & tabe, inflammationibus imprimis internis, angina & pleuritide, phrenitide præsertim. Expertum enim habemus in his, ut & rheumatismis V. Sect. atque medicamenta appropriata refrigerantia &c. parum procedere, nisi ægri per aliquot horas singulis diebus a lecto abstineant. His facit fidem præter alios Bonettus, qui Merc. Compit. p. 224. ardentibus febribus quibusdam, quæ cum summo capitis dolore, ardore, sonitu aurium, caligine oculorum, deliriis, stuporibus infestant, & ab eo capitalibus vocatis observatum fuisse scribit, optime ægros se habuisse, si quotidie lecto saltem ad horas aliquot abstinuissent, vel si vestes saltem (si ob debilitatem non licuisset) induissent & supra lectum cubassent, capiti paulo elatiori, rationemque apponit, quam ibi vide. Lectorum & stragulorum moles & accumulatio præterea in his modo adductis morbis ut & maxime in cardialgia, syncope & respirationis vitiis laborantibus valde etiam obest, illa aggravantur magis & respiratio & anxietas statim fit difficilior graviorque &c. Hic non possum non aliquorum & pene multorum errorem seorsim taxare, qui caput & faciem cervicalibus & stragulis pulvinaribusque obvolvunt, operiunt, ac tantum non obtegunt, ex quo dolores alique capitis affectus cum aurium susurris, pilorum defluvio & catarrhis, gingivarum inflammatione, halitus foetore &c. contrahuntur. Inspiratus etiam insuper proxime aer ab ipsius ægri exhalationibus inquinatur, ex quo morbus augeatur ex facili.

§. XXII. Commoditatis est, si sponda ex ligno leviori fabrefacta, ut facili negotio transferatur, si humilis, ut eo commodius æger se in lectum recipere & simul iterum descendere possit. Talis præcipue necessaria erit in ejusmodi morbis, in quibus frequenter ægroti lectum ascendere descendereque v. gr. ventris fluxionibus, diarrhoea, dysenteria &c. habent necesse. Sit quoque ampla & lata, ut ad diversas partes membra ardore forte & dolore excruciatæ, & dimovere interdum, eoque melius se in requiem & somnum componere possint ægri, conf. R. a Castro de Morb. mul. L. 6. p. 132. At tamen Coelius Aurelianus de Morb. acut. cap. 37. lecti latitudinem & spatium tantum

probat, quantum ægro sufficiat, ne alterna & frequenti versatione per eum frigus corpus occupet & relinquens spatium nativo calore occupatum, quo evaporatio insensibilis præcipue inhibetur, quod in ejusmodi morbis, in quibus ea maxime necessaria est, observare licet. Alias ut ex illo loco semel apparet, si parare lectum spatiosum ita velint, ut hæc versatio corporis impediri possit, consultum pro rei exigentia spatiosissimum & amplissimum lectum construere, ut mutatio quandoque fieri possit & in altera parte interea lectus duplicata quasi serie instructus de novo sterni, & ut sic non necessum sit, ægrum in alium transferre, quoniam hæc translatio ægris sæpissime incommodum, debilitationem, imo animi defectum affert, ut sic mutatio, lecti mutatione fieri queat. Idem Coel. Aurel. sæpius laudatus lib. 11. de morb. chronicis cap. XIII. in hæmorrhagia & Lib. I. cap. 9. de acut. phreniticis & pro maniacis lib. I. de morb. chron. cap. V. lectum bene stabilem & immobilem ac non sine causa requirit. Præsertim vero contactus lectus sit altus ne, propter humilem tectum ex aere concluso & vaporibus ex ipso decumbenti exhalantibus diu inibi retentis molestia & noxa augeatur. Quare incommodi sunt lecti veteres germanici dicti depressi, commodissimi autem hodierni gallici nominati qui alti & conelavistectum propemodum attingentes. Stragula sint levia & mollia æqualiter & leniter strata, imprimis in morbis qui doloribus magnis excruciant. Sic in ischiadico & psoadico malo Coel. Aurel. mollioribus stragulis jaceant ægroti vult lib. 5. de morb. chron. cap. 1. ut ægri eo commodius tranquilliusque in illis conquiescant, & patientes minus sint patientes. Hoc animadvertens Galenus lectos molles febricitantium nominatum esse voluit tanquam difficilis tolerantia inquietationis correctorium. Mollissima quoque sint in venere languida utroque in sexu, enterocele, pervigilio &c. Hippocr. Rat. vict. in Acut. Sect. 4. p. 387. & morbis renum, nervis vulneratis, in continuis putridis Riv. Prax. L. 17. p. 308. & similibus. Sæpius etiam animadvertes, licet lectus satis sit levis, quod tamen in acutis sc. (funesto indicio) in doloribus, inflammationibus de ejus gravitate conquerantur, ne dicam, quibus lintea ferre grave sit. Sed etiam lecti duri interdum magis e re sunt, de quo Galenus de salubri diætâ Cl. II. p. 81. Itaque lectos molles in hydrope & imprimis anasarca plane damnant. N. Pisol. c. L. III. p. 334. L. Fuchsius de cur. rat. 327. & Scholz a Rosenan conf. M. p. 362. Galenus de salub. diæt. Cl. II. p. 81. Phthisici non in lectis mollibus & pulvillis, sed duriusculis jaceant. Eundem in modum, de omnibus item in genere malignis febribus Hippoc. epid. text. 68. idem sentit, ubi dicit; neque ægrotantem multis tegumentis opprimi ne febris au-
geatur

geatur. Eadem mens, eadem sententia Riverio Prax. lib. 17. cap. I. p. 308. fuit. Alii durum lectum carnem & ossa firmare, habent & scribunt, quare & Poloni præsertim ejusmodi probant, Germanis ideo, dicitur, maxime in Polonia quoad lectos & jejunia magnam patientiam esse. & Galenus L. de art. Cl. VII. p. 519. adducit sibi constare quosdam frumenti acervis obvolutos & absconditos a somno surrexisse firmos ac reficcatos. Alii lectum parant huic fini ex arenis, de quo conf. G. Francus & Reifelius in E, G. N. C. &c. Adeo multum refert hoc considerasse, ut Hippocrates sedulo moneat non esse negligendam contemplationem cubilium, ut sciat Medicus durone an molli uti æger strato consueffet, & quo in loco habitare & jacere debeat, quod sane ad morbum plerumque multum valet. In hæmorrhagiis, Coel. Aurel. l. c. cap. 13. p. m. 401. stramenta minime cedentia esse vult. Convenientissimi de coetero censendi sunt illi, lecti qui velamentis obtenti sunt: ea enim dirigunt aerem nimirum quoad suas qualitates, quare & lectus conopæi etiam ratione sit amplus, ne conclusus aer ibi contineatur. Ad abigendas muscas &c. commodissima forent veterum Ægyptiis primum, dein Romanis quoque familiaria conopæa, ut Herodotus & Plinius habent, cum de nostris conclavibus idem dicere non possimus, quod de Herculis æde Solinus dixit quam nec musca, nec canis ingrediebatur. Speciatim bene monet N. Piso l. c. pag. 36. ut lecti delirantium, phreneticorum &c. stragulæ æquales sint & glabræ, neque circa illas aliquid protendat, ne floccos colligant, illis utpote communissimum, quo semper delirium efferatius manet. Porro lectus non contiguus sit muro forte humido & frigido, sed remotus ab illo, quia in febribus intermittentibus & in morbis, in quibus frigus nocet, id multum officit, in primis cum dorsum & pedes denudent decumbentes, ponaturque, ne versus ægrorum faciem lumen & fornacis calor sit, quæ ambo incommodum adferunt, atque non solum incommodum, verum etiam noxam & morbum, ut v. gr. notum est: aspectum saltem ignis longiorem ophthalmiam causari, & quod pejus est, caput fornaci calenti obversum apoplexia non raro tentari. Sint lecti quoque foribus & fenestris averfi, ne aeris & luminis accessu, & ex hominum ingressu turbentur & lædantur decumbentes &c. Ad magiam naturalem hoc forte pertinet, in gratiam illorum, qui talia credunt addendum, & quod Experientiss. Helf. Juncken in Med. suo præsentis secul. p. 778. accommod. ut expertum allegat, penes quem etiam fides sit: Si nimirum parturientis lectus eo in loco locaretur, ubi ante multos etiam annos cadaver hominis demortui repositum fuisset, vel in quo loco homo quidam animam exspirasset, non parere posset.

posset parturiens, donec aliò transferreretur; atque adducit morem nonnullis in terris satis usitatum, quo parturientes locant illuc, ubi mensa ordinario posita est, cum ibi raro demortui reponerentur.

§. XXIII. Ut vero diversis infirmis melius consulatur, vario modo lectos construunt. Sic & varii prostant lecti difficile parturientibus accommodati. Lecti pensiles priscis jam noti atque usitati, in quibus tanquam in cunis demulcentur, apud quosdam Primates adhuc inveniuntur, ut Parisiis annotavi, quod & ibi pro apoplecticis & similibus lecti pensiles, mobiles & versatiles habeantur, ut ægri vehementius possint commoveri & excitari, quod institutum etiam laudat Dolæus *Encycl. med. P. I. pag. 169.* Nec deesse crederem eos, qui Indorum in Promontorio Jamaica, de quo vid. *Act. Phil. Oldenb. Anno 1668. M. Jun.* in morem lectos pendulos optarent, ut sub blanda volutatione incunabulorum ad instar dulcius somnum caperant. Asclepiadem Prusiensem (qui varia blandimenta excogitavit atque maxime *τὸ* jucundum spectavit) illos invenisse creditur, vid. *Plin. L. 26. v. 3.* Adhibebantur vero non solum ad delicias ac voluptates vel ad somnum conciliandum, sed & ad infirmos exercendos & multos morbos abigendos, dolores leniendos, ad appetitum excitandum, ut ex Antyllo, Actio Coelio, Avicenna, Galeno, Herodoto, imprimis colligere est. Sic verbi gr. Galenus *meth. 10.* voluit, ut hectici in lecto ejusmodi portarentur. *Ocitav. Horatianus Lib. 2. rer. med. pro phreneticis,* quos contumaces vigilæ perturbant, commendat ut lectus suspendatur & ad vicem gestationis agitetur, affirmatque frequenter ex hac motione veluti & oculis & mentibus occupatis somnos dulcissimos procurrasse iis. Illud gestationis genus in variis morbis instituit Baglivius. Amant multi lectos ferreos, ne molestis insectis infestentur, quamobrem Oggium R. Bafanit: talem habuisse Cl. Clericus putat. vid. *Huet. Demonstr. Evangel. propos. 4.* Tales Venetiis maxime etiam habentur ut plurimum ad impedienda insecta, quæ ibi ob atmosphæræ humiditates uberrime generantur. Ob hanc etiam rationem Incolæ Brasiliæ retia perdicibus tendunt, ut in his lectis pensilibus securi dormiant, liberi a vermibus & halitibus malignis ex terra adscendentibus ut P. Duval *Geogr. gen. P. I. p. 143.* refert.

§. XXIV. In lectorum electione haud inutilia sequentia sunt & observata sæpe necessaria: Lecti ordinario nostris his præsertim oris ex plumis anserinis construuntur, & lintheaminibus, qui tamen imprimis ex levioribus illis plumis (pflaum federn) compositi, certis quibusdam morbis v. g. inflammationibus, palpitatione cordis, respiratione difficili, vertigine, scotomia, aurium

aurium tinnitu, capitis dolore, variolis, morbillis, purpura, arthritide vaga, præsertim rheumatismo, catarrho suffocativo, asthma convulsivo, erysipellate, lue venera, scorbuto calido inveterato, dolore capitis atque crurum, præsertim scorbutico, pollutione nocturna, gonorrhoea, nimia salacitate, nymphomania (hinc Silesii proverbio dicunt: Wollüstige Jungfern soll man auf Hagenbutten-Stroh legen) nephritide & calculo (renes enim nimio calore plumarum incalescunt, exsiccantur & ad lapidem generandum opportuni fiunt) & inflammatione renum, urinæ incontinentia laborantibus (de quibus exempla hinc inde nota sunt) & similibus in genere in omnibus morbis a ferosa colluvie oriundis haud salis utiles sunt. De odontalgia ab humoribus falsis in vulgus quoque notum hoc est, quam von einem hitzigen Flusse deducunt efferuntque, weil die Federn mehr zuziehen. Item in hæmorrhagia, aneurismate, nimio mensium fluxu, fluore albo mulierum, vid. Dolæus l. c. P. I. pag. 756. atque hæctica River. Prax. Lib. 17. c. 3. p. 302. &c. infensi esse videntur. Intolerabilius ægri ejusmodi ferunt lectos ab illa imprimis volucris arcticæ lanugine Edderduhn, quæ præ omnibus aliis calefacit, quæ tegit corpora, eaque exagitat. Non modo mihi notus, sed & affinitate conjunctus est, qui quando pulvillum plumis anserinis factum pectoris regione ad excludendum frigus gerit, anhelatione vexatur; demto vero illo pulvinari, ex templo liberius spiritum ducit. Hujus ætiologiam si quæris, forte hæc sufficiet, quod ejusmodi utpote molliores, leviores calore suo magis intenso densoque sangvinem in concitatiorem justo motum agant, ex quo vasa sangvifera in pulmonibus magis implentur & distenduntur ductusque tracheales sic magis adhuc comprimunt arctioresque reddunt, quo aeris sufficientis accessus & negotium systoles præcipue impeditur. Atque per motum hunc magis concitatum partes acres salinæ, tenues acriores adhuc & tenuiores redduntur, ut minima spatia partium solidarum & ductus eo facilius possint subire, ut fibras nerveas vellicent magis & corrugent, materiamque peccantem, aerem intestina magis motione commoveant, alliciant, ad orgasmum disponant, &c. Addo & hoc, plumas pulverem plumaceum semper reddere, in vitiis respirationis nocivum. Hæctis præterea & tabidis cavendum est in sudoribus nimis, ne in lectis justo calidioribus & plenis nimium plumis dormiant. Siquidem & lecti molliores & qui facile cedunt ut concavi evadant, in ejusmodi morbis ob hanc etiam rationem non æque conducunt, cum nimis vaporazione sua resolvant, perhibente Coelio Aureliano de Morb. acut. Lib. II. cap. 37. atque ideo hos ibi in passione cardiaca atque in aliis alibi non admittit. Commodiores igitur erunt lecti apud Gallos præsertim & Anglos

usitatissimi ex culcitris laneis, gossipio &c. confecti, cum nobis desint viimina illa Sinensium mirabilia ab illis, Tengs, dicta, e quibus subtilissimas & molliissimas storeas parant, in quibus nudi decumbunt, maximaque laude extollunt pro sanis pariter & ægris commodissimas habitas. Horum ea quoque est commoditas, quod corpus undique jugiter & æqualiter obtegant, alii vero hiatus quosdam relinquunt. In dormientibus enim stragulis detectis magis impeditur perspiratio, quam in vigilantibus vestibus denudatis, cum ob quietem dormientium feriantibus plurimis musculis (nam cor & diaphragma saltem, & qui huic auscultant musculi in iis aguntur & agunt) tum quia calor externarum partium refugit, adducta ex Santorii observatione, maxime dum ventres dormiendo calidiores sunt, quam vigilando, & extremus corporis habitus frigidior ex Hippoc. epid. lib. 6. text. 11. effatu. Hinc & notabilem persentiscimus pulsum diurnorum nocturnorumque differentiam. Hinc & experimur, non evaporari noxia effluvia per cutis poros refrigeratis externis, etiamsi interna calidissima sint imo urantur; Frustra tunc etiam fortissima sudorifera propinabis, imo lædes potius, dum sanguinem magis turgescens & symptomata singula exasperata efficies. Refert III. uft. Baco de Verulam. Hibernos ægrotare incipientes nihil prius facere, quam ut linthea e stratis tollant, & laneis pannis se convolvant. Hist. V. & M. p. 538. Rod. a castro de morb. mul. lib. II. p. 332. commendat lectum laneum & stragula tenuiora. Riverius P. M. L. 17. p. 308. dicit: in febribus putridis continuis plumea strata auferenda, & lanea substituenda esse. Quinimo in sudore colliquativo, febribus, hæcticis præsertim familiari svadentur lecti ex corio-vento repleto vel decubitus (imprimis tenuioris fortunæ hominibus) super saccum saltem lineum, in quo farina frumenti ante hac asservata, aut super lintheamina multo amylo rigefacta ad mentem Hoffmanni in Clave. Similem in modum Celeberrimi longe Medici bini Waldschmidius atque Dolaus variolis atque morbillis laborantibus lectos plumarios dsuadent; svadent vero ex coris tegumenta confecta. Paralytici a quibusdam in vinaceis aliisque similibus ex arboribus resinosis reconduntur. In Gallia in mictu sanguinis & fluore uterino aliisque morbis plumbi laminam lectis insternunt, ut æger super illam cubet. Alii solent lecto folia & flores, semina aliaque pro morborum differentia insternere, v. g. lectis hydropicorum herbas, flores, semina contusa, calida, exsiccantia, vel sal tostum alumen tostum vel eosdem totos pellibus sole ustis & calefactis obvolvunt, gonorrhoea, pollutione nocturna, satyriosis, salacitate affectis vero refrigerantia, addunt. In hanc rem legitur Matronas, quæ in Cereris sacrificiis seu Thermopoliis Athenis castitatem

tatem servabant, super folia agnicasti herbæ cubasse. Alias pellem cati sylvestris in rheumatismo & paralyfi, vid. Anglici Praxin L. 1. p. 98. vulpinam in articularum doloribus conf. R. Solenand. l. c. p. 414. subdunt. Pellem vero caprinam epilepticis adversam esse quidam notaverunt ob odorem forte graveolentem cerebro infestum. At illud non ita facile cuivis creditum est, quod tamen non a paucis iisque, qui ultra vulgus alias sapiunt, affirmatur, pellem cervinam æstro venereo percito cervo detractam & super lectum explicatam connubio conjunctos venerem stimulando mire juvare, Vid. Matth. Unzeri Tract. med. chym. p. 929. Alii adhuc culcitræ herbaceas varias pro affectibus variis parant v. gr. compositio ejusmodi in fluxu mensium nimio, invenies in Ephem. G. N. C. D. 1. Ao. 6to. & 7mo. in app. p. 144. in convulsionibus, vid. Anglici Praxi l. c. p. 59. &c. In hocque imitantur Romanos, qui sæpius cubilia ex herbis & foliis straverant, quod & de Atticis incolis constat, ut legere est apud Dioscoridem Lib. 1. c. 26. V. Feith Antiquar. Homer. Lib. 3. cap. 8. Sic pulvillos rosæ illos implevisse, notat Trebellius in Gallieno cap. 16. voluptatem magis quam necessitatem sectantes, vid. & Spartianus in Ælio V. c. 5. Ad hoc illustrandum Milo Crotonia: in Dial. mort. Fontenel II. p. 10. tantam reprehendit mollietatem Sybarithæ conquerentis, se per totam noctem non dormisse, quia unicam rosæ folium incondite esset complicatum. P. Sorbait Tr. VII. p. 533. commemorat de lecto plumoso levissimo raro, vi mirabili ad sudorem elicendum prædico. Scrupulum, qui vulgo circa lectorum materiam restat, de aliarum volucrum aut moribundarum plumarum noxa, aliorum judiciis deferro, ego parum iis tribuo.

§. XXV. Ægri proin lecto eubantes, non male tecti jaceant, qui enim dormiunt monente Hippocrate Epid. lib. VI. text. 11. noctu pluribus tegumentis ob aerem frigidiorum & humidiorum indigent quam interdiu. Post mediam noctem præsertim & circa solis ortum, ut nimirum absoluta digestionem, sudores adjuventur melius, hoc observent atque non intempestive se denudent, quæ de mutatione æstate etiam ex transpiratione impedita colicam & diarrhoeam incurrunt plurimi, secundum enim Sanctorii computum, quem habet in med. statica Sect. IV. obs. 13. iis, qui dormiunt pedibus aut coxis detectis noctis spatium libra integra perspirabilem exhalare prohibentur. Nec frequenter se in lecto erigant, insurgant atque volvunt se se, & ad hanc & illam partem vertant, quæ crebra corporis jactatio ob musculorum omnium totius corporis laborem debilitat notabiliter & magis agitat, quam velox cursus, quoniam in cursu muscoli saltem

inferiorum partium laborant, ac digestiones & perspirationes necessarias imminuit. Conf. & Sanctorii med. stat. aph. 4. Sect. V. Neque brachia super caput protendant, non echinorum ad instar se contrahant &c. Quæ corporis jectigationes æque transpirationem impediunt; Sed sub optima corporis totius compositione, qua multi artuum muscoli tenduntur, respiratioque ac transpiratio per universum corpus liberæ manent, quieti se teneant, quod plurimorum morborum exigit indoles, quo eo facilius citiusque morbus superatur viresque conservantur. Hocque inprimis commendandum venit in inflammationibus, læsionibus, doloribus, arthritide, malo ischiadico, excretionibus cutaneis stipatis morbis, variolis, in febribus ardentibus, malignis, animi recurrente deliquio: Sanguis enim atque humores volutatione ea inquieta magis accenduntur & exagitantur, malignitas præsertim retrovertitur, unde mox in ejusmodi ægris angustia præcordiorum & syncopticæ defectiones affligunt. In vomitu adeo, ne caput quidem attollant, protinus enim ad levissimam motionem capitis subsequi solet vomitus; In ulceribus imprimis malignis, fracturis, vulneribus & similibus idem observandum est. Attamen etiam hæc regula non est sine exceptione, nam alvi obstructione pertinaci, irritis omnibus aliis clysteribus quoque & cæteris laborantes optime sibi consulunt, si ipsos in lecto hinc inde se volvunt & agitant; facto enim illo corporis motu faeces alvinæ facile excernuntur. Hæc in lecto volutatio maxime præcipitur a Præticis ipsa iliaca passione excruciatas post globulorum plumbeorum & mercurii currentis exhibitionem. Hæc conveniunt iis, quæ supra memorata sunt. Antecedentia etiam non ita intelligi velim, ac si ægri semper in uno loco defixi manere debeant; ut exemplo hoc illustrem. Experient. Sydenham p. 186. in variolis & morbis exanthematibus aliis stipatis exigit, ne ægri eodem loco semper jaceant, ne scil. sudores nimii erumpant, qui haut absque ingenti periculo promoventur. Ejusmodi notabilem observationem Cl. Wedelius in amoen. mat. med. p. 353. ex Anon. Aut. chron. Thuring. MSS. citat de morbo quodam singulari epidemio Ao. 1529. grassato, eum imprimis statim somno profundo oppressisse ægros, contra quem agitatione & commotione ægrotorum in lecto omnium optime pugnatum esset, morbumque expugnatum sine illo vero remedio mortuos fuisse. Cum in lectis pro morborum diversitate diversi corporis situs instituendi sint, quos vero omnes indicare non est hujus loci; illos proin tantum adducam, qui peculiarem lecti constructionem & compositionem præter consuetam exposcunt, supinum nempe & perpendicularem. Ideo lectus

lectus in parte superiori duplicata pulvinariorum serie, inferiori vero subditis culcitris sternatur: Scilicet supinus etenim decubitus (qui soli homini cum testudine marina proprius esse dicitur) alias minus conveniens minusque naturalis habetur, confer. Sennertus Libr. IV. instit. P. II. 4. quoniam viscera infimi ventris renibus magis incumbunt, sicque feri segregatio difficilis redditur, motus diaphragmatis impeditur, truncus aortæ arteriæ descendens a visceribus abdominis premitur, sanguis promptius ad caput ejusque vasa fertur, difficilius remeat, medulla oblongata gravatur, spirituum undulatio impeditur, turbatur, multa infert detrimenta & insomnia turbulenta, torporem, aurium tinnitum &c. & ansam præbet repletionibus capitis, apoplexiæ, paralyfi, epilepsiæ, rheumatismis, catarrhis suffocativis, phrenisi, malo hypochondriaco, melancholiæ, vid. Solenander L. I. p. 272. febribus, apostematibus, vid. Biker in Herm. redivivo schol. ad c. 18. sect. I. Hippocr. L. II. de motu muscul. XI. c. 4. Crato conf. med. 218. Platerus L. II. de læs. funct. p. 239. nocturnis pollutionibus, nephritidi, hæmorrhagiis &c. convulsionibus, Willisius & Eph. G. N. C. D. II. an. IX. obs. 227. Hæc mihi in mentem revocant, quod de Viro quodam Lipsiensi relatum habeo, qui posteaquam dentem sibi extrahere curaverat, ex hæmorrhagia subsecuta, sub supino paululum decubitu fere suffocatus esset. Dantur tamen, inquit, casus, in quibus supinus decubitus commendandus venit, inter quos notantur intestini recti prolapsus, herniæ, uteri descensus: Retrocedit enim sub tali decubitu portio prolapsa seu intestini seu omenti, adeoque nullus dubito, quin continuato ejusmodi decubitu (per plures septimanas imo menses puto) sanentur herniæ, retrogressis, prolapsis restitutisve sic fibris relaxatis, ac illarum justo tono ac robore. Nec defunt illius Auctorum testimonia, si quæras illa, adeas G. Fabricium in cent. V. obs. chirurg. 54. E. G. N. C. D. II. Ao. X. obs. 190. Calculus item vesicæ & urinæ suppressionem causans situ ejusmodi declivi cruribus aliquo modo elevatis dimovetur, dolores leniuntur & quietus tunc magis ille tenetur. Testatur hoc Galenus L. V. c. 4. de loc. affect. statque in eotale consilium Riverio aliisque hic non longius recensendis. Supinus præterea decubitus ad venereum impetum excitat, adeoque frigidis sic dictis commendandus: magis enim affluunt spiritus & humores ad enervia membra. In mensibus immodicis ægræ jaceant supinæ in lecto cruribus elevatis & thorace magis depresso. Pleuritici quoque dolores sedantur, si caput deorsum, pedes sursum collocantur. Ad nostram sententiam ulterius confirmandam non defunt nobis Auctorum suffragia. Supinum decubitus utilem esse in

morbis oculorum, Heurnius de morbis oculorum p. 15. & visus debilitate R. Solenander conf. Med. sect. II. p. 126. perhibent. Stomacho laborantes decubitus, ubi crura sursum attrahuntur, genuaque ad os quasi admoventur, mire juvare reputat Baco de Verul. Sylv. Sylv. Cent. VII. p. 904. Similiter Coel. Aurel. Lib. IV. de Morb. chron. cap. 3. ventriculosi aut coeliacis maxime si solutio urgentior sit, supinam jacendi posituram suadet, capite paulo levatius locato. Vigiliis involuntariis vexati sub supino decubitu melius longiusque dormiunt. Lowerus de infrigidatis observavit, eos neque incalescere neque dormire, nisi lecto ad pedes altius strato. Illustr. Tschirnhausen in Med. corporis memorat de se ipso, si supinus cubaverit, largiorem sudorem provocatum fuisse. Fernel. Meth. med. L. II. p. 76. hanc addit cautelam a Venæ sectione æger supinus decumbat, ut in quiete partes exhaustæ repleantur, resarcianturque spiritus. Cæterum supinum collocant ægrum lithotomiam, herniarumque repositionem, catheteris applicationem meditantibus; Cui cataracta acu remota fuerit, in lecto per plures dies capite paulo reclinato cubet. Conf. G. Bartisch in ophthalmogr. P.V. c. 3. ut forte heterogeneous ex oculo per foramen acu factum felicius excernatur, & ut impediatur, ne suffusio, quæ e sede sua jam remota est, & infra pupillæ aperturam depressa, iterum assurgat supra humorem crystallinum. Vel mulierculæ diligenter imperant, optimo quidem consilio, in parturientibus, ut facilius labores natusque obeant sustineantque, ut lectus ad supinum decubitus paulisper disponatur & magis adhuc in partu difficili, situ foetus p. n. ut eo melius foetus ad interiora se sponte sua recipere, vel obstetrix commodius ad meliorem egressum debita enchiresi viam sternere possit. Memoratu digna Loweri observatio est, a decubitu supino in occipite foveas & sinus profundiores & magis excavatos fieri.

§. XXVI. Explicatius dicendum est de decubitu erecto & perpendiculari, illum præcipue in difficili respiratione exposci, in olfactus pariter læsione N. Piso l. c. p. 143. epilepsia, apoplexia, aliisque affectibus soporosis, catarrho suffocativo, hydrope pectoris, hydrocephalo conf. Lowerus de corde c. 2. empyemate, in hæmorrhagiis & similibus. Infantes recens nati motibus convulsivis obnoxii, semper erecta, imo prona facie in cunis collocandi sunt, cum alias sub ordinario magis decubitu nunquam diu & placide dormiant, quod clare explicat R. Lowerus l. c. Adeo hoc verum est, ut observaveris, quod si infantes in nutricum complexu tenentur, ubi caput magis erigitur, placide mox obdormiant, immunesque magis à convulsioni.

sionibus ferventur. Omni studio vero is vitandus venit in viscerum corruptione, in acutis & præprimis virium debilitate, animi deliquio, syncope, febribus exanthematicis malignis, cum morbi vehementiam sensibilibiter augeat, brevique finem vitæ accerlat; nullusque dubitationi locus est, si quod res est, inspiciamus: in malignis scilicet deficere spiritus animales, deficere vires & circulationem sanguinis, systolemque cordis esse imbecillem, quæ non sufficiunt sanguini sursum & caput usque movendo (quæ promotio fluidorum ordinario semper est difficilior, quam si in plano magis fiat) Quandoque ita cerebrum sufficienti sanguinis affluxu destituitur spirituum animalium, exinde generatio parcius justo difficiliusque adhuc magis instituitur, a quorum destituto influxu debito sufficientique cor segnius movetur, sicque vires magis magisque deficient, animi deliquia invadunt frequentiora, secretio heterogenei & propulsio e centro peripheriam versus & ejectio per suos excretorios poros impeditur, imminuitur, extremitates membrorum perfrigeratione afficiuntur, novæ alterationes inducuntur, & tandem certissime mors insequitur. Erectum magis quoque tenere corpus pessimum est in pulmonibus inflammatis, docente Hippocrate in prænot. & multiplici experientia comprobante Experient. Baglivio vid. Pr. M. L. I. p. 78. Ita etiam Celsus lib. II. de Medicina cap. 4. ubi de malis ægrotantium signis, agit, inquit: „Gravis morbi periculum est, ubi supinus æger jacet porrectis manibus & cruribus; ubi residere vult in ipso aucti morbi impetu præcipue pulmonibus laborantibus., Speciatim hic indicandum est, doloribus crurum scorbuticis misere affectos circa suras & tibias imprimis cruciantibus pedes in lecto elati & erecti collocandi, ut lymphæ salia fortius resorbeat. De decubitu prono & super ventrem multa dicenda adhuc forent, quia vero vix peculiarem lecti adorationem requirit, missum hic illum faciamus.

§. XXVII. Acne id quidem mihi reticendum est, lectorum & stragulorum (ut & indusiorum) sordidorum cum mundis frequentem nimis mutationem nocere in morborum paroxysmis, morbis contagiosis, peste &c. & in omnibus, ubi per diaphoresin & excretionem cutaneas morbi solvi debent, quales sunt variolæ & morbilli, purpura, petechiæ aut erisios tempore, aut effervescentiis illis nondum sufficienter evanescentibus &c. quare mox non solum imbecilliores illos experieris, sed & capitis dolores, anxietates, vomitus, apoplexias, convulsionem & symptomata omnia aucta sæpe sæpius cum extremo vitæ periculo conjuncta, adeo ut cum illis stolam feralem induant Idque non semper a frigore solum procedit, quod tunc admittitur, aut

inducitur forte, sed & a saponis foetore diu certe inhærente, (qui vero in ejusmodi & aliis multis morbis valde noxius est) quare rectius agent, qui semisordida iterum, sed siccata illa de novo adhibebunt, vel quibus alii sani per aliquot dies jam usi, aut ad minimum manibus prius bene fricata & attrita fuerint. Contra in multis v. g. ciborum fastidio, cardialgia, siti immodica, hæctica Riverus Prax. m. lib. 17. c. 3. p. 302. lintea quoque prius aqua rosar. ut irrorentur jubet p. 303. frequentem ejusmodi mutationem linteaminum, lodicum & stragulorum &c. ex usu esse refrigerando statuunt, conf. F. Platerus Pr. Tr. I. 601. N. Piso l. c. L. III. p. 235. & p. 447. notat, in febre ardente culcitram stragula & linteamina frequenter esse sternenda. In dysenteria stragula lecti sæpius esse mutanda, ait Sennert. Pr. L. III. P. II. S. II. c. 7. In Scorbuto idem svadere videtur B. Ronsæus de Scorb. p. 139. Aliàs in genere fatendum est lecti linteamina melius pura conferre, & impura vero aeri liberiori & vento exponenda atque singula calore foci & fornacis & frictione, attritione corrigenda & præparanda: Sordities enim poros cutis infarcit & obstruit, unde morborum exasperatio, inquietudo &c. propullulant. Præsertim in morbis contagiosis id diligenter observandum est, ne a collectione sordium iidem foveantur, augeanturque ne forte pori cutis ab ejusmodi sordibus coacervatis obstruantur, quod in morbis pectoris maxime pessimum est, vel ne miasmata morbifica exhalantia respiratione hausta ægro obsint & adstantibus labe quasi duplicata ac subinde novata. Præter has noxas molestiæ haud parvæ accedunt, quæ a madidis & foetentibus sudoribus linteaminibus & rigentibus sanguine vel sanie patiuntur ægroti, quæ tantæ omnino sunt, ut requiem & somnum impendant &c. conf. Hollerius 2. cap. de febr. ard. Rondeletus de febr. Synoch. Lev. Lemnius 4. de O. N. M. 8. Ronsæus epist. 39. a Rejes jucund. quæst. camp. qv. 82. Vallesius l. de morb. acut. 48. qui ultimus Medicos hac in parte nimis rigorosos objurgat & merito quidem objurgat Comm. I. ad text. 8. L. 1. de morb. acutis inquires: „Peccant vulgares medici nec luteam tunicam mutare, nec syndonem, nec manus faciemque lavare, neque quidquam aliud, quod ad munditiem spectat, suis ægrotis permittentes &c.„ Hanc censuram ideo (nec jam alios magis forte notos nominem) merito meretur Laz. Messionerius, qui in novo suo de febr. dogmate ab hac munditie abhorret, & par est, ut alii ab istis sordibus ab illo laudatis quoque abhorreant. Agnovit hoc ipsum ipse jam Hippocrates, quando omnia circa ægros munda esse vult. Quàm obrem veteres, qui linteis rarius utebantur frequentem adhibebant, tum balneorum, tum frictionum usum. Sed sub horum mu-

tatione iterum atque iterum sedulo est monendum, ne tempore criseos fiat & ubi efflorescentiæ cutaneæ imminet, aut nondum sufficienter erupuerunt &c. & ut quandiligentissime caveant sibi, ne præter modum præterque necessitatem denudetur corpus, ac ne frigus externum ullo modo accedat.

§. XXIX. Non tam prolixius explico, quam innuo, in variolis & morbillis similibusque exanthematibus in conclavi aut puniceos rubros pannos expandi ægrotisque obverti, vel lectum contegi, ut illos adspiciant, credantque ex illorum aspectu variolas &c. in efflorescentiam promoveri. Probant & id hodie multi medici cum Amato Lusit. & Vallesio imprimis, ac si color iste spiritus excitaret & ad extra evocaret &c. & sic imaginationi sanguinem moventi adscribunt, quod alii ob arsenicum, cujus ope hi panni tinguntur, prodesse opinantur, vel ob grana karines cum confectio alkerin. infantum thoraci inuncta copiose eliceat exanthemata, de quo videndus Simon Pauli. Ejusmodi etiam est & ex doctrina satis nota desumptum, quando luteos pannos ictericis protendunt &c. Interim non de nihilo est, imaginationem & spiritus animales in sanguine, qui subtilissima facile mobilia & maxime sensibilia & calidæ & perniciosissimæ naturæ corpuscula sunt, & quæ alia in orgasmum & impetum vertunt celerrime sanguinem & humores ab aspectu rerum externarum crebriori moveri, eosque ad exteriora & summam cutem ferri. Quemadmodum alias & stupor dentium alio viso acetum aut liquorem alium acidum hauriente, aut rem quampiam acrem comedente inducitur; Licet in omnibus subjectis non idem inveniatur effectus, in his enim majorem, in aliis minorem senties, prout nimirum motus a phantasia vel imaginatione introductus intensior & fixior est. Idem variat quoque prout temperamenta sunt diversa, ex quibus præ reliquis melancholicum, ut notissimum est, crebriora & fortiora sibi format phantasmata, quæ pro veris visionibus habet. Atque de colore interim rubro, utpote qui in luminis radiis in circulum quasi reflexis & refractis & vehementiori circa centrum rotatione consistit, affirmare nobis quoque necesse est, illum quia proxime (juxta colorem album, ergo illi adscribi possit idem) ad naturam splendentis lucis accedit & valde adspæctum movere vehementerque in oculos impingere, & a centro ad peripheriam deducere & spiritus animales ac humores dilatare & commovere, atque per consequens animum quoque exercere agitareque. Sic tauri, elephantum, galli Judici rubro colore irritantur & excandescunt, leones vero terrentur & ophthalmia detenti, vel saltem in eam inclinantes rubore res tinctas insipientes oculi aut inflam-

inflammantur, aut inflammati magis læduntur. Confirmat hoc ipsum, quod observationes testantur a solo ignis adspectu longiori ophthalmiam produci, quoniam radii tales lucidi, qui recipiuntur præ cæteris fortius reflectuntur, qui nimium spirituum animalium motum intra oculos concitant, & visum exinde turbant ac lædunt. Viridis vero, cæruleus & niger non nimis spiritus dissipant, nec nimis afficiunt. De quibus Cardanus ita sentit de rer. variet. Lib. 3. dicens: „Cæruleus color visum magis quam animam; viridis animum magis quam visum recreat;„ Cum radii luminosi ibi partim avertantur & reflectantur, introrsum magis aut minus partim suffocentur ut majores fiant tenebræ, ac mediocriter ac leniter movet organon visus ac ideo confortat eum, quæ causa sine dubio est, cur campos gramina, herbas, arbores virere voluerit rerum Creator benignissimus, ut oculos & animum delectent atque conservent. Hinc in melancholia hypochondriaca svadet J. Manardus Ep. 4. L. x. ut in cubiculo æger spectet virides & florentes herbas & flores. Eo magis vero adhuc necessarium est, quando ophthalmia, lippitudine &c. obsessis per conclave & ante oculos pannos virides, nigros, cæruleos obtendunt. In hanc sententiam scribit B. Porta in Phytogn. L. III. c. 6. p. 151. omnia rubra vel solo intuitu usurpata, valere ad sanguinis depurationem & correctionem, ut alio colore tincta ad alios humores scil. corrigendos. E contrario in hæmorrhagiis narium, uteri hæmoptysi, mensium nimio fluxu &c. vid. J. Anglici Pr. L. I. p. 585. prohibeatur rerum rubentium, atque præcipue ipsius sanguinis excreti aspectus atque studio vitetur, ne sanguis magis commoveatur. Observatione constat in paroxysmo cephalææ jacentes alba & splendida linrea vix ferre. Scio & alios, qui in venere languida utroque in sexu excitanda conclave & lectum panno tincto cocco contegunt, nec ab illa sententia alienus N. Piso, vid. L. III. de M. C. & C. p. 378. videtur.

§. XXIX. Angli inter utensilia in ægrotantium conclavibus nunquam horologium vel clepsydrum obliviscuntur, habentque, nec sine ulla ratione, quod tempus tædiosum magis & longius ægrotis videretur absque horologio, quam consuetudinem forte ex Illustr. suo conterraneo Bacono de Verul. hauserint. Nam mihi hæc scribenti venit in mentem, me legisse in lib. de Augm. scient. p. 167. tædium, vexationem morbi & dolorem facere, ut tempus longius videatur, quam revera est, ac computationem temporis errorem illum corrigere & brevius facere, quam opinio illa falsa conceperat. Horologia quoque leni æqualique suo allisu aures demulcente gratumque somnum provocante alium adhuc usum in sequentibus adhuc explicandum concili

concilient. Cæterum omnis suppellectilium apparatus ita adornetur, ut ægro perquamutilis & gratissimus sit. Expresse Galenus præcipit 6. de morb. vulg. comm. 4. cl. 3. p. 353. Medicum oportere percontari, quibusnam ægri delectentur, ut illa in cubicula inferantur. Longissime igitur absint omnia, quæ molestiam & commotionem ullatenus creare possint; & quæ spectantur, nunciantur aut aguntur, quæ adversos affectus movent, iram, tristitiam, moerorem, metum &c. inferunt, omni studio avertenda sunt. Contra offerantur auditui quæ grata, visui, quæ delectant, tactui, quæ demulcent &c. secundum salutare Hippocratis præceptum, vid. 4. in 6. epid. hic iterum iterumque repetendum, quo præcipit ut infirmis omni modo consulatur, ut cibus potusque mundum in modum præparentur, ut omnia, quæ vident & tangunt, sint commoda & mollia &c. Hic & hoc addere non abs re est, aliquos ægros ad risum gaudii sobolem animi corporisque lætum affectum, imo quandoque cachianum concitandos esse, ut observationes leguntur, alios a morbis apostemate v. gr. rupto exinde liberatos fuisse, quorum exempla aliquot apud Pechlinum obs. p. 467. leguntur. E contrario in aliis & hic omni cura est præcavendus v. gr. risum in vulneribus partium nervosarum maxime multum periculi & damni afferre posse, testantur binæ istæ historiæ a Gul. Fabricio notatæ Cent I. observ. 23. Quibus hoc tantum vel superpondii loco adhuc addere liceat, quod laudentur scamna & sellæ ex ligno quercino, quibus calefactis & illitis variis ut sevo hircino &c. ægri a vulgo non modo, sed & Practicis Medicis nonnullis insidere jubentur, fluxionibus alvi, dysenteria, prolapsu intestini recti &c. laborantes, Pariter hic commemorare libet, quod pro alui obstructionibus & iliaca aliaue laborantibus sellæ humiles vix commodæ sint, quia ex fessu humili stimulus ad alvum liberandum magis impeditur, quare altiores sellæ potius tunc ingerantur, ut sub hac corporis positura ægri tales confidentes deorsum tendente motus ventriculi & intestinorum peristalticus superflua & onerosa e corpore ejiciens adjuvetur deorsumque quasi invitetur. Pocula & scutellas, discos ex ligno tamarisci & fraxini, e quibus bibant, super quibus comedent, splenetici &c. alii eligunt, vid. Anglici Pr. l. 1. 426. Possem complura de poculis, discis aliisque vasis ex variis terris, metallis, lapidibus, lignis &c. pro morbis variis fabrefactis, item de vestimentis &c. ad suppellectilem ægrorum pertinentibus adferre, sed vereor nimiam tractationis prolixitatem, hæc alii tempori servans.

§. XXX. Alunt quidam ægrotantium in conclavi & in lectum secum ad-
 feiscunt varia animalia, quorum contubernio morbus fugari credunt, mul-
 tique autumant, ejusmodi animalia infectam labem facile in se recipere, unde
 ægris levamen aliquod emergere possit. v. g. apud arthritide, podagra, co-
 lica, paralyfi, erysipelate affectos porcellos indicos, vel catellos melitenfes
 sæpius videbis, atque leges apud Authores in canes contubernaes morbos
 varios fuisse translato hominesque eo modo curatos. Sic Riverius in va-
 riolis ovem aut vervecem in hypocauftis detinere svadet L. VII. de var. &
 morb. & Forestus obs. L. IX. obs. 19. adducit columbas imprimis sylve-
 stres paralyticos & scorbuticos consummatos cum illis versantes circumque
 volitantes juvare, vid. Langius L. II. Ep. 14. Quare illos ad ipsa columba-
 ria ablegat. Alii galgulos ictericis sanitatem afferre sibi aliisque persuadent,
 vid. Plutarchus Lib. I. Sympos. c. 7. Heliodor. L. III. Hist. Æthiop. &
 Plin. L. XXX. H. N. C. 2. Sebast. Montuus Lib. I. Dial. Med. Mercurial.
 L. 4. de cogn. & cur. affectibus C. 23. Aldrovandus Ornith. T. 1. LXII. C.
 19. Bened. Viët. Favent. Pr. med. c. 40. Majol. diebus canicul. col. 6. Alb.
 Magnus animal. l. 23. M. A. Zimara Art - Magico - Medica. Similiter
 Silesii avem cruciferam pro infantibus epilepticis & avem illam rubro pe-
 ctore & fusco cineritio tergo conspicuam (Loh. Fincke, Gimpel,) pro ar-
 thriticis in cubiculo alunt, de qua B. Major in carm. Simile de Chinesibus
 Neuhof. Itin. leg. p. 153. recenset, eos imprimis, qui circa Suncham habi-
 tant grues & cervos (quos longævus æstimant in ædificiis continere, eos-
 que frequenter adspicere, ut effluviis, quæ spirant per inspirationem fru-
 antur, ac sanitatem ac longævitatē adipiscantur, exinde M. A. Sinapius in
 Paradox. med. P. II. p. 109. refert, Tartaros de lue venerea suspectos, dor-
 mire cum catellis, quos sæpe mutant, & in stabulo inter equos alunt, quorum
 vaporibus ab ea liberrarentur. Ejusmodi quoque est, quod ex libro quodam
 Gallico, ut legi, transcribere licet: Nimirum Lettres historiques & galantes
 de Mad. Noyer Tom. IV. p. 32. referunt sequens: Contre le „rhume ec-
 „clesiastique on pretend que l'usage des serpents vives dans les apparte-
 „ment, fait quasi l'effect du mercure qui, est bien commune a Paris principa-
 „lement les Gens de l'Eglise en sont fort sujets.,, Alias experimentum
 in vulgus notum est, si equi obstructione urinæ laborant in stabulum ca-
 prarum & ovium ducunt eos, & statim obstructio urinæ solvitur iis. Hoc
 etiam in hominibus procedere nullum est dubium, quare experimentum
 esset faciendum. An ejusmodi plus habeant nominis quam operis, aut an
 in imaginatione potius affectus positus sit, infida suspicio non audet singula
 deter-

determinare aut admittere. Interim sit mihi illud censendi jus, sit mihi affirmatio, esse multa rerum effluvia, per quæ multi effectus fiant, quorum naturam adhuc cum ignoremus, verissima interdum quædam negamus, plerorumque enim effluviorum efficacia prius innotescit, quam illorum existentia, quod variæ antipathiæ & idiō syncrasiæ demonstrant, v. gr. eorum qui præsentibus felibus non quidem visis in animi deliquium incidunt. Quid notius est, quam quod tempore pestis hircum non solum in ædificiis, sed & in conclavibus contineant; Aves præterea in cameris circumvolitantes, aerem volatu atque agitatione alarum ventilare ac purgare, habent: ut Antyllus, apud Oribasium Coll. Lib. VI. cap. 21. loca avium volatu frequentata, sanitati bene conferre affirmat; Ita & non desunt ægroti, qui oscinibus in aveariis delectantur, ac non modo delectantur, verum & juvantur. Loquuntur id ipsum de auditus gravitate & susurrū aurium conquerentes avium Canariensium imprimis concentu & coturnicibus cantillantibus in illorum hypocauftis, nimirum auditum acuari, & ab auditu tinnitus &c. auferri. Pariter in cruditatibus variis ventriculi, appetitu imminuto, virium debilitate, perfrigeratione, nutritione imminuta, paralyfi &c. parvos catulos dormientes abdomini imponunt, ut nativo suo calore digestionem cruditatum adjuvent &c. Calor enim ad digestionis negotium maxime necessarius est, hoc solutio juvatur egregie omnis, hic mixti poros potenter penetrat, & vi sua expansiva partium compagem dissolvit intime. Eundem in finem, & ut refocillentur debiles, quidam adhuc puerulum carnosum vel adolescentem sive puellam (quam I. Damascenus paralyticis maxime commendabilem esse ait) admovent. De Barbarossa legitur, eum ætate extrema & elangvidum consilio Medici puerulos continuo stomacho sibi applicari curasse. Talem accubitus S. Davidem R. probasse apparet J. R. I. cum senio confectus & infirmus, & cum vix calefieri potuerit, virgines pulchritudine conspicuas sibi adduci curaverit, ut illæ illum corporis contactu blando in lecto foverent. Crediderim enim facile, amplius magis magisque; multo ejusmodi calorem naturalem blandum, humidum, æqualem, perennem naturalique ideo magis familiarem, esse utiliorē eo calore, qui a fomentis artificialibus paratur, vel qui a lintheaminibus calefactis procedit, & esse levamen & caloris extincti suscitabulum, atque effluvia sana ex virginibus pulchris & junioribus (utpote quæ saniores habentur, cum contra vetularum noxia habeantur, ut est apud Apulejum L. 1. & A. Gellium Noct. Att. L. II. c. 23.) per poros alterius se insinuantia & per circulationem allata non modo ad exteriora membra, sed & ad interiores per-

tingentia partes, corpus elangvidum & frigidum admodum refocillare posse. conf. Sydenham op. p. 79. Calor enim animalium internus longe a calore externo ignis differt, etenim est ille nil nisi influxus humidæ, spirituosæ, vaporosæ & elasticæ, motæ substantiæ; quoniam per calorem semper exhalant partes tenuissimæ, sulphuræ, ætheræ. Calor ejusmodi commodissime aperit poros, & elasticitate sua multa alia commoda præstat, quæ ab altero non æque facile sunt expectanda. Edocent hoc varia experimenta per machinam illam papinianam instituta. Testatur hoc digestionis & chyli elaborationis animalium in ventriculo & intestinis opus, quo sane mirandum est, illud in paucarum horarum spatio penitus posse absolvi & digeri tantam pabuli, carniū, ossium &c. quantitatem, quæ ab animalibus imprimis rapacibus & gulonibus, ut lupis, canibusque &c. quotidie ingeruntur & devorantur, quod non tantum a menstrui solventis activitate, sed & atque potissimum calido, fervido, spirituosissimo isto influenti est adscribendum. Hinc & nemo hucusque simile menstruum gastricum chimica arte producere potuit, quod eundem præstaret in omnibus effectum ac solutionem, digestionem, chyli productionem, ac quidem nostrum naturale animale, quoniam non humidum hoc, calidum, vaporosum, elasticum & spirituosum, æthereum influens addere potuerunt, licet equidem quidam de eo gloriati sint, sed in vanum gloriati sunt, atque in vanum de eo solliciti fuerunt, elaborationem quoque perfectam hujus pene ex adducta modo ratione despero. Quis igitur elumbibus senibus & vetulis vitio vertere posset, si senectutis suæ levamen & vigoris & vitæ refocillationem juvenculas aut juvenes justo sibi matrimonio jungant, quorum calore foveantur, sanitate conservantur animi jucunditate exillarum forma pulchra & alacritate amoena & accubitu ejusmodi recreentur & oblectentur, motu sanguinis humorum atque spirituum promoti exinde &c. Hunc morem apud Persas frequentissimi fuisse usus fertur atque perhibetur, illos naturali ejusmodi fomento non contentos fuisse, sed puellas myrrha & similibus balsamicis & odoriferis inunxisse ad augendam scil. fomenti vim. Alia atque alia adhuc succurrunt hujus rei exempla. Sic in consil. Scholzii & Rosenari legitur p. 924. in dolore & inflammatione ventriculi, ut ægri curent catellum juniorem aut puerum, qui non facile fudet, apud stomachum continere. Atque Joel. Lib. 4. Prax. Sect. 2. p. 99. optimum stomachicum contra refrigerationem habet manum calidam aut conjugis ventrem molliorem ventriculo applicatum (sed quod solatium viduis & virginibus relictum manet.) Pariter Riverius Pr. med. p. 290. in articulorum doloribus catellum jubet admo-

admove, quoniam dolores valde demulceret. Exinde & ab quibusdam eo nomine canis podagræ magnes vocatur. Observationes ejusmodi leguntur apud Lev. Lemnium Lib. II. O. N. M. c. 13. Borell. observ. Cent. III. 28. Pet. Bayer in suo Venimec. Lib. III. c. 9. p. 380. Mayer de arthrit. c. 9. p. 161. Th. Barthol. C. III. hist. 66. Ephem. G. N. C. an. 4. obs. 51. Hic caninus accubitus porro in aliis morbis probatus est, ut in epilepsia, quod vidit Cardanus, vid. de var. rer. Lib. VII. c. 33. p. m. 261. & Grube V. de morbor. transplantatione, Conf. & Ephem. G. N. C. an. VII. obs. 11. in ventriculi summa debilitate, vid. Verulam. hist. V. & N. p. 413. Rolfin. in epit. affect. Lib. III. c. 2. p. m. 191. Avicen. Lib. III. fer. 13. I. Cæf. Baricell. in hort. genial. p. m. 33. Schroeder Pharm. med. chym. Lib. V. Cl. I. Capivacc. apud Craton. Consil. Lib. VI. consil. 66. in colica ac in dentium dolore, vid. Barthol. hist. anat. 53. Cap. VI. In parotidibus Riverius rursus de feb. pestilent. p. m. 144. canem admove, jussit. Alii hoc quoque ut morbum ignotum sedemque mali in parte quadam interiori cognoscant & convenientia remedia admove, possint, jubent, ut catelli juniores per unam & alteram septimanam in lecto ægrotantis cum illo cubent, escam capiant, & salivam lambant, dein strangulant eos, cadaveraque aperiunt, ut inveniant partem simili vitio affectam: An hoc calculo respondeat, ego equidem jam non determinaverim. Ob argumenti similitudinem adhuc addo, quod causa non incommode conjici possit, quando quæritur, cur ludi magistri ut plurimum sint longævi, quod assidue & frequenter cum pueris versentur: siquidem jam Socrates docuit, frequentem adolescentum consuetudinem retardare senectutem. Eoque simul solvi posset quæstio, an sanitas etiam sit communicabilis; Plurimum sane interest cum quibus vixeris, ut sumuntur a conversantibus mores, ita sanitas sanitatem, ut morbus quidam morbum proximis tradit, & inter salubria degenti custodia valetudinis facilis est, ut sæpe initium morbis fuit, sana ægris miscere. Jam dudum est observatum, senes qui juvenum frequenti consuetudine oblectati fuerint valde fuisse per causas physicas æque ac morales longævos, quod nempe alacritas juvenum alacritatem senum provocet & eorum torporem & tristitiam avertat & corrigat, ut v. gr. de Pythagora, Isocrate, Gorgia, Orbilio aliisque pluribus Philosophis, Rhetoribus, Sophistis, Grammaticis antiquis, qui in Scholis suis discipulos bonas artes docuerunt, perhibetur: Vivendum esse senibus & debilibus cum sanis & junioribus. Habet Mars. Ficinus lib. 2. cap. 12, & illustr. Baco de Verulam. Cent. X. Hist. nat. §. 942. scribit: observatum, senes, qui juvenum congressui frequenter

quenter se miscuerunt, conversatione non interrupta longævus evasisse, cum spiritus eorum ex tali consortio fuerint recreati., Apud alium Anglum rem hanc ita declaratam reperio: Si veteri cerevisiæ recentem, aut vino veteri mustum admiscueris, effervescentiam in utroque liquore concitabis., Nimirum novus advena veterem hostem expergeficit. Idem hinc usu venit, quod in senum juvenumque promiscuo conventu sæpe contingere videmus, horum enim ardor & alacritas ipsos ad hilaritatem (nonnunquam etiam ad saltus & tripudia) provocant, alioquin forte tristes torpidosque futuros. Contrario rursus pueri cum senibus in contubernio versantes & illorum lecto dormientes, halitu suo maciem sibi accersunt: Nam Philosophi unanimi consensu profitentur, si nimirum in natura reperiatur unum contrarium, debet & dari reliquum. Sagacissimus Ramazzini in Tr. de morb. artif. cap. 13. exemplum puellæ nobilis adducit ex contubernio & consuetudine aviæ tabidæ redditæ, quæ nullis remediis saluti restitui potuit, nisi ab avia remotione & puellarum consortio restituta. Senes & vetulas halitum spirare insuavem, foetidum, acidum ob cruditates, quibus abundant, & partium vitalium impuritatem & corruptionem pravamque totius corporis dispositionem ex instituto docet Francisc. Ranchinus de morb. senum Sec. I. c. 8. Ex adverso etiam (ut ad prius redeam) sub morbis epidemiis, contagiosis peste &c. animalia domestica ut canes & feles cum columbis non solum ex hypocausto, sed ex domo ableganda, cum facile contagium per ista propagari possit, etsi illud animalibus non fuerit noxium, ut variorum ferunt observationes, V. Bonettus Polyalth. P. I. p. 440. & Forest. Obs. p. 174. Hoc ipsum interpretes ex Homero colligere volunt, ubi legitur: strage canum primo &c. & ex Ovid. Nasone Lib. VIII. metam. ex illo: Vim primi sensere canes, &c. Cum & feles alias asthmaticos lædere credantur, vid. S. Sanctorii Meth. vitand. err. in med. p. 411. illas ex istorum hypocaustis fugent. Has etiam anhelitu nocere, animales spiritus inficere, humidum ut vocant radicale absumere & tabem & marasimum inducere, docet Avenzoar. in proem. lib. 1. vid. & Matthiolus in 6. Dioscorid. cap. 36. qui aliquando magno numero & contubernio felium quandam familiam aerem inficiente periisse refert. Conf. & Paræus lib. 20. cap. 34. quanquam experientia non ubique his respondeat. Huc etiam referendæ sunt observationes, quod feles & canes in domos pestem &c. quandoque importent.

§. XXXI. Supra indicatum est apud ægrorum conclavia halcyonia esse procuranda (cum alioquin in ægrotis aurium sensus acutior videatur) at quandoque pro ipsa requie comparanda ac somno invitando unisona lenia murmura atque susurri excitandi qui spiritus animales alioqui in membra externa ruentes blande & pedetentim ad cerebrum iterum convertunt, ut citius & pacatius ad salientis aquarum murmura, venti susurros, pluviae aut imbris impluentis sub tecto casum, aquæ ex vase in vas transfusione horologiorum molles & æquales allisus, somnum capimus. Ad hujus rei imitationem à quibusdam fontes artificiales, continuo ex alto delapsu aquam in subjectam pelvim destillantés Silanos dictos, vid. C. Celsus lib. 3. cap. 18. & Lucretius lib. 6. de rerum nat. in conclavibus fabricandos proponunt, qui Romanis erant usitatissimi, tam ad aerem æstivum refrigerandum, quam ad aures placandas somnumque provocandum. Hinc apud Senecam de provid. c. g. legimus qui Epist. C. aquarum cubiculum interfluentium mentionem facit ac Mæcenatem aquarum fragoribus mentem anxiam avocasse refert. Conf. & lib. de tranquill. animi, & lib. III. nat. q. c. 17. Veteribus etiam frequenti usu moreque positum erat, ut ad lenem fluentis rivi strepitum in nemoribus caperent somnum, quod ex Horatio habetur lib. Ep. Od. 2.

Labuntur altis interim rupis aquæ,

Quærentur in sylvis aves

Fontesque Lymphis obstrepunt manantibus

Somnos quod invitet leves.

Immo & ob contrariam quidem rationem & strepitus, tumultus, clangores & fragores, vociferationes in illis instituendæ erunt, v. gr. pro affectibus soporosis, lethargo, apoplexia aliisque affectis. In hunc modum adducit insolitum alias remedii genus Villanovanus, vid. in Brev. L. IV. C. II. pro discutiendo veterno: Jubet enim ut sus pedibus posticis ad lectum prope caput ægroti suspendatur & ad vociferationem postea irritetur. Quo loco referam (nec plane deest ratio) lethargicos omnium optime excitari eo, cui se alias addixerant, vel quæ amaverant v. g. clangore tubarum milites, venatores canum latratu, effusione e fassis nummorum in mensam avaros. Conf. Hollerius L. I. Prax. c. 9. in Schol. (quale exemplum etiam novi:) poculorum forti allisione vinosos &c. ex hoc præternaturali sopore felicius expergisci. Animi deliquio correptorum aures clamoribus & præcipue proprii nominis aut alterius rei amatae gratæ & adsvetæ acclamatione impleri communissimum est: Idque ideo, quia spiritus animales eo jam adsveti sunt,

& ad eam maxime partem fluunt uberius, & pori etiam ampliores, cum per hoc organon aurem sæpius fluxerint; atque fibræ ita sunt dispositæ, ut facile talem impressionem sæpius factam recipiant ulteriusque deferant. In hanc rem notabiles sunt binæ historiæ adductæ altera in Eph. G. N. C. D. 11. Ao. 7. obl. 17. de matrona quadam, quæ nunquam feliciter peperit, nisi sono campanæ excitata. Altera in Zod Gall. P. IV. p. 34. de syncope imminente per strepitum tympanorum prohibita. Addo tertiam ex Eph. G. D. 3. an 7. oblerv. 180. de Matrona quadam & ejus duabus filiabus, quæ omnes urinam nunquam reddere poterant, nisi audito aquæ ex guturnio in pelvim stillicidio. Conveniens hic invitat de musica argumentum, cujus in Medicina utique quoque stat laus & commendatio, quæ pro variorum morborum curatione & præservatione, ut spirituum & humorum motus (sicque & animi) excitentur, ad corporis circumferentiam moveantur, inordinati avertantur, componantur rediganturque, vel languentes excitentur, aut & timor & terror avertatur, gaudium vero, spes & lætitia procurentur &c. adhuc hodie apud nos quoque quandoque utuntur, & olim frequentissime lætis & tristicis occasionibus utebantur, ut in delirantibus, phreniticis, maniacis, melancholicis. Notissimum est ex tot Scriptorum testimoniis, tarantulæ morsui (qui rarissimus affectus & incolis Apuliæ alias quasi proprius, etiam in Germania visus est, ut testatur clariss. Wedelius in Exercit. Sem. & Pathol. cap. 8.) musicam, motionem corporis & exercitationem & saltationem, quæ exinde inducitur, mederi. Sic cantu vel sono, stridoreque blando alio statim infantes vagientes atque doloribus forte ventris aut aliis affecti, sopiti dormitant. Videbis simile in adultis ejusmodi & ex musica, quæ somni parens merito habetur, animæ enim quies & remissio est ex objecti jucundi fruitione. Videbis imo hinc quosdam, qui musica harmonia suavi capti, in ecstasin conjiciuntur. Apud veteres ut paulo explicatius loquar, musicam, vid. Alex. ab Alex. gen. dier. L. 16. c. 5. magno in pretio, etiam pro variis morbis curandis fuisse constat, qui & variis idem usi sunt modulis ad alios atque alios affectus excitandos. Etenim si mollis ea est spirituum motus, vagos, intempestivos & irregulares ferocientes commode colligit, sedat atque componit ex quo conjectura haud difficilis formanda, per ejusmodi dolores placari: Si fortior est & saltuosa, quasi erigit & excitat languidos & in motus fortiores abripit. Hanc in humores hujus potentiam, vulgari & noto omnibus experimento cognosces, si nimirum per vitra vino plena marginem, plectrum aut saltem digitum fricando duces,

duces, ubi crispatum & quasi ebulliens vinum jucundo spectaculo conspicias. Podagræ curatæ per musicam testimonium adducit Aldrovandus L. X. de infect. fol. 621. N. Pechlinius p. 472. observat. De arthritide vaga curatæ testatur Epiph. Ferdinandus Hist. Med. 8. adeatur & Joh. Heurnius 3. Method. ad Pr. 28. De obstructione urinæ solvenda Eph. N. C. D. I. an. I. obs. 134. De obstructione alvi soluta D. II. an. VIII. obs. 17. Eph. N. C. Sic Jonii & Lesbii per Arionem ab epilepsia, Beoti per Ismeniam a malo ischiadico liberati sunt: Theophrastus per illam ictum aspidum & viperarum, Asclepiades dementiam & surditatem, Ulysses vulnerum cruentationem, Thales Cratenf. pestem aliosque morbos sanaverunt. Cantu vulnus sanatum esse legi potest in Homer. Odyss. 19. p. 455. & mensium fluxum repressum, vid. Serenii Samonici Hist. Æthiop. L. 9. c. 33. Hydropem sanatum ex Dio Cassio, sagittam pertinaciter infixam extractam apud Beniv. de Abdit. rer. caus. c. 26. (confer. Plin. H. N. L. 28. c. 11. 12.) reperies; Sed an veræ hæ omnes historiæ sint, videas ipse. Hanc pro soni suavitate varia spiritus & humores imo partes solidas, dein quoque adeo motus animi varie concitare apparet; neque ratio deest asserto, neque vires rationi: musica enim undulationem & vibrationem, ut alii clangores in aere instituit, quæ consequenter & motum vividum corporis partibus imprimit, varietque pro vario sono, undulatione, vibrationibus iteratis eousque continuata & communicata illas afficit, uti compertum habemus, mota & pulsa una chorda in uno musico instrumento æqualiter tensa, in altero altera quoque movetur ac contremiscit. Eoque magis, dum aures & spiritus in nervis acusticis cerebro valde propinquas, per quas facile & cerebri fibrillas nerveas acute ferit, atque hoc medio animam arctè conjunctam commovet ac pro varietate sua varios effectus atque affectus excitat, adeoque immediate magis operatur, cum medicamenta mediate & refractis modo viribus agent: Plurimi dein certe interest, quo motu quid fiat, e. gr. memorat Exper. Baglivius Diff. de Tarant: saltatione exorta, sudore tarantatos sanari facile, vix ac ne vix quidem sudoriferis simplicibus provocato. Quis est, qui nesciat? inconcinnam musicæ harmoniam triturationem ferri &c. ingratam sensationem, horripilationem, stuporem dentium (nervulis scil. eorum contortis) imo in quibusdam totius corporis interdum concussionem &c. inferre, ut & ejusmodi effectus in Bartholini Epist. Cent. IV. p. 523. legitur de famulo quodam, qui quando cultros acuit ex ingrato in aere stridore & cruentatas gingivas expertus est, atque alius singularis & jocosus ex Scaligero est notus de Vascone Equite, qui audito testudinis sono, urinam statim

reddere est coactus. Alia de aliis exempla ejusmodi habentur, sic. H. ab Heer. obs. 29. p. 253. de puella quadam nobili refert, quæ quoties campanæ sonitum audierat, statim animi deliquio correpta est. Libavius. Part. II. singul. p. 136. mentionem cujusdam adducit, qui anseres clamantes, ut ille apud Keckermannum lib. I. syst. phys. c. 8. qui porcorum grunnitum non ferre potuerunt. Joh. Schmid Eph. G. N. C. D. l. an. 9. & 10. p. 122. studiosum adducit, qui scopis pavimentum verri non poterat perferre, quia suffocationis periculum exinde illi statim imminabat. Legimus, quod Æsculapius multas scribi cantilenas, mimosque ridicularum rerum fieri & melodias quasdam præceperit iis, quibus ob vehementiores motus corporis temperamentum justo calidius efficeretur. Porro idem in Carolo IX. Gall. R. apparet, uti Historici Gallici referunt, qui a nulla magis re quam musica dolorum solamen accepit. Similiter de Melampo fertur, illum virgines cantilenis furore percitas sanitati restituisse, vid. Ovid. Metam. L. XV. Fab. V. no. 53. ac Pausanias in Alt. Plutarch. & Mart. Capella L. 9. conf. & Hom. Iliad. L. I. p. 471. A. Gellius N. A. L. 4. cap. 12. Coelius Aurelianus L. V. Chron. c. 1. Plinius H. N. L. 25. c. 2. Pindar. ad 31. J. alique. Xenocrates lymphatos modulis carminum a dementia liberavit. Hinc & David Saulum R. rabie versum cithara sopiebat 1. Reg. c. 16. Accepimus Mart. Capella authore plerasque Græcorum civitates instituisse, ut perturbationes animorum & morbi corporum ad lyræ modulos curarentur. Lacedæmonii, Arcadii, Cretenses dorico tono ut bene composito composuerunt animos & corpora exercuerunt. Imo Republicæ totæ per musicam regantur institutum est, ut ideo Plato dixit statui moribusque Reipublicæ musicæque arctum intercedere nexum. Plura legere quis potest apud Aristotelem lib. 8. polit. cap. 5. 6. Nam Musica, ut ait Anaxillas Comicus, mores docet iratos, discrepantesque opiniones lenit, ut Achilles & Clinias irati, cithara mansuefacti sunt. Ad posteros item in hanc rem memorabile est, Empedoclem cithara quendam ab homicidio traxisse, Asclepiadem seditiones inter cives exortas musica sedasse, Damonem immorigeros juvenes ad meliorem frugem bene composito tono reduxisse, Agamemnonem profecturum Trojam de uxoris Clytemnestræ pudicitia dubitantem citharoedum reliquisse, qui sono illam citharæ ad pudicitiam incitaret, & Ægyptum non nisi occiso citharoedo ea potiri potuisse. Timotheum Musicum, dum Palladis encomium fidibus decantaret, Alexandrum relictâ coena ad arma induenda & arripienda adegisse, mutatis tandem modulis armis exutum rursus discumbere fecisse. Æque Lacedæmonii fre-

frequentius civibus contra hostes animum addiderunt, ut etiam notissimum est, classicum tubarum tympanorumque clangorem pugnantium in acie animos accendere & fortitudinem etiam timidis addere, fortibus autem illam augere, & mortis metum depellere, ut belle dixit Virgilius Lib. VI. *Æneid. v. 165.* Aere ciere Viros, martemque accendere cantu. Aliis in locis aliisque occasionibus musica homines ad varios corporis motus artuumque gesticulationes, saltationes, &c. concitat. Hoc ipsum sine dubio Poetæ indicare voluerunt: (Tantum enim abest, ut illos meris fabulis lusisse credendum sit, ut potius ficta sub imagine, ut plurimum verum comprehendere certis monumentis atque indiciis probari possit,) perhibentes Orpheum bruta, Amphyon saxa & pisces musica allexisse. Quod & alias animalia a musica sono afficiantur, plurimi testantur, plurimaque obvia exempla monstrant: equi, tauri, canes, ursi &c. lituorum tibiæque modulationibus & concentibus exagitantur. Strabo iratos elephantes sono musico placari adducit, cygnos & delphinos cithara & cantu delectari, Epiphanius scribit. Alosam piscem *Ælianus* & trichidim musica allici & capi *Athenæus*, *Isidorus* atque *Rondeletius* oculatus testis, alii de piscibus aliis variis & cancri perhibent. In *Valvasoris Topogr. Carniolæ T. III. lib. XI.* legitur, in certo quodam rivulo caneros & alio lacu hirundines certo quo dam sono allici. *Conf. & l. c. p. 61. & p. 63.* Ejusmodi de cane quodam notabile exemplum adducit *Weinrich de monstris C. III. p. m. 95.* Plura vid. in *Diss. Morhoff. de scypho vitreo p. c. h. V. fract. super experimentum N. Petters.* Subit adhuc recordatio, quod de *Pythagoricis* legitur eos cubitum ituros cantilenis quietum somnum sibi comparasse atque mane surgentes iis somnum & stuporem diverso modo diversaque modulatione iterum excussisse. *Hispanis* referente *R. a Castro Med. Polit. p. 276.* in more positum est, quam primum quis gravius decumbat, musicos accersere, ut ægri animum demulceant & exhilarent &c. Mihi apud nos nota fuit foemina primaria, quæ ad cubiculum ægrotans & de vita timens musicos varii generis advocavit. Musica vim cæteris in morbis admirandam digna lectione oratione explicat *Cassiodorus L. I. Var. c. 4. Conf. & Kircherus in Musurgia & Hafenreffer de cutis affectibus.* Notabile adhuc in hanc rem est quod *Olaus Magnus H. Lib. 16. cap. 49.* refert, apud Septentrionales illos medicos plurimi æstimari, qui ad curationem morborum oscines & coaxantes ranas afferunt. Non ideo statim quid *Σείον* (de quo in multis, in poësi, physica, mathesi, medicina & pene omnibus rebus, *Plato*, *Seneca*, *Cicero*, *Aristides* aliique ethnici, imo multi Christianorum adhuc multa loquuntur ex falsis forte

de Deo & animæ origine &c. opinionibus seducti) in musica continetur, de quo Jamblichius commentatus est: Nam omnia quæ in hanc causam adducuntur, ad consuetudinem, attentionem, temperamentum, spirituum conditionem &c. deducenda sunt commode. Quanta sit adhibenda fides illis, qui de carminum vi & morborum haut mediocris auctoritatis viri credunt, viderint alii curiosiores, secundum illud Theophrastii: quod in verbis, herbis & lapidibus magna sit virtus.

§. XXXII. In conspectum censumque jam veniunt conclave nostrum intrantes, qui sub adstantium & ministrantium aut etiam invisentium &c. nomine communiter veniunt. Quemadmodum omnino affirmandum est, animo & corpore laborantibus necessarios esse aliquos, qui non solum auxiliatrices manus porrigant, sed & consolationibus, lepidis sermonibus, affecto amico atque grato miseros erigant reficiantque (quod amicorum consortium Sveci pro optimo præcipue podagræ remedio habent, & exemplo Principis Svantonis comprobant, conf. & Olaus Magnus H. Lib. 16. cap. 49.) atque christiana charitas id exigit, ita non possum non nimiam illam imprimis apud nos ægrum visitandi consuetudinem, atque assiduitatem atro calculo notare, quando turmatim vel amicitiae, officii, vel consuetudinis specie, vel placendi, vel hypocriseos, vel spectandi saltem causa sæpius & nescio ob quas alias rationes foemellæ maxime æque non raro ineptæ ac imprudentes atque loquaces advolant ac non vocatæ se ægris obtrudunt per horasque non paucas ibi subsistunt. Ægrumque tunc corona spectata circumdatum & multiplicata cinctum serie spectabis. Blaterantium ibi, murmurantium, divagantium & non raro ludantium &c. universum conclave reboat strepitu, ut intuentibus circa grabatos circumfidentium cohortes jam non ægrum ac moribundum, sed ludos scenicos spectantis concionis ac non ægrorum cubiculi, sed fori aleatorii præbeant speciem. Tantum certe abest ab officio hoc, ut officio nihil magis possit esse contrarium, immodico ita officio nocere, aut ad minimum molestare. Nemini enim officium suum debet esse damnosum. Multæ profecto æque graviores rationes physicæ æque ac morales atque adeo theologicæ subsunt, quæ malum hunc morem abrogandum svadent: Æger tunc cogitur aliorum jure vivere, quæ necessaria essent & morbo & naturæ, remedia præscripta debito modo & tempore adhibere, alvum & vesicam exonerare &c. negligere, vana aliena ingrata, tædiosa, odiosa, molesta, nocua & perniciofa vel invitus & coactus audire, videre & loqui, quo vires suas perdit æger, inquietior redditur, morbus resuscitatur exasperaturque (imprimis cum in quam plurimis morbis

morbis ut imprimis v. gr. in angina, ipso cruento &c. loquela plane esset
 interdicenda & sæpius vel respiratio paulo fortior noceat) in requie ne-
 cessaria impeditur, animo perturbatur, agitur vel indignatur aut suspi-
 cax, meticulosus imo quandoque desperabundus variisque aliis modis in-
 quietus redditur, a piis meditationibus distrahitur, avocatur, & quæ sunt
 ejusmodi alia. Taceo non solum conclave hominum frequentia calefieri
 halitibus, sed & mutari & inquinari aerem eumque crassum reddi a tam va-
 riis ex hac turba hominum adstantium adsidentiumque & incommodis sæ-
 pe effluviis exhalantibus, qua de re videatur Sanctorius de vitand. error. in
 med. lib. 13. c. 4. cum pauci dentur sani, pauciores bona & sana efflu-
 via reddentes de se, paucissimi qui cum Alexandro M. balsamum spirant,
 plures hypochondriaci, scorbutici, cachectici, phthifici &c. & qui hircum-
 olent tamque male, ut Thais, quos pedor vel foetor oris ac alarum abomi-
 nabilis distingvit: Ea eum conditionis humanæ indignitas est: arbores, plan-
 tæ & herbæ producunt frondes, fructus & flores sives & gratos, homo len-
 des & pediculos. Illi de se fundunt oleum, vinum & balsamum, iste flui-
 dum sputum, sudorem, urinam & sterlus. Illæ de se spirant savoritatem
 odoris, hic de se reddit abominationem foetoris. Invehitur jam in hanc
 malam consuetudinem malas nunc leges obtrudentem Galen. L. x. meth. c.
 8. & non nisi gratissimos ægris ex visitantibus aditum concessit, alios vero aut
 nunquam illorum cubiculum ingredi, aut non diu ante oculos illorum
 versari permisit, vid. Comment. 4. in lib. Hippocratis 6. de morb. vulg.
 atque Hippocr. notanter lib. VI. epid. text. 29. sic loquitur: „Illud sit
 tibi semper curæ, ne tempore æstivo plurimi lecto ægroti assideant, ne il-
 lorum frequentia aerem, qui inspiratur calefaciat & ægrotus multa co-
 gatur loqui, itaque ob id sitis augeatur & febris.” Ob aliam rationem im-
 pediendum in multis morbis est, ne advenientes ad lectum ægroti adpro-
 quinent, v. gr. si quis febre maligna aut alio morbo decumbit, cui frigi-
 dus aer nocumento est, & ne quis ex frigido aere nimis propinque ad lectum
 accedat, ne malignitas augeatur, quoniam libera transpiratio statim inhibetur,
 quod certissimæ observationis est. Ideo quoque hominum frequentiam pro-
 hibent speciatim Rod. a Castro de morb. mal. p. 332. L. 11. N. Piso L. de
 M. C. & C. p. 447. in febre ardente p. 452. & præ aliis in hectica Gale-
 nus l. c. in tertiana L. Fuchsius de cur. rat. p. 464. & Riv. Pr. M. L. 17.
 p. 308. in lue hungarica, M. Ruland. de lue hung. cap. 6. in febribus pu-
 tridis, continuis, omnibus fere affectibus capitis laborantibus, cephalæa
 imprimis, qui præ aliis ab incessu saltem per conclave ambulantium aut
 saltem

saltem confabulantium sermone dolores auctos statim sentiunt. Framb-
sarius Can. & consil. M. L. II. p. 144. Solenander S. II. p. 116. porro
in arthritide idem l. c. p. 420. in stupore & paralyfi p. 136. in respiratione
difficili, imminuta, asthma, peripnevmonia. Rod. a Castro de M. M. II.
L. p. 332. in pulsatione arteriarum dorsi, ut vocat, melancholicis conse-
ta, in cardiaca passione hominum ingressum non admittere pariter Coel.
Aurel. de m. a. c. 37. videntur. Vertiginosi quoque ægre ferunt turbam
hominum hinc inde ambulantium & moventium. Phrenetici, maniaci,
melancholici, delirantes, rarissime ingredientes, nisi amicissimos (nec hos
semper) tolerare possunt, quin ex illorum intuitu saltem & magis adhuc
locutionibus non raro maximo furore contra illos concitantur aut graviori
delirio & contristatione afficiuntur. Coel. Aurel. de morb. acut. lib. I. c.
9. ad eos per intervalla saltem admittantur, quos metu aut verecundia co-
luerunt, notanter monet, cum frequentia pariat contemptum. Imprimis
grassantibus morbis contagiosis, observatio hæc utilissima est, ne hominum
frequentia ex his affectis in alios proferant vitium ac ne admittantur forte
contagione jam affecti, atque adeo vitandi sunt illi, qui bene valentes cum
illis quomodocunque versati sunt. Specialissime indicandum est, in con-
clavia mulierum furore uterino percitarum mares minime esse admitten-
dos, ut & vice versa juvenum gonorrhoea &c. affectorum mulieres, ut ad
alia non excurram minus confirmata, v. gr. quando autore Lanfranco
menstruatas foeminas ad vulneratos non admittendas neq; adspicere, eos nec
lectum & linteamina illarum manibus tractari permittunt. Quis enim
nescit, hæc ex inani illa persuasione oriri, qua falso creditur sanguinem foe-
minarum menstruum deleteriis qualitatibus esse infectum; Paracelsus
de pestilent. tr. I. c. II. p. m. 351. sibi aliisque persuasit infecta venenata
exinde nasci, araneas, muscas, crabrones, blattas, termites, acaros, pulices
erucas imo basiliscos. Atque adeo Arnoldus de Villa nova in brev. pract.
T. I. lib. III. in sexum foemineum injurius est, ut scribere non erubescat, men-
struatas solo halitu atque attactu imo adspectu arborum folia & gramina
perdere, aeremque inficere adeo ut homines & bruta exinde tanquam pesti-
lencia tacta intereant, ac hocce venenum usque ad sidera penetret. Ae-
que talia timent alii ab illis, quæ veneris congressum paulo ante exercue-
runt ob hircosam sc. fumigationem adhuc durantem, de quo vid. J. Came-
rar. D. 5. Probl. 2. Addo tandem ex Plinio. Lib. 28. c. 3. quod vulnera
adgraventur illorum introitu, qui serpentis canisve morfu læsi fuerint.
Hispani hac in re maxime sunt cauti persuasione maxime hac ducti, dari
inter-

interdum homines oculos malignos habentes & fascinoles, ut in Triballis & Illyriis & in aliis quibusdam Regionibus Plinio memorante. Conf. & P. della Valle Itiner. P. III. p. 218. Quidam ut & Sciticæ foeminæ Bythiæ dictæ Apollonide & Philarcho referentibus, & in Ponto Thibiorum genus, inveniuntur. Quales homines, quando alios sanos adspiciunt (sive homines sive bruta, nec non alias res) caulari possent aut morbum, tabescentiam, imo etiam mortem ipsam, aut si ægros aspiciunt, nunquam illos ad sanitatem reduci posse, ut ex adductis exemplis declarant Covaruvius & imprimis J. A. de Colmenar delic. d' lespagne & du Portugal. Tr. V. p. 889. quare & lege cautum est apud illos, ut illi, qui ejusmodi oculum, ut ajunt, malignum habent, illum emplastro tegant, quam legem negligentes deferuntur ad judicium, quod vocant inquisitionis. De ejusmodi hominibus & loquitur Cicero & Plutarchus lib. 5. Sympof. cap. 7. Plautus in Autul. quando dicit: Exeundum herule tibi foras conspectatrix cum oculis emissitiis. Ad hanc rem etiam respicit versus ille Virgilii Maronis Eclog. III. Nescio quis teneros oculos mihi fascinat agnos. De hac re præterea multa collegit Nurenbergius. Idem A. Gellius 9. noct. att. C. 4. P. 1. 7. c. 2. Affirmat pro certo hoc quoque M. A. Sinapius in Paradox. med. P. II. p. 80. & asserit se in Lithuania vidisse homines solo adspectu effluviis aliquibus subtilibus ex oculis emanantibus lædentes non modo alios homines, sed & integros animalium greges anserum, gallinarum &c. interficientes ac si fulguris ictu tacti essent. De hoc fascinationis genere propriam experientiam allegat J. H. Juncken in Med. præf. seculo accom. p. 331. & seq. præservationem simul & remedia affert. De ista oculorum quorundam malignitate, & an ejusmodi in quibusdam subjectis impuris, scorbuticis & acrioribus humoribus præditis verendum sit, atque an visus in aerem agat secundum Aristotelem, uti habet lib. de insomniis cap. 2. hic equidem probationem jam ulterius non adjiciam; verum hoc affirmare necesse habemus, omnes inflammatione & lippitudine fortiori oculorum detentos, si alios adspiciant, quibus imbecilles oculi sunt, ut Seneca loquitur c. 2. de clement. contagio, effluviis ex ægri oculis exeuntibus in corpus & oculos alterius (non excludo terrorem, metum & conturbationem spirituum animalium & humorum, sed multum eas conferre assevero) per poros immisione afficere secundum illud Poetæ:

Dum spectant oculi læsos læduntur & ipsi,

Multaque corporibus transitione nocent.

Quare ophthalmiam & lippitudinem morbis contagiosis annumerare non dubitant Galenus I. de diff. febr. c. 2. Plutarchus 5. Symp. 7. atque hanc sententiam observationibus firmaverunt. Bened. Favent. Prax. T. I. S. 2. c. 2. Mercurialis prax. lib. I. c. 38. &c. Conf. & Rab-

bi Moyſes 24. aphoriſm. Seneca lib. II. de benef. Dimerbrock obſervat. & curat. obſ. 55. Nullum enim reperitur in humani corporis fabrica ſenſus organon, quod tanta ſpirituum copia ſcateat & fulgorem de ſe emit-
tat, ut oculus. Siquidem quinque nervis inſignibus ex Ἑνεφάλα pro-
xime egredientibus nimirum opticum, oculorum motorium, oculorum
patheticum, paria, ramus guſtatorii paris primus innominati ſeu timidi
prima propago oculis proſpiciunt. Si igitur ponamus, quod ejusmodi
homines viſu nocere poſſent, non viſui qua tali, ſed effluviis & particulis
acrioribus, tenuibus adſcribendus effectus. Nec abs re eſt malevolorum
hominum & invidorum, qui ut plurimum pravos humores poſſident,
conſuetudinem & phyſice mediceque ideo eſſe ſuſpectam adeoque fugien-
dam, unde & ejusmodi homines foedum præferunt faciei colorem, cache-
cticum & macrem corporis habitum, qui & in proverbium abiit. Ehr ſie-
het aus wie der Neid. Schaperus Med. curioſ. ſpecim. obſervavit
phthiſicum, qui ob ſuperficiem eroſam aſperæ arteriæ ideoque adeo ſenſibi-
lem, ut a leviffimo aere offenderetur, & dolorem non levem ſentiret, qui
ideo nec aerem in hypocausto perferre poterat, ſi vel lento, ſed proximo
ab adſtantium tranſitu aer moveretur, hinc ſtropholi admotione id aver-
tebat. Ex alia adhuc cauſa B. Bohnius v. Tr. de off. med. cap. IV. Ma-
gnatum Ægrotantium conditionem deterioreſ habet quam plebejorum,
quia multitudini adſtantium diverſa ut plurimum ſentientium contradi-
cere Medicus non facile audent. Quomodo vero ſe ab illis ex viſitatione
nimia incommodis expediant, videant, quorum intereſt & non niſi infir-
mis gratos & amaciſſimos admittant. Æquale propemodum ægris no-
ſtris incommodum affert, quando domeſtici ſingulis quandoque fere mo-
mentis ad ægrotum accedunt, & de hujus vel illius ſalutatione & ſciſcita-
tione ægrum certioreſ faciunt (more apud nos admodum communi)
tunc cogitur æger reſponſionem ferre ſingulis omnino vicibus, morbi que-
cuſum & indolem, accidentia, ſucceſſum, ſecundum omnes partes & cir-
cumſtantias enarrare, quomodo dormiverit, quid biberit, ederit, quid ſu-
daverit, quod exſpuerit, & quid amplius egerit &c. Hæc hominum fre-
quentia hicque accurrentium diſcurrentiumque ſtrepitus atque tumultus
certis in caſibus, ut in lethargo & caro, & ubi ab ægro ſomnus ſit avertendus,
ubique ille ſit excitandus, tolerabilior eſt, imo neceſſarius, ubi ideo convocan-
di ſunt amici, qui ſemper diſcurrendo ægrum excitant a ſomno &c. In il-
lis, qui ſub adſtantium & miniſtrantium nomine veniunt & in conclave in-
firmorum admittuntur, requiruntur, ut corporis valor, ita fidelitas, docilitas,
ſedulitas, ſollicitudo, taciturnitas, ſcientia, peritia, prudentia, authoritas, alacri-
tas

tas, patientia & obsequentia, ut se ad ægrorum ingenium accommodent blandissime semper & amabili industria tractent, pro ægrotantium beneplacito & arbitrio loquantur & agant, & omnia summo studio occultent, atque avertant quod ægris molestiam, moerorem, metum, acerbitem, indignationem, excandescientiam, desperationem ullo modo afferre possit, ut omnia ex præscripto, ex ratione, mensura, modo, tempore, ordine &c. peragant: Eligendi quoque ad hoc officium, qui ægris grati sunt, familiares, & in quos plenam fiduciam posuerunt, non iracundi, non molesti, non desides &c. Ad qualia ministeria ægros sc. cibandos, contrectandos &c. foeminae viris aptiores censentur, ut & in proverbio etiam dicitur, ægrum gemere & graviter affligi, ubi mulier non adsit. Cum omnino, ut modo dictum, plurimum referat, quales adstantes & ministrantes sint apud ægros, optandum omnino esset, ut tales ubique essent, quales ab Hippocrate lib. de decenti ornatu describuntur; sed utique hodie dolendum est, quod hæc negotia mulierculis ut plurimum ineptis committantur, quæ non agunt, quæ essent agenda, & quæ sui muneris essent, sed aliena & quibus ægrotis male consulitur, tractant.

§. XXXIII. Plura sunt Medicorum quoque officia personalia magis atque in ægrotantium conclavibus ab iis observanda. Ejusmodi sunt (ut ex multis quædam saltem dicam) ut consultationes suas non in conclavi & audientibus ægrotis, sed in alio separato vel angulo atque semotis arbitris & auditoribus instituant, quoniam rationes eæque graviores & multæ subsunt, tam ex parte Medicorum ipsorum, quam ægrorum & adstantium: Liberior sc. proferuntur sententiæ, liberiusque errores prius commissi forte corriguntur &c. Quo & cavetur ne æger & adstantes controversias audiant, totam artem & Medicos suspectos habeant, cum controversia in qualicunq; exercitatione justam ignorantie vel ad minimum incertitudinis suspensionem arguat, sicut concordia justam magnamque cognitionis spem demonstrat. Hocq; simul præcavetur, ne forte notam periculosi futuri eventus ex ipsis deprehendat æger, aut infelicem mentionem audiat, moriaturque desperatus, qui forte adhuc posset salvari &c. Unde etiam factum est, quod scio, in quibusdam urbibus lege publica cautum esse, ne consultationes medicæ publice habeantur, ad quod ipsum L. Septalius in animadv. suis L. I. t. 12. sedulo adhortatur Medicos. Imprimis cum ejusmodi non raro falsa licet mordicus defendant, dicta & facta alterius traducant acerbius sæpius quam Serapion Hippocratem tanquam novi Æsculapii canino (ut ajunt) dente rodant atque sarcassimis acutissimis aggrediantur, æmulatione, ambitione vel sola invidia ducti (unde & Medicorum invidia in proverbium cessit,

jurene, an injuria judicet æquus Judex) &c. Quod tamen vitium ratio non permittit, civilitas abhorret. Imo dantur catus, ubi Medicus si ægrum non accedat, melius est: inveniuntur enim ejusmodi ingenii homines, qui ex timidis sunt, licet leviter decumbant, qui cum vident Medicos, ægerimos se esse credunt. Pariter ejusmodi est, ut Medicus ægrum accedens secundum ipsius Hippocratis svasum prope ægrum eo in loco, qui pro ratione morbi commodissimus est, accedat, ita tamen, ne æger quid suspicionis gignat atque non a capite seu tergo ægroti, sed adversus eundem & aliquamdiu sedeat & assideat ipsi, cum ex illius vultu, habitu, decubitu, similibusque in oculos incurrentibus multum notitiæ hauriri & obtutu & mora aliquali deprehendi possit, quod fugitivis quæstionibus ediscere non semper datum est. Periti Medici quoque est, ut Celsus egregie monet, non protinus statim, quando ad ægroti lectum accedat, extemplo manus & pulsus tangere, sed exacto demum pauxillo temporis spatio, & posteaquam hilari vultu, comitate & sermone leni sollicitudinem ægroti levaverit, cum Medici accessus ac conspectus facile etiam quandoque alterationem ac turbationem in pulsu causari possit. Porro caveant sibi, quando commorantur apud ægrotos ad illorum grabatos, ne proverbio isto alias satis noto fidem faciant, quo dicitur, Medicum, quem medicinam alias mutam ex Virgilio Æneid. 12. vocabant, garrulum esse ægroti alium morbum, de quo exhiberi possent exempla, nisi essent odiosa. Ejusmodi Medicos garrulos & in sermone prodigos præposterisque sermonibus circumforaneis & præstigiatoribus magis dignis abundantes, notanter reprehendit atque castigat Accursius Cod. de Med. L. sequentibus. „Loquacissimi sunt & „ita doctissimi vulgi sententia habentur; re vero & opere sunt ineptissimi „& artem inter omnes summe honorandam & a summo Deo hominibus „concessam dedecorant. Noster ipse Hippocrates de dec. ornatu breviloquentiæ Medicum meminisse jussit. Caveant quoque Medici, ne alienum afferant odorem, moschi, ambræ (vel quod hodie frequentius) tabaci, spiritus vini: ille foeminis hystericis nocivus, hic ægris tantum non omnibus invisus, infensus est atque molestus. Sed ne aquilas volare me velle docere videar, & iliadem post Homerum scribere, ea consulto missa facio & remitto B. L. ad Clariss. D. Bohnium (prætereo alios) in Offic. Med. dupl. Interim audiamus adhuc Galenum loquentem de morb. vulg. c. 4. cl. 3. p. 355. Et figuram corporis totius introeundo atque sedendo Medicus observet, neque humilem præ se ferat, ut contemptum mereatur, neque fastu quodam aut superbia turgentem; quidam enim extenti ac patentes introeunt, ac sedent nonnulli adstricti & compressi, alii vero proni atque abje-

- Et &c.

Et &c. " Abiectos itaque, & qui contemptum mereantur, eos diceret Galenus, nonnullos qui ut panem saltem lucrentur turpeque lucellum comparent sibi & benevolentiam indigno aucupio a vulgo captent ægrotantium & muliercularum & servitutis nomen (quod tamen professore & cultore artis huius liberalis & nobilissimæ plane indignum, indecens ac ignobile est) ac boni medici mereantur, atque ut a plebejis prædicentur, intempestive humiles se præbent eousq; degenerant, ut etiam munere famulatio fungantur & servilem operam præstent citra necessitatem, non sine tamen notabili illorum artisq; dedecore v. gr. apud ægrotum per totam noctem vigilent, vomituriensibus & venæ sectionem admittentibus vas teneant, ad sedile ægros ducant atque alia ejusmodi servitia lectuاريorum, servorum, coquorum, unguentariorum, muliercularum famulantium præstent. In hanc rem quoque sic locutus est ille nempe Galenus in 6. epid, com. 5. text. 13. Quam proportionem Architectus habet erga ædificatores, murarios, lignariosque fabros & alios, quibus imperat, artifices, eandem & Medicus erga suos ministros (uti enim imperare convenit Imperantibus, neutiquam ministerio uti, ita Architecti est non ligna ascia asciare, non configere trabes, clavis trabalibus, non muros struere, non crustare calce trullæ ope, non vestire tectorio. Et rursus, Medici ad ægrotantes introitus quoscunque, ipsis gratos faciant. Siquidem nonnulli ægrotantes a sæpius visentibus affici se molestia opinantur, alii contra crebrose invisi valde lætantur. Quidam autem Medici sunt, qui eo usque insaniunt, ut etiam in dormientium conclave strepentes pedibus, aut vociferantes introitum faciant, ob quæ expergefacti ægroti & illis irascuntur, & valde se læsos esse conqueruntur. Hæc igitur omnia providere solertem medicum decet, ut neque omni tempore accedat, neque cum multo strepitu & elata voce, aut incessu aut aspectu, aut aliquo prorsus huiusmodi indecoro. Sermones inter præcipua sunt & isti cum ægrotantibus a medicis recte aut non recte habiti: Quidam enim sermones summe fatui sunt &c.

§. XXIV. Sed ad finem properat hæc dissertatio, quare de aliis vel forte minus hic necessariis, vel minus exploratis aliis, cuique libuerit cogitare & opinari permittimus, cum & de plurimorum certitudine nunquam fuerim sollicitus v. g. quando pro iis, qui de visu imminuto conqueruntur, herbam & flores calcatrippæ, tempore balsamico circa festum nimirum Sti Johannis collectos in hypocausto fertis formatis affigunt, ut inspiciant ea atque oculi exinde confortentur, aut quando in morbo pediculari virgam coryli cum pinguedine ursi vel erinacei inungunt, & in angulum cubiculi ponunt, de quo vid. I. Anglici prax. p. 871. L. I. Vel, quod multi affirmant, R. a Castro de M. M. L. II. p. 325. & Crato L. V. f. 267. Grems arb. ruin. p. 236. & ægerri-

me possum adduci ut temere credam, pyra licet hæc copiosa & vehementia satis effluvia desespargant, ut & illud de quo tamen testatur S. Pauli, egregius sane Vir fideque dignus vid. Quadrip. Botan. p. m. 82, de malis, (unde & pyra & mala jumenta ægre portare posse Plinius dixit lib. 23. c. 7.) ea & cydonia mala si essent in cubiculo posita parturientium, muliebria non dilatari & partum retardari & impediri, & quæ sunt alia.

§. XXXV. Romani olim inter alia superstitionosa in lectis auguria ceperunt, ut ex Plauto colligere est in Cur. Act. I. S. I. & fulcra lectorum in Mercurii imaginem efficta habuerunt, quæ & ideo Hermiones vocarunt, ad conciliandum somnum, cum Mercurium somni præsidem putarent, unde & in conviviis ultimum poculum Mercurii poculum nominabant, vid. Stuck. Ant. Cont. p. 628. Nicol. de Stat. Mercur. p. 27. Almelov. amoen. Theolog. Philolog. p. 208. Priusquam enim ad lectum se reciperent, Mercurio libabant, vid. Petrus Mol. noc. p. 115. Saubert. de sacrif. c. 3. p. 48. Dolendum quod & inter Christianos adhuc ejusmodi illis plane indigna, superstitionosa non modo, sed & damnata plane inveniantur, quæ ab ignara plebe maxime & vetulis circa conclavia ægrorum & grabatos in illis affigienda, imponenda subternendaque imaginibus & characteribus signanda suffitibus & odoribus fumiganda, tam ut morbi curentur, quam ne dæmon, ne stryx, ne nyx noceant, innumero numero ab hac gente ingenti, ut plurimum quædam non tam malo proposito, quam ignorantia ducta caligine, facile tamen vincibilis circumferuntur. Hæc & similia in hunc usque diem adhuc nobis a priscis illis temporibus relicta sunt in quibus quidam Medici & Physici recta ratione & fide experimentis medicamentorum vires explorare neglexerunt & magicas artes, eas nimirum, quæ circa viles nugas, præstigia, incantationes erant occupatæ, Medicinæ junxerunt, ex quo infelici connubio superstitione difficillime ad hunc usque diem tollenda, & quæ hominum animos firmissime tenet, irrepsit, & multa remedia superstitionosa, inepta & ridicula histrionum rudibus, levibus & credulis obtulit. Nec intacti ejusmodi superstitione fuerunt, qui ultra plebeja ingenia sapiunt vel potius sapere volunt, qui tales curas probant & approbant, quorum agmen ducunt Theophrastus, Fluddius, Fernelius, Gaffarellus Joh. Lud. de la Cerda, Joh. Branus, Camisius Lusitanus, Galeatus Martius, Henr. Cornel. Agrippa. Tales enim curæ, ut ego quidem opinor, sæpius impietatem, sæpissime superstitionem involvunt, cum nondum videre liceat, qua ratione imaginibus, characteribus, ceremoniis, verbis, & morbis eorumque causis intercedere proportionem, attatum & operationem possit. Effectus, quos ut certissimos allegant, non iis, sed phantasiis & affectibus ægrotantium, nec non tempori, loco aliisque circum-

circumstantiis accidentalibus adscribendi potius sunt; Ast absit ut illa illorumque exempla amplius subiciamus, ne somnia Orestis narremus, eoque magis cum optandum foret, ut plane deleri posset memoria, vel usus saltem omnium illicitorum ejusmodi. Nam prohibuit Deus hujusmodi magicas superstitiones, characteres & consultationes &c. Levit. cap. 18. 19. & 20. & Deuteron. c. 18. Legitur ejusmodi exemplum Dei Justissimi gravis iræ Ochoziam adversus quod misisset consultum beelzebub idolum accaron num ex morbo suo convalescere posset, & quod ideo mortuus sit. Pia in hanc rem D. Augustini meditatio est in Ps. 34. inquiens: „Multi in morbis constituti „quærunt auxilium a dæmonibus, per arreptitios dæmones consulunt, sorti- „legos quærunt &c. Quid hoc aliud quam invisibiles hostes nostros adire, qui „animam nostram expugnant, & nobis persuadent, non esse nobis in Deo salutem? „Accusandi tamen ii similem in modum penitus non sunt, qui ejusmodi, quæ vero res sunt indifferentes, quædam interdum admittunt, non ut aliquid operentur per se, sed ut iisdem ægros bono dolo fallant, ut avidius recipiatur medicina & animus patientis erigatur, excitetur, firmetur, ut confidat, speret, gaudeat liberalius, quod maximum in medicina est momentum, quoniam maxima est phantasiæ & animæ potentia in spiritus & corpora, ut perite explicat Rogerius Baco de secretis operibus artis & naturæ. Ad pessimos circa hanc materiam mores & consuetudines pertinet, quando morientibus aut morti vicinis subito & violenter pulvinar subtrahunt, ut citius moriantur, faciliorque mors, quam *ἐὺ θάνατον* vocant, qui alias legitimo usu in medicina alicujus momenti est, procuretur, iis reclinato capite respiratione impedita & inducta. Sic enim ulteriori in cerebro sanguinis stasi impeditoque refluxu ad cor motus ejus languidus jam, tollitur penitus: quæ sane actio physica (moribundus enim suffocatus angitur magis atque eo difficiliore morte moritur) æque ac moraliter mala ab homicidioque non multum abhorrens merito censetur. Huic nec multum absimilis est hic pessimus mos, de quo Wilh. Piso Hist. N. & med. Brasil. Lib. I. de Brasilensibus scribit: „Ægrotos remediis frustra adhibitis nihil ultra tentant, nec tamen relinquunt, sed unanimi consensu tanquam de ejus salute desperantes“ clavis ligneis ferociter interimunt, gratificantes tamen illis & illi sibi, quod“ mascule interire ipsis contingat, omnibusque miseriis eripiantur. Hoc enim“ lætabundi in ipso mortis articulo quasi de vuthanasia gloriantur.“

§. XXXVI. Tandem egressis qui ægrotabant vel qui reconvalefcunt & sani, fanis, vel mortuis exportatis, conclavia lecti, vestes imprimis pelliceæ, culcitæ, linteamenta, stramina reliquaque supellex rite iterum purgentur lavando aqua vel aceto, fumigando v. gr. vitriolo, sulphure, myrrh. & simili-
bus

bus aceto solutis & candenti lateri conspersis calce viva, frigida extincta &c. in ipsis conclavibus ignes accendendo luculentos, quo efficacissimo auxilio morbi semina penitus extinguuntur. Et magis eo corriges, si ea concrementur, atque adeo in nonnullis Italiae locis integras domos cum tota suppellectili Magistratus jussu combustas fuisse accepimus. Quare pessima consuetudine sordes ablutæ, detrita vestimenta & similia, quibus usi sunt morbis maxime contagiosis laborantes, in publicas vias projiciuntur. Imprimis in hunc usum alias laudantur v. gr. juniperi lignum & baccæ herb. rorismarin. ligna abietum & similia resinosa & balsamica, cornua igni injecta &c. Aperiantur omnes fenestræ, januæ apertæque per aliquod tempus ferventur, ut effluvia hucusque ex corporibus ægrotantium egressa & forte hinc inde hærentia vel circumvolitantia foras pellantur: & ut minus sentiantur cadaveraque eo citius infrigescant; non vero ut archeus sic dictus iterum eo citius faciliusque ad aerem tanquam ad matrem suam perveniat (unde spectra deinceps deducuntur vel ut ignarum vulgus somniat, anima per aerem viam suam facilius inveniat ad Cælum.) Imo e re erit, si conclavis parietes pro re nata abraderentur, nova calce inducerentur, ne aliis dein noxam quoque inferant. Quod in peste, dysenteria, lue venerea, scabie, phthisi & morbis reliquis contagiosis. De hac phthisi nempe speciatim conf. Massarias Prax. L. II. c. 7. Aristot. problem. X. sect. 7. hoc sedulo observandum est, unde etiam L. River. Prax. med. Lib. 7. c. 7. monet, quod cubicula consanguineorum phthysicorum etiam ingredi non tutum sit, firmitque exemplis in obs. cent. I. obs. 35. & 99. cent. 4. obs. 92. Sic Schenckius in observ. Lib. 2. obs. 132. refert de Medico sputum phthysici olfaciente & facto exinde phthysico. Tanto hoc magis necessarium, quanto certius est, contagium ad trabes, parietes, mensas, tabulata, sediles, lintheamina, vestes, imo esculenta & potulenta, sicque per universum cubiculum transire inibique diu non ad menses tantum multos, sed etiam annos, hæreere atque delitescere, quod jam olim de Judæorum lepra notum fuit, eam in muris, parietibusque diu hæsisse. Quare & in hanc rem maxime memorabile est, Deum hanc aeris, hominum, conclavium, ædificiorum, vestium, lectorum a lepra, fluxionibus feminis, aliisque repurgationem ab omni contagio, putredine, puerperio, cadaverum immunditie & contactu serio præcepisse ut Levit. XI. v. 24. XIII. v. 34. 45. 52. 54. seq. 57. seq. Cap. XIV. v. 2. 9. 45. seq. Cap. XXI. v. 1. 11. C. XXII. v. 4. seq. legere licet.

II.

EXERCITATIO
ACADEMICA MEDICA
DE

FRICTIONE,

HABITA

PRO LOCO

IN FACULTATE OBTINENDO

LIPSIAE D. XXVI. MARTII ANNO MDCCVII.

A

D. CHRISTIANO MICHAELE
ADOLPHI.

B. C. D.

PROOEMIUM.

Scitissimum stabilitumque ac rationi admodum consentaneum illud Physicorum axioma est, sine motu nihil fieri. Adeo certe amplissimus motus nobilissima illius corporum naturalium affectionis usus atque universalissimus, ut mediante atque operante illo universa omnino omnium rerum, quæ in hoc Universo reperiuntur, existentia spectabilis pulchritudo atque ornatus conservatio & destructio producantur, id est, omnes omnium corporum sive simplicium sive compositorum, viventium pariter ac non viventium animalium, vegetabilium, mineralium actiones, operationes, passionēs, mutationes, generationes, nutritiones, augmentationes, absorptiones, consumptiones, divisiones, compositiones, multiplicationes, corruptiones &c. motu perficiuntur. Quo sublato & impedito infinitus torpor res occupat omnes & in horrendis æternis tenebris atque nibilo sepulta manent. Motum igitur ejusque leges qui ignorat, universam rerum naturam ignorat. Et licet sensibilis non æque semper deprehendatur motus in rerum mutationibus atque compositionibus; revera tamen inest, uti ubique in Physica specialiori & experimentalī docetur. Hinc ob usum motus adeo infinitum non dubitaverunt nonnulli eundem pro principio omnium corporum naturalium agnoscere. Ast facili negotio refellitur horum opinio, si quis solummodo perpendat, motum ipsum & per se nihil aliud esse, quam modum & accidens corporis, quod per se substantiam procreare minime potens est. Si vero est merum accidens & modus, præsupponit per consequens motus aliud principium movens. Sicque motus est tantum medium, per quod corpora generantur. Quantum etiam stasis atque intempestiva quies rebus naturalibus nociva, tantum motio illis proficua. Unde belle Ovidius ait:

Cernis,

Cernis, ut ignavum corrumpant otia corpus:

Ut vitium capiant, ni moveantur, aqua,

Omniū itaque in nostra etiam medicina, nobilissima arte institutus plusque minusve interdum auctus humanum corpus exercens, inter sex res n. n. non infimum ille obtinet locum: quippe eximium & nunquam satis laudandum atque adeo necessarium usum non solummodo ad vitam incuboandam & continuandam, ac sanitatem conservandam, sed & amissam restituendam præstat; imo sine quo medicamenta fere omnia nunquam effectum optatum edunt. Impri-
mis excitatus paulo longius atque productus opem suam confert, quando situ & quiete peccantia promovenda atque eliminanda, torpida excitanda, influxus conciliandus, partesque ad illum admittendum aptæ reddende sunt. Quæ eximia emolumenta optime & Frictio nobilissimum motionis ac exercitatiois genus operatur, cuius ideo, uti in communi vita mechanicis artibus & physica, chymia &c. ita & medicina est amplissimus usus amplissimæque utilitas. Hinc & a Veteribus semper magno in pretio habita, crebroque usu adhibita est. Ab Anglis præsertim, uti apud eos cognovi, hodie in usum fere quotidianum adhuc trahitur, quibus & maxime probatur. Idcirco non injucundum neque abs re fore duxi, materiam hanc utilissimam hac occasione pertractare, illamque paulo diligentius commendare. DEUS vero T. O. M. dirigat hoc meum institutum, ut in multorum cedat commodum.

§. I.

ANte omnia in primo Dissertationis hujus limine more consueto in vocis etymon inquirendum est. A fricare dicitur frictio vel frictio: alias a quibusdam nomine scalpurae insignitur, Veteribus Græco idiomate ἀνὰ τριψίς, interdum etiam, quanquam rarius, τριψίς, vocabatur.

§. II. Intelligitur vero sub Frictionis nomine actio five motio plus minus fortior, quæ operatione manuum, digitis solummodo, vel linteaminibus calidis, vel panno similique paulo asperiori instrumento, adjectisque oleosis, aqueis, falsis, aliisque liquoribus & decoctis, vel sine illis, extrinsecus in cute sursum deorsumque trahendo & terendo perficitur, ad humores sanguinem spiritus animales excitandos, alliciendos, fluxiliores reddendos, ad fibrarum sensibilitatem conciliandam, poros aperiendos, laxandos, transpirationem insensibilem præsertim promovendam, ut noxii & superflui humores evacuentur, aliaque commoda tam ad sanitatem conservandam, quam amissam restituendam efficiantur.

§. III. In hac data descriptione frictio primo dicitur motis plus minusve fortior, interdum enim superficialia saltem, quæ ad titillationem quandam accedit, sufficit, & successiva cutis pressio, ut plurimum autem modulatione, inductione unguium vel manuum sursum & deorsum in corporis peripheria ac rasure, tractione, linteis calidis interdum pannisque asperioribus ex pilis confectis, pectine, scopulis & excutiis setacis &c. peragitur, interdum ad moderandam eam, vel ad maiorem efficaciam obtinendam & penetrationem, pro vario scopo adhibentur salia, sal commune, saliva, fermentum pistorium, semina contusa, aut manducata v. gr. sinapi, semen, amygdalæ amaræ &c. sacculi impleti herbis, floribus, seminibus &c. Vel oleis & aquis destillatis, decoctis, aceto, succis herbarum expressis, v. gr. ex urticis &c. alioque liquore appropriato manus, chirothecæ, linteamina imbuuntur, & per tractiones iteratas in cutis superficie sursum & deorsum trahuntur, in sanis pariter morboisque subiectis, tam ad præservationem quam curationem. Diversis quidem & omnibus propemodum temporibus institui possunt, omnium tamen optime fortiores & multæ tempore matutino & jejuno stomacho adhibentur. Pro rei exigentia etiam sæpius & in die ter & quater repeti possunt. Atque consultius super fluiditatibus excretis v. gr. a sanguinis venæ sectione aut scarificatione in plethoricis in usum ducuntur. Sic Solenander in Consil. med. Sect. II. p. 161. tutiores eas exoneratis prius alvo, vesicaque urinaria censet, quod de fortioribus sine dubio, nec sic ita male etiam intelligit, præsertim si frictiones supra caput faciendæ. Hoc commodum jam olim Græci observabant, qui frictiones in Gymnasiis non nisi in lotio coctionis signis apparentibus alvoque a fecibus liberato instituebant. Ranzovius de conservanda valetud. p. 40. quibusdam summopere sub noctem ad focum singulis diebus peractam contulisse dicit. Anni tempora, vernale, autumnale ac præsertim hyemale, frictionibus instituendis magis convenientia sunt. Præ omnibus vero

vero reliquis vernali tempore diligentissime libera perspiratio per corporis habitum sit procuranda. Conveniunt quoque frictiones omnis ætatis, temperamenti, sexus & conditionis hominibus, si modum respicias. v. gr. In infantibus, pueris, decrepitis molles sint duriores, fortiores, auctioresque in feminis utpote humidioribus, viris, in quibus languidior quoque transpiratio est, & quæ ab impedita ea celerius & acerbius affliguntur, in iis, qui alias exercitationibus & motionibus corporis destituuntur, qui vitam sedentariam studiis & profundis meditationibus occupatam agunt, apprime utiles erunt. Senes speciatim non spernendum sanitatis præsidium exinde expectare possunt, quoniam in iis secretiones & excretiones omnes, præsertim transpiratio, languent. Cato hoc optime innuit sequentibus verbis: Resistendum senectuti est, ejusque vitia diligentia compensanda sunt, pugnandum tanquam contra morbum, sic contra senectutem habenda ratio valetudinis, utendum exercitationibus modicis, tantum cibi & potionis adhibendum, ut reficiantur vires, non opprimantur; Nec vero corpori solum subveniendum est, sed menti atque animo multo magis; nam hæc quoque, nisi tanquam lumini oleum instilles, extinguuntur senectute. Sicuti & imbecilles & valetudinarii & ex morbis convalescentes ideo iisdem opus habent. Neque ulli temperamento adversantur frictiones, si in iis iterum sit modus, atque hoc observatum, si nimirum mitiores sint & non adeo frequentes, sic & cholericis & sanguineis bene quadrabunt. Necessariæ autem magis sunt phlegmaticis, cutis obstructioni & serosorum humorum infarctui valde obnoxio ac melancholico visciditate humorum, stupore lentoreque spirituum animalium præditi. Qui & frequenter cibis & potibus utuntur minus transpirabilibus viscidis, acidis, duris, carnibus, leguminibus, lacticiiniis, multis fructibus, horæis, cerevisiis crassioribus, oleosis, dulcibus, frictiones frequentes adhibeant, quæ horum vitium corrigunt. Inter ipsas frictiones gelidus & extreme calidus aer vitetur. In loco tamen calido potius instituantur, utpote a cujus atmosphæra humores fluxiles magis evadunt & præparantur quasi. Secundum veterum sententiam, qui circa frictiones debite peragendas admodum solliciti erant, de quorum methodo pluribus Oribasius agit Collect. med. lib. VI. p. 87. Corporis extrema, ut primum brachia & pedes, dein humeri & pectus, tertio coxendices & ubique secundum musculorum ductum fricentur atque inter fricandum anhelitus cohibeatur, ut etiam spiritalia tendantur. Illæ enim corporis partes, quæ debilius transpirant ut extremæ, & venter, facies, nucha fortius frequentiusque sunt fricandæ. Cæterum sint in principio blandæ, dein magis violentæ. Motio hæc terendo sursum deorsumque nervos, arterias, venas, vasa lymphatica,

glandulas, partes musculosas commovendo humores, sanguinem & spiritus majori in copia majorique vi allicit, dum fibræ nerveæ per omnes partes excurrentes sollicitantur, eoque spiritus invitantur, ut tubulos inflent. Motis sic fibris tam nerveis, quam carneis, strictione illa non modo vasa ad constrictionem & per hanc ad sanguinis progressivum motum expeditiorem animantur, sed & ipso hoc motu attritivo particulae expanduntur eaque crassiores, viscidæ attenuantur, quo pacto & motus intestinus, qui ab illo aliquatenus pendet, augetur, fluiditas & spiritualiscentia promovetur, pori, viæque excretoriæ humiditate irrorantur, ampliores fiunt & spatiosæ, per quos humores aliquo modo stagnantes, situ peccantes, noxii, & hinc inde hærentes, mucosi, gelatinosi præsertim & excrementa inter interstitia fibrarum & musculorum suscitata & rarefacta in motum deducuntur, & vel ad vasa iterum reducuntur, vel per insensibilem transpirationem educuntur; laudabiles vero magis adducuntur. Et quia cum illis quoque pars alimentosa simul validius advehitur, & per relaxationem pororum via expeditior facta est, eo facilius assimilatur partibus, quæ subinde magis magisque dein impingitur illicque firmatur motu illo subsequente, quod claro & quotidie obvio exemplo videmus in equis aliisque animalibus, quæ sæpius pectendo & strigilando pleniora, obesiora & nitidiora redduntur, imo delassata & debilitata reficiuntur. Equidem non omnes fidem Helmontio in eo adhibent lib. de septupl. digest. aliment. human. p. 28. afferenti, asinam lactantem instar equorum esse strigili mundandam, & ex lactis gustu dignosci posse, an asina pexa fuerit isto mane, an non. Hinc pars fricata florido rubore rubet, & ad tumorem perducitur, atque calorem plus minus acutum sentit, à motu aucto sanguinis & reliquorum humorum tam intestino quam circulatorio. Calorem enim nihil aliud esse quam celerrimum motum particularum singularum in corporibus mixtis salino-sulphurearum ex Physicis patet, & nihil in se frigidum vel calidum esse, sed per accidens per agitationem varie modificatum id demum fieri. Quibus itaque invicem motis organa tactus blande afficiuntur, & gratissimus sensus producitur, à quali motu omnia animalia, vegetabilia & mineralia suum calorem suamque vitam habent. Si diutius ac fortius frictio protrahitur, tandem vesiculis quasi cuticula attollitur. Singulare est, quod in Bartholini Actis Hassnienfibus Vol. I. obs. 102. legitur, in quodam ex frictione vel leni continuos semper ructus subsequutos esse.

§. IV. Frictioni huic aliquo modo cum aliis intercedit cognatio ut cucurbitulis siccis, rubificantibus, sinapisimis, picationibus, dropacibus, urticationibus, vesicatoriis &c. quæ non nisi frictiones fortissimæ species sunt. Imo huc trahenda aquæ calidæ perfusio, quæ ab Hippocrate de intern. Affect. & Galeno Meth. Med. Lib. 14. c. 16. allegatur, quæ partem ad ruborem disponebant, ut eidem *ευσάφρων* conciliarent. Trahenda huc pariter vellicatio pilorum, cujus apud Veteres quoque mentio facta, quæ fit, si quis illos apprehendat, & manu aliquoties elevet, donec cutis attollatur, quæ tamen particularis magis est, parumque efficit. Simili fere ratione se res habet cum ligaturis dolorificis, quippe quæ humores quidem primum dolore excitato irritant, sed ob firmam & diuturnam strictionem in certa aliqua parte retinent. Pectinatio porro quæ in capite fit, non nisi capitis frictio est, ut & tractatio scopulis setaceis das Bürsten, & quæ Veteribus solennis erat, percussio partium gracilium ferulis parvis levibusque & modice illitis, donec illa ruberent & attollerentur, quod *ἐρίκρωσις* nominabant, vid. Galen. M. M. c. 16. Hæc & instrumentis & effectui majori vel minori & eductorum quantitate &c. à se invicem discernuntur. Commemorare quoque hic licet Japonensium illam consuetudinem, quando Primates, si appetitu imminuto aut ex alio certo morbo laborant, a servis suis iteratis vicibus calcantur, atque illam in tota India orientali communem, qua prono corpore se in terram projiciunt heri, quos servi in tergo genibus manibusque fortissime fricant atque habetur resolvi exinde sanguinem & à putredine præservari, vid. Mandelsloh Itiner. Orient. p. 89. Non audeo tamen neque Veterum istud exercitium modo adductum, quo ferulis corporis sui partes flagellabant, multo minus Japonensium remedium ulli svadere; pauca enim gratia rareque in Medicum exinde redundaret.

§. V. Hæc & aliæ frictionum differentię ab Authoribus notantur, quarum præsentī negotio sequentes saltem adhuc nominemus. Nimirum aliæ siccæ sunt, quæ manibus solis vel instrumentis adhibitis, uti jam dudum supra recensuimus, administrantur; aliæ humidæ, quæ oleo aliove liquore appropriato manibus aut linteaminibus madefactis fiunt, aliæ molles, quæ molli instrumento, molli panno serico, aut lineo inducuntur, quæ vero duriori & asperiori celebrantur, duræ audiunt, quæ fibris solidis tensionem magnam, magnumque humorem sanguinis & spirituum affluxum concitant. Inter illas sunt quoque mediæ multæ, paucae & mediocres, a quibus quoque hinc fluunt, quarum quasdam Galenus Lib. II. de sanit. tuen-

tuenda nominatæ varias earum operationes innuit. „Frictionis varii effectus sunt, rara densat & mollia durat, dura mollit & tensa laxat. „Et L. III. l. c. Frictio mollis, quæ tensa sunt, remittit, & quæ inter vehementius laborandum fatigata sunt, emollit. Et Hippoer. Lib. II. de Medici Offic. Frictio potest solvere, ligare, carne implere, minuere; dura ligare, mollis solvere, multa minuere, mediocris crassefacere &c. Notas addit l. c. Rubor & tumor cum in carne apparuerint, sunt mediæ frictionis notæ, uti multæ detumescencia carnis. Frictio enim primum quidem attollit, postea tamen contrahit, ac contractam ex ipsa auctiorem molem deponit. Vid. & Forest. Observ. T. I. S. I. p. 7. Galenus l. c., quinque alias differentias adjecit & rectam, transversam, obliquam, subrectam, subtransversam frictionem describit.

§. VI. Ut vero Frictionis ætiologiam, & quid inde in corpore humano eveniat quæque eam moderantur, distinctius cognoscamus, partium, in quas operatur, structuram & habitudinem naturalem inspicere conveniet. Tegmen illud commune totius corporis extimum, cutem scilicet omnium immediate magis frictiones afficiunt. Exterior ejus lamella cuticula s. epidermis vocatur, & est quasi cutis veræ subjacentis operimentum: si enim ab illâ separatur, cutis cruenta deprehenditur. Licet cute tenuior sit, nihilominus tamen iterum sicuti cutis pelliculis diversis, quæ & squamulæ communiter vocantur, distincta est, quæ ex observationibus Læwenhoeckii pentagonam referunt figuram. Præter pelliculas istas diversas & suos quoque porulos, poris subjactæ cutis accuratissime quoad situm respondentes possidet ad communem usum evaporationem sc. vaporum, i. e. expirationi sensibili & insensibili transitum concedendum. Nec desunt illi vasa, quæ Schwammerdam detexit, qui ope siphonis in vasa sangvifera cuticulæ foetus liquorem aliquem coloratum injecit: Cutis veræ præterea vasa omnis generis ad illam appellant. In convalescentibus ex morbis maxime diuturnis, ex febribus aliisque morbis squamulæ hæ exteriores secedunt, ex quo deinceps facile iterum restaurantur, uti Felix Platerus, & de podagricis Salmuth testatur. Duplex illa visa est (quod rarum) à Fabr. ab Aquapendente. Si aqua fervens ei superfunditur, aut phoenigmi &c. applicantur, facile à cute vera separatur.

§. VII. Huic dein substrata est vera cutis, quæ pariter tunica est in duas lamellas juxta Lindanum & van Horne divisibilis, sextuplo fere cuticulâ crassior, quod tamen indifferenter de qualibet ejus parte intelligi nequit; siquidem in capite & collo crassissima est, tenuior in manûs volâ, tenuis-

nuissima vero in labiis. In subjectis junioribus foeminisque, ut & in calida regione versantibus tenuior & porosior est, quam in adultioribus & viris, & ubi frigidus aër corpora ambit. Cum reti admirabili comparatur ob mirificam ejus texturam ex variis & diversi generis fibris in se invicem contextis, hinc nobilior longè est cuticulâ. Nam si cultro anatomico subjicitur cutis, primo in illa deprehendimus fibras tendinosas à tendinibus partium subjectarum oriundas secundum Stenonem, & nervosas, quæ filorum instar varie inter se artificiosissime contextorum pannum veluti densum constituunt adeo intricatum, ut nullâ arte explicari queant. Præter jam commemoratos intertextos nervos alia vasa omnis generis continet, vasa lymphatica sc. arteriosa quanquam exigua & capillaria, quæ sangvinem adducunt, & cum illo succum nutritium, pro cutis nutritione atque augmentatione, itidem venas, per quas secundum circulationis legem reliquus sangvis iterum reducitur. Vasa hæc potissimum à jugularibus, brachialibus, mammariis, intercostalibus, lumbaribus, epigastricis & cruralibus enata sunt. Vid. Verheyen Anat. p. 47. Spatiola intermedia sub poris replent copiosæ glandulæ exiguæ admodum à forma sic dictæ miliares, ex conglomeratarum familiâ, à Stenone primum descriptæ in suâ Adenographiâ, & Olao Borrichio, uti colligere est ex epistolis ad Bartholinum datis, quæ habentur in Act. Hass. Vol. I. Cent. III. N. 65. & 97. quæ ex sanguine per arteriolas adducto laticem particulis salino-oleosis superfluis aliisque imprægnatum secernunt, perque sua peculiaria vasa excretoria excernunt, quæ hinc inde extraversus spectant, vid. Steno Myol. Specim. Geomet. Malpighius Tr. de Externo Tactus Organo p. 32. & 39. Bartholinus Cent. III. Epist. 65. Pechlinus de Purgantibus, quæ vasa poris cutis apte respondent. Vid. Bibl. Anat. P. I. p. 13. Glandulæ hæc interiori tunicæ intertextæ sunt, vid. Willis. Pharmac. Rat. Vol. II. S. 3. c. 5. p. 461. Lindanus ultimam s. carneam nuncupat. In sanis ob exilitatem vix conspiciuntur, in illis tamen, qui hydrope anasarca laborant, sub axillis atque in ingvine quandoque deprehenduntur.

§. V. III. Vasa excretoria glandularum excipiunt pori, tanquam ostiola vasorum excretoriorum, undique per totam cutis substantiam consiti. Hos aliqui Anatomicorum per microscopium inspectos duplicis generis esse affirmant, majores sc. è quibus plerisque pili emergunt, atque per intervalla ex utroque latere cujusque rugæ cutaneæ ordine parallelo disponuntur; & minores, qui præcedentibus numero longe superiores omnia spatia iisdem interjecta creberrimis punctis perforant. Vid. Verheyen Anat.

p. 49. Est tamen & texturæ pororum diversitas, quorum alii laxiores facilem humoribus vaporibusve transitum concedunt, alii strictiores, qui eundem refrenant. In introitu illorum singulorum pelliculæ quædam s. valvulæ sunt positæ interiora spectantes, observante accuratissimo Malpighio in Tr. de Tactus Organo, quæ exitum quidem, sed ingressum fluidorum non admittunt. Et licet ab humidis laxari, quin & particulæ aliquæ humidæ penetrare possint, aërem tamen minime admittunt, quod experimento illo palam fit, quo aqua per poros vesicæ animalis cujusdam salibus repletæ penetrans salia in deliquium resolvit, aër tamen, etiamsi humidissimus fuerit, nullatenus penetrare potest. Per hæc cutis spiracula transpiratio humorum subtilium peragitur, cujus notabilis copia, necessitas & usus videndus est apud Sanctorium ex ejus per 30. annos comprobata experientiâ, in Medicinâ Staticâ. Alimenta enim ut plurimum quotidie non tam propter necessitatem, quàm hominum vagum appetitum assumuntur, à quo sæpius invitantur, ut nullam rationem nullumque delectum illorum habeant, tam quod quantitatem quam qualitatem concernit, non ut vitam sanitatemque conservent, sed ut palato blandiantur. Proinde non potest non evenire, quin vel superflua vel plane incongrua ad M. S. perveniant in ventriculo intestinisque prius elaborata & à facibus secreta. Quapropter opus est, ut quotidie iterum hæc superflua atque incongrua evacuentur, quod & per alias vias continuo fieri assolet; Materiam itaque transpirationis suggerit, ut ex Physiologiâ satis cognitum satisque perspectum est, sanguis per arterias ad omnes partes corporis apportari solitus, ubi per glandulas miliares subcutaneas superius recensitas serosa ejus portio separatur, quando sanguis intestino & circulari motu per vasa cutanea propellitur, ubi necessario partes subtiliores exuberantes per tubulos ibidem patentes exhalant. Copiosior vero separatio illarum particularum serosarum accidit à motu paulò fortiori tam intestino quam circulari instituto, ab aëre calido aliisque calore intensiore ambiente, aut à motu & exercitio corporis, vel ob poros nimis laxos à denegato aliquantum spirituum animalium influxu &c. Etenim motum sanguinis & calorem inde inductum, tanquam causam efficientem transpirationis, aër inspiratus & corporibus fluidis permistus adjuvat, uti Pechlin. de Aliment. & Aeris defectu p. 114. annotavit, respirationem & transpirationem certam habere inter se proportionem. Quemadmodum aër inspiratus internè operatur, ita non absolum esse videtur, quod & externe itidem operetur: quippe corporibus suis fluidis secum raptis

per-

permixtus in cutis peripheriâ proruit, & transpirandæ materiæ motum ad extra faciliat. Vid. B. Ettm. T. I. p. 129. Concurrunt imprimis fibræ nervæ cutis, quarum blanda strictura tam ex glandulis, quam vasis suis excretoriis per poros materiam successive expellit contentam. E contrario transpiratio imminuitur, si motus sanguinis non robustus satis, vel si velocior justo est, quod non spatium temporis, ut a glandulis secerni possit, concedatur, sicuti id in febribus ardentibus quandoque accidit; si serum secernendum viscidius existit, vel si cum sanguine firmitus cohæret; si glandularum vitium & pororum angustia & constipatio adest, sive illa à natiuitate, sive à causa adventitia v. gr. ab aëre frigidiori vel ab alia causa spasmodice contrahente provenit, exinde rigiditas fibrarum & constrictio pororum inducitur.

§. IX. Dari vero continuam talem durante vitâ per corporis habitum evacuationem, edocent alterationes vestimentorum quotidianæ, admotio manuum ad corpora polita, animalia hyberno tempore fumantia, & Sanctorii suprâ laudati observationes institutæ & descriptæ in suâ Medicinâ Staticâ. Cum particulis his aqueis interdum & plurimæ partes oleosæ & chylosæ laudabiles, vid. Pechlinus de aëris & aliment. defectu, excernuntur, præprimis in subjectis vulgo sic dictis calidioribus, i. e. in quibus motus impetuosiores & pori ad transmittendum congrui & aperti & spatiosiores sunt, ubi sine notabili incommodo abeunt; cum magno vero detrimento præsertim in subjectis hecticis excernuntur. Salinarum insuper particularum præsentiam sapor & pruritus evincit. Ad oculum vero demonstravit, dari salia in sudore, Tachenius in Hippocr. Chym. p. 77. experimento, quo ex sudore sal volatile destillavit. Imo interdum nudis oculis in subjectis præsertim scorbuticis conspicienda occurrunt, quippe quorum cutis sæpius arenosa quasi deprehenditur, uti observationes Autorum passim testantur. Imo me ipsum ejusmodi subjectum in nosocomio Amstelodamensi vidisse recordor, per cujus poros arenæ granorum rubræ instar sudore protrudebantur, ut radulâ abradi potuerint. In Helvetiæ pariter metropoli virum quendam scorbuticum cognovi, qui intolerabili pene pruritu vexabatur, unde semper indusia ex linteo asperiore induebat, ut mediantibus illis se scalpere posset. Vid. & Barthol. Cent. I. hist. 34. Quia & omnis succus corporis humani spiritibus animalibus ex parte turgidus est, illos simul in auras abire multis modis evincitur. Vid. Bac. de Verulam. Op. in H. V. & M. p. 566. & seqq. Primarius usus transpirationis est, ut expurgentur ex M. S. partes excrementi-

tia, tenuiores, serosæ, oleosæ & salinæ aliæque; secus si retinentur, plurimi morbi exinde oriuntur, uti Autores & quotidiana experientia passim testantur. Secundarius vero transpirationis usus esse potest, ut Massæ Sangvineæ motus acceleretur, sanguis spissus attenuetur & resolvatur, ne fiat ejus stagnatio, sed promoveatur potius ejusdem ventilatio, uti docet B. Ettmüll. T. II. p. 767. Nec a rei veritate aliena Malpighii speculatio esse videtur, transpirationi adhuc alium usum adscribentis, ut humectentur nimirum papillæ nerveæ, ne ex assiduo illarum usu exarescant, neque illi harum partium conformatio & locatio repugnat.

§. X. Tandem papillæ illæ nerveæ commemorandæ veniunt, quæ nihil aliud quam extremitates nervorum eo decurrentium sunt, quæ miris flexibus inter se laminam istam prius perreptant, dein extremis ramulis in ejusmodi apices vel turbines pyramidales, per utriusque laminæ poros eminentes, desinunt, & hæ sunt verum & adæquatum tactûs organon: Hæ enim pro variâ suâ figurâ ac motu sensum imprimunt intus hærentibus spiritibus animalibus, hincque copiosiores in extremitatibus digitorum, quam in aliis partibus, interdum & sub alis, in hypochondriis & labiis, vid. B. Langii Op. P. I. p. 168. reperiuntur. Illarum inventor pariter Malpighius fuit, qui fusius istas describit in Exercit. epistol. de Externo Tactûs Organo. In brutorum naribus multæ & conspectiores sunt. Papillæ hæ moventur a quibuscunque corporibus, quæ apta sunt & tali modo figurata, non adeo subtilia & sic etiam mota, ut papillulas istas attingere & motum illis imprimere, non vero eas pertransire possint. Sic æther & atomi, quamvis etiam corpuscula sint, tamen ob subtilitatem, quâ gaudent, & tenuitatem particularum suarum papillas istas non movere possunt, sed superficietenus prætereunt, nullumque sensum atque perceptionem relinquunt. Pro diversitate illorum corporum, quæ ita comparata sunt, ut motum imprimere possint, secundum varias modificationes superficialium, variè quoque percelluntur & moventur papillæ, unde variæ nascuntur tactûs species, prout objecta dura ac mollia, solida ac fluida, humida & sicca, aspera & lævia, calida & frigida, pingvia & viscida, friabilia &c. sunt; indeque evenit, quod alius tactus gratus, alius ingratus, qui dolor alias vocatur, sentiatur. Iste a concretis tenerioribus, mollioribus, levioribus, blande attingentibus & moventibus; hic vero ab acutis, asperis, inæqualibus, radentibus, scindentibus & plus minus fortiûs irritantibus excitatur. Ille lævem & æqualem, perque illum delectationem, hic inæqualem, radentem, lacerantem, tristem sensationem communicat. U-

sus

sus hujus sensus nobilissimus amplissimusque est, ut sine illo animal ne quidem animal foret, & si vera fateri fas est, unus solummodo sensus tactus sc. qui reliquos sub se tanquam species comprehendit. Gustus & olfactus a motu extremitatibus nerveis in tunicâ organorum nerveâ impresso; auditus & visus simili ratione a motu in organis suis per sonum & objecta lucida excitato, ac mediantibus spiritibus animalibus actuato, percepto & dijudicato, dependet. An vero sedes sensuum internorum in certis Cerebri locis, an in sensoriis externis locanda sit, jam in medio relinquo. „Conf. Molinett. Dissert. Anatom. & Pathol. Lib. IV. c. 1. Glis., son. Tr. de Ventric. & Intest. c. 12. Le Grand. Instit. Philos. Nat. P. VI., art. 6. Svicerus Phys. Arist. Cartes. Quæst. 369. Digby Instit. Peripat., L. II. Lect. 18. & de Nat. Corp. c. 32., Alii, quod tantum adduxisse sufficiat, tam Veteres quam Recentiores de organo tactus constituendo maximas moverunt controversias, dum alii carnem, alii nervum, alii aliud quid esse statuunt, vid. Sennert. Instit. Med. 120. alii credebant membranas adæquatum organon tactus esse, receptis propaginibus fibrarum tenuissimarum instar aranæ cujusdam filorum ex subjectis partibus. Vid. Galen. de Ufu Partium c. 15. Hinc manuum cutem præ aliis partibus omnium sensibilibus normam esse & tactus instrumentum prudentissimo animali proprium, quâ velut communi instrumento ad res tangendas & apprehendendas omnium qualitatum tangibilium differentiæ rectius quam ullâ aliâ parte dignoscuntur, annotavit Galenus. Conf. Sennert. Inst. Med. p. 121. Equidem negandum non est, has omnes partes sensiles existere, si enim ab instrumento secante, urente, pungente, fricante &c. afficiuntur, illico a nobis id persentiscitur; sed distinctam nobis cognitionem minime exhibent, ex quâ causa & sensus distincti illius tactus scilicet organa non habentur.

§. XI. Insuper alios non minus utiles cutis obtinet usus, nimirum totum corpus amicare, illud ab injuriis externis munire, esse commune quoddam spiraculum, per quod omnes exhalationes superflue & illaudabiles emunguntur, facere ad majorem pulchritudinem & gratiam omnium corporis humani partium, & in certis illius locis ad pilos faciendos, qui tam tutelam contra frigus, quam ornatum certis quibusdam partibus præstant. Præter cutem aliæ partes subjacentes frictione afficiuntur, nervi nimirum & illorum incolæ spiritus animales, vasa sangvifera & lymphatica, contentaque illorum sangvis & reliqui humores, glandulæ, partes musculosæ, & in illarum interstitiis residens sangvis & humores alii, membranæ. A-

Et uata enim hæc omnia motu illo copiosiore spirituum & humorum affluxum concitant. Non vacat illa, quæ nondum satis prolixè descripta sunt in antecedentibus, nunc graphice delineare, cum chartarum harum angustia id vix permittat. Quare & longiori & repetitæ instrumentorum frictionis recensitioni, quam ordo nunc postulare, supersedere me posse arbitror, cum illa jamdum supra sufficienter, ut opinor, declarata fuerint. Sed ut in compendio illa tantum nominasse sufficiat, frictionem præstant omnia, quæ superficie suâ variâ plus minus aspera partibus applicantur, ibidemque hinc inde tractione ducuntur, unde partes moventur, vellicantur, & calor excitatur, &c.

§. XII. Subjectis frictionis physiologice jam adumbratis, operæ pretium esset, ut illa & pathologice describerem. Cujus descriptionis multa exempla in pathologia occurrunt. v. gr. corrosiones fiunt per frictionem quandam per partes acriores; Quia vero hic latissimus campus panditur, ut pagellæ hæc vix sufficiant, penitus hæc omittere cogor: imprimis dum in sequentibus, quando de fine frictionis sermo erit, præcipua huc spectantia simul monenda erunt. Itaque potius transgressum faciam ad frictionis finem usumque describendum, quem præsertim L. Bellinus de Sangv. Miss. p. 137. Verulamius Oper. p. 538. & seq. p. 769. & 941. Galenus de Sanit. Tuend. Hippocr. de Medici Offic. describunt & commendant, qui ultimus in Tr. de Artic. Sect. VI. p. m. 823. frictionis cognitionem & usum Medico plane necessarium esse perhibet his verbis: Multarum rerum Medicum experientiam habere oportet, ac certe etiam frictionis. „Mოდum adhibendi optime Galenus præscribit Lib. II. de Tuend. Sanit. ut „primum manuum ductibus blandius, inde sensim paulo fortius fricemus, „idque semper violentius, eatenus auctâ frictione, ut premere leviter, at „citra læsionem carnem videatur., Multifaria sane commoda & facultates atque tantæ efficacix & virtutis, ut diversos ac sæpe contrarios quoque (pro varia nimirum eas adhibendi ratione:) effectus perficere possimus, ab Authoribus frictioni adscribuntur, in sanitate integra conservanda, amissa aut læsa restituenda & integranda, vita prolonganda, quorum quædam testimonia in antecessum & in prægustum quasi transcribamus. „Ita Hippocrates Tr. de articul. S. VI. p. m. 823. frictio potest justo laxiorem articulum vincere & justo duriorē solvere, & Galenus Lib. V. de „Tuend. Sanit. Lassitudinis, inquit, affectum sanat, & imbecillem distributionis vim conciliat, robur vitale excitat & conservat, modice calefacit. „Lib. IV. l. c. Concoquit crudum succum Lib. II. l. c. Dura ligat, mollis solvit,

solvit, tenues meatus recludit & excrementa, quæ caro continet, fluxilia, reddit & solidas emollit partes. Frictio ex oleo administrata humectat., Frictionis omnis commune opus est calefacere. Frictiones sunt inter, corpora evacuantia annumerandæ. Corporis habitum laxum reddit, & cutem raram. Aristot. Sect. 38. Probl. 5. Corpus, cui secundam conciliare volumus valetudinem, non densum sed raram reddendum est. Nam ut urbs locusque quicunque salubris est, qui placide perspirabilis; ita & corpus, quod placide perspirabile est, sanitati opportunius. Asclepiades in plurimorum morborum curatione frictiones, quarum etiam inventorem Celsus lib. 2. de med. c. 14. eum deprædicat, reliquis omnibus remediis & maxime medicamentis ore assumendis haud immerito præfert. Siquidem etiam universæ methodicæ Sectæ laudi ducitur, quod frictionibus plus adversus morbos quam medicamentis pugnarent. Ægyptii teste Prosp. Alpino Lib. IV. de med. Ægypt. eandem summis extollunt laudibus, & quivis in veterum scriptorum & Medicorum lectione sapius eas maxime commendatas videbit. Chineses hodie adhuc frictiones optima remedia in morbis habent. W. Piso. Hist. N. & M. Brasil. Lib. I. scribit, quod Reguli ipsi medendi sibi facultatem arrogent, ad quos matres suos infantes ducunt, qui ab illis fricantur & tabaco consputantur. Willisius de anat. cerebri cap. XX. p. 104. de quodam Anglo scribit quod magno cum successu omnis generis morbos sola frictione sanaverit, de quo & conf. Paulini in Philosoph. Feyerabend p. m. 561. seqq. Borellus Hist. & observ. Centur. IIXC. p. 186. de quodam scriba refert, eum innumeros quovis etiam morborum genere detentos sola frictione pristinae sanitati restituisse. Quinimo videmus ipsam naturam non raro ad frictiones stimulare, quando enim pruriginoso fervescenteque sensu molesto diversæ partes afficiuntur, homines a frictione atque scalpura vix sibi temperare possunt. Taceo quod ad munditiam servandam egregie frictio conferat, cum veteres magis quam nos hodie stuiduisse videtur, in cuius gratiam balnea & frictiones quotidie, atque haud una vice saltem adhibebant, quorum instrumenta strigiles vocabantur, quæ etiam hinc inde adhuc inter curiosa asservantur. His mediis quæ munditiam conciliant hodie quidem frequens indusiorum mutatio successit, sed multi squalores cuti adhærentes per hoc vix possunt deleri. Quodsi autem omnes frictionum usus colligamus, videmus eos abstergendi, mundificandi, excitandi, discutiendi, aperiendi, revellendi, derivandi, roborandi, siccandi, insensibiliter plus minusve evacuandi esse.

§. XIII. In hac ipsa tractatione ordinem illum servemus, ut prius consideremus quantum frictio faciat ad indicationem prophylacticam & præservatoriam, siye ad illam Medici functionem, quâ status s. n. satus tectusque servatur diu, & morbi præcaventur, Tuetur autem Medicus illa sanitatem, massæ sanguineæ aliorumque humorum vitiosas dispositiones ad morborum generationem producendam facientes, alterando nimirum corporis habitum, roborando omnes coctiones, quas vocant instaurando, humores lentos incidendo, stagnantes & quiescentes movendo, crassos attenuando, multos & superfluos evacuando, calidos refrigerando, frigidos calefaciendo, mordaces contemperando, fluxiliores inspissando; vel impetando rerum ad vitam necessariarum usum legitimum, aëris nempe, cibi & potûs, motûs & quietis, somni & vigiliarum, excretorum & retentorum atque animi pathematum; explorando climatis frigidioris aut calidioris constitutionem, conditionem ætatis in infantibus, pueris, juvenibus, consistentis ætatis hominibus & senibus, sexûs in gravidis, puerperis, lactantibus, menstruatis, aut similiter affectis, consuetudinis in rusticis, delicatioribus &c. ne varii gignantur morbi. Communis sane persuasio, communisque hodie error est, Medicum solummodo accersiri læsâ jam dum sanitate & periclitante vitâ, aut quando mors jam ante fores serpit. Maxima nam in prosperis rebus fragilitatis humanæ oblivio est. Quam male autem illi sibi consulant, loquitur quotidiana experientia: cum multi a morbis immunes esse possent, si Medicum de conservandâ sanitate suâ in consilium vocarent. Facilius enim, uti commune fert proverbium, non admittitur, quam ejicitur hostis.

§. XIV. Sed ut ad scopum nostrum hæc applicemus, frictio præsertim versatur inter illa circa motum & retenta potissimum. Etenim frictio nihil aliud quam corporis exercitatio est, speciemque ejus tantum ejusmotus constituit, unde & Galenus Lib. II. de Sanit. Tuend. exercitia & frictiones conjunxit. J. Zechius Consult. p. 602. loco exercitii in debilioribus frictiones diversarum partium valentiores singulis diebus mane & vespere jejuno ventriculo institutas commendat. Ad sanitatem nimirum tuendam amissamque restituendam non minimum momentum exercitationes habent, quod non tantum Autorum constanti assertione, sed & ipsa experientiæ fide exploratissimum ab omnibus semper habitum est. Unde Hippocrates universam tuendæ sanitatis rationem duobus his includere videtur: non satiari cibus, & impigrum esse ad labores, i. e. motiones corporis, ut aliorum v. g. Galeni, Aristotelis multorumque recentiorum

testimonia velut supervacanea taceam. Satis superque enim ex Physiologiâ cognitum, satisque perspectum est, vitam & sanitatem pendere maxime a partium fluidarum i. e. humorum omnis generis perenni atque æquali circulatione & motu progressivo per omnes etiam minimos corporis tubulos rite constitutos, satis pervios ac amplos iustoque dilatato constrictorioque motu debitoque elatere præditos. Quod si recte hic motus secundum leges suas comparatus est, viscidiora, crassiora attenuuntur & dividuntur, inutilia, superflua hincque excernenda per debita sua emuntoria & transpirando potissimum per poros evacuantur, fluiditas, spirituscentia & calor augentur, utilia vero & laudabilia retinentur atque in vitalitate suâ conservantur, respiratio & pulsus fit citatior, appetitus excitatur, chylosis adjuvatur, nutritio perficitur corporisque aliæ actiones integræ servantur. Itaque motus hic circularis est, qui totum corpus ejusque omnes partes ab omni putredine, morbo, ac morte ipsâ tuetur. Immo exercitationibus animi quoque vires majores acquiruntur, excitantur & conservantur, cujus testimonia clarissima inter alios Galenus Lib. de Consvet. & Lib. I. de Sanit. Tuend. atque Plin. Lib. I. Epist. 2. scite perhibent. E contrario ex genuinâ Pathologiâ elucescit, plurimos morbos a circulo sanguinis potissimum impedito & imminuto dependere. Ut paucis multa complectar, vita ipsa nihil aliud est, quam continuus quidam spirituum, hinc sanguinis & reliquorum humorum motus bene ordinatus, a quo sanitas etiam effective dependet. Motum vero hunc sanguinis tam intestinum quam progressivum frictio præ multis aliis corporis exercitiis optime ac commode adjuvat & calorem fovet & excitat. Affirmat hoc (ut alios jam taceam) Joh. Follinus in tuenda sanitat. Synops. p. 75. seq. inquires: nullam svaviorem aut commodiorem ex omnibus cogitari posse exercitationem, quam quæ suscipitur per frictionem. Per illam enim actionem & tractionem exterius institutam muscoli legitima illa motus instrumenta, nervi, arteriæ, venæ glandulæ atteruntur, moventur & excitantur, atque ad motum progressivum expeditiorem humores in iis hospitantes stimulantur, quo & intestinus eorum motus simul & ex necessitate augetur. Ab illa quippe vellicatione fibrarum carnearum nisus & tendentia naturalis aliquam conquassationem naturalem experitur, & hinc eadem ad contractiones iteratas disponuntur. Quamvis enim id fiat solummodo in cute & nervorum atque vasorum eo excurrentium extremitatibus, attamen non modo ob continuitatem per totum corpus fibrarum systole propagatur, sed & major sanguinis, reliquæ humorum massæ, spiri-

spirituumque commotio continuatur. Et sic etiam partes corporis Humani interiores consequenter, hoc medio afficiuntur: Nam si cutis sic premitur & tenditur, non modo motus humorum per vascula ejusdem excitatur sed etiam vasa, quæ & sanguinem, lympham & spiritus animales vehunt & partes aliæ quæ subjacent, necessario premuntur, per quam pressionem sursum & deorsum institutam hærens in iis humor exprimitur, dimovetur, sejungitur & majori velocitate ad vasa sua devolvitur versus partis pressæ confinium, pori omnes aperiuntur, sicque via facilis perspirationi redditur. Avicenna fen. 3. --- aliique veterum dicere consueverunt frictiones si decenter fiant, tantum commodi afferre, ut reliquis motionibus & exercitationibus corporis non opus sit. In cujus asserti ulteriorem probationem & illustrationem afferam, Græcos olim universam prope modum medicinæ partem, quæ Hygiene dicitur, in frictionibus posuisse: Constituerunt enim gymnastas ac aliptas, qui homines frictionibus, in unctionibus corpora curabant, atque omnia alia eorum corporis exercitia frictiones comitabantur. Transcribam quod legi in Svetonii Tranquilli invita Vespasiani Imp. cap. XX. nimirum Vespasianum Imp. valetudine prospera usum esse, quamvis ad tuendam eam nihil amplius quam fauces cæteraque membra sibi met ad certum numerum in sphæristerio, qui locus rotundus balnei erat, in quo varia exercitationum genera, ut & frictiones instituebantur, defricaret, in ediamque unius diei per singulos menses interponeret; Ipsæ matres familias & obstetrices optime norunt, quam bene recens natorum sanitati & nutritioni consulatur frictionibus blandis modo institutis, & ad quas etiam instituendas B. Etmüllerus in valetud. infantili p. 36. hortatur Etenim ea remedia & vitam longam & sanitatem integram præstandam maximam laudem merentur, quæ humani corporis elateres & rotas motus animalis instrumenta mollia, laxa & flexibilia facile conservant. Hocce eximium commodum experiuntur quotidie illi, qui consuetis his pectinatione, indusiorum commutatione, manuum lotionem, oris collutione mane statim a somno occupati sunt.

§. XV. Alterum inter sex res nonnaturales, circa quod frictio præsertim versatur, est, ut retenta p. n. excernantur. Præcipuum id esse videtur motus consequens præcipuamque fere dicerem medicinam. Excretio enim illa, quæ transpiratio insensibilis vulgo dicitur, motum pressæ quasi pede ut effectus sequitur: per motum quippe inducta humorum fluiditas atque subtilitas superflui humidi satis interdum nocivi discussionem promovet, illudque sub forma halitus vel vaporis ejicit. Transpiratio hæc

hæc insensibilis magis secundum naturam instituitur, quanto enim tenuior & sine sensibili magis madore, transpiratio, tanto salubrior est & est evacuationis genus, quo natura vix per momentum carere potest, cum humores vitiosi extra ambitum primarum viarum vagantes non per commodiorem viam foras eliminari possint. Est quoque ejusmodi quod magis perfectum est atque simul universale per universum corporis institutum atque quod supplere potest defectum aliarum egestionum corporis H. melius quam ulla aliarum possit defectum hujus supplere. Nolim tamen ideo cum Sylvio asserere, nullum sudorem esse naturalem, cum nonnisi contra leges naturales ab extreme commota M. S. fieri soleat. Dicit enim Lib. I. Prax. cap. 58. vomitum & sudorem non esse excretiones naturales, sed vel nonnaturales vel præternaturales, aut medicas, sive artificiales aut criticas. Nec Sennerti distinctione opus habemus, quando Instit. Lib. I. c. 9. distingvit inter causam efficientem & inter materiam ipsam sudoris, atque illius intuitu multos sudores naturales esse, hujus vero neutiquam, asserit. Verum enim vero cum causa efficiens sudoris duplex sit, alia proxima, spiritus sc. animales data occasione sanguinem commoventes. Dum enim fibræ corporis vellicantur, moventur, commotis istis motus sanguinis & spirituum acceleratur, calor infertur; turgescen-
tibus sic cunctis lymphæ quoque laudabilis æque ac excrementitia per poros cutis expellitur, imo pro diverso impulsu sanguinis ejusque violentiâ & celeritate majore vel minore, sudor contingit modo copiosior, modo parci-
or. Quo autem rectius excretio hæc succedat, requiritur non saltem iusta constitutio ipsius motoris, sed & humorum ac glandularum se-
cernentium, tubulorumque & pororum excernentium. Inde etiam acci-
dit, ut quædam subjecta satis bene aut nimis, alia contra minus recte se
his habentibus, difficulter admodum aut nunquam fere sudent. Causa
remota vero & occasionalis est quadruplex, prima naturalis, videlicet cor-
poris & consequenter humorum contentorum, aut etiam animi commo-
tio, quarum ista procedit ab ambulando, equitando, currendo, saltando
aut clamando; hæc potissimum in meditando, irâ, terrore, consternatione,
metu contingit. Altera est præternaturalis sive morbi varii, v. gr. febres,
acrimonia morbofa in scorbuto &c. Tertia critica itidem in morbis be-
neficio naturæ crisin perficientis contingens. Quarta artificialis & medi-
ca audit, quæ a medicamentis efficitur, quo & aër externus calidus am-
biens referendus. Pro harum itaque circumstantiarum ratione variâ su-
dor vel naturalis vel præternaturalis esse potest. Ita quoad materiam in

sanâ corporis constitutione contingens semper naturalis, in morbosâ præternaturalis & quidem per accidens talis sudor erit nuncupandus. His & sententiæ Plempii obviam eatur statuentis, respectu causæ efficientis sudorem vix naturalem, respectu vero materiæ & viarum semper naturalem esse. Sed optime respondet B. Langius T. I. p. 122. frustra urgeri sanguinis insignem commotionem, cum sæpe acria paululum alimenta, vel solus calor externus quodammodo auctus satis in se habeant causæ ad excitandum sudorem. Hujus intuitu v. gr. dormientium sudor, qui non est hecticus, non præternaturalis esse potest. Pari ratione B. Ortlobius Dissert. Physiolog. p. 138. ad hoc dubium respondit: Cum idem sit, quod excernitur per *διανοήν*, & movens tantum aliquanto impetuosius videatur, non omnis sudor potest præternaturalis dici. Interdum etiam sudor solummodo ab aëre frigidiore & crassiore atmosphærâ ambiente effluvia coërcente atque in guttas condensante producitur. An insuper omnis sudor ex sanguine, an etiam ab assumptis, ex primis viis, præcordiis vel interioribus visceribus immediate per certas vias prorumpat, multos non levis scrupulus premit. Fernel. Lib. de Febb. c. 10. id ipsum & Deusingius in Exercit. de Depurat. Aliment. p. 187. & in append. ejus p. 343. it. in Dissert. de Lacte S. II. §. 63. tractant & probare moluntur, sudorem etiam immediate ad habitum ex primis viis provenire. Ast quia viæ istæ, pariter ac illæ, quæ in urinæ excretionem extraordinariæ & immediatæ, illæque, per quas pus interdum in pleuritide per vesicam eliminatur, ab Autoribus allegantur, ab Anatomicis nondum detectæ sunt, in medio illud & aliis potius dijudicandum relinquo. Multi quidem ut hoc statuunt, observationibus Autorum adducuntur, sudores assumptorum conditionem referentes recensentibus, uti Salmuth observavit de sudore cerevisiam odore & colore referente Cent. II. obs. 28. it. Eph. G. D. II. ann. 6. de sudore melleo ex melle assumpto, it. l. c. ann. 5. obs. 15. & Rhod. Cent. I. obs. 58. De sudore Vini rubri videatur Bartholinus Cent. IV. Hist. 63. & Sachsus Ampelograph. Curios. Lib. II. S. 6. membr. 7. cap. 8. art. 1. p. 395. de fœtido & viridi a porro assumpto, Borell. Cent. II. obs. 56. de croceo post exhibitum rhabarbarum, Eph. Germ. D. I. ann. 7. obs. 78. de violaceo à violis, l. c. Dec. II. ann. 5. obs. 7. it. obs. 18. de lacteo, it. l. c. Dec. II. ann. 5. obs. 112. de oleoso ex oleo largitur potio, alii de aliis testantur. Sic & B. Ortlobius aquam cinnamomi post ejus uberiores potum iterum exeretam vidit. Sed quid impedit, quo minus causas istas

tum

tum in primas vias non recte digerentes, tum in vasorum fecernentium nimiam amplitudinem conjiciamus?

§. XVI. Cum itaque transpiratione, etiam si invisibili insensibilique, de cujus admiranda ad sanitatem utilitate Sanctorius in Medic. stat. prolixè agit, cujus quantitas hyeme uno die naturali ad quinquaginta uncias & ultra adscendit, inutilia varia atque superflua ea copiosissime excernantur, haud obscure colligitur, quantum utilitatis etiam hac ratione & in conservanda sanitate & longævitate eaque procuranda & in præcavendis plurimis morbis hoc modo, transpiratione nimirum auctâ, frictio præstet. Quorum explicationem & connexionem partim ex Pathologicis præsuppono, partim in sequentibus latius deducam. Scilicet frictio hoc modo eliminando præservat à plethorâ, fecundâ illâ morborum matre, quippe vidimus non raro exinde apoplexias, paralyfes, febres, inflammationes, mensium defectus, hæmorrhagias, obstructions & stagnationes varias, vires oppreßas, lassitudines &c. consequutas de quibus Autorum observationes passim testantur. Præservat à quavis cacoehymia, quæ transpirationem impeditam ut umbra corpus sequitur cachexia, teste Aristot. Sect. 38. Probl. 3. Præservat ea porro ab omnibus illis morbis, qui originem suam à colluvie serosâ retentâ trahunt, vid. Piso Tr. de Morb. a colluvie serosa oriundis, a catarrhis puto, rheumatismis, aliisque qui ab his sæpius generantur, affectibus, ut sunt paralyfis, apoplexia, convulsio, tremor, pleuritis, angina, surditas, ophthalmia, cæcitas, tussis, asthma, phthisis, apepsia, vomitus, tumores varii variisque in locis, diarrhæa, dysenteria, arthritis, anasarca &c. Sic me Parisiis vidisse memini sceminam primariam, quæ vexabatur hydropis specie singulari & rarissima, diversis enim corporis in locis bullulæ sub cuticula latentes videbantur, quæ tamen frictione duntaxat linteis calidis quotidie bis instituta ab illa se servabat liberam. Febres variæ indolis, & mali interdum moris vid. celebr. Bohni Circul. Anat. p. 239. a transpiratione impedita oriri, toto die experimur, vid. Alex. Trallian. Lib. 12. c. 2. Sylvius Prax. Lib. I. c. 28. Hinc Galenus more veterum balneum aquæ calidæ in plurimis febribus commendat. Meth. Med. 10. quæ & instituta sæpius frictione certis temporibus averti possunt. De anasarca Platerus testatur Prax. T. III. c. 3. p. 186. Leucophlegmatiam a transpiratione impedita ortam præter observationes Plateri aliorumque vidi hic Lipsiæ, in ancilla tempore hyemali frigidiorè per aliquot dies linteamina lavante & siccante. Adducendæ hic etiam sunt inflammationes diversarum partium ex sanguinis

pariter ac lymphæ stagnatione, crassitie & pororum obstructione dependentes. Ex hoc fundamento frictio tandem præservat a cutis quibuscunque vitiis, scabie, pruritu, lepra, serpigrine & lichene, phlyctænis, varis &c.

§. XVII. Ut a recte valentibus frictiones adhibitæ sanitatem & vitam sartam tectamque servant & ab imminentibus morbis præservant, ita & præsentibus jam factosque depellunt & curant, ad quem scopum perlustratis his antecedentibus facilis via ac cognitio patet ad indicationes curatorias, quomodo nempe affectuum curationes, aut solæ aut junctis aliis externis pariter & internis remediis appropriatis, frictiones aut perficiant aut adjuvent. Ex autem optimas curationis conditiones possident, quæ nimirum citam, tutam & jucundam afferunt medelam, quæ & aliorum medicamentorum & remediorum vim & operationem augment, adjuvant & incertiores & præstantiores actum deducunt, imo ad quædam auxiliorum genera admodum necessariæ sunt, adeo, ut sine his parum aut nihil efficerent. Unguenta & linimenta applicata hic præsertim nominanda sunt. Ad plurima hic iterum respicere præsens institutum postulat. Omnium vero ratio summas has duas iterum classes spectare videtur, 1) quatenus frictio motum & per consequens calorem & fluiditatem partibus conciliat, attenuat & discutit, easque solidas omnes musculos, nervos, tendines canaliculos sangviferos, compactiores & firmiores, robustiores reddit, illarum poros aperit atq; ita alterat, & derivat & 2do quatenus transpirationem & evaporationem humorum peccantium adjuvat vel efficit, adeoque evacuat & exsiccat. Qui diversi affectus diversum frictionis gradum modumque desiderant.

§. XVIII. Igitur movendo undulationem & affluxum majorem spirituum humorumque in partes solidas præsertim debilitatas hætenus denegatum, aut torpidiorem suscitando & revocando, novamque iis determinationem imprimendo conferunt frictiones, quatenus fluida illa motu & calore sic inducti exagitata & elastica magis reddita majorem ambitum fortiantur, ut in fibras influant illasque vegetent; illæ vero irritatæ ad systolen debitam exercendam præparantur simulque canales & pori fiunt ampliores; quibus his scopis una ut ajunt fidelia duos parietes jungere conveniet. Proin primo loco hic allegabo atoniam, quæ a deperdita fibrarum elastica vi, aut ex vitio nervorum & spirituum animalium inertia atque insufficiente influxu aut ex sangvinis tum qualitate tum quantitate peccantis vitio provenit. Passim enim observatur, scorbutum, flatus, sangvinis

gvinis ferique Itagnationes, spasmos & motus convulsivos crebriores, apoplexiam & paralyfin, frigus & calorem excessivum, medicamenta quoque quædam ut emollientia hydrargyrum &c. præter modum adhibita, ut & compressiones, contusiones, fracturas, luxationes &c. modo plurimum simul, modo hujus vel illius partis atoniam inferre. Quam laxam nimis frictiones juvant, duræ tamen & pene dolorificæ, (consentiente Galeno Lib. II. de Tuend. Sanit. Dura ligandi vim habent,) cum regimine calido. vid. & Solenand. Consil. Med. Sect. II. p. 161. & Sect. IV. p. 423. Celebr. Schelhammerus Libr. de natura p. 314. commemorat, se juvenem ex laxitate tendinum ac ligamentorum omni plane motu privatum se universalibus præmissis frictionibus quoque fortissimis institutis, restituisse, ut intra dies plus minus viginti robore suo pristino gaudens omnibus muniis præesse potuerit. Quia & leniter tunc glandulæ vellicantur, ut liquorem stillent, fibrasque humectent ac emolliant in rigida interdum pariter adhiberi possunt, sed molles tunc illæ potius sint & blandæ, cum aqueis, mucilaginosi & tepidis, quibus extenduntur, stamina, ut non adeo resistere possint. „vid. iterum Galenus l. c. cap. 3. affirmans, frictionem mollem, remittere, & quæ inter vehementius laborandum fatigata sunt, emollire.„ It. Frictio vespertina illis utilis est, quos vel lassitudo valida premit, vel, siccitas male habet. Cap. 2. l. c. quæ constricta sunt, molliter fricanda, sunt, Celsus L. IV. de med. c. 3. in cervicis rigore easdem laudat. Ephem. G. N. C. Dec. III. Anno 4. observ. 120. in omnium membrorum rigiditate aliis nihil proficientibus humiditas frictiones comprobant. Sic v. gr. inferius dicam, quod in vulgus quoque notum est, mulieres in mammarum duritie, eas mollioribus scopulis ex pilis caprinis confectis molliter fricare, qua frictione mammarum duritiem pededentim leniunt atque relaxant. Juxta hoc exemplum refero illud, quod monet J. Guillemeau de ocul. & dent. med. p. m. 214. cap. 2. Sect. VI. ut in tabe pupillæ oculorum, ubi ea contrahitur, ut iterum dilatetur oculus sæpius fortiter digitis fricetur. Atoniæ laxæ sc. affinis est paralyfis & hemiphlexia, cujus ratio formalis in impedito ad aliquod membrum spirituum influxu consistit, quem vellicatione sua frictiones cum nervinis iterum restituunt ac motum ac sensum revocant, atque infarctum simul in partes ita a relaxatione flaccidas facile incumbentem & insequentem præpediunt, stagnationesque & humorum spissescientiam discutunt. In specie in paralyfi lingvæ eas cum fructu adhibuit Platerus obs. Lib. I. p. 128. Cum stupor gradu saltem a paralyfi differat, & nihil aliud sit, quam difficultas sentiendi, ac propria quæ-

quædam ad paralyfin dispositio, locum suum quoque hic inveniunt, quippe quem frictiones optime tollunt, Autore Solenandro Consil. Med. Sect. I. p. 31. Universale magis malum apoplexia existit a spirituum animalium influxu & undulatione tanquam a causa sua continente impedita, quam ut urticationibus secundum Celsum & Riverium ita & frictione juvari Autor est Platerus in Obs. L. I. p. 14. comprobante communi Practicorum consensu imprimis si fiant cum spirituosiss & nervinis autiparalyticis ut spiritibus & salibus volatilibus formicarum lumbricorum terrestrium balsamis, apoplecticis oleis lavendulæ rutæ & similibus. Scribenti mihi hoc obvenit memoria casus cujusdam quem Londini quondam in habitationibus meæ vicinia vidi, scilicet 4. personæ mater cum duobus filiis & una filia a vapore carbonum fossilium in camera accensorum suffocata & quasi mortuæ ab hero accedente inventæ sunt, quæ vero omnes in aërem liberum delatæ frictionibus solis cum pannis calidis restitutæ sunt. Similiter aphoniam quam sæpissime post se relinquit apoplexia eadem in palatu ac lingua factæ, auferunt vid. Wedelius de Med. cogn. facult. Libr. 2. §. 2. c. 12. Ab apoplexia non multum differre videntur affectus soporosi & gradus illorum catalepsis, pariter a spirituum torpore & activitate, destructa vel influxu ad partes, ob nervos vel compressos vel obstructos circum suum principium impedito, pendentes. Quo in casu frictiones itidem fortiores, imo fortissimæ cum pannis calidis, decocto raphani majoris rad. pyreth. sem. sinapi & aceto fortissimo & sale maxime in plantis pedum, excitant, spiritibusque novum impetum inducunt. Vid. Forest. obs. T. I. S. 3. p. 580. Mandelsloh Itiner. Ind. Orient. p. 122. recenset Goæ metropoli Indiæ Orientalis uxores adulteras maritis daturam propinare, ut somnolenti fiant, adulterio vero commisso pedes illorum duriter ut expergiscantur fricare. Hinc sequitur quod & membra compactiora & firmitiora reddant frictiones. Ad tonum nimis laxum antea commemoratum referendus quoque erat tremor, qui inter alias causas etiam fibrarum justo minorem firmitatem, ex qua spirituum quoque torpor & influxus imminutus non excludendus venit, agnoscit, ut hinc fibræ non sufficienter ab iisdem impellantur, quæ vitia frictiones corrigunt ex rationibus jam allegatis. Ex eodem fonte, movendo nempe & excitando spiritus ac humores, in animi deliquio, lipothymia, syncope, ut & virium imbecillitate & oppressione earum conferunt ex Galeni præcepto l. c. Ubi reficere opus est, adhibeatur tum quantitate tum qualitate mediocri frictio. It. Lib. V. l. c. In imbecillitate virium crebra exiguaque

utendum est. Et quod notius etiam apud nos est, quam quod syncoptici labiorum cum sale vel spiritu quodam apoplectico, aceto rosaceo frontis, faciei, pulsum aut pectoris regionis, aut forti in planta pedis frictione excitentur. Et quoniam vires malignitas opprimit, frictiones in morbis pestilentibus & malignis apprime conducunt, quatenus excitando motus naturales ad resistendum miasmati maligno illudque superandum operantur. Testatur de hoc Vigo Chirurg. Lib. IX. cap. 6. p. 1230. Immo moribundi per aliquot horas adhuc hoc pacto possunt servari. Notatu dignum est, quod refert Illustr. Baco de Verulamio in Hist. V. & M. Veteres ad præservationem vitæ in periculosis morbis solitos fuere lintea remove ægrosque nudos laneis stragulis benem frictionem inferentibus undique obtegere & obvolvere. In Bonetti Med. Septentr. P. II. p. 845. legitur: Quosdam in confiniis mortis subitam opem tenui subucula contexta ex lana subtilissima sensisse, non ob aliam causam, quam quod lanei panni leniter confricent. In strangulatione, à quacunque causa illa etiam fiat, succurri egregie. Verulamius recenset H. V. & M. de quodam, qui per dimidiam horam strangulatus manserat & pro mortuo jam habebatur, in vitam tamen iterum frictionibus & balneis calidis reductus est. A qua submersi, & tanquam mortui jacentes, membrorum frictionibus, pannis calefactis vitæ restituantur, de quibus exemplum de quodam Nobili recenset P. Borellus Hist. m. & phys. Cent. II. obs. 2. Huc etiam referri possunt eæ observationes ac effectus speciei frictionis adscribi, quos Sachsius in Ampelographia Lib. II. c. 3. recenset atque iisdem testatur aqua submersas antea pronos in terra extensos & plantis pedum baculo percussos revixisse. Ex quo præter alia quoque luculenter apparet ejusmodi percussiones & frictiones validæ longissime operationes suas perficere non modo in ipsis partibus percussis & fricatis, sed etiam longe dissitis motu communicato; in his enim casibus, vasa & fibræ ipsius cordis ad motum systoles & diastoles vitalem producendum hoc modo excitantur. Fulmine tactis, vel attonitis, si scil. influxus spirituum cessare deprehendatur, frigidiore enim semper illi observantur, cum fructu imprimis volis & carpi manuum, plantis pedum, dorso, temporibus & pulsibus admoventur Exemplum frictionum in hoc casu feliciter adhibitarum suppeditat Schenkii obs. Lib. I. p. 83. Eadem ratione calefaciunt humores & fibras movendo, coagulationesque tollendo, unde membra frigore tacta cum fructu leniter tamen fricanda, ne humores coagulati impetuosius atq; ex adimoto nimio fornacis forte calore resolvantur relictis fibris flaccidis & emortuis,

sed ut pororum & tubulorum æqualitas fervetur, donec humores turbati & coagulati rursus in circulum redire queant. Immo si ex intensiori frigore totum corpus jam rigidum corque jam quiescere, videtur & mors præforibus est, sola fortior cum panno laneo calido in dorso & thorace instituta frictio vitam reddere potest. Ad suscitandum langvescentem appetitum, ut & digestionem ciborum promovendam supra laudatus Zechius Consult. p. 171, frictiones non modo circa regionem ventriculi, sed & per totum corpus svadet, utpote quibus calor augetur, liberior spirituum in ventriculum influxus promovetur, hincque digestio melius peragitur. Atque Celsus Lib. IV. c. 6. & 13. frictiones brachiorum & crurum ad emendandas stomachi affectiones quavis ter vel quater de die celebratas prolixè commendat. Similiter in stomachi debilitatibus, atque in ipsa bradypepsia regionis ventriculi, frictionem cum oleo menthæ Præses, irritis omnibus internis, optimam est expertus. Ad venerem excitandam facilioremque conceptionem conciliandam mediocres utiles esse Solenander memoriæ prodidit Consil. Med. Sect. IV. p. 368. Non tantum in viris, verum etiam in foeminis Th. Bartholinus de usu flagellor. in re med. & vener. p. 30. eas hunc usum asserre affirmat. Regione enim lumborum fricta seminis materia ad vasa spermatica confluit. De viro quodam virgarum plagis in venerem stimulado historiam refert Ludowicus Coelius Rhodiginus Lect. antiq. Lib. II. cap. 15. fol. mihi 412. Atque cujusdam, qui non mentulam ad coitum erigere poterat, nisi ab Amasia verberaretur. Th. Campanella Medicinal. Lib. 3. cap. 4. artic. 12. ex Joh. Pico Mirand. meminit. Idem de urticationibus ex aliis notum est. Insuper frictiones capitis, præsertim mane in usum ductæ, omnes sensus excitant & clarificant & mentem reddunt erectiorem.

§. XVIII. Præter jam recensita emolumenta applicantur cum fructu in sanguinis motu retrogrado juvando & accelerando, qui successiva hac cutis pressione jugiter peragitur, quo semel habitus humore prætermodum turgescens quasi depletur, ex quo circulatio liberius peragitur, quare harum usus non contemnendus erit in inflammationibus infra fusiùs nominandis. Pari utilitate inducuntur musculis antagonistis patientibus in spasmò, ex gr. in spasmò cynico &c. ut hac ratione vi externa ejusmodi adjuti, agentium & contractorum in latere convulso visui & tractioni majori resistent. Rursus in imminente gangræna, atrophia, aridura & gracili corporis habitu frictionis modum Hippocrates annotavit in Lib. de Medici Offic. sequentibus. His, qui carnis augendæ causa fricantur,

talis

talīs adhibenda frictio est, quæ finiri tum debet, quando corpus & intumuit, & ad summum fere tumor ejus pervenit. Sin fricare diutius, pergās, non modo carnem non augebis, sed plane minues. Galen. de Tuend. Sanit. L. V. testatur, frictionem ex oleo (quod emplastici medicamenti vim habet) adhibitam, multos, qui alimenti distributionis penuria laborabant, sanasse. It. Lib. V. l. c. Qui graciles obesi fieri volunt, ad ruborem usque fricari debent. Consentit quoque Verulamius in Sylv. Sylvar. Centur. 9. frictiones, inquit, magis replent & pingvescunt corpus, quam exercitia, causa, quia frictio partibus internis indulget quietem, quas, exercitatio nimis sæpe agitat. Eadem est ratio, cur remiges plerumque, pingves & carnosī sunt, quia membra exteriora magis in motu sunt, quam, internæ partes. Quem in finem si quis frictiones adhibere vellet, laudatus Autor l. c. p. 769. suadet, ut mane fiant cum oleo amygd. addito modico nigri salis aut croci. In hoc passu B. Etmüllerus T. II. p. 474. sequenti modo frictiones præscribit: „Membra aridura affecta, si malum non à, vulnere, sed a tendinibus compressis fricentur urticis recentibus, incipiendo a summo & imo repetendo, donec illa labore illo diu continuato incalēscant, rubescant & vasa turgida appareant. Atque simul Exempla pedum aridura laborantium hac ratione curatorum se nosse testatur. Nec repugnat ratio: alimentum enim validius ad exteriora prolicitur; si quidem pororum relaxatio, quæ tum efficitur, faciliorem spiritibus & succis nutritiis viam præbet expeditam. In hanc rem notabile est flagellis & ferulis parvis, levibus & illitis ad bonam habitudinem macilentis conciliandam, Veteres jam usos fuisse, ut Autor est Galenus 24. method. c. 16. quibus graciles partes ad modicam usque intumescēntiam flagellabant. Is modus adhuc Russis arridet, qui post frigidum balneum virgis ita se castigant ut sanguis largissime profluat. Vel mulierculis nostris in infantum macie frictiones cum aqua calida & farina aut furfuribus probatissimæ sunt. In narium interioribus per calami asperioris intrusionem factæ stimulatorii vice funguntur. Lev. Lemnius Lib. IV. de occult. nat. mir. c. 8. scribit. Subinde caput defricare aspero undique velamine, barbā demulcere ac liquamine aliquo absterforio macerare oculis claritatem conciliat. Si infra jugulum & claviculā ipsaque mammarum peripheria & circa papillas scopolis mollioribus adhibentur frictiones, lactis in mammas influxum promovent, & denegatum restitunt. Præses multoties à frictionibus his partibus adhibitis præsentissimā opem vidit in constrictionibus illis spasmodicis & dolorificis & punctoriis, quas lactantes foeminae à ter-

rore subitaneo perfentiscunt una cum lactis suppressione mox insequente. Atque adeo illarum duritiem & rigiditatem minuunt. Si in debitis locis aliis fiant, viam sternunt irritando mensium & lochiorum fluxui suppresso. Imo a doctis hominibus notatum est foetus atque molæ & secundinarum exclusionem frictiones juvare, vid. J. A. Friderici Jenensis Dissertatio de uteri mola. Ab aliis quoque & observatum easdem urinæ obstructionem in perinæo & regione ossis sacri factas solvere illiusque fluxum expeditum reddere. Notissimum est frictiones in collo, dorso, brachiis, cruribus, lenes cum panno rubro commode inservire variolarum morbillorumque ad habitum corporis secessioni. Eadem & conferunt in lassitudine five ea ex labore sit, five spontanea à langvidiore nimirum fluidorum universalium circuitu, ut hærentes humores fibrarum musculosarum jugi constrictione ad venas dirigantur. Insuper & animi pathematibus excitando, circulum humorum restituendo medentur frictiones, metui, terrori imprimis & moerori ac tristitiæ. In illis enim fluidorum motus ad interiora majori impetu rapitur. Edocent hoc pallor, extremorum frigus, fudor frigidus, sensuum omnium externorum subitaneus defectus, pulsus aut nullus pene, aut debilis maxime existit, adeo ut tum temporis e vena secta vix guttula sanguinis effluat, & apoplexia, catarrhus suffocativus, epilepsia, abortus, retrocessio exanthematum, quæ & alia symptomata non raro has animi passiones insequi solent. In his pariter circulus sanguinis & humorum lentior fit, supprimitur, partium vires & robur perduntur, spiritusascencia imminuitur, humores vappescunt, stagnant, hinc morbi varii chronici insurgunt, sopiti melancholiæ & deliriorum paroxysmi exsuscitantur, spiritus non in debita quantitate & qualitate generantur, secretiones & excretiones sistuntur. Schenkii obs. lib. I. & lib. II. paralyfin ex moerore contractam, animi deliquium frequens Zacutus Lusitanus; abortum Binninger obs. II. Cent. 4. apoplexiam alii observaverunt. In memoriæ diminutione, a quacunque causa etiam ea sit, capitis frictiones & nuchæ non de nihilo sunt, commendat eas & præsertim in vertigine. Forestus observat. Lib. III. obs. 33. Præterea frictiones matutinæ & vespertinæ ex morbis longis & contumacibus convalescentibus & debilibus adhuc & qui ob dejectum virium robur se ipsos movere non licet, admodum utiles sunt.

§. XX. Ubi frictiones spiritus seigniores excitant, illorumque influxum promovent; ita nec absolum esse videtur, easdem quoque motum eorum irregularem corrigere posse. Quemadmodum enim alias spiritus anima-

animales jugiter per nervos fluentes, à quocunque objecto movente pro diversa ejus conditione & modo afficiendi variis motibus & determinationibus agitantur, ita in irregulari motu illorum per irritationem vehementiorem ab extra factam prior determinatio excutitur, & ataxia illorum corrigitur, qualem effectum à vesicatoriis v. gr. toto die cernimus. Quid igitur obstat, quo minus spiritus animales inordinate agitados in omnibus propemodum doloribus gravioribus, V. Celeberr. Marrhof. in Dissert. de paradox. sensuum cap. V. p. 327. v. Solingen in Chirurg. p. 435. v. gr. in doloribus arthriticis & artuum vagis, vid. Möllenbroc de varis cap. 9. p. 136. in dolore ischiadico cum allio, aqua falsa v. Forest. de arthrit. observ. 79. cum allio ac lacte equino. Eph. N. C. Dec. II. an. 6. obs. 16. sedare sopireque frictiones queant. Simili modo in motibus convulsivis, passione hysterica obefiores præsertim foeminas afficiente spiritus & nervos potissimum occupante & in qua alia remedia ex pharmacopolio petita violentiora imprimis v. gr. cathartica sanguinis crasin & ventriculi tonum destruentia & diuretica, cum sanguinis missionibus nociva sunt, epilepsia, item delirio, mania &c. aliam determinationem spiritibus animalibus frictionibus paulo durioribus inducere datum est. Aesclepiades iisdem tractabat phreneticos, non aliam ob causam quam ut spiritibus & sanguine aliter determinatis atque confopitis æqualius per universum corpus motis ac distributis quietiorem statum atque placidiorem somnum (agrypnia enim molestissimum phreneticorum symptoma est) conciliaret. Si admittere illud fas sit, quod Cardanus urticationem ad melancholiam miris modis commendat: frictionem quoque nostram & quidem multam ac fortio-riorem locum hic invenire posse, quis dubitet.

§. XXI. Ex his sponte fluit, quod aliquando, motu tali fortiori in parte quadam instituto, derivationem & revulsionem præstare possint frictiones, illam quidem vehementes hanc vehementiores. Quæ Veterum diversio omnino suam veritatem suumve fundamentum obtinet. Sub quo titulo vero non intelligo retractionem vel attractionem materiæ peccantis parti incumbentis; sed quod per glandulas motas & vellicatas effluente uberius sero, a vasis exinanitis absorbeatur illud, quod stagnando partibus molestiam creat. Id quod edocet retrocessio v. gr. purpuræ albæ vel aliorum exanthematum, supervenientibus diarrhoeis symptomaticis. Vel si alii humores ad partes impetuosius & confertim magis feruntur, unde dein non ita commode nec secundum proportionem affluxus sive quoad quantitatem, sive velocitatem refluunt; in alia vero parte motu fortiori insti-

cuto, illa ex parte in aliam sollicitantur & avocantur. Hujus gratia institui possunt frictiones, si materia peccans a partibus interioribus ad externas & ignobiliores sit avocanda, si exanthemata cutis varia, aliæque excretiones Naturæ, variolæ, morbilli, purpura, petechiæ, scabies, crusta puerorum lactea, materia podagrica, & alia ex ulceribus quæ manabant & aliis emunctoriis in scorbuticis & etiam aliis cacochymicis corporibus occlusis, imo bubones maligni & pestilenciales retrocedunt, ac ægrotos statim in deliria animi deliquium, convulsiones imo præsentaneum vitæ periculum sæpissime conjiciunt. Mediantibus enim frictionibus ab interioribus & nobilioribus partibus retrocessa materia morbifica ad exteriores & ignobiliores iterum revocatur atque allicitur, quod etiam ordinario fere felicissime succedit, nimirum facile & feliciter ab iisdem pessimis symptomatibus liberantur ægroti. Si & materia peccans quandoque fixam alicubi sedem locat e. gr. in hemicrania &c. & si serum vel alius humor in aliqua parte stagnat, cujus exemplum rheumatismus sit, quando serum situ peccans profundius latitat, aut ad eam copiosius congeritur, frictiones apprime opitulantur, ut effluxu & evaporatione in alio loco per vellicationem istam procurata, a priori refluat, quemadmodum & sæpe experimur doloribus abortis in aliis partibus, remotis licet, priores auferri, aut aliis morbis supervenientibus alios eosque præsentis depelli ut v. gr. vomitum sublatum a diarrhoea, alvi fluxum a surditate, arthritidem a tumoribus ventris, hæmoptysin a colica, asthma a crurum tumore, podagram a dysenteria, calculum ab arthritide, dolorem in nucha, ophthalmiam & odontalgiam, delirium in febribus &c. & vice versa abigi quandoque videmus. In hæmorrhagiis sistendis, porro frictiones æque paulo fortiores ubi nimirum, sanguis præter modum ex naribus, pectore, utero, intestino recto, aut vulnere etiam aliquo parti externæ inflictæ effluit & vitæ terminum minatur, necessarias esse in artubus institutas hoc ipso respectu, videtur, quemadmodum alii eorum ligaturas dolorificas commendant. Laudat illas Alex. Benedictus in Theatr. Tab. Exercit. 26. refertque semper eas proficuas se deprehendisse omnibus fere incassum adhibitis, imprimis in narium hæmorrhagiis & vomitu cruento. Quamvis me non lateat, Timæum Cas. Med. L. I. c. 34. & Guil. Fabric. Cent. II. obs. 15. & Willisium de operat. medic. p. 181. §. 5. contrarium statuere, quod a frictionibus, si asperæ & duriores fuerint M. S. incalescat, hincque subtilior fluidiorque reddita excretionem magis augeat. Ast prout alia quoque remedia v. gr. opiata, vomitoria &c. non ideo penitus damnamus, quod quandoque inepte adhibita

noxam

noxam inferant; ita & frictiones hic omnino rejicere nefas est. Totum vero hoc negotium eo recidit, ut differentiarum supra adductarum habeatur ratio. Affirmat & hoc Avicenna Lib. III. Fen. 3. Tr. 3. c. 6. & Sennert. Prax. L. I. D. 3. S. 4. c. 8. hæmorrhagias sisti a frictione, si illa fiat deorsum versus extremitates, tam in pedibus, quam in brachiis. His merito jungo B. Langii experientiam, qui Op. P. III. p. 239. ait: „Quando in superiore corporis regione est hæmorrhagia, frictio in inferiori, & vice versa, instituatur.,, Frictione enim simul laxatur habitus corporis porosus, unde major sanguinis copia ad hunc affluit quam antea: itaque decedit quodammodo impetus & decubitus ad partem affectam. Eadem est ratio, quare pediluvia, si e naribus fortius erumpit sanguis, convenient; quando vero ex utero vel ani vasis nimium profluit, immisiones artuum in aquam vel vinum calidum præsentissimam opem ferant. Ob eandem rationem sæpius jam citatus Solenander Consil. Med. S. IV. p. 319. in seroso & gravi uteri fluxu, qualis & fluor albus est, frequentes universi corporis frictiones asperiusculis linteis siccis, mane institutas svadet. Hæ, inquam, exercitium intermissum supplebunt, internas humorum fluxiones non nihil alio deducunt atque dissipabunt. Idem l. c. p. 118. in foetore narium frictiones pedum & crurum ex usu esse perhibet. Vulgus ea persuasio tenet, cujus etiam mentio fit in Eph. G. N. C. D. II. an. 2. obs. 56. & an. 5. obs. 127. manum & pedum uvulæ prolapsum sive elevationem per fricationem brachii restitui. Angli pro revellendo humore acri e pectore avertenda phthisi frictiones extremorum manuum & pedum probatissimas habent. Celsus de med. Lib. IV. Cap. 4. in dyspnoea multam partium inferiorum fricationem vel in sole, vel ad ignem ad sudorem usque laudat. v. Solingen in Handgriffen der Wundarzney p. 433. Frictiones humidæ ab inferioribus partibus ad superiores ductæ pro sanguine divertendo in venarum dilatationibus præternaturalibus, quas varices vocant, cum fructu adhibentur. In diarrhoea serosa, quæ ab affluente sero p. n. vellicatis nimium glandulis intestinorum provenit, in qua alias sudorifera serum ad habitum pellentia & evacuantia maximi momenti sunt, pariter & frictio per totum corpus maxime vero ejusdem partes superiores non contemnendæ erunt. Nec non in aliis alvi fluxionibus admitti possunt. In colica passione, articulorum tergi & scapularum frictiones svadet Cæl. Aurelianus de m. & chron. Lib. 4. c. 3. p. 595. Rursum ad fluorem alvi provocandam coxendicis & inferiorum partium frictiones commendant alii. Hoc in loco commemorandæ etiam sunt dolores & inflam-

flammationes diversarum partium, a quibus sanguinis & humorum impetus per revulsionem arcendus. Sic in angina pro hoc quoque scopo frictiones universi corporis asperiores laudat Jubertus de thor. affect. C. I. Atque in colicis doloribus, qui nonnisi ex obstructione pororum intestinorum oriuntur, frictiones abdominis cum oleo destill. menthæ & simili carminativo etiam aperiendo ut revellendo egregie conferunt, quia poros recludunt, humoresque & flatus detentos per eosdem evacuant. In doloribus pedum scorbuticis frictione cum raphano rusticano vel allio conciso & aceto macerato eorum remissio brevi procuratur. Cl. Schelhammerus in Disp. de capitis dolore c. VI. §. 18. scribit se virgini cuidam capitis laboranti doloribus svasisse, ut singulis diebus cubitum itura comaretur, ac eo sanatam esse. Pariter dolor a calculo vesicæ colis glandem concutiens, nullo alio quam perpetuæ frictionis mitioris remedio lenitur. Præter has quoque vigiliæ & agrypnia, adducendæ ubi spiritus justo copiosiores influunt, & fibras cerebri medullares impetuosius vellicant, quacunque etiam ex causa id fiat, vid. Th. Bonnetus Sepult. lib. I. S. 17. p. 155. id. lib. I. S. I. p. 9. obs. 6. Miscell. N. C. D. I. an. 1. obs. 68. Mart. Ruland. Curat. Empir. lib. I. curat. 38. p. 147. it. Curat. 70. p. 158. Curat. 77. p. 161. Joh. Langius Epist. med. L. II. p. 768. seqq. Scalpturam cutis in capite præsertim & mollem & blandam frictionem in plantis pedum cum sale, aceto & aqua rosarum merito laudamus, quæ ad placidum invitat somnum, dum blando illo & unico saltem objecto sensibili, spiritus animales circa commune sensorium undulantes, cui attentius inhærent, ab unius organi extremi vibratione, blande moventur, demulcentur, revocantur, alia determinatio illis inducitur, poris itidem laxatis reliquisque spiritibus torpescantibus & phantasia plura non percipiente, uti videmus ab aliis tactum & auditum svasiter afficientibus somnum induci, v. gr. leni cantu, musica, ventorum susurro, pluviarum cadentium strepitu &c. Si symptoma aliquod grave in graviter vulneratis vulneratam partem occupat, ut major evocatio fiat, ac humorum affluxio inhibeatur, utiles erunt frictiones. Denique hic hoc quoque dicendum est, quod frictiones æque validæ, illud, quod impactum est, ab externis vasis ad basin retro pellant, qua retro actione utilitate sua in praxi medica non destituuntur frictiones.

§. XXII. Ipso hoc motu attritivo, tam a fibris tensilibus firmatis contra impulsu humorum minus proportionatum, & e partis expressione quadam adjuncta atque vasis ad systolen crebriorem stimulis concitataque spirituum agitatione particulæ humorum crassiores & viscidiores partibusque

que inhaerentes attenuantur, dividuntur, discutiuntur, resolvuntur & fluxiliores redduntur. Ea enim quae moventur magis adhuc quae conteruntur attenuari apta sunt; immo quae humoribus intimius firmitusque impacta sunt motu & calore, frictione inductis evidenter commoventur. Quamobrem in leucophlegmatia, stagnationibus feri, viscidioris, cachexia viscida, scorbuto frigido, ubi praesertim salia viscido irretita & non sufficienter diluta sunt; hinc & in obstructionibus hypochondriorum gravioribus frictiones multoties laudatus J. Zechius Consult. Med. p. 218. probat. Jorgen Andersen in der Orientalischen Reise-Beschreibung ab Adamo Oleario edit. Lib. I. cap. 25. p. 42. refert in India scorbuto laborantes specie frictionum quadam curari, dorsum nimirum eorum pedibus conculcando sursum deorsumque terendo, ut sanguis tenax & viscidus discutiatur & ad motum aptus reddatur. In ipso malo sic dicto hypochondriaco frictiones per totum corpus frequenter inductae, non modo humores crassos dividunt, movent, obstructiones tollunt, sed & nervos corroborant. Celeberrimus Wedelius tam siccas per spinam dorsi, quam humidam cum spiritibus chymicis per abdomen & spinalem medullam, praesertim pro hoc scopo elegit, vid. Ejusd. Diss. de malo hypoch. Pari modo eadem mucum scilicet gelatinosum in musculorum immo ossium interstitiis attenuando, ac spiritus excitando etiam egregie in rhachitide recenti conducunt. Hoc in loco commemorandum, quod etiam in vulgus notissimum est & Chalmetius in Enchirid. chirurg. lib. I. c. 13. quoque commendat adversus ganglion, si in principio praesertim fiat, certissimum remedium esse frictionem multam & quotidianam cum saliva ac ligaturam fortiolem percussione & quicquid dolorem excitat. Hos aliosque tumores frictiones discutiunt, praesertim si alia intervenientia media iisdem simul jungantur, sic in tumore capitis frictiones & pectinationes capitis matutino praesertim tempore institutas valde commendat Zechius Consult. p. 192. & p. 218. Verrucae tolluntur florum calendulae recentium affricatione ex testimoniis in Eph. G. N. C. D. III. Ao. I. obs. 140. & Disp. Celebr. Wedelii de verrucis p. 23. legendis. Colli strumas sanguine muris calido abactas fuisse referunt Eph. G. N. C. modo cit. D. II. obs. 92. Tumores mammarum a lactis copia mulierculae cum pelle mustelae albae fricant & discutiunt, quod experimentum etiam Celebr. Wedelius jam laudatus de medic. facult. cognosc. ratum habet Lib. II. S. 2. c. 9. Nec non tumorem abdominis a flatibus immo ejusmodi, quem tympanitem appellant, cum pannis calentibus auferunt frictiones, uti eas utilissimas tali in casu & quidem

dem cum lixivio Riolanus in method. med. Fernelius Lib. IV. S. 3. cap. 6. cum succo allii & vino Haeferus in Hercule med. Lib. 6. de febr. C. I. cum oleo laurino Sennert. in Pract. med. Lib. III. p. 768. experti sunt, quibus addit propriam experientiam Præses in puella 10. annorum tympanite per 3. annos laborante, quæ oleo destillato menthæ abdomine sæpius lintheaminibus fricta, feliciter junctis tamen & solventibus internis, est restituta, flatibus exinde copiosis explosis. Hic quoque occurrit morbus ille Hungarorum endemius Czemer dictus, qui tumor subcutaneus dolorificus est, ad instar nodi alicujus mollioris, sub carpis præsertim manuum, & a latere supra arterias atque dorso cum inappetentia, nausea, dolore stomachi gravativo ac cephalalgia, quem ut Joh. Paterfohn Hayn in Eph. N. Curios. D. I. an. 2. obs. 38. & M. A. Sinapius in Paradox. med. P. II. p. 78. S. 6. referunt, forti frictione cum allio, aceto, pipere & sale statim curant Hungari. Immo hac exagitatione motus Naturæ secretorii juvantur, in quibus casibus haud dubium promittunt frictiones auxilium, quatenus heterogeneo subigendo occasio nascitur & stimulus. Inde est quod a scabie retrocessa oriundæ febres, illius restituta secretionem tollantur. Exinde accidit, quod variolæ & morbilli segnius & difficilius prodeuntes juventur. Simile pariter judicium ferendum est de petechiis aliisque cutis exanthematibus, purpura rubra & alba &c. in quo casu maxime illas proficuas non ita pridem in foemina quadam deprehendi. Verum non evocant solummodo, sed & extus servant, & retrocessionem impediunt. Exinde & in febribus pestilentialibus, quæ miasmata sua venenata interdum cum excretionem quadam in partibus externis separare solent, cum successu adhibentur. Immo, si in peste erupturi bubonis indicium ex ardore partis percipitur, vel vaga adhuc materia ad aliquam partem determinanda, minime negligendæ sunt. Commodum erit hic simul monere, si bubo, anthrax aut tumores infra lumbos protuberant, consultius esse, si frictiones infra has excretionem in tibiis & cruribus fiant, & si in capite & in collo apparent in brachiis & scapulis, ne interturbetur naturæ motus, de quo conf. Palmarius de febr. pest. c. 21. Nolumus hic oblivisci lenem palpebrarum frictionem cum succino præsertim ad discutientia ophthalmica pertinere.

§. XXIII. Etenim quemadmodum sic alterant frictiones, ita & omnino tandem evacuant & humores jam præparatos motosque extra corpus præscribunt calorem cuti imprimendo, qui humores & discutit & consumit, ac cutem rarefaciendo, sicque disponendo ut ad eam sanguis copiosius dela-

delatus heterogenitates sibi intertextas per poros patulos dimittat, nec non sanguinis motu retrogrado accelerando sicque habitum humore præter naturam repletum & turgescens deplet, ut etiam hoc ipso sensu eas a parte pressa removere & evacuare humores prementes dicere conveniat. His modis inquam eliminationem, insensibilem tamen, adjuvant, quæ transpiratione universali ordinario fieri assolet. Ea propter in plurimis hæc intentio obtinenda. Præsertim autem in omnibus fere catarthis, frigidis rheumatismis, hydrope anasarca, oedemate, cæque fortiores & cum sale, aqua falsa & sulphurea etiam cum oleo calefaciente ad transpirationem usque insensibilem auctam imo sensibilem procuratam celebrari possunt. Vid. Scholzii a Rosenau Conf. Med. p. 362. Aselepiades & hydrope præsertim anasarca frictionum usum valde commendabat. In catarrho & quocunque alio capitis affectu a stagnatione lymphæ orto Præses sacculis calidis, quibus cephalica inclusa sunt, ut mentha majoran. ros marinus, flores poecon. lib. convall. rad. ireor. acori veri pulverisatæ, milium tostum, sulphur, sandarachia, caput sapius fricandum svadere assolet, nec sine exoptato eventu. Etenim si & transpiratio fortior desideratur, sudorem non difficulter movent, Autore Sylvio Meth. Med. L. II. c. II. imprimis si concurrat partium cum vini spiritu vel oleosis destillatis ac penetrantibus inunctio. Neque minus in quacunque cacochymia sic proficuae esse possunt, quatenus ex diætis rationibus heterogeneum non solum subigitur, resolvitur & extra corpus ejicitur. Speciatim dicendum est, frictiones scorbuticis etiam ad hunc usque effectum protrahas admodum esse necessarias; si enim in his transpiratio insensibilis per cutem impeditur, mox varia mala oboriuntur, cardialgia, vertigines, lipothymia, dolores artuum gravissimi, inflammationes, gangræna, cephalalgia, paralytes, vomitus, diarrhoeæ. A maculis quoque scorbuticis cutem repurgant, cum semin. sinapi & aceto contuso, succo citri &c. vid. Michaëlis in Praxi chir. p. 184. Etmüllerus de malo hyp. & scorbut. p. 412. seq. Porro in scabie aliisque cutis affectibus morbisque a scabie præsertim retrogressa oriundis, in arthritide, vid. Solenand. Consil. Med. S. IV. p. 423. podagra, rheumatismo, malo ischiadico, vid. J. de Vigo Chirurg. P. I. lib. V. c. 5. p. 821. cre sunt. Hic in memoriam incidit Avicennam frictiones cum aceto & sale in crusta lactea puerorum laudasse. Apud vulgus probatissimum erysipelatis remedium est, hic non omittendum, licet ex parte phantasticum, quando cum albæ mustulæ pelle illud fricant, nam etiam talis mollis alius animalculi, nigri etiam tantum valeret. In ~~ist~~tero partibus intertextas ipartículas flavas biliosas resolvendo & evapora-

tione ejiciendo agunt. Nec silentio prætereundæ sunt febres varii generis intermittentes præsertim non raro a transpiratione prohibita provenientes, quæ fricanto iterum promovetur, dum corpus rursus perspirabile redditur meatusque aperiuntur. vid. Platerus l. c. Lib. II. p. 306. qui cuidam febre laboranti epidemia plantas pedum aceto & sale, crura vero panno aspero fricare imperabat, atque exinde non levem opem vidit. Conf. Forest. Obs. T. I. S. I. p. 7. in ephemera easdem suadens. Supramemoratus scriba apud Borellum febricitantes omnes brachiorum forti frictione feliciter curavit. Licet Celsus de med. lib. IV. c. 14. non in ipso febrium paroxysmo & die tantum intermedio frictiones admittat, nos tamen etiam existimamus tunc quoque eas esse satis convenientes. Contra gravem auditum & surditatem pariter illas supra laudatus Platerus Obs. Lib. I. p. 108. laudat. Aurium tinnitum frictione cum furfuribus calefactis brevi etiam hac ratione aufert. Si hæmorrhagiæ criticæ alias consuetæ quales frequentiores narium sunt, emanserunt, & capitis gravitatem, dolorem, apoplexiam variaque alia pericula, aut provocant, aut certe minantur, frictiones narium asperæ & multæ tam externe quam interne institutæ, ad irritationem hæmorrhagiarumque consuetarum provocationem sanguinisque evacuationem utilissimæ erunt, sicuti eundem in finem Ægyptii quondam narium scarificatione felici cum successu usi sunt. Hujus spicæ stramineæ fortis in nares intrusio iterata vicem gerit. Hæmorrhoides coecæ panno aspero fricantur, ex quo aperiuntur, & sanguis ex iisdem exoneratur. In obesitate nimia quantitate multa, & qualitate mediocris convenit frictio, ut obesitas, carnisque multitudo imminuatur, partibus oleosis abundantibus nutritiis resolutis atque ejectis. Non paucis solenne est capitis gravitatem & dolorem tensivum frictionibus capitis cum furfuribus calefactis curare. Ad capitis refectionem & a superfluis stagnantibus humoribus liberationem ferro pectine super prunis calefacto sæpe usus est Rolfincius, vid. O. & M. M. S. Lib. IV. S. X. P. III. c. 2. Immo quatenus sic evacuant, plethoram tollere & sanguinis missionis vicem quotidianam, frequentes atque validiores ferre possunt, idque eo magis cum in ea perspiratio semper languidior deprehenditur, ex quo deinceps impuritatibus retentis lymphæ acida & viscida, bilis acris & caustica evadit, circaque varias partes congestiones sanguinis fiunt. Qualem effectum alia quoque exercitia edunt. De nostro hoc exercitio Senert. Instit. p. 1155. ita loquitur: Frictio sanguinem imminuit, quia calorem in corpore excitat, qui substantiam corporis nostri dissolvit & dissipat. Mollis tamen illa hic fit, non dura, vid. H. Augenius de Miss. Sangv. Lib. II. p. 50. Ego adjicerem, frequentem quoque in hoc casu exposci. Qua occasione vel in tran-

transitu quasi simul moneo ut homines mollioris, spongiosi & rarioris corporis habitus, & quibus præsertim plethora cum cacochymia est conjuncta, nimiam vasorum repletionem & simul & semel per venæ sectiones suspectam habeant, quoniam transpiratio exinde æque ac in plethora læditur atque impuritas humorum increfcit, quare iisdem auctor svasorq; essem, ut ad paucam saltem quantitatem sanguinem & ad paucas saltem uncias per venæ sectionem imminuant, & reliquum, qui in vasis adhuc superfluous est, per frictiones repetitas, præsertim & cibi abstinentiam & similia discutiant atque sic successive absumant. Medendi rationem Galli quidam totam luis venereæ in frictionibus & sudoribus ponunt. Mulierculæ nostræ ex utilitate, nutricum ubera ira aut terrore percitarum priusquam infantes ab hac alteratione admoveant, bene fricanda aut emulgenda præcipiunt. Aliqua ex parte huc spectat evocatio corporum solidorum, quorum exclusioni ut vocant spiritus admonentur officii sui a frictionibus, quo & subsistentia humorum tollitur & putredo arcetur. Conf. Wedelius Amœnit. M. M.p. 64. Atque etiam expulsio veneni suscepti juvatur quæ partim peragitur transpiratione per frictiones aucta partim per easdem minuendo resistantiam in loco ubi minus id nocet, ut dein vel ipsius Naturæ opera vel medicaminum pellatur & expellatur, ut olim id per suctus Marforum & Psyllarum fiebat.

§. XXIV. Restant quidam casus chirurgici præter illos qui in antecedentibus v. gr. de gangliis ac tumoribus aliis, jamdum adducti sunt, qui a frictionibus auxilium quoque expectant v. gr. si in manu carpi & metacarpi & in pede, tarfi & metatarfi officula introrsum vel extrorsum, frequentius tamen introrsum luxantur, frictione quoque juxta ipsum Hippocratem lib. de articul. §. 7. restituntur, quæ tunc repositionis vicem explet. Hic adhuc ultimo loco commemorandum convenit frictionem cum convenientibus mediis dentium gingivarumq; vitiis mederi, qua de re jam Plinius egit. Plura quidem de insigni frictionum usu possemus addere, sed hæc primaria sufficiant & modo modum & finem in recensenda illarum utilitate faciamus.

§. XXV. Absolutis indicationibus, quibus frictiones satisfaciunt, scrutanda & illa sunt, quæ earum usum certo modo prohibent, aut saltem eum moderari jubent. Ut enim transpiratio, quam movent frictiones minor sic etiam major & nimia corpori exitiosa est. Equidem lenes, molles & paucæ vix nocebunt, siquidem semper sine corporis perturbatione peraguntur, sed multæ saltem & duræ quandoque, non debito loco & tempore adhibitæ incommodæ esse possunt. Sic eadem in principio morborum sic dictorum putridorum, item phrenitide &c. minus conveniunt, quod etiam a Veteribus jam cautum esse legimus. Minus quoque qua-

drabunt

drabunt pustulis in cute efflorescentibus. Pariter vitentur statim a venere, item omittantur ab iis qui longa inedia exhausti sunt. Quando enim plus perspiratur quam victu reparari possit, necesse est eum quantitate succorum diminuta minui circuitum sanguinis & vires brevi omnes consumi, quod innuit Galenus Lib. II. Aph. Comm. 16. dicens: Frictio cum inedia non fieri debet. Et Lib. V. de sanitate tuenda, partibus infirmis illas, quo tempore laborant, admoveri non convenit. It. Lib. III. l. c. frictiones duræ tum fugiendæ, dum simul & excrementa digeri, & quæ densa sunt molliri convenit. Ita & de aliis circumstantiis judicandum erit, v. gr. in spasmo non applicari debent parti ipsi laboranti & jam debilitatæ, sed musculis antagonistis, ut contracti ad æquilibrium iterum sollicitentur. Guil. Fabr. Hildanus in Chirurg. sua p. 544. equidem illas damnat in omnibus morbis acutis, v. gr. in pleuritide &c. quia sanguis nimio opere calefieret. Quod vero de frictione nimis forti duraque intelligendum esse, mollem autem & levem, minime nocere posse, reor, ex rationibus supra allegatis. Recte igitur nimix quandoque frictiones dissuadentur, ne affluxum justo uberiores concitent, & frequentior partium exteriorum attritio eas per transpirationem nimiam reddat effoetas, quo corpora nimis exsiccantur & extenuantur teste Galeno L. IV. Aph. Comm. 13. quæ ratione etiam in alvi suppressione, & iliaca passione, nimix & duræ facile, transpiratione aucta, nocere possunt. Quando & in antecedentibus in doloribus & vulneratis svasimus frictiones illud in partibus ab illis remotis, pro derivatione, revulsione, evacuatione intelligendum est; hic vero eas in ipsis partibus dolentibus, vulneribus & ulceribus dissuademus, licet enim frequenter partes dolentes manibus scalpantur, unde dictum illud natum: ubi dolor ibi manus, ac permulcendo ac blande fricando levare dolor videatur, nonnunquam tamen major irritatio exinde, major humorum affluxus, majorque inflammatio concitatur. Vulnera item & ulcera non raro manuum frequenti contrectatione pejora redduntur. Atque si nudæ frictiones quandoque suspectæ esse possunt, eo magis eadem quæ cum variis medicaminibus fiunt. Exempli loco saltem adducam casum, quem D. Coberus in obs. suis castrensis adducit de Nobili Polono, biliosæ tenioris & delicatioris constitutionis, qui frequenti morbo in Hungaria correptus ex forti illa consuetudine, ibi cum allio, aceto, pipere, sale communi sed intempestiva frictione in lethalem febrem acutam ægre curandam incidit. Hinc ad præcavendam forte noxam, quam timent, Verulamius H. V. & M. p. 548. levem inunctionem cum oleo post frictionem institutam svasdet.

III.
DISSERTATIO MEDICA
DE
BALNEIS
PARTICULARIBUS
CONSCRIPTA ET EDITA
LIPSIÆ ANNO MDCXXII.
A
D. CHRISTIANO MICHAELE
ADOLPHI.

PROOEMIUM.

Advertendos, debellandos, profligandos, ejiciendosque belli tempore hostes, ut pax aurea atque securitas publica reparetur, varia agitantur consilia, varii intenduntur labores, variique conquiruntur bellici apparatus: Colliguntur armata defensiva, galeæ, lorica, cataphractæ, &c. quam offensiva, gladii, acinaces, pugiones, hastæ, bipennes tormenta, bombardæ, sclopi, ac ejusmodi bellicus apparatus, pulvis pyrius, globuli plumbei &c. Imo non semper ex armamentatorio, sed etiam non raro exigente sic rerum statu ac necessitate ex horreo stabuloque depromuntur, sæpeque flagellis, victibus, falcibus fœnariis, perticibus, furcis, fustibus, rastris, clavis, lapidibus irruentes insidie depelluntur, nec his res omnis semper & statim potest decidi, sed pro varia occasione ubi etiam sive cominus sive eminus pugnandum vis vique pellenda atque arcenda est, variis aliis machinis & instrumentis opus est. Hic cuniculi agendi, illic aggeres exstruendi sunt, & gerra ponenda, hic fossæ duenda, hic valla erigenda, alibi viæ commeatusque ac aquæ ductus obstruendi, modo arietibus muri diruendi, scalis transcendendi, portæ exostis irrumpenda &c.

In Medicina, quæ ex his tribus: agro, morbo & Medico constat, qui inter se quasi pugnant, æque ac in bello πολυπλοκία valde necessaria est, varia instrumenta sunt afferenda, varia consilia capienda; variique scopi formandi & in ipsum actum deducendi, qui in commune bonum & salutarem futurum exitum una conspirant, ut vitia tollantur homoque servetur, inprimis iis in morbis, qui præ aliis magnitudine eminent, agriusque auferuntur & letum magis inferunt; Tum præsidia multifaria ex variis classibus a Medentibus sunt petenda, qui omni modo eo allaborare debent, ut morbum evertant, variisque in locis applicanda quæ evacuant, alterant, advertunt, derivant, revellunt, intercipiunt atque repellunt. Eaque non semper ex Pharmacopolio & Armamentario bi-

rurgico deprimuntur, sed sæpius ex ipsis domus partibus, ex puteo, foco &c. afferuntur, quæ sæpius æque si non magis ac illa proficua sunt. Ex iis quæ eo conferunt, quæque haud simplicem vicem explent singularesque dotes largiuntur, & quæ tam ad therapeuticam quam dieteticam medicinae partem referuntur, quæque balnea particularia sunt, quæ licet particularia audiant, & parti huic vel illi applicentur, ex asse tamen etiam illi prospiciunt atque quedam ut præsertim pediluvia maxime toti propemodum corpori opitulantur. Pedum itaque, ut ajunt, visa est via, ac placet jam nobis, de quorundam eximiis auxiliis atque emolumentis, quæ humano corpori præstant, in medium quedam proferre, illorumque usum commendare, cui labori ut summi Numinis benignus adspiret favor, supplices precamur.

§. I.

INter notissima & antiquissima auxiliorum genera, balnea quoque particularia sunt, eo nomine insignita, quod huic vel illi parti, ut capiti, collo, humeris, manibus pedibusque applicentur. In veteri enim ævo, si revocare animum ad istorum Authorum monumenta velimus, ii qui aut valetudinis suæ rationem habuerunt, aut quibus curæ fuit ægrotantium salus, frequentissime ac multiplici felici comprobante successu adhibuerunt ea nihilque magis pro his scopis spectabant, quam balneorum, fotuum, lotionum, unctionum, frictionum & ejusmodi exercitiorum & motuum usum. Cujus præcipua laude & commendatione dignæ diætæ partis Pythagorici Philosophorum omnium facile Principes primi autores fuerunt. Atque multis forsan non ignotum erit, quantas morborum curas solis pedum, manuum & capitis lotionibus ex herbarum decoctis Georg. Anwaldus ob panecam quam invenit alias etiam notus perfecit. Quæ autem hodie pene magis ignota evadunt, quo frequentius negliguntur. Et sane, si rem recte suoque modulo pedeque æstimemus atque metiamur, nos quoque omni asseveratione affirmare necesse habemus, ea multa eaque eximia, tam in conservanda, quam recuperanda sanitate commoda præstare, quatenus nempe debitum in solidis conservant, tonum elaterem & mollitiem ne impedimento sint circulantibus fluidis & vice versa, ne fluida nimio impetu nimiaque tenuitate velocitateque & exceden-

cedente acrimonia præternaturales ariditates, tensiones, vellicationes, spasmos & crispaturas, convulsiones in solidis inducerent &c. Hæc primaria eorum jam levi modo opera delineabimus.

§. II. Quemadmodum pediluvia ut notissima ita & omnium propemodum balneorum particularium utilissima censentur merito. Ab his ideo & tractationis nostræ initium facturi a calce quasi ad caput usque procedamus. Ut vero hanc tractationem summis ut ajunt, pedibus ingrediamur, & ab iis quæ omnibus ante pedes & notissima sunt, ad magis ignota pedem promoveamus, sequentia indigitemus. Nemini jam potest esse ignotum, pediluvia, lavipedia, aliis pedilotia & balnea pedum, esse e genere balneorum, & esse non nisi balnei particularis species, varie adornatas, in quas pedes pro variis usibus ac scopis ad certum tempus immerguntur; hinc & non solum particulare quid præstant, sed omnia ea præstare propemodum possunt, quæ universalis balnea & ingressus alias efficiunt.

§. III. Sex maxime notatu digna pediluviorum genera sunt, calida (sub quibus tepida comprehenduntur) & frigida, simplicia & composita, naturalia & artificialia. Horum enim materia, ex qua componuntur, pro intentionis aut scopi varietate varia est, prout magis abstergendum, revellendum, emolliendum aut confortandum, aut solvendum ac resolvendum, discutiendum atque penetrandum, refrigerandum aut calefaciendum. Quippemodo ex aqua simplici dulci frigida, calida aut tepida saltem, aut salsa marina, aut aliis liquoribus naturalibus (ac ideo naturalia audiunt,) ex aquis thermalibus, acidulis, sulfureis aliisque ex aliis foteriis fontibus haustis parantur. Rursum aliis atque aliis adornantur, ut ex cerevisia eaque secundaria, aceto, aqua ferrariorum, coriariorum, jure halecum, vino, musto, spiritu vini, fecibus vini. Modo adduntur aut incoquuntur, aut saltem infunduntur varia ingredientia, quæ artificialium nomine veniunt, ut decocta herbarum, florum, radicum, foliorum, seminum, ex emollientibus & solventibus, lenientibus, paregoricis, subadstringentibus. fol. & rad. parietariæ, malvæ, althææ, brancæ ursinæ, hyssopi, chamomillæ vulgaris & romanæ, petrosel. chelidon. maj. fumar. absinth. rutæ. mitricar. serpyll. hypericon. calaminth. organ. majoran. puleg. bursæ pastor. flor. tilia, acaciæ, flor. rosarum, papaveris cum capitibus integris, fol. salicis, quercus, &c. sem. pæon. lini, fœniculi, nigellæ, nasturtii, apii, carvi, fileris montani, &c. bacca, lauri, juniperi, fursura &c. Animalia quoque & eorum partes aut quæ ab iis desumuntur, ut formicæ & eorum ova, lumbrici terrestres, sperma ranarum, pedes vitulini, suilli

suilli aut vervecini cocti, quandoque lac, serum lactis, sanguis, nec non lotium sanorum hominum, puerorum aut etiam brutorum animalium vaccarum, caprarum ingrediuntur. Ordinario & salia & sulphurea quibus præcipua remediorum virtus atque agendi alias potentia pendet, ubi major vis ac actio ac penetratio requiritur, solvuntur aut affunduntur, lixivium ex cineribus lignorum & saponariorum, sal commune, gemm. calx viva, alumen, sulphur. comm. & vivum, bitumen, sapo commun. aut venet. incoquantur. Ubi major imprimis emollitio & calefactio exoptatur, oleum olivarum, lini, eorum materiam constituunt. Oleum enim maxime particulis æque ac aqua flexibilibus atque plicabilibus & glabris, glutinosis & vi ignis imprimis calefactum penetrat ac intimius se quoque infinuat; Visciditas enim ejus gluten ac lævitas, qua facillime adhæret, adeo non impedit penetrationem, ut quoque eam adjuvet, quippe adhæsione, quando particulæ quælibet olei cuspide quasi sua penetralia cutis penetrant, inter cutis villos firmiter hæret, difficillimeque abripitur, retrocedit, divellitur ac deturbatur, unde trusionis ac nifus vi continuo urgente tota perducitur oleosa molecula, ut ulterius scitissime explicat L. Bellini de sanguinis missione p. 152. Hæc olei penetratio ante oculos est, ubi oleum coriis affunditur, & ubi calculo renum laborantibus, balnea oleosa a Medicis præscribuntur, quibus corpus laxatur & penetratur successu exoptato & doloris sævientis imminutione aut cessatione ex asse. Decocta pro pediluviiis vel decantantur, cum vel sine colatura ac cum speciebus ipsis usurpantur. Species coquendæ sufficere pro tribus & quatuor vicibus possunt, quamdiu odor durat. Ubi locorum occasio est opportuna, scorix varix, metallicæ, quæ nimirum a fusione mineralium & metallorum remanent, martiales, venereæ, antimoniales; a cobalthi fusione residuæ, aut a fusione adhuc candentes modo de novo aut calefactæ calcinatæque afferuntur, & in aquam tepidam injiciuntur. Alii locorum lutum aut argillam recipiunt, aut arenam calidam aquæ injiciunt, aut etiam lateribus, filicibus, ferramentis candentibus eam affundunt. Peculiare quoddam ac inconvetum paucisque forte notum addam. Nimirum in imitationem quando quidam pro salivatione excitanda & securo sat modo soleas amalgamate mercurii infectas plantis pedum supponunt pediluvia quoque mercurialia pro hoc scopo atque non minus secure ex mercurio dulci cum aqua fervente possent parari. Mercurius quidem sublimatus injectus fortius ageret, ast quia corrosionis metus subest, non facile hunc svaserim. Delicatiores & feminae maxime ad gratiam concilian-

liandam varios flores & folia flagrantia nitentiaque rosarum, papaveris, jasmini, leycii, iridis species, caryophyl. aromat. aliaque odorifera ejusmodi injecta, aut etiam liquores svaveolentes infusos amant.

S. IV. Paratis modo pediluvii loco bene temperato pes uterque ad genua ac crura usque immergatur. Commodi quoque majoris gratia, ne denudatas partes frigus adspiret, & ut vires quoque ipsius pediluvii medicatæ serventur, pannus lineus aut laneus supra crura trimodiumque suppositum tendatur. Atque ut ipsius balnei calor debite ac diutius permaneat, aut novum subinde decoctum calidum affundatur, aut filices candefacti in eo extinguantur. Expediit primum aquam bene temperatam, sat tepidam, & ad frigiditatem potius inclinantem afferre, quam temperationem pedes magis ferre possunt, & subinde huncce calorem calida situla hausta & affusa augere. Rursum eadem ratio valet, si frigida pediluvia præsertim non adsvetis sint adhibenda; ut primum immersio in tepida aqua fiat, & paulatim ad frigidiores progrediatur. Expediit quoque ut ante immersionem pedes prius bene & ad rubedinem usque vel sola manus opera, vel panno linteo aut laneo eoque non raro calido fricentur, quæ frictio non solum præparat, sed & ipsam pediluviorum operationem adjuvat, nec non inter ipsam lavationem manus ab hac reciproca contentione ferientur. Nec male ageret is, qui veterum more pedes pro ratione exigentiæ prius spiritibus, oleis & linimentis inungeret aut suffumigiis infumigaret, quod etiam post balnea varia morborum exigunt genera. Medici quoque est, cum (ut Herophilus Dogmaticorum Medicorum doctissimus præclare dixit;) omnia præsidia medica per se & sola nihil sint, nisi recte habeant utentem; ac Hippocrates Medicinæ Parens hortetur omnia medicæ artis opera sic perficere ut juvent vel saltem non offendant, hic simul monere, esse consentaneum magis, si jejuno ventriculo, alvo & vesica urinaria prius exoneratis adhiberentur, item si pro morborum curatione pediluvia calida sint sæpius iteranda, consultum maxime esse plethoricis atque cacochymicis curæ inchoandæ præmittere, vasorum per venæ sectionem, depletionem & cruditatum ex primis viis per laxantia educationem. Mora, quam vulgo nectunt aut nectere debent lavantes, a semihora ad integram & ultra extenditur, usque dum pedes mollescant, rubedinæ suffundantur, eorumque digiti & plantæ monticulis notentur. Quo tepidiora illa sint, eo longius, quo calidiora, eo brevius in iis morentur balneantes. Si per aliquot tempus singulisque diebus continuare ea quis voluerit, ac si integra cura, ut ajunt, sit instituenda, a minori temporis spatio

spatio incipiendo ad majus in dies progrediatur, bisq; quandoque in die mane ac vespere pediluvia repetantur, prout id rerum circumstantiæ, scopus & morborum gravitas, ac pertinacia hominumque lavandorum constitutio & indoles requirunt. Peracta lavatione & pedibus e vase extractis, ii linteis calidis leniter rursus fricando bene abstergantur siccenturque, involvantur, aut tibialia mox calefacta paululum induantur, aut lectus petatur, evitando semper infrigidationem, quod nocentissimum est, si nimirum humectatam, tumefactam, calefactam & emollitam corporis partem, porosque laxatos atque apertos aër forte frigidus appetat. Atque si sudor lenis forte sit excitandus aut si expectandus & is continuandus in lecto cominode longior mora protrahatur.

S. V. Conveniunt pediluvia commode adhibita, omnis ætatis, sexus & temperamenti hominibus. Novi, infanti trium mensium gravi asthma re convulsivo presso utiliter calida aqua singulis diebus aliquoties lotos fuisse pedes. Ætas senilis præsertim ea utilissime adhibet ex confortantibus aromaticis emollientibus mixta, quoniam in senio sanguis per pedes, corporis partes extremas & infimas lentius circulatur, ac non solum sale volatili plurimum & ad varia emolumenta conducente, sed & medulla blandis, mollibus, lenibusque, lubricis, temperantibus, oblinientibus particulis constante ossa tunc destitui incipiunt. Sequiori sexui præsertim tam ob nativam temperiem & constitutionem corporis teneram, sensibiliorem atque habitum laxiorem & spongiosiore, quam ob excretiones sanguinis consuetas, ut nempe e multis incommodis quæ exinde partibus præsertim superioribus accidere possunt, immunis præstetur ac tributa illa ordinaria, ipsi que propria rite se habeant pediluvia calida, eaque frequentia apprime conferunt. In specie fœminæ inferioris conditionis quibus manus lavando in aqua frigida frequenter frigescunt, atque pedes eodem labore madefiunt & rigescunt, pediluviiis calidis vespere exactis per diem laboribus metuendas exinde noxas ut varias spasmodicas contractiones &c. in quas maxime hæ pronæ sunt ut facile parabili remedio optime possint avertere. Nec gravidæ atque lactantes habent, quod ab iis timeant, potius iis ad ventilationem sanguinis faciunt, quæ in illis fœpius necessaria est, i. e. liberiore motum, quod in sequentibus ibimus explicatum, efficiunt. Conveniunt quoque, ut omnibus propemodum morbis, ita & singulis eorum ferme temporibus. Temporibus quoque anni singulis, æstivo maxime magna utilitate usurpari possunt; nam exsiccatas partes emolliunt atque humectant, & membra motu ac labore

delassata reficiunt. Commodissimum cæterum convenientissimumque adhibendi pediluvia tempus est matutinum atque vespertinum, quod nempe prandium, coenam, ac horam somni consuetam præcedit. Prout etiam intentionis ratio est, aut affectuum gravitas minor aut major exigit, semel aut bis in hebdomade, aut alternis diebus, aut singulis, imo etiam bis in die exigente circumstantia rerum possunt adhiberi. Notandum tamen hoc est, quod observatio docuit, quod si præter necessitatem frequenter nimis adhibeantur, speratum tandem effectum vix præstent, iis enim natura, ut & aliis facile advescere solet. Nec est, quod climatum diversitas eorum usum facile prohibere possit, ut quidem quidam de aliis balneis particularibus in sequentibus adducendis volunt.

§. VI. Subjectum ergo pediluviorum, etiam me non monente, primum & proximius sunt pedes, & omnes quas continent partes, nimirum non tantum cutis cum sua cuticula, tegmen illud corporis extimum atque commune ex variis stratis varie inter se connexis contextum, sed & quæ subjacent ipsi fibræ carneæ, musculosæ, tendines membranæ, venæ & arteriæ, miliares illæ glandulæ a Stenone inventæ cum suis excretoriis vasis ac poris, nec non nervi cum papillaribus Malpighii eminentiis nerveis, tactus organo, atque ipsa tandem ossa cum cartilaginibus blande afficiuntur, & vel emolliuntur, aut subadstringuntur, roborantur, firmantur &c. prout materiæ, quæ balnea hæc constituunt, indoles fert; Simul p. n. forte his partibus illarumque poris inhærentia, ut humores extravasati & subsistentes, coagulati, impacti, ut serum & sanguis, quorum schemata tumores & suggillationes sistunt, ac indurationes in clavis pedum, tophi in podagra nodosa, arenulæ in scorbuto &c. iis attinguntur, emolliuntur, diluuntur, resolvuntur, dimoventur ac excernuntur. Secundarium magis & remotius subjectum sunt influi humores, sanguis & lymphæ ab eo sequestrata cum spiritibus animalibus, qui simul ac varie afficiuntur, aut diluuntur, rarefiunt, moventur & abducuntur atque adducuntur, ut alibi ad minorem molem se recipiant, in motu sistuntur, refrigerantur aut repelluntur &c. Verum non in solis pedibus pediluviorum operatio immediata magis clauditur omnis, sed latius longiusque extenditur ea: Etenim vapores madidi, si imprimis sit denudatum a vestibus corpus ac tegumento superintecto, ut decet, colliguntur, ex vase subdito exhalantes ascendunt, non modo ad abdomen, sed & ad pectus usque, collum caputque ac nares feriunt, ipsumque in os se insinuant. Quapropter volente G. Fabricio Hildano vid. ejusd. observat. Medico, Chirurg. p. m.

849. pro clarificanda oculorum acie & digestionis ventriculi instauratione ex appropriatis herbis cocta sunt usurpanda. Qui vapores, inprimis si calidiores fuerint, sudorem magis ipso adhuc pediluvio per totum corpus eliciunt, porosque aperiunt, eosque ingrediuntur, quia tenuiorum partium sunt. Taceamus, quod exhalationibus his, aer ambiens in conclavi alteretur, alteratusque bene ad corpora redeat.

S. VII. Jam operatio pediluviorum, quæ sub administrationis tempore instituitur, & ut plurimum extra illius momentum quoque extenditur, haud obscure colligitur. Ea autem primo consistit in premendo & comprimendo, gravitate aquæ totam pedum compagem, & in ea omnes canales, vasa sangvifera, fibras carneas omniaque reliqua organa eaque secretoria, excretoria, glandulas &c. qua pressione & canalium angustatione materia inibi contenta & forte morbifica exprimitur. Nam cum pediluvii ut balnei particularis speciebus, æque ac cum balneis universalibus comparatum est. Omne enim liquidum, quod ejusmodi constituit & in quod totum corpus aut saltem quædam ejusdem partes immerguntur, densitate ac gravitate sua, qua aërem adhuc antecellit, (siquidem aqua secundum Boyleum vid. Experiment. in tentam. physico-mechanicis, octingentis, imo millenis vicibus ætherem superat) impositum a peripheria ad centrum undique æqualiter undarum nitentium vi, circum circa premit, afficitque ac stringit, eo magis si aqua salibus gravida ac gravis sit, aut si ejusmodi ingredientium virtus accedat, titillatio lenisque vellicatio & stimulus in papillis nerveis factus simul sollicitet; quæ actiones eo facilius instituuntur, quoniam muscoli in motu constituti naturaliter in semet ipsos contrahuntur. Fibrarum membranacearum fibris carnis motricibus inter textarum beneficio, quæ a spiritibus animalibus tensæ & turgidæ omnes tales crispantur. Quod & illud experimentum edocet, quo brachium nudum in tubum vitreum ampliolem aqua plenum immittitur, ex quo aqua musculis contractis descendit. Quam valida hæc pressio atque expressio sit, ex rugis & monticulis in supremis digitis, in quibus nimirum minor est musculorum vis, quæ cutem detinet, minorque inter ossa ac cutem distantia, qui balneo vel per quadrantem horæ immorantibus fiunt, videre licet. Ex quo sanguis cum humoribus ad canales subinde angustiores adactus ex pressione ibi majori hujus motus magis acceleratur, dividitur, discontinuatur, subtilior & fluidior redditur, atque simul id quod hæret liquidi aut movetur, in canaliculis quibusvis subtilissimis, vasculis, fibris, glandulis dimovetur, abripitur, derivatur, exsudat, & evacuatur fo-

ras, glandulis subcutaneis, cum vasis suis excretoriis affectis & effluviis perpetuo transpirantium impetu in actum magis deducto.

§. VIII. Deinde pediluvia maxime agunt emolliendo atque laxando humiditate & lubricitate omnis generis fibras, quorum effectuum testis atque indicia esse possunt intra balneum vel per horulae spatium commorantium flacida, rugosaque cutis. Quippe ad hoc sola & simplex aqua juxta modo indicatam pressionem fluxiditate & humiditate sua sive particulis suis subtilibus, lubricis, laevissimis, ramosis, oblongis, flexibilibus & mobilibus quibus praedita satis apta est. Quae emollitio augetur, si emollientium decoctorum mucilago iungitur. His simul diluunt eluuntque omnia, sive continentia sive contenta & acres humores obvenientes demulcent, temperant, illorumque motum sedant, ferocemque componunt.

§. IX. Insuper calida vel simplicia corporis calorem naturalem promovere & excitant, calefaciunt non solum pedes quos attingunt atque perfundunt, sed & totum corpus ejusque habitum turgentem efficiunt, poros aperiant, diaphoresin per eos augent, sanguinem tenuem, subtilem fluxilemque reddunt, spirituum animalium influxum in membra mobilia excitant, quo simul particulae crassiores & viscidae inertes innatantes promoveantur, attenuantur ac abripiuntur, laudabilis vero sanguis ad caput usque & cerebrum adigitur, ut spiritus animales ibi uberius generentur, omnesque secretiones & post eas quoque excretiones expeditius in toto corpore instituantur, ejusque difficiliorem circuitum per pedes ut remotas longe a corde impellente parte promovere, verbo, circulum sanguinis sic per totum corpus liberum & aequabilem, expeditum auctumque efficiunt: Hinc facies florido colore superfunditur ac si postea pulsus tangas, cele iorem eum deprehendes, quod nec chirurgis ignotum est, si ex pediluviiis venam aut in pede aut etiam brachio secant, sanguis floridior fluidiorque faciliusque e vena secta exit, atque etiam hac ratione universo corpori profunt. Haec vero composita magis & vi medicata, quae incoquuntur ingredientium adjuta fortius pro earum ratione se exerunt, magis penetrant, discutiunt magisque rarefaciunt sanguinem atque humores, &c. Sic enim ordinario invitatur & sollicitatur iisdem rarefactus & mobilior factus circulans sanguis ut ad partes has inferiores prius benefricatas leniterque vellicatas & emollitas atque fibrarum tensione & resistentia ac crispatura forte dolorifica temperata, imminuta correctaque sicque dispositas, ut humorum affluxui minus resistent, laxatas apertas majori nisu affluat influatque & quasi adducatur & majori impetu quaquaversum

versum nitatur, ac superiores deferat partes. Sangvinis enim, ut omnium fluidorum motus & affluxus, ita se habet, ac canalium & vasorum resistentia, adeo, ut hac imminuta plus adfluat, ea aucta plus alteri accedat, quo & demto quod molestabat, doloris mitigatur exacerbatio. Ea etiam motus fluidorum, sangvinisque circuli, in partibus consensio est, ut si in aliqua ejus parte sangvinis circulatio acceleratur, in universa sangvinis & humorum massa motus & circuitus quoque intensior fiat, & incallescere incipiat, ut a vehementiori vocis & loquelæ exercitio, a cantu tubarum, & vel a manuum saltem fortiori frictione ac agitatione, id evenire quivis comperitur. Ejusmodi mutationem in sangvinis humorumque motu & ad partes adfluxu, quæ sæpissime admodum notabilis est, solidarum partium, fibrarum tensio & remissio efficit, quæ motus species hodie motus tonicus vocatur, & ejus usus in pathologia ac therapia a binis illis celeberrimis Viris Baglivo atque Stahllo præclarissime iterum est ostensus, cujus vestigia equidam jam apud Hippocratem inveniuntur, quando lib. de locis in homine §. 15. scribit: „Fluxiones propter frigus fiunt cum caro in capite & venæ tensæ fuerint. Hæ enim horrente carne & ad angustias perveniente, adstrictæque & excludente humiditatem exprimunt, & simul carnes ipsæ, contra exprimunt ad angustias pervenientes, & capilli sursum erecti fiunt, utpote simul undiquaque fortiter compressi. Alibi quoque passim, & in specie Lib. de Virg. morbis sangvinis motum ex una parte ad alteram transitorium notanter expressit. Hoc modo deinceps paregoricam & dolores sedativam virtutem, edunt pediluvia, tam relaxando fibras, quam poros aperiendo, & retentos acres humores, dolorum causas, transpirare faciendo: A pediluviis enim bene conquiescunt & dormiunt lavantes & pedum calli molesti & dolorifici protinus possunt removeri. Simul quoque obstructions tolluntur, cum coagulata impactæ hærentesque moleculæ, simul abripiuntur & quasi abrasuntur. Ob influentis aut influxuri humoris in superioribus sangvinis quantitatem imminutam, pedes tali modo calida aqua perfusi, tument, rubent, ac extracti adhuc madore & sudore perfunduntur. Intererit in memoriam revocare quod comperitum sit, quando humor, serum aut sangvis alicubi effluit, vasa depleta ex reliquis partibus corporis liquida quasi imbibere, sicque ex toto ad unum exitum tendere, quod non modo sangvinis per venam sectam fluxus sed & serum in purgantibus, maxime in hypercatharsi, etiam per glandulas intestinales, ex universo habitu eductus, atque lethalis tristisque eventus, quando & purgantia in variolis, morbillis, purpura, petechiis & cutem

Jam occupantibus imprudenter propinata ostendunt, ex quibus revocata ad interiora malignitate, brevi temporis intervallo maculae disparent, cum summa virium prostratione, praecordiorum anxietate, torminibus ventris atrocibus, convulsionibus immanibus aliisque symptomatibus funestis subsequenter, conf. Dimerbrock Histor. Variolar. & morbillorum & Hagendorn. Obs. Cent. I. hist. 77. Ad haec perspectum est, stimulantia in distans quoque operari, sive remotissimarum quoque partium materiam peccantem ad stimulorum emissaria derivari, quemadmodum v. gr. vel digitorum saltem torsiones vehementiores & velociore apoplecticos excitant, ut Laurent. Bellini de sanguinis missione habet. Ex quibus patet, quantum sit necessitatis in Physica ac Medicina ad rationalem remedium modum operandi declarandum nosse doctrinam de motu.

§. X. Ex his hucusque memoratis sequitur, levamen inde capere partem, quae circulatione tardiori seu imminuta & irregulari hactenus premebatur. Exinde etiam sequitur, quod per poros patulos transpirent rarefacti, liquati, divisi, discontinuati atque resoluti humores ac secedant, & per transpirationem non modo insensibilem sed & per sensibilem sapissime eliciantur; per quas motiones & diminutiones sanguinem ad quamlibet mutationem disponere possunt.

§. XI. Nec dubium est, quod jam antea praesuppositum, quin & per ipsos cutis poros laxatos, ad intimiores compagis recessus pertranseat, repens & praesertim vigente calore adhuc attenuata, magis mobilis & pervadens reddita aqua, sine perspirationis imminutione, potius ejusdem promotione, quod ex adductis de compressione aquae & expressione, emollitione, fluxilitate humorum majori inducta, &c. hariolari licet. Quanquam haec aquae penetratio per poros cutis, quae ob squamulas a Malpighio & Loewenhoeckio detectas, quae ceu valvulae introitum & difficiliorem ab extra intro reddunt, & contrarios motus quos involverent, multos haud infimi subfellii Viros adegit, ut nesciant quo pede in hoc bivio utantur; Adeo dubia est sententia iis. Aqua ad hoc satis idonea est, ob particulas suas lubricas, flexiles, sive simplex ea sit sive medicata. Videmus enim eam non solum per poros vesicae urinariae inflatae, per quas aer haud trajicitur, in ejus cavitate transire, ac indita salia fixa per deliquium solvere, sed & notum in vulgus est, sicca ac densissima boum coria, sola aquae affusione tota madefieri ac mollescere. Ulterius per experimenta per funem madidum affixumque ei lapidem atque pelliculam a cranio detractam aliaque experimenta e. gr. cum folliculo vitreo &c. instituta probavit, supra lauda-

laudatus Laurent. Bellini de sanguinis missione p. 146. seqq. usque ad p. 152. Conf. & Sanctorius in Sect. II. de aëre & aquis. Telles quoq; hujus rei sunt multi effectus, qui ex balneis proficiuntur, ut sitis mitigatio, a calculis doloris sedatio, illorum facilis secessio aliique eventus in sequentibus indicandi, aut qui alias ex balneorum usu aliisque effectibus medicis adeo multis ex epithematum aut fomentationem emollientium &c. applicatione, scabie pedum retroacta, &c. perspiciuntur. In hoc balneorum usu præsertim pedes illorumque conformationem & structuram, circa quos versatur, considerare juvat, qui ob ossa, quæ cedere non possunt, quoque in furis majorem in cute distantiam supra pedem stricte sic vulgo dictum, & intra calcaneum & furas minorem a cute distantiam obtinent, quæ pressionem penetrationemque fluidi moderatur atque determinat.

§. XII. Per se adhuc sequitur frigida pediluvia ex aqua frigida, refrigerantibus & adstringentibus nitro victriolo, fol. rosar. rubr. nymph. alb. sediminoris, portulacæ, & similibus parata, partes stringere & poros constipare, sanguinemque & humores intro pellere, cogere, adeoque & refrigerare, vapores calidos, ne exhalent, prohibere, illorumque quantitatem inibi augere, roborare fibras motrices eorumque tonum firmare, restituere & ad contractionem eas armare ut fortius impellant humores, ut inPELLI dein & fortius ab humoribus rursus queant, sicque etiam humorum cursum eo convertere & velocitatem eorum augere atque accelerare simulque inibi hærentia dimovere. Hinc etiam fluit, quod dici possit: aquam adhibitam modice calidam calefactos refrigerare, frigidam frigefactos calefacere; conf. Duncanus Liddellius Art. med. L. 5. c. 29. Quo velut in transcurso quodam, ad majorem tamen dictorum explicationem dicamus vix nos habere censendi ambiguum repellentibus, refrigerantibusque quandam intercedere differentiam, quam vulgo negligunt, aut non satis attendunt Medici. Etenim refrigerantia, quatenus actionem, quam tonum vocant fibrarum motricium, blande eas constringendo porosque interjectos arctando erigunt, restituunt, firmant, ad resistendum aptam partem reddunt atque impellunt ut fortius agant, qua actione constrictoria materia in tubulorum cavitate hærens aut influens promovetur, exprimitur, expellitur & aliorsum regurgitare cogitur, qua ratione ad discutientium resolventiumque naturam eatenus accedunt ac in principio inflammationum &c. conveniunt sæpiusque profunt ac rarius obsunt. Sic in palæstra læsi oculi aut genæ a globuli gladii frigidi opportuna applicatione a fugillationibus & maculis coeruleis & fulvis defenduntur, & a contusione

sione ista dilatatae & expansae fibrae, blande constringuntur, & sanguis subsistens aut irruens ad suum motum reducitur; Repellentia vero vel poros penitus obstruunt, fibras corrugant, humores vel materiam vitiosam retrocedere fortius faciunt, ut mercurialia in scabie, unguentis illita & rarius ideo conveniunt, vel humores illos tantum & fortius coagulant ac potius detinent, ut v. gr. oculi debiles & inflammati a frigida aqua perditelauduntur, imo visus humoribus coagulatis abolitur, vel potus frigidus calentiacorpori superfusus, phthisin & pleuritidem, animi deliquium aliosque effectus funestos, imo gangraenam & sphacelum atque adeo repentinam mortem inducit, de quibus atque aliis non una hinc inde observatio prostat. Nobiscum (ut ad rem iterum deveniamus) conveniet, pediluvia frigida eximium usum praestare, qui in animum revocet, quanto lavacra frigida, hybernis etiam algoribus apud Veteres, ex usu fuisse, ut literarum monumentis prodiderunt Dion Cassius Lib. LIII. & ex hoc Xiphilinus. Plinius H. N. Lib. XXV. C. VII. Lib. XXIX. C. I. Galen. Lib. III. C. 6. de tuenda sanitate, Agathinus, cujus fragmentum extat apud Oribasium Med. collect. Lib. X. C. 8. Praevaluit semper balneorum frigidorum usus, atque calidis saltem imbecilla corpora praeparabant ut in frigidis corroborarentur, Carnis Massiliensis Medicus aetate Neronis J.R. damnatis prorsus balneis calidis aegros in lacus & flumina immerfit. Tuncque scribit Plinius l. modo citato lib. XXIX. c. I. videbamus senes Consulares in ostentationem usque rigentes. Quam frigidam lavationem recentiorum quidam probaverunt, quo satis erit nominasse Joh. Floyerum, Anglum de balneorum frigidorum usu tuto & utilitate. Eandem materiam tractavit F. Fuller in Medic. Gymnast. dicitque balnea frigida prodesse propter actionem, qua spiritus repellunt impelluntque, ut unitis viribus materiam morbificam aggrediantur eaque calefacere, poros occludendo, ac effluvia calida cum spiritibus aëreis conservando, eorumque elasticitatem augendo, fibras ad contractionem armando movendoque. Ampliores atque specialiores operationes in sequentibus videbimus.

§. XIII. Eluunt exinde, vel tacito quasi pede, varii pediluviorum, in sanis aegrisque eximio cum fructu applicandi usus, aut qui tam ad sanitatem integram conservandam, & tam ad morbos praecavendos, quam eos curandos utiles sunt ac apti, siquidem in antecessum & in genere hic monemus, omnes illos morbos in sequentibus recensendos, pediluvia quandoque & justo tempore adhibita utilissime avertere. Nimirum tam alterant

rant quam evacuant, abstergunt, fecernunt & excernunt, laxant, resolvunt, discutunt, subadstringunt, dolores sedant, ad somnum placidum invitant, expansionem ipsis humoribus inducunt, dirigunt, derivant, avertunt, revellunt, attrahunt, roborant & transpirationes, sudores & urinam provocant. His forte ex his scopis, revulsorius cum derivatorio, qui motum humorum perversum & auctum restituendum & corrigendum respiciunt, scrupulum movere possit, quibus explicatu difficile est, quomodo hi cum circulatione sanguinis stare possint, & qui anti spasmi veterum, cujus Hipp. Lib. 6. epid. S. 2. t. 8. conf. & Foesi d. i. & p. 65. Gorr. p. 40. atque Gal. lib. de hirud. & revuls. & cap. 3. lib. 5. M. M. cap. 3. meminerunt, ludibrio habent, quos tam ad Galen. de curat. rat. per sangv. miss. Cap. 19. V. method. med. C. 3. Fernel. L. 2. de V. S. C. 5. Sennert. Instit. L. V. P. II. S. I. Cap. 18. & 19. B. D. Bohnii in Dissert. de revulsione cruenta qui fufius hanc rem declarant, remitto. Nec ego ita sentio, ac si pediluvia in revulsione, quæ humorum in partem aliquam irruentium, per remedia & in parte contraria aut satis remota adhibita, retractio & averfio est, aut in derivatione qua humores membro affecto imprimis imminentes, ac jamdum inhærentes, ad locum vicinum declinantur, humorem aut materiam & affectum parti remotæ, aut actu aut vicinæ incumbentem in motu adhuc constitutum, immediate retrahant aut morbificam materiam attrahant, sed quod affluens & ex toto ambitu uberius & mediate pedes versus regurgitet, ac materia peccans una cum laudabilibus humoribus mixta adhuc remeet ut v. gr. videmus post purgantia aut hæmorrhagias efflorescentias in corporis habitu evanescere. Nam dum præsertim emolliunt has partes inferiores pediluvia, simul rarefaciunt, id est, ad majus spatium extendunt, ut quaquaversum majori impetu nitantur, humores & obvenientia quæque simul moveant, disjiciant atque abripiant, sanguinis versus superiora loca restrictionem relaxent ac canales forte adhuc arctatos, contractos, concidentes, conclusos, obstructos, per longitudinem excurrentes, extendant, erigant, recludent atque liberos reddant, viasque præparent & sic præter effectus alterantes & evacuates, etiam hunc præstent ut influi humores aut parte alicui proxime imminentes & jamdum inhærentes in superioribus partibus, præter quantitatem & qualitatem, etiam motu aut impedito, aut ataxia & ferocia, quando nimirum ad partes impetuosius & confertim magis feruntur, ac ex his non commode nec secundum proportionem affluxus, sive quo ad quantitatem sive velocitatem remeant, peccantes deorsum sollicitentur, deriventur, re-

vellantur & avertantur, unde affluxus eorum ac impetus in pedibus major procuratur, ab aliis magis reflexus temperatusq; atq; immoderatio compoſitus neque ulterius tantam moleſtiam creant, alia determinatione inducta, ut & in ſtatu naturali alias, ſpiritus ipſi animales æqualiter per nervos in corpore fluentes, ab objectis moventur, pro diverſa conditione & modo afficiendi, quorum variis motibus & determinationibus agitantur. Quemadmodum in hunc ipſum finem etiam a Practicis in variis morbis periculofiffimis, ac ubi ſymptoma aliquod grave vehementius urget, aut humor peccans affluxus partem infeſtavit diu, excretiones nempe in aliis excretoriis promovere, præſertim in inflammationibus, hæmorrhagiis, venæ ſectiones in pede, ſcarificationes, cucurbitulæ, friktiones, ligaturæ, fonticuli, veſicatoria, hirudinum ſuctus ut & per alvum purgantia diuretica, ſternutatoria, ſvadentur, celebrantur ac fide eventorum comprobantur. Siquidem & hoc tanquam regula practica bene tenendum, in morbis habitualibus, pertinacibus & longis, chronicis maxime evacuationibus revulſoriis iisque ſæpius repetitis pugnandum eſſe, ut nempe motus morboſi, adeo ſæpius atque diu repetiti, humores verſus certa loca dirigentes ſic componantur ac ſedentur, alias reliquus labor fruſtraneus erit, imo morbus pejor redditur. Sic quondam Hippocr. V. aph. 5. Sect. V. mulieribus ad cohibendum nimium menſtruum fluxum cucurbitam mammis appoſuit, atque Ægyptii incisiones in ſuris cruentam inſtituebant, de quo medicationis genere Proſper. Alpinus de Medic. Ægypt. eſt videndus. Quid notius in foro medico eſt, quam quod v. gr. in tuſſi, humida purgantia, quibus mucum copioſum ex pectore ad alvum retrahunt, divertunt atque ejiciunt, præſcribantur, aut quod per eadem in fluore albo pertinaciſſimo malo & gonorrhoea, ubi ingens ſæpius viſcidorum humorum copia ad has partes affectas adfluit, eorum nimius appulſus avertatur, ac aliorſum derivetur aut etiam quod laxantia ſaltem mature adhibita, aut morbum in prima modo herba ſuffocent, aut immania ſymptomata mire leniant in cephalalgiis, odontalgiis, aſthmaticis ſpasmodicis, doloribus, hypochondriacis & ſimilibus enormibus pathematibus. Quis eſt, qui non potius crederet laxantia iſta non tam acrimoniam dolores producentem ex partibus affectis ſubducere illico, quam motus aliorſum dirigere & a partibus ſuperioribus ſenſibilioribus ad inferiora invitare. Si applicationem igitur ad pediluvia addere velimus, unicum ſaltem exemplum ſuppeditare placet: ex. gr. pediluvia ex ſimplici ſaltem aqua tepida conſtantia in narium hæmorrhagiis ſymptomati-

cis enormibus, retrocessionibus exanthematum, variolarum morbillorumque ac multa mala & periculosa symptomata producentibus, utilia maxime ac necessaria sunt.

§. XIV. Ulterius, uberius ac explicatius de multifario ac amplissimo pediluviorum usu verba factururus statim in limine quasi haud in leve propositi momentum præsuppono, pedibus utpote partibus nervis, membranis & ligamentis abundantibus cum toto corpore singulisque propemodum membris ac partibus ejus cum capite maxime & pectore earumque functionibus intercedere per nervos maxime, quorum propagines in soleas pedum usque excurrunt, singularem magnumque consensum ac commercium. Idcirco horum vulnera sævi dolores, horrendæ convulsiones & lipothymia subitæ atque verendæ comitantur. Condolent sic facile nervosa, nervosis. Etenim ut corpus secundum Hippocratem transpirabile, ita & eo modo sensibile est, quia machina, cujus structura ita est comparata, cujusque partes singulæ, tam solidæ quam fluidæ inter se junctæ ita cohærent, atque inter se communicant, ut vitium quoddam hanc unionem in una saltem parte turbans, cæteras statim per motuum communicationem in consensum trahat, ut inde regulares motus in ea turbentur. Quem partium consensum describere voluit Hippocr. Lib. de Alimentis sic scribens: „Confluxus unus, conspiratio una, consentientia omnia. Et, lib. de locis in homine §. III. Si quis minimam corporis partem male, afficere velit, tum corpus affectionem sentit, qualiscunque tandem ea fuerit, propterea quod minima corporis pars omnia habet quæcunque & maxima. Quivis in se ipso experietur pedibus frigore affectis totum corpus algere; calidis vero iisdem servatis, incallescere. Considerantibus liquet, in plurimis morbis nusquam vero magis quam capitis & pectoris catarrho, asthma, phthisi &c. antecedere aut intercurrere pedum refrigerationes, easque ex errore inductas, ex frigore incaute admissis, varia in variis producere mala, quod innumeris exemplis confirmari posset, si circa hæc longius immorari animus esset, & nisi frequens & quotidiana experientia ipsa id ipsum moneret. Sic v. gr. (ut ex multis pauca saltem indicemus) exempla obvia sunt, quod ex levi pollicis, in exsectione unguis clavisque pedum cum scalpello læsione, in pede aut planta pedis, tendinis aut nervi punctione facta insanabilis funestaque ut plurimum non modo inflammatio, gangræna sphacelus, sed & magna symptomata febris, deliria convulsionesque inducantur. Sic Critonem ex pollicis dolore insanum evasisse, & postridie mortuum fuisse, atque Harpalum ex pollicis

pollicis luxatione; opisthotono periisse, apud Hippocratem in Epidemiis legitur. Plurimis notum erit, nudis pedibus super pavementum lapideum frigidum ambulantes, colicas & diarrhœas experiri, unde & nota Brassa-volæ, quam refert Cap. IX. Tract. de purg. observatio est, qui Duci Ferrariensi alvi obstructione pertinacissima laboranti svasit, ut nudis pedibus supra pavementum alabastrinum aqua frigida conspersum obambulet, ac postea quum quinquaginta saltem passus progressus esset Princeps, felici eventu alvus est ipsi soluta. De hoc pedum cum capite in primis consensu legatur Simon Pauli de febribus malignis. Huc etiam faciunt observationes Bartholini quibus refert altera fatuitatem ortam esse ex refrigeratione pedum, altera vid. Epist. med. Cent. IV. 390. quod pede fauciato convulsio maxillæ subsequuta sit. Illa item singularis N. Tulpii est vid. observ. med. Lib. I. c. 33. quæ de dolore inter caput ac pedum reciproco loquitur. G. Fabricius Hildanus obs. med. Chirurg. p. m. 850. curiosum satis consensum pedum digitorum cum corde juxta illum cum capite recenset: Nimirum quidam thermis Aquis Granensibus usi, calorem earum non potuerunt perferre, sed vertiginem, virium defectum notabilem, imo animi deliquium passi sunt; si vero digitos pedum extra thermalem aquam tenuerunt, nihil illorum symptomatum modo dictorum perceperunt. Quemadmodum partes ad partes sua vitia mittunt, ita & sua levamina. Sicque v. gr. relaxatis his partibus in aliis, laxatio quædam per successum & consensum contingit &c. Præsuppono item omnem motum nisi quid obstet ad rectilineam deorsumque inclinari, atque vias & glandulas ad recipiendos, transmittendos, secernendos & excernendos humores satis esse aptas & ac commodas.

§. XV. Pediluvia itaque, ut ad propositum magis pedem conferamus, optimo consilio practico atque cum eximio fructu adhibentur, non modo ubi vitium in pedibus cruribusque residet; sed & si alibi in parte aliqua vicina atque etiam longius remota, imo toto quandoque in corpore hæret, ubi humores, sanguis & lympa in aliqua parte superiori & quantitate & qualitate, motu & quiete & situ peccant, ac ubi non commode, nec secundum proportionem affluxus sive quoad quantitatem, sive etiam velocitatem remeant, (quod vitium a Veteribus fere neglectum observatur) molestant, premunt, distendunt, vellicant, rodunt. fibras crispant, impetuosius hinc inde vagantur, ubi secretiones excretionesque debitæ, debitum successum ægre consequi possunt, sed stagnationes, vasorum distensiones tandem aut apertiones a vasis secretoriis & excretoriis glandularum a copio-

so sanguinis adfluxu dilatatis, aut inflammationes, morbi a serosa colluvie oriundi, quos Piso per series egregie descripsit, & spasmi qui sanguinem maxime in plethoricis magno cum cumulo impediunt & ad caput reprimunt, ex quo multa verenda mala exsurgunt, atque convulsiones ataxiæ & spirituum animalium, dolores, tumores &c. contingunt. Quibus casibus certe pediluvii, & ejusmodi quæ sic divertunt, melius prospicitur, quam si multis medicamentis natura saltem obruatur. Necessaria ideo imprimis sunt, quando natura certo ac statuto quasi tempore advescit tali modo per partes superiores & nobiliores humorum copiam excernere; sic enim ea optime quasi advocatur ac aliorum humorum impetus invitatur atque divertitur, Rursus felix eventus ab iis promittitur, quando Natura per partes corporis infimas, crura & pedes excretionem molitur, aut alias adsveta transponere ac evacuare. Atque sic etiam occasionem suppeditant viamque sternunt atque faciunt expeditam, ut natura partium alterive affectæ subsidium latura, secundum suam dexteritatem, quæ est donata, nobis tamen nondum satis perspecta, licet quotidie eam huic videamus per vias ordinarias magis & propinquas aut extraordinarias alias etiam occultasque atque remotas adhuc exonerare contentumque depellere possit. Quorum motuum exempla occurrunt quando v. gr. in magnis suggillationibus aliisque sanguinis stagnationibus stagnantem per poros vasorum transsudare ac absorbere facit; aut pus in pleuritide per vias urinarias transponit, aut in ulcere pulmonum inveterato per fonticulos factos pus ejicit ejusque generationem avertit. Id quoque efficiunt pediluvia ut inferioribus corporis partibus & sanis & integris applicata, avocato humorum impetu, temperatior pacatiorque alibi fiat motus, ut expeditior efficaciorque remedii applicati institui possit operatio. Sit e. gr. tumor aut inflammatio in collo, avocato sic magis ex illo humorum per pediluvia continuo impetu, medicamenta resolventia & discutientia intus propinata exteriusque admota citius faciliusque hærentes stagnantesque vel irruentes p. n. humores disjicere, depellere, resolvere queunt. Insuper ideo in omni morborum genere diaphoresi instituta, materiam evacuandam, mobilem, vias apertas, excretoria obstructa, vel spasmo constricta, expedita & libera reddunt, motus feroces moderantur & ad temperiem prius reducunt, quod in omnium in primis chronicorum morborum curatione & ante omnia quidem fieri debet.

§. XVI. Re itaque ita se habente quod nimirum pediluvia non modo in pedum, sed & in reliquorum corporis partium affectibus utilissime ad

hibeantur, atque si igitur singularum partium, quibus miseri ægrotantes torquentur, vitia usumque pediluviorum in iis æstimare velimus, recte a capite incipere posse ad calcem usque procedendo videmur. A supremo modo rem aggrediamur, primumque id genus morborum idque frequentissimum, molestissimum, pertinacissimumque ponamus, quod cephalalgia vocatur, cujus variæ species dantur, ut cephalæa, hemi-crania, ac clavus histericus, sceminino sexui magis proprius, Quippe caput propriæ constitutionis atque temperamenti, ut ajunt, occasione impotens, non difficile causam in sese etiam lex inferiori corpore tum admittit, tum gignit. In his omnibus speciebus iisque etiam inveteratis, siue dolores hos dicas gravativos & obtusos aut pressorios, lancinantes, pungentes, terebrantes, pulsatorios, ex quibusvis etiam causis proveniant illi, & qui continenter excruciant somnumque magno cum periculo tollunt, pediluvia egregie non equidem materiæ peccantis correctione, sed motuum saltem directione & avocatione succurrunt, tepida saltem & ex simplici aqua cum cineribus, lixivio aut herbis inodoris modo alterata ad genua usque adhibita. Per experientiam enim didicimus capitis doloribus affectos, herbas floresque quos vulgo incoquere solent ut chamomillæ, quæ alias usitatissimum ordinarium pediluviorum ingrediens est, rom. vulgares & similes herbas odoratas atque fumosas vix ferre, sed majora exinde incurrere incommoda, vertiginem maxime deliquium animi, immo non raro apoplexiam atque paralyfin, sexum imprimis muliebrem & eos quibus debile est systema nervosum: Siquidem de me hoc fareri necesse habeo, sc. sceminæ cuidam cephalalgia laboranti vesperti pediluvium parandum ex malva ordinavi, cui ea infusa chamomillam romanam ancilla incoxit, ex quo animi deliquium passa est, valdeque de sinistro pediluvii eventu conquesta, mox tamen ea ipsa noxam in chamomillam rejecit, cujus odorem vix unquam perferre se potuisse affirmavit. In erysipilate capitis periculossimo cum tumentibus colliglandulis in scemina quondam pediluvia singularis auxilii vidi, & recidiva sæpius ex ira aut terrore, aëris etiam non raro vitio revertens iisdem feliciter est aversa.

§. XVII. Æque certa remedia in reliquis capitis affectibus pediluvia sunt: Ubi id in vertigine maxime idiopathica rotatur & casum minatur, statim mane quo tempore his affectus frequentissime afficere solet, in tepidum balneum immittere, & per horam & etiam ultra detinere expedit. De hac observationem notam habeo in viro quodam Silesiaco, qui ex hæmorrhæ-

gia narium, hæmorrhoidibus sive suppressis de vertigine per plures annos molestissima est conquestus, ex pediluviiis vero solis auxilium reportavit. Qui apoplexiæ ut & catalepsi obnoxii sunt, & paralyfin metuunt, præsertim si pedum stuporem appropinquantis sævi hujus mali signum sentiant, aut si in abdomine spasmodici motus vagentur, qui sanguinem ad caput cum impetu pellunt, ii a pediluviiis simplicibus saltem aut lixivio alteratis mane aut vespere tempestate imprimis pluviosa & nebulosa humida, crassa adhibitis, bene prius ad rubedinem usque ardorisque sensum fricatis pedibus emolumentum haud vile optime possunt sperare: Immo in iis capitis vitiis, quibus mentis error jungitur qualia sunt deliria cum & sine febre melancholia hypochondriaca, pica & malacia, furor, ipsa phrenitis & paraphrenitis, mania, maxime vero oleosa calida pediluvia, quoniam magis lassant, laxantque corpus ac animum demulcent, somnum inducunt, apprime utilia sunt, qua de re & noctambulis svadenda; nec non lethargus carus comaque ea exposcunt. Non minus in epilepsia, in qua nimirum inæqualis circulus spirituum animalium est, ut in quasdam partes illorum influxus plane intercipiatur in aliis fortiori impulsu, impetu & motu celerrimo influant atque sanguis in capite cerebroque est congestus vasis capitis intumescantibus arteriis rubentibus valideque motis, facie intumescante, spuma ex ore fluente oculisque circumvolutis, auxilium afferunt, in ejusmodi præsertim, quæ habitualis & chronica appellatur & in abdomine partibusque extremis plerumque incipit atque cujus fomes in pede delitescit, ex quo ante paroxysmum frigidum quasi vaporem per totum corporis tractum ascendere sentiunt ægri, qualia exempla quædam vidi & hic inde legi ex. gr. in Borelli observat. Cent. 2. obs. 95. in H. Grube de Arcan. Med. p. 154. Quemadmodum vero in tali, fonticuli in talo innuruntur, ita hic aceria quoque exposcuntur. Incubum, si ante somni tempus in usum ducantur, avertunt. Vigiliæ in voluntarias, quas a nimia pororum cerebri tensione fluidique animalis impetuosiore per eodem transitu deducunt pathologi, quæ æstivi æstus tempore molestissimæ & in ardoribus febrilibus, quibus nihil deterius accidere potest, in melancholia deliriis maniacorum furore aliisque morbis ægre ferenda, & cum inquietudinibus frequentissimæ sunt, ac contra quas alia remedia interna sæpissime vix tuta sunt, ex emollientibus & anodynis, imprimis hyoscyami, papav. errat. & sativ. malv. parietar. atripl. chamom. serpil. fol. vitis, salvis viridibus nymph. alb. endiv. lactuc. sulphure cocta, vel etiam frigida saltem, melius tutiusque aliis internis pariter & externis re-

mediis sistant, demulcent somnumque placidum in somniisque turbulentis & anxiis vacuum procurant & deperditum vigilis & laboribus spirituum sensuumque vigorem reficiunt. In quem finem Alexandrum Aphrodiseum lib. 2. §. 47. lotiones pedum olim frequentes adhibuisse atque dixisse nervorum propagines in soleas pedum desinentes aquarum mulcedinem, contrectationem blandam ad cerebrum transmittere, legitur, ut & notum est huic fini ea Sennertum, Sylvaticum Platerum, Sim. Pauli & Celeberr. hodie Stalium magnis laudibus extollere. Quod beneficium vel a sola solearum pedum pingvi illinitione aut etiam leni frictione expectatur, de quo observatio de Comitissa quadam prostat in Eph. S. N. C. D. III. A. 7. & 8. Pro hoc scopo si admittuntur, Practici potius volunt, ut pedes extracti non abstergantur, sed humidi (cum humidum sit somni parens) relinquantur ac linteis saltem calidis involvantur, quo & magis ad somnum disponuntur isque longius protrahitur.

§. XVIII. Inter multiplicia curationum genera, quæ oculorum affectus tam multi atque varii, adeo, ut secundum Hippocratem epid. 6. text. 25. multo plures habeantur quam ullius alterius partis, eique magni, exigunt, etiam non postrema pediluvia reponuntur, ex quibus suffusiones sive cataractæ, pterygium, hypopium, & præsertim lippitudo & ophthalmia frequentissimi sunt. In his enim omnibus valentia ea remedia ex emollientibus, anodynis, summit. anethi, fol. solam. papav. alb. ac specificis herb. verben. euphras & rad. valer. &c. ipsis oculis deprehenduntur, qui humores cum impetu affluentes ibique hærentes avocant & divertunt, & accretiones cataractarum impediunt. Practici quidam pediluvium imprimis ex lixivo, ex cineribus ligni juniperini paratum ac mane vespereque per spatium unius horæ calide usurpatum laudant. In supra modo adducto H. Grube tract. de Arc. Med. & S. Pauli tract. de febrib. malign. p. m. 80. legitur horum effectuum causam interdum in pedibus hære, in quibus pediluvia ex appropriatis præ aliis necessaria erunt.

§. XIX. Quando gravedo & destillatio molestant atque nares intus materia obstruit, & frequentia sternutamenta fiunt, voxque offenditur, pedes in aquam calidam, lixivio, sulphure, serpillio, majorana & similibus herbis floribusque nervinis sale volatili oleoso præditis alteratam singulis diebus, vesperi præsertim immittere convenit, quia catarrhi id commune habent, quod circa vespem incrementum & extrema corporis, pedes maxime refrigerant, ac pedes fere per calidos fervare juvat, ut e contrario refrigerationes

tiones pedum catarrhos inducunt aut eos exasperant pessime. In narium hæmorrhagiis symptomaticis seu præternaturalibus, in quibus alias & revulsio cruenta in inferioribus partibus cum successu administratur, pedes in simplicem saltem aquam tepidam frictionibus prius bene institutis ponere quoque e re est; In his enim aliisque hæmorrhagiis nimis aut moliminibus eorum, quorum impetus ordinario a spasmodicis sanguinem ad certam quandam partem adigentibus & vasa venosa ibi distendentibus originem trahunt, quæ variis congestionibus sanguinis, doloribus spasticis insequentibus, diversis in partibus corporis ansam præbent, ante omnia necesse est, ut spasmodici illi motus componantur, & ad inferiora sanguinis & humorum impetus simul avocetur deriveturque, vel ut priscorum expressione adhuc quidam loquuntur, vapores ad caput & superiores corporis partes adscendentes revocentur, circulusque restituatur, obstructionsque referentur. Adhibita ea a me sunt haud simplici vice, bono speratoque eventu, ex simplici tepescenteque saltem aqua constantia in narium hæmorrhagiis symptomaticis enormibus retrocessionibus exanthematum variolarum morbillorumque ac multa mala & periculosa symptomata producentibus. Quod a tepidis fit, a frigidis imo frigidissimis quoque expectatur, si imprimis hæmorrhagias passi subito & improvise quasi pedes immergant, ut alias eo malo frigidissimam copiosam aquam in hunc scopum collo, scapulis, cruribus, lumbis affundere quidam assolent, aut alii qui armata manu ferro ac igne patientes adoriuntur plantas pedum adurunt aut vulnera infligunt. Per eandem sine dubio rationem R. Solenander Sect. II. Consil. Med. p. 118. pro fœtore narium lotiones pedum frequentes cuidam præscripsit.

§. XX. Aurium licet affectus sint pauciores, attamen quidam etiam occurrunt, quibus pediluvia apprime conducunt, tam sanguinem quam serum deturbando, ut sunt hebetudo auditus, ipsaque surditas, aurium tinnitus atque parotis. Testimonium hujus rei si desideres surditatem curatam esse lotionibus pedum & frictionibus ex lixivis & herbis quas nominant capitales per duarum septimanarum spatium semel factis, legas in Fel. Plateri observat. Lib. I. p. 109. Aurium molestum tinnitum a narium hæmorrhagiæ sævæ emanatione in fœmina quadam Lipsiensi pediluvii sublatam esse memini. Qua occasione simul quoque recordor viri cujusdam 35. circiter annorum, qui a pueritia efflorescentiam & exulcerationem molestanti pone aurem sinistram passus, variis ad abigendam illam remediis usus est, nihil tamen unquam proficientibus, post annum

dein ætatis suæ 20. sponte emanfit, sed per hoc tempus sæpe ex terrore aut ira pristinum repetiit locum, quem pertinaciter satis retinuit; jam vero ex quo ira, qua sæpius irritatur, commotum se sentit simul erupturæ pruriginis sensum percipit, illico pediluvia adhibet, brevique sic ea cedit.

§. XXI. Proximum est, ut de oris faciumque morbis, de labiorum tumore, de odontalgia, item de tonsillarum tumore, de columellæ laxatione frequentissimo atque inflammatione ejus rariori malo, de angina item vera notaque id quoque dicamus, atque pediluviorum laudationem atque commendationem adjiciamus. In inmani dentium dolore singulare solatium pediluvia calida afferre notat modo nominatus F. Platerus in obser. p. 380. In dentitione difficili, sola sæpe ob distensionem & lancinationem gingivalis carnis ab erupturo dente indeque natam inflammationem & convulsionem &c. complures puerorum intereunt; Multo vero usu est confirmatum pedum in calidam aquam immersionem, dentitionem facilem felicemque reddere, atque sanguinem & spiritus animales, qui in dentitientibus copiosius & impetuosius continuo ad gingivas moventur, aliorum avocare, motum extraordinarium infringere atque componere, sique incommoda multaque alia pessima symptomata ptyalismum, tussim, vigilias nimias, febrem, deliria, ventris tormina, asthma, catarrhum suffocativum, convulsiones, epilepsiam, singultum, alvi fluxus enormes, aut præcavere aut lenire optime. Curiosum est, quod hic simul adducere libet, pedum duntaxat in dulcem tepidam aquam immersionem sensibilibiter calorem & sitim per eum excitatam mitigare, Conf. Cl. H. Vogleri Diætet. comment. cap. 29. p. 210. Imo cum illo laudato Auctore facio, asserente hoc pacto longe citius faciliusque magnam sitim posse sedari, præsertim quando corpus ab æstu, aut a laboribus nimium incaluerit, quam copioso potu ingesto; tantum enim sæpius abest, ut sitis magna extinguatur, ut quoque potius accendatur.

§. XXII. Quemadmodum sæpius jam nominatus Fel. Platerus Prax. Med. Tr. 2. C. 9. p. 387. & Sennertus Prax. lib. 2. Part. I. C. 24. p. 112. in pleuritidis acuto pungente distendenteque dolore, ex stagnante sanguine, ut humor a parte affecta omni opera revocetur, acres frictiones & ligaturas artuum extremorum corporis valde necessarias habent, ita & ubi varia in pectore, præsertim in ipsis pulmonibus morborum genera fiunt, ut sunt modo nominata pleuritis, peripneumonia gravissima, periculosissimaque afflictio, pulmonum erysipelas, consimilis valde, distinctum tamen quoad certa symptomata ac superficiali minori periculo con-

conjuncto malum, Conf. Lommii obs. Med. p. 132. ut & dyspnœa asthma maxime ficcum, ubi materia morbifica subtilis & qvalitate peccat, tussis ferina & sicca præsertim imo convulsiva, strangulationes præcordiales suffocatoriaæ scæminis inprimis familiares, ipsa phthisis alia pulmonum vitia, singularis usus nostra quoque præsentia remedia esse omnino autumno ac mecum multi Medicorum fatentur, ex eo maxime, quod diverunt & deorsum trahunt: Quoniam pulmones mire sæpe infarciuntur sanguine ab eoque molestissime & periculosissime distenduntur afficiunturque, arterias venasque vicinas nimium distendit ac impedit molesta moles, quo minus sufficienter ac debita in quantitate aër a bronchiis pulmonum excipi queat; pediluvii vero ab hoc onere iis utilissime liberantur. Hos si hæmoptysis vexat non minus eadem auxilio sunt, quia obstructions a quibus procedunt, auferunt, irritationesque præternaturales sistunt ac sopiunt, impetumque sanguinis aliorsum avertunt ac dirigunt insuperque roborant. Ideo & placent Celeberr. D. Vatero pediluvia ex centinodio, plantagine, burs. pastoris, alchymilla, rad. symphit. rub. tinctor. alth. lib. alb. & subinde notabile levamentum attulisse perhibet in Disp. de hæmoptys. Tr. 23. p. 27. Contra hunc sputum cruentum ac peripnevmoniam, quos affectus aliquoties passus est juvenis quidam Lipsiensis hyemali tempore ex frigore contracto, hincque habitus externi constrictione, majoreque exinde sanguinis parte ad interiora & maxime thoracem redundante, pediluvii calidis vesperi adhibitis feliciter se munire solet. Aptissima item sunt, si latera pectoris, quibus cingitur, costæ cum pleura atque musculis intercostalibus ex sero acri maxime dolore obtuso & gravativo magis laborant, quod ægritudinis genus apud Auctores aliud atque aliud nomen habet; Siquidem alii pleuritidem spuriam, alii rheumatismum ac arthritidem intercostalem vocant. In cordis, cum quo atque pedibus singularis quoque observatur consensus, graviore affectu, quem palpitationem atque in præcipiti virium lapsu, quem lipothymiam atque syncopen nuncupant, eandem laudem merentur. Historiam collectam de Juris quodam Doctore Hassniensi ex pedibus refrigeratis lipothymiam gravissimam cum cordis palpitatione, aphonia & pulsu penitus deperdito, ex orci faucibus pediluvio vini albi gallici revocato, invenies in Bonetti Sepulchreto Lib. I. Sect. 13. p. 272. Quo memorare juvabit syncopticos saltem in planta pedis frictione excitari posse. Hic in mentem incidit suffocatos pene v. gr. a fumo carbonum aut submersione in aquam per pediluvia etiam refocillari & in integrum restitui posse, hoc ut pro vero accipiamus

mus, ratio non adversatur, cum per hanc incalescentiam pedum motus vitales iterum excitentur augeanturque. Sachsus in Ampelographia Sect. 11. Cap. 3. observatione, quam præfert, testatur, pedum forti ac diuturniori percussione in aqua submersos & sine vita & motu jacentes vita iterum donatos fuisse. In anxietatibus præcordialibus a varia causa protractis opem ferunt haud parvam & fortiora quidem. Nulli dubitamus nostra remedia atque adeo contra polypum cordis aliarumque cavitatum commendare, quia diluunt, attenuant, spasmum sistunt, evacuant, quales scopi hic primario sunt formandi, atque sanguinis copiosum nimis affluxum præcavent & impediunt, sicque progressum illius circa cor faciilitant & promovent. Hic simul adhuc quoque commendare lubet alio loco forte omissum, hæc nostra remedia in incubo haud contemnendum juvamen afferre.

§. XXIII. Nec dubium est quin & in reliquarum corporis partium morbis pediluvia egregia sint, ut in inflammationibus quibusvis, nominatim ventriculi & intestinorum, hepatis, renum & vesicæ reliquorumque infimi ventris viscerum. In stomachi quibusvis propemodum vitiis, ea quoque utilia esse jam ex Plinio Hist. Nat. lib. 28. Cap. 6. colligitur; Similiter tormina ventris, cardialgiam, in qua ordinario pedum refrigeratio est conjuncta, colicam, nephritidem, ex calculo dolores (spasticas enim in intestinis structuram potenter relaxant;) urinæ obstructionem ex emollientibus & lithontrypticis confecta, leniunt, ac solvunt quæ & vaporibus ad abdomen ascendentibus sive tepore laxando, sive imi ventris & vesicæ musculos stimulando, dyuresin movent, & sic calculi excretionem promovent, ulteriorem vero calculosam accretionem impediunt, dum sanguinem uberiorem ex renibus divertunt & congestionem illius circa has partes auferunt. Diarrhœa ipsaque dysenteria, in quibus præsertim pedes calefacere ad fluxum sistendum oportet, sic quoque compescuntur. Quando singultus molestiam facit, is sedatur per ejusmodi, quæ spiritus distrahunt, & e diaphragmate revocant aliorum derivant. Cumque & manus pro hoc scopo in aquam ferventem cum euphoria immerguntur, pediluvia ferventia etiam hic locum habere nullus dubito. Item in vomitu cruento, ut & secessione nigra per superiora æque ac inferiora suum locum obtinent, quoniam avertunt, demulcent, sedant & dolores sopiunt. In malo hypochondriaco ea singularis utilitatis esse affirmat Rolsincius in Cons. m. p. 725. Ea modo dein passionem hystericam singulis mensibus circa instans mensium tempus aliquoties repetita præcavent ac præsentem auferunt.

ferunt. Cum & humores fluxiles reddant, circulumque sanguinis & humorum liberum ac expeditum ac novum impetum concilient, asseveratione haud dubia affirmare possum, pediluvia calida suum officium haud contemnendum locare, in obstructionibus internis viscerum, lienis, hepatis, mesenterii ad tumores, scirrhus, hydropes certissime insequentes prorsus, in hæmorrhoidum it. mensium & lochiorum suppressionibus, ubi menses aut hæmorrhoides per insolitas vias erroneo motu aliorum pererant, aut feruntur, ut in suam viam iterum dirigantur, quæ de re prostant multæ & notatu dignæ observationes Auctorum. Sic vir quidam, moliminibus hæmorrhoidalibus cum dolore capitis per plures annos vexatus, quorum incommodorum levamen sentit, ex quo statim tempore in naso ulcuscula sero sanguineque scatentia est expertus; pediluvii tandem circa excretionis tempus adhibitis hæmorrhoides viam suam debitam invenerunt. Menses felicius expedient, ducent & promovebunt, si melissa, origanum, mentha, arthemisia & similes species intentioni huic alioquin aptæ incoactæ sunt, tam balneo pedum quæ tali quam vaporibus calidis abdomen calefacientibus. Nemini paradoxon videatur, si & ad internas obstructiones & ad mensium nimium fluxum utriusque hæmorrhagiam, ipsum fluorem album pedum lotiones calidas commendem: quoniam enim ut plurimum obstructiones spasmodicasque quasdam & intervallatas arteriarum contractiones internas causam agnoscunt, eas vero ea optime tollunt, rem jam indicatam esse censeo ut V. Sectio alias ac salia volatilia in utroque casu cum successu adhibentur.

§. XXIV. Nec sicco pede prætereundum est, pediluvia speciatim egregie subvenire & noxas insequentes præcavere, affectibus animi enormibus, ira atque terrore, maxime mœrore affectis; Nimirum v. gr. irascentibus sanguis acris ac fervidus commotus non solum tum caput offendit, sed & ex partium heterogenearum raptu, pororum obstructione & spirituum animalium irradiatione impedita, vel nervorum præter naturali irritatione, ut & malignitatis inductione, unde vertigo, vocis privatio, venarum ruptio, apoplexia, paralyxis, convulsivi motus & epilepsia, febresque malignæ invadunt. Hic & alibi ob sanguinem per arterias rapidius commotum, sed difficillime iterum trajectum, ac proin quasi stagnantem, dolores & inflammationes, hæmorrhoidum mensiumque obstructiones & similia mala inducuntur. Sanguis sic irregulariter fertur, ordinarie etiam extrema corporis petit, difficulterque iterum ascendit, & lymphæ quoque motum reductorium impedit, unde arthritidis & œdematosi pedum tumo-

res exoriuntur. Rursus a terrore in primispletoricis spongiosis & sensibilibus, spiritus animales & sanguis ad interiora magis caput, pectus, cor depelluntur, & circulatio ejus inæqualis redditur ac crasis male destruitur, & sexcenta mala insequuntur, quorum apoplexia, cordis palpitatio, animi deliquium, anxietas præcordiorum, hæmoptysis, cardialgia, asthma, icterus, hydrops, vomitus, alvi fluxus, spasmi, convulsiones, epilepsia extremorum tensiones, refrigerationes & contractiones frequentissima mala sunt. Hæc omnia inquam pediluvia cum frictionibus hos irregulares affectus certius avertunt, & si pedes male iisdem affecti sunt, & stupore depravati, quod ordinarie maxime ex terrore accidit, incommoda exinde nata (wenn der Zorn und das Schrecken in die Beine geschlagen,) efficaciter auferunt, sanguinem fluidiorem & motum debitum circulatorium liberum & ordinatum omnium humorum reddendo, inordinatum compescendo eumque ex capite præsertim ad inferiores partes revocando, quo & animum sedant placantque & ad requiem disponunt. Horum igitur ingredientia erunt: rad. valer. asar. bryon. alth. levist. raphan. aristoloch. cyclam. fol. cucum. asinin. herb. fabin. artemiss. meliss. matricar. puleg. abrot. mercurial. bacc. junip. sem. nigell. carv. filer. mont. aquæ & lixivio incocta.

§. XXV. Nec non eo modo eadem ad molæ fetusque educationem promovendam adhiberi possunt. Neque tamen quid impedit quin eadem ex flor. chamom. roman. & vulgar. præsertim decocto parata ad fœtum roborandum vaporibus maxime exinde evolutis totamque regionem uteri blande calefacientibus & roborantibus instituantur. Si & gravidæ ante partus tempus provide pediluvia repetunt, iis ad facilem & felicem partum disponuntur. Post partum vero dolores ex eo mitigant ea & lochia debito in ordine conservant. Sigillatim monendum est, pediluvia fœminis illis, quibus per ætatem menses desinunt, frequenter instituta, ad præcavendos morbos, qui ordinario exinde insequuntur, & quorum magnus numerus numeratur, admodum conducibilia esse. Per adducta nullus dubitationi locus est, pediluvia vim suam quoque exerere in varicibus seu p. n. venarum dilatationibus & a sanguine intra valvulas contento, imprimis si frictiones simul ab inferioribus versus superiora instituantur; quod remedium pro sanguine divertendo laudat (Solingen in den Handgriffen der Wundarzney. p. 433. Ex observatione superius a Brassavola allata, inducimur ut credamus, pediluvia frigida alvi pertinacissimam obstructionem vixque aliis remediis cedentem solvere posse. Sed neque calida

hic & in ipsa passione iliaca frigidis cedunt, quoniam mire internas stric-
turas relaxant & motus in pedibus inchoati ulterius transferuntur: si
etiam emollientia ea ingrediantur humida sua vaporositatē fomentationis
adeo proficuae explent vicem. Utilissimum igitur hoc remedii genus erit,
ubi alvi laxatio indicatur & tamen per morbi conditionem vix licet inter-
na præscribere ut v. gr. quandoque in variolis, morbillis aliisque cutis
excretionibus, hystericeis affectionibus. Hinc suspicari licet, ea etiam
diuresin movere & hinc in urinæ suppressione, a quavis etiam causa ea sit,
haud simplici modo afferre emolumentum, maxime & si fluidum nerve-
um in sphinteris vesicæ fibras copiosius influat, & per excessivam earun-
dem tensionem & stricturem urinæ fluxui obicem ponat. In artuum af-
fectibus fixis curatorie magis, in vagis præservatorie magis pediluvia eli-
geremus.

§. XXVI. Restant adhuc morbi quidam, quibus tota occupantur cor-
pora & ubi morbus distributus est per omnia sanguinis vasa & partium
receptacula. De quibus animadversio fit, pediluvia non saltem in phlo-
gosibus, quæ totum corpus invadunt, sed & in omnis ferme generis fe-
bribus convenire. In intermittentibus ante paroxysmum potius eligun-
tur & lixivii & herbis aromaticis cum vino aut etiam S. Vini camphorato ad-
hibito, ut vellicantia etiam & rubefacientia carpis manuum adnota illa-
rum paroxysmos mitigant. Sic ea Kozack lib. de sale in intermittenti-
bus quibusvis jubet pedes lixivio calido ante paroxysmum immergere. In
tertiana legitima Galenus l. ad Glauc. C. g. ea approbat. In putridis sic
dictis quoque concedit P. de Sorbait Meth. medend. p. 138. at non nisi
signis coctionis apparentibus, vel ægro prius purgato ac non in ipso au-
gmento, quia alias Rhase annotante putredinem augerent, apostemata &
horripilationes procrearent. In iisdem malignis æque S. Pauli Tr. de
febr. malign. svadet, quia per pedes multa tertiæ coctionis excrementa ex-
onerentur. In continuis vehementibusque urgentibus febribus ubi san-
guinis æstus ita tumescit, ut suo impetu ac pressione symptomata gravis-
sima oppressionemque circuli vitalis minetur, omni propemodum tem-
pore bis in die ac præsertim circa vespæram ac noctem, usurpata, tepida
maxime ac tantum non frigida ex refrigerantibus quoque composita, ut
aceto, nitro maxime, rosis rubris siccis, herb. prunellæ, semperviv. por-
tulac. fol. nymph. alb. salicis, cucurb. herb. acetosæ, acetosellæ & similibus,
sanguinem tunc temporis magis versus corruentem revocant & ad extima
magis transferunt, æquabilitatem humoribus inducunt, effrenum & reso-

lutum spirituum & sanguinis motum belle compescunt & naturam, quæ sola sibi minus sufficit, juvant, onus, quo premitur, levant, æstum restinguunt, deliria mitigant, somnum & requiem conciliant. Conferatur Riverius prax. medic. lib. 17. p. 312. In lentis & hæcticis corpus lente consummentibus talia modo descripta circa exacerbationis ætus præternaturalis horas ejusmodi post prandium & circa vespæram multi usus sunt. In catarrhalibus aliisque symptomaticis febribus pedes moderato calore & transpiratione per pediluvia fervare usui quoque egregio esse potest. Sunt qui Sylvium secuti in variolis ad avocandas eas & ex facie præsertim ad nitorem conservandum avertendas pedes totos frequenter in lac tepidum demergendos sudent, ex quo etiam copiosiores in pedibus, paucissimæ in facie erumpunt. In aliis laudabilis, in aliis vero deplorandus eventus est visus, siquidem contractiones & distorsiones claudicatioque per totam vitam non restituenda ex acrimonia variolosa ad pedes ubertim translata hasque partes membranosas & tendinosas corrumpente & distorquente sunt insecutæ. Ad sudores colliquativos sedandos utilissima pediluvia deprehendi ex frigida beneque temperata aqua incoctis injectisque rosis rubr. siccis, foliis salicis, f. herba burf. pastor. nymph. alb. & ex similibus herbis refrigerantibus, pulv. gallarum, nitr. vitriol. Rursus si sudores repressi fuerint, ut restituantur eadem valent, sed calida herbis solventibus decoctis additis. In his atque aliis corporis humani constitutionibus pediluvia secundum modum indicatum utilissima & appropriata remedia sunt atque ad citam faciunt nec molestam aut horrorem incutientem neque fastidium parientem, sed tutam blandamque promittunt medelam. Atque adeo tutiora hæc reliquis balneis sunt, nam si juxta ipsum Hippocratem lib. 2. de victus rat. sect. 4. lavandi cupidos si bis de die laveris, non peccabis, etiam his non facile peccabis, si & vel frequentius sic laveris: siquidem in genere omni asseveratione affirmare haud dubitamus, morborum genus nullum propemodum esse, cæteris quidem paribus quod in pediluviiis suum remedium non inveniat eaque emolumenta varia jamjam etiam indicata aliaque afferre. Atque interdum in optima etiam sanitate timendis, & media etiam in pace velut minacibus malis singulis v. gr. septimanis semel, bis, ter rite a sanis adhibita bonam integram constantem valetudinem impetus omnes verendos a partibus nobilioribus avertendo æquilibriumque debitum conservando ac evexiam conciliant, atque a morbis permultis præservant egregie. Ab Hippocrate V. lib. de internis affect. & Galeno V. Meth. medend. lib. 14. c. 16.

aquæ

aquæ calidæ perfusionis mentio fit, qua partes corporis humani ad ruborem disponebantur atque evfarcofis conciliabatur. Nam pro sanitate est, pedes extremas corporis partes & fonte caloris, corde quod dicitur longe remotas, (hinc & præmanibus iis invalescentibus morbis magis refrigerantur, in hydrope pedes frequentius inflantur & moribundis mors a pedibus ordinario propemodum ingruit: calidas semper fervare & quandoque præter ordinarium modum excalefacere, atque beneficia, quæ largiuntur pediluvia superius indicata, procurare. Nec dum causas sanitatis turbant ac impediunt. Fertur de Italo, quodam CXV. annum vegeto adhuc atque sano agente a Cardinali quodam rogato, quibus remediis vitam ad tam multos annos perduxisset, eum respondisse: cibum bonum manducando, pedes focculis velando, caput sedulo tegendo, curas omnes fugiendo. In specie monere volo eos, qui solennes & salutare sanguinis evacuationes, quales sunt hæmorrhoidales ac menstruæ in fœminis, ut eadem in debito ordine ferventur neque natura ad has excretionem tendens turbetur, ut maxime circa imminens fluxionis tempus pediluvii utantur ac iis liberiores sanguinis cursum sibi procurent, ac multa incommoda simul avertent: Hoc solo medio atque remedio fœmina quædam Lipsiensis meo svasu clavum hystericum, quem alias sæpius est experta, pediluvio alternis diebus circa instans mensium tempus adhibito præcavere solet. In ejusmodi rei exemplum aliam & sequentem observationem adhuc referam: Vir quadragenarius a juventute ad 30. usque annum, narium hæmorrhagias frequentius est expertus, ex illo tempore desierunt, & frequentes tandem atque continuæ fere cephalalgie enormes capitis gravitas, anxia & tristitia, subinde deliria, non raro colli inflammationes sæpius cataphora, perpetui artuum stupores affligebant. Varia per plures annos adhibita sunt remedia, symptomata vero semper redierunt, spicæ stramineæ setæque fortius naribus sunt intrusæ, sed nec his eruptio potuit procurari, adeo non potuerunt hæc pristina molimina perrumpere, cogitatum est de narium in morem Ægyptiorum sacificatione interna, quam Prosper Alpinus de Med. Ægypt. L. 3. C. 1. & 21. delineavit. Tandem alio consilio inito venæ sectionem admisit vir, bis in anno celebratam, juxta alia remedia appropriata interna, pediluvia bis quaterque ante cubitum adhibuit, quibus per octo jam annos diligenter observatis pancreaticæ vixit.

§. XXVII. Presso quasi tandem pede, pedum sequuntur vitia, membrorum maximæ æque necessitatis, quæ columnas velut totius corporis constituunt, in quarum structura magnus & admirabilis ordo elucescit, licet hæc nobilitate alias cetera pleraque antecellant, & abjecta in animali habeantur, ut patet ex Galen. Lib. III. de usu partium Cap. X. In horum vitiis cum fructu adhibentur, ubi relaxandum, emolliendum, abstergendum, resolvendum, refrigerandum, firmandum, attrahendum ac implendum est, & ubi spirituum animalium & sanguinis ad has partes debilitatas major affluxus procurandus, humores in partibus lente circulant, frigidi, lassi diluendi, fluidi & ad citatiorem motum apti sunt reddendi. Ex quibus primum nominanda podagra est; tantum enim abest ut noceant, verum, non tam exrepellentibus, sed ex abstergentibus, aperientibus, discutientibus, roborantibus & tonicis & emollientibus, v. gr. lixivo, sulphure, alumine, origan. serpill. hormin. ligno Junip. lib. malvæ parietar. verbas. atripl. absinth. artemis. musco quercin. roremarin. bacc. juniper. salv. puleg. chamomill. chamæpyt. & similibus cocta pediluvia. Cognovi Practicum, qui ad dolores podagricorum in ipso paroxysmo corrigendos pediluvia ex foliis arboris, nucum jujulandum virentibus coctis & sale pro arcano habuit. Alias ex thermalibus aquis Teplicensibus, Hirschbergenfibus, Emsensibus, Wisbadenfibis, Aquis granensibus, Badenfibis tam Austriacis quam illis inter Rhenum & Herciniam sylvam inveniendis aliisque multis secundum Guntherii Andernaci de aquis medicatis recensitionem & laudationem talia fiunt: Nam poros aperiunt, transpirationem promovent, aut roborant aut relaxant, dolores sistunt, arefactiones & contracturas impediunt. Sicque tam curative quam præservative & extra paroxysmum indicantur, quod & nobis magis probatur, præsertim ad firmandos debilitatos exinde articulos. Pro hac, podagra nempe atque immobili pede lotiones pedum calidæ ex musto fermentante a P. Hochstetero vid. obs. med. posth. X. p. 434. sunt laudatæ, atque p. seqq. aliæ ex sale, nitro & vitriolo ut arcanum maximeque probatum propositæ sunt. Imprimis ab aliis Practicis multis pediluvia ex urina puerorum aut vaccarum commendantur, cum quibus Clar. Colbatschs Anglicus in Tr. de Podagra, facit, qui forum & pediluvia ex urina vaccæ fervida sale marino soluto summis laudibus extollit. Nonnulli Anglorum hypothesein laudati Colbatschii secuti serum topfosque podagricorum alkalicos in dicto tractatu pronunciantis pediluvia potius ex aceto calefacto ut alkali peccans destruyente eligunt. Nec est quod metuas

pedes

pedes tumidos rubentes que fieri conspicias, quod & modo laudatus R. Solenander loco citato affirmat. Ad roborandos in arthritide pedes L. Scholz a Rolenau, Celeberrimus quondam Vratislaviensium Medicus pediluvium aquæ ferratæ, cui hyperic. salv. urticæ, rosæ, lign. jua-jacum incoctum sit, in Consil. Med. p. 675. præscripsit. Matthiol. lib. I. c. 87. tale balneum ex Junip. ligno & baccis admirandarum virtutum esse dixit. In horum numerum sequitur gonagra; sequitur & illorum commendatio & laudatio, si ad has partes usque profunde pedes immergantur. Haud facile vero svadere vellem in ipsis podagricis doloribus pediluvia ex aqua fontana frigida, qualia quidam tam Veterum quam Recentiorum concedunt, quosque Gallorum Anglorumque quidam in primis imitantur ac pediluvia frigida inditis lumbricis terrestribus confusis svadent; facillime enim deploranda noxa accidere potest, maxime si in principio morbi adhibeantur, de quo sinistrum effectum referam: Scil. vir quidam quinquagenarius plethoricus frequentes ex vino compotationes, commellationes amans ex svasu sui chirurgi in primo statim paroxysmi podagrici ingressu pediluvium ex frigida instituit, sequenti nocte sedatis doloribus affectum soporosum est passus, qui ægre Medici consilio & auxilio potuit curari, curatus tandem vigorem ingenii memoriamque imminutam reportavit. De alio scio, qui in ipso dolore podagrico ejusmodi frequentius usus est, tophos plurimum eosque prægrandes in pedibus sibi contraxit.

§. XXVIII. Affines dolores pedum rheumatici sunt, affinis quoque hæc medicatio est. In usu imprimis probatissimo pro his ea sunt, quæ ex formicis & a coriariis (Loh. Bäder) aut etiam urina puerorum petuntur. Sunt quidam Veterum quam Recentiorum, qui lavacra frigida in his recentis morbis æque optima censent. Nobis constat ratio hujus curationis apud Floyerum Anglum & Guastallum Gallum in quæstionibus Medicis Avenionensibus superioribus annis modo ventilatis. Aequè ego confitenter affirmo, contra rheumatismos pedum, pediluvia frigida magni facienda præsidia esse, magis tamen præservativa quam curativa, quoniam roborando harum partium tonum impediunt, quo minus peccans in partem debilem humor irruat. Perinde in aliis pedum vitiis, in spina ventosa, rhachitide, tumoribus duris pediluvia, vel naturalia vel artificialia ex vegetabilibus & mineralibus, alumine, nitro, vitriolo, sulphure, cineribus clavellatis, herb. serpill. ror. marin. major. beton. absinth. scord. lappat. lign. guajac. rad. levist. helen. bacc. junip. laur. &c. vel etiam

ex

ex thermalibus aquis supra modo nominatis similiter commendari solent. In pedum stupore ex terrore contracto, cum obmutescencia, paralyfi, frictionibus durioribus præmissis pro majori sensibilitate fibræ concilianda, in fluxu sanguinis & spirituum advocando, humorumque dissipatione, pediluvia penetrantia ex sale ammoniaco, aqua calcis vivæ & fuligine, sulphure, auxilium præsentissimum tulisse recorder. In eorum pariter tremore, quem non solum podagra, sed & omnes ferme alii morbi chronici magni & periculosi exantlati relinquere solent ex roborantibus, odoriferis herbis &c. ea valent multum. Ejusmodi & vel emollientia, solventia vel resolventia acriora, ut pedum atrophia & paralyfi ariduræ & mala conformatione magna utilitate se commendant, sive etiam ea sint ex succi nutritii defectu, sive a sanguinis crassitie, aut motu impedito, sive partium transmittentium pororumque obstructione aut angustatione p. n. Nihil enim magis his a centro ad circumferentiam evocat humores, partes emollit, pressura atque contra nitentia obstacula perfrangit, poros obstructione liberat, angustatos expandit, calorem, nutrimentum & vitam restituit & adducit, musculorum siccitates corrigit. Inter hæc numerabimus casum, quem Præses Tiguri Helvetiæ quondam vidit, in viro quinquagenario, qui per duos annos pedum paralyfi laboravit, quos tandem scabies fœda occupavit (quam mortis prodromum nonnunquam esse duobus exemplis Bierlingius in Thesouro Theoret. Pract. p. 891. declarat) in quo pediluvia ex emollientibus, abstergentibus, nervinis optime cesserunt, absterfa exinde scabie solutaque paralyfi. Nec non alibi habet expertum, in contracturis pedum a mercurii in corpus recepti noxa inductis pediluvia ex emollientibus & solventibus, egregie profuisse. In hujus declarationem lubet commemorare, quod commemorat C. D. Ridlinus Linear. med. anno 4to Jun. Histor. 5. De Aurifabro, qui ex deurationis labore cum mercurio tabe contracta balneum aquæ dulcis per aliquot horas insedit & mercurium e corpore suo hoc medio elicitum in fundo vasis vidit. Addimus adhuc aliam huc facientem historiam de fœmina quadam, cui ex abscessu pedis sinistri totus pes erat contractus, quæ emollientia saltem pediluvia optima est experta. Qua occasione juxta ejusmodi curam non possumus non indigitare, cum apud Medicos notum sit, in membris paralyticis quam frequentissime gangrænâ a spirituum animalium defectu, ac partium paralyticarum immobilitate, qua tubuli a decubitu continuo assidue comprimuntur, accidere, ad præcavendam eam atque avertendam in pedibus pediluvia emollientia, solventia cum multa

frictio-

frictione quoque utilissima esse. In paralyfi alias pedum pediluvia potius eliguntur ad quæ formicæ ova nidusque totus recipiuntur. Ab aliis frigida pro hoc scopo quoque ad augendum motum svadentur.

§. XXIX. Ad alias adhuc pedum labes pedem promovebimus. Qui ex gelu perniones pedum contraxerunt optime sibi consulunt, si frictionibus simul bene a spero cum panno institutis in frigidam pedes immittant. Quod monachis illis ex ordine capucinorum discalceatis dictis, qui per sævissimam etiam hyemen denudatis pedibus incedunt, solenne est, ut vespere in vas ligneum aqua frigida plenum pedes reponant, noxamque omnem, quam frigus alias infert, avertunt. Quod experimento constat, cum pomis congelatis facto, quæ aquæ frigidæ injecta crusta quasi glaciali haud ingrato spectaculo conteguntur & conservantur, a calida vero læduntur & corrumpuntur. Quare & Medici ex consilio Sennerti præcipiunt, ut membris frigore graviori tactis aqua frigida, nix, rapæ congelatæ fragæ & similia primum applicentur, ita enim pori blande aperiantur, tubulorumque æqualitas servatur, donec humores coagulati & impediti sensim fluidi iterum fieri in circulum suum ac calorem pristinum naturalem redire possint; verum si calida mox admoventur, moriuntur ac decidunt, quia humores compacti ac coagulati impetuosius resolvuntur, & versus interiora moventur ac intruduntur, ex quo fibræ flaccidæ relictæ ac atoniam insignem passæ vix amplius reducendam exitio intereunt. Ad ictus & morsus venenatos quos vocant animalium, canum, serpentum, apum, vesparum, non absona quoque sunt pediluvia tepida, quibus melissa, mentha, salvia, serpill. puleg. hyperic. similiaque cum sulphure aquæ, aut quod melius est aceto incocta, qualia & in sugillationibus pedibus inductis ac sanguine in grummos coacto hinc indeque hærente valent. Ejusmodi facile parabilia remedia sunt iis pauperculis & rusticis, qui nudis pedibus incedentes a rubigine maligna pustulas & ulcuscula nigricantia inducta gerunt. Conf. Ramazin. Miscell. N. Cur. Germ. D. II. an. 9. append. p. 38. D. III. an. 9. obs. 93. Hoyerus l. c. Talia propemodum adjectis alumine vitriolo cineribus clavelatis, vel ex thermalibus aquis in ulceribus pedum antiquis instituuntur, ac pro squamosis, putridis, cariosis, lue scorbutica vel gallica infectis, admodum familiaribus, in quibus ex caryophyllis, cum aqua, vino & aceto cocto, speciatim ejusmodi Galli probant. Talia quoque acria ex formicis, thymo, fiderite, serpillio inprimis parata inductis ante & post frictionibus durioribus synapi imposito, urticis cæsiōne vel etiam vesicatoriis applica-

tis, ut obstructions referentur, spiritusque per nervos recte influant, sanguinisque in vasis motus retardatus acceleretur, ac ita sensus quem nervi subtiliores, ac motus quem duriores præstant, atque nutritio quæ per vasa sanguifera absolvitur, restauretur, in atrophia, ariduris ex paralyfi pedum crurumque e re sunt. Imo in posteriori affectu Veteres Græci ad motum inducendum augendumque frigidam affundebant. Referatur etiam si forte podagra retrocesserit, aut retro acta fuerit, vel si ejusdem excretio segnius procedat, pediluvia emollientibus præsertim incoctis magnum commodum promittere. De aliis ejusmodi scopis alia habemus exempla. Nimirum in fœmina quadragenaria ex retrocesso pedum tumore asthmatica facta, & Juvene, bonarum literarum studioso ex scabie crurum pedumque a linimento a Chirurgo non satis provide applicato ad interiora recessa febrem tertianam cum convulsiva colica exortam esse, pediluviiis vero intentioni satisfactum fuisse memini: Nunquam adstringentibus repellentibusque pedum sudor est coercendus, quoniam a morbis liberat quam plurimis ista excretio, sed potius juvanda secundum illud Hippocratis effatum: quo natura vergit & per loca conferentia eo eam ducere oportet. Sic & non una tantum vice habemus expertum, quod fœminæ quas pector distinxit svasu anicularum pulverem stypticum &amenta orychalci ad reprimendum fœtorem soleis indiderunt, asthma convulsivum, spasmos ventriculi & intestinorum immanes, febrem lentam, hecticam, ardentem, epilepticos insultus & similes spasmodicos motus nullis medicamentis abigendos; passæ sint; quibus pediluvia optime subvenerunt, morbus enim brevi exinde est curatus, symptomata mitigata & pedum sudores pristini revocati & laborantes valetudini restitutæ. Etenim pedes licet juxta manus extrema humani corporis sint, tamen per eos plurimi fuliginosi effluunt vapores, qui retenti plurima quoque incommoda excitant, ideo Sennertus docet calceatis pedibus dormire admodum noxium esse. Eadem enim est harum excretionum indoles, eaque sulphureorum salium natura caustica, quod si ex nexu viscoso sanguinis extricentur, & ad interiora iterum recedant, immediate, maxime in partes corporis motrices agant, easque torqueant atque ægerrime afficiant. Affinis observatio de tumore cedematoso retrocedente in corpus in verbi Divini quodam Ministro quinquagenario cachectico sedentario occurrit, cui femora ex pedes intumuerunt, qui tempore hyemali in templo non satis contra gelum munito, tumore quem per multos annos gesserat, retrocesso & exinde asthmatico facto medicamentis ex antimonio diaphoretico nitro cinnabari

diaphoretico camphora & similibus, venæ sectione etiam administrata malum quidem subinde levantibus, sed non auferentibus, cui pediluvii tandem adhibitis tumor pedum cum pristina sanitate rediit. Hæ & similes observationes de erysipilate retroactæ & pediluvii restituta, plures possent adduci, si ulterius evagari animus esset. Ad tumores œdematosos resolvendos tuto applicari possunt pediluvia ex lixiviiis & cineribus solutis, aqua calcis vivæ quibus incoqui solent, calamus aromaticus salvia flores an-
thos, majoran. menth. ruta flor. chamom. beton. organ. absinth. bacc. junip. &c. Vulgus equidem in his tumoribus œdematosis omnia pediluvia suspecta habet ac si aqua fibras integumentorum nimium laxaret, hacque ratione lymphæ & materiæ peccanti locum spatiosiore pararent; at resolventia ex aromaticis & nervinis, vino &c. tonum potius firmant roborantque ac affluxui impetuosiori renitentiam præstant, refluxum vero juvant ac insuper per transpirationem & sudorem stagnantem aquam educunt. Brunerus in Consil. 48. p. 280. usum aquæ aluminosæ & falsæ & herbarum aromaticarum incoctarum svadet.

§. XXX. In vulgus notissimum est pediluvia, clavos pedum & ungviæ excrecentias præternaturales & dolorificas, callos, verrucas, cornea, etiam soliditate præditas emollire, & abrasiones, concisiones atque extractions facilitare, doloresque inductos componere. Alias contra fœtorem pedum adeo molestum frequentes lotiones ex lixiviiis quæ sulphur coenosum acidum, uliginosum exterminant & abluunt, ex HB. plantag. organ. flor. rosar. scord. fol. querc. alumine, &c. in aqua simplici vel ferrariorum coctis, additisque solut. lythargyr. cum aceto factæ tuto frequentius adhiberi possunt. Sic & Helfr. Juncken in Fundament. Medic. p. 578. ad fœtorem axillarum & pedum lotionem ex modo nominatis præscribit. Neminem facile latet, ea non modo molestum lassitudinis sensum pedibus auferre, fibrarum tonum restituere & tensiones gravativas lenire, humores subcutaneos ad motum lentiores forteque refrigeratos promovere, excalefacere eosque resolvere & dissipare, articulorum tendines emolliendo, temperando ac humectando sed & nimio labore & motu corporis debilitatos recreare ac vigorem universo corpori restituere, ex fol. nymph. alb. salicis, vitis, capit. papav. cum semin. ex falsa saltem aqua frigida tepidaque de quo vulgus effert. Sie ziehen die Müdigkeit aus: Ea certe de causa etiam legitur apud Homerum Iliod. X. Hæctori ex prælio redeunti calidum balneum fuisse paratum. Pediluvium imprimis ex itinere lassatorum ex artemisia cocta pedes ita confortare scribit Bodeus

in Comment. in Theoph. lib. 9. C. 18. adeo, ut nihil ei sit conferendum. Imo non nemo credulorum artemisiam herbam ita pro hoc scopo extollit ut vane credat, si viator eam saltem secum gestet eum non defatigari iter faciendo. Veteres hunc in finem oleum afferebant, hinc & oleo ungebant pedes antequam calceos induerent, quod ex Hesychio Meursius notat, unde & ne deficeret lassitudinis remedium, lagenulam olei plenam secum portabant, ad quod illud Plauti in Merc. tolle ampulam atque hinc eas &c. Alia ratione quoque his profunt; quod moderata ac debita lenientia, emollientia, roborantia blandeque resolventia ex aromaticis, sale volatili turgidis &c. ipsa stamina ossea, cellulas fistulasque osseas firment, acrimoniam ex humoribus appellentibus segregatam ac molestantem temperent, sufficientem spirituum animalium accessionem faciliunt, debilitatibus vacillationibus succurrant, nutritionem debitam procurent, minus convenientem p. n. avertant, & habitum furarum graciliorem impleant, oleum illud medullare, quod natura seu bonus promus condus in illorum cellulis fistulisque condere solet, debite sufficienterque elaboretur firmiorque hujus medullæ concretio atque inæqualior distributio corrigantur, auxiliatrices manus porrigant, de quibus vitiis observationes non ignotæ sunt. Hoc pacto simul ossa in debito, quod dicitur, temperamento conservantur, firmanentur, ab injuriis variis quæ subinde accidere possunt tuta præstantur, ac ne fragiliora evadant, firmanentur. Siquidem ea interdum observata est ossium fragilitas, ut fracturæ eorum etiam sine violenta causa externa contingerent, quorum exempla exhibent Guilh. Fabric. Hildanus Observ. LXVI. Cent. 2. Schenckius. Lib. V. observ. 7. Theoph. Bonetus Med. Septentr. collat. Lib. I. Sect. XV. C. 3. Joh. Muys, Prax. Medic. Chir. rad. observ. I. Decad. 7. Similem rarum casum ex Saxonia inferiori amicus quidam æstumatissimus mihi rescripsit, cujus historiam litteris insertam habeo: Senex Scorbuticus alioquin sat bene valens vesperi tectum conscendit, sed titubans brachio dextro pulvinar corripuens brachium fregit; Hoc confirmant etiam equifones, affirmantes, si equi quotidie in flumen ducantur, aut eorum pedes frigida bene fricentur atque laventur, robur pedumque ac celeritatem eos obtinere. Ad pedum mollitiem a Foresto lib. 17. observ. 15. Jac. Hollerio observ. rar. 7. Fernelio de abd. rec. causis lib. 2. Cap. 9. Fabr. Hildano Cap. 2. obs. 66. Th. Bartholino, apud H. Velschium in observ. Med. 22. observatam, pedum balneum frigidum ex sulphure, vitriolo, alumine & sale gemmæ præparatum, quale & descriptum apud Zacu-

tum Lib. III. Tr. adm. observ. 127. invenies, valet. Ad maculas scorbuticas delendas solæus Encyclop. m. de lib. 3. C. 12. pediluvium ex HB. absinth. rorismarin. fabin. nalturt. nitro, præscripsit.

§. XXXI. Tandem hic addere quoque non supervacaneum quidem erit, atque ad imitationem proponere, quod in ossium pedis fractura Hippocrates atque Galenus pediluvii calidis usi sint, ut haud obscure colligere est de fract. videatur Sect. VI. p. m. 793. & lib. 7. Method. Cap. 6. Nimirum præsertim cum membrum coaluisset & fasciæ essent solvendæ, ut illud carne implerent & modo mollius redderent, modo firmitus, atque motum functionemque debitam iterum commodamque iisdem inducerent.

§. XXXII. Angli imprimis ex longo morbo convalescentibus pediluvia confortandi causa frigida sudent. Nec tepida ex aromaticis, resolventibus, adstringentibus, ut absinth: rosar. &c: alkalinis ex cineribus & bitumine aut lixivio, vino &c. parata, cum leni frictione minus disuadere possum, maxime iis, quibus ab arthritide perpeffa debilitati & rigidi facti pedes fuerunt, aut qui œdematosos, tumores, qui convalescentium frequentissima & familiaria accidentia sunt, præcavere cupiunt. Calorem enim naturæ humanæ æmulum iterum instaurant atque accendunt eumque diu custodiunt atque tam calore, quam salibus & partibus spirituosissimis, imbecillas partes fovant, stringunt, roborant ac firmanant.

§. XXXIII. Ut hominum sanitati pediluvia, ita & eorum propagationi prospiciunt. In foro medico evicta res est, pedum infrigidationes concubituris officere, & maxime feminis emissioni adversari, totumque corpus refrigerare, & ficcare, quod & Aristoteles asserit, sect. 4. probl. 6. & Avicenna affirmat, qui ideo priapismo & tentigine vexatis nudis pedibus obambulationem per pavementum lapideum injunxit. Hinc Rhodiginus lib. 15. Cap. 6. Clinopalmi nudi pedalem flaccidum hebetemque veneris usum nuncupavit. Pedum nuditas ex veterum religione castitatis symbolum fuisse constat. Sic Pythagoras sacris Ægyptiorum edoctus in Symbolis suis, animo casto & a libidinibus remoto Deos adorare, iisque sacrificia offerre nudis pedibus iussit. Apud Mauros & Saracenos Tempia aut loca sacra alia calceatis ingredi pedibus per hanc ipsam forterationem nefas erat. Pariter Josephus de bello Judaico lib. 2. refert Berenice Agrippæ Regis sororem, ut Deo pro salute vota solveret, nudipedem ante tribunal Flori Præsidis stetisse. Ad hanc castitatis sanctimoniam servandam sanctum Franciscum sui ordinis instituti monachis præcepisse

cepisse traditur, ut pedibus nudis totis calopodiis applicatis incederent, Conf. Vidus Vidius de tuend. Valetud. lib. 13. Cap. 5. p. 370. Quod docte interpretatur multus in hoc argumento nec indiligens Cenfor Langius in Epist. Med. Lib. 2. C. 9. Hoc de hac pedum læsione certum, quamvis alias potius contrarium efficere perhibeatur ut cruribus & pedibus læsos salacissimos esse probat Joh. Bened. Sinibaldus Geneantropia Lib. II. tr. II. p. 187. Hinc Amazonum Regina Antianira claudonup sit dixitque: claudus optime virum agit; pede enim debilitato genitales vires augeri quondam credebatur: Sic Aristoteles variis in locis asserit, penis naturam a pedibus aliquatenus dependere, & lib. de generat. animal. cap. 5. tradidit, apud quem etiam sit fides, ea animalia, quæ pedibus carent, testes non, aut saltem non in eo loco habere. Ex his colligimus, legitimum honestumque concubitum juvare, pediluvia calida cum herbis fragrantibus & stimulantibus cocta, ut salvia, serpill. fol. abietis, rad. eryng. sem. erucæ, urticæ, pastinacæ, cumini, cæpæ cum formicis ac cantharidibus.

§. XXXIV. Paucis adhuc monendum subit convenienter satis eos agere, qui venæ sectionem sive in pedibus sive in brachiis admittere velint, si I. II. III. IV. diebus ante ipsam administrationem circa noctem præsertim pediluvia atque ea quæ totas tibias pertingunt aliquoties repetant, eo enim pacto sanguis fluidior redditur & venæ sectio sic melius cedit. Amplius dicendum est pediluvia tepida commode aliorum interne assumptorum medicaminum operationem tum ante assumptionem quam postea allata adjuvare & in actum magis deducere, quoniam præsertim corpus blande calefaciunt, sicque præparant atque disponunt, atque tam materiam vitiosam alterando & educendo quam vias præparando per quas ea debet abduci, motus illorum secundant & secretiones & excretiones salutare quibus totum curationis punctum maxime ponitur, facilitant & obstacula varia ut stricturas internas &c. expediunt & levant &c.

§. XXXV. Hoc primario, notissimo ac præ reliquis adhuc usitatissimo balneorum particularium genere considerato, progressum ad alia faciamus atque memoremus, quas apud Veteres reperimus foveas dictas, quæ certis corporis partibus, cruribus vel brachiis aptæ fuerunt, quarum vero paucissima vestigia nobis relicta sunt. In illarum imitationem aliud excogitavit non incelebris Autor a Lamswerden instrumentum, ex corio molli utris in modum confectum, in quod aqua & liquores convenientes & intentioni satisfaciētes infunduntur, & vel pes vel brachium immergitur,

gitur, vel etiam dorsum sic irrigatur. Hoc podagricis, paralyticis, pedibus captis, brachiisque morbidis torpescantibus ex nutritione depravata & imminuta tæbe, aridura, rhachitide obsessis ut & calculo renum affectis admodum commodum est; sic enim in lecto decumbere & hoc instrumento uti partesque nominatas laborantes indere atque fovere possunt patientes.

§. XXXVI. Magis forte notum est aliud balneorum particularium genus, quod stillicidium vocant, quod Græcis pariter olim usitatissimum erat embroche ab eis appellatum. Horatius hujus meminit Lib. I. Epi. 15. & Galenus, magnarum virium hoc auxilium esse dixit 15. method. med. cap. ult. Nimirum aqua calida thermalis aut medicata ex alto & impluvio velut quodam stillata ex collo guturnii per epistomium in subiectam laborantem denudatam corporis partem decedit. In thermis præsertim calidissimis, illis, ut Carolinis Bohemicis adornari solet; sed & extra ejusmodi loca, ubique locorum & omni tempore decoctis fortioribus & penetrantibus ex mineralibus, salibus, sulphure, bitumine & vegetabilibus, herbis, radicibus, lignis, baccis aromaticis, sale volatili & sulphure turgigidis in materia pediluviorum sæpius descriptis confici potest. Adhibetur enim majoris penetrationis gratia ut aqua medicata majori conciliato, majorique ab impetu ac vi adjuta fortius operationem suam inferat, ac lentos humores ac partes hærentes dividat & solvat, fortius atque reconditas profundeque hærentes obstructions referet tonumque partium penitus deperditum & laxatum instauret. Atque subjiciuntur stillicidio membra indurata, resoluta, contracta, omni sensu ac motu privata, tumoribus duris & frigidis obsessis affectibus aliis inveteratis ac contumacibus abscessibus profundis fœda, quibus ut duro nodo durus quærendus cuneus est. Talia membra quæ instillationi huic subjiciuntur, possunt esse, caput, aures, collum, humeri, brachia, pedes, hypochondria quoque & regio præsertim hepatis atque lienis, si viscera hæc tumore & scirrho laborant. In linguæ paralyfi idem efficacissimum est deprehensum in thermis Hirschbergensibus adornatum. Pariter Præses in capitis & colli immobilitate, duritie ac rigiditate frigore contracta in Magistro quodam equitum in thermis Carolinis quondam exoptatissimum ex hoc vidit successum. Commodissime adhibentur, quando in ipsis Thermis aut balneis calidis privatis sedent lavantes, aut etiam in loco sicco & bene calido in sella collocati. De reliquo adhibendo modo sequentia quædam scire licet: Consultius stillicidio, laxantia & venæ sectio præmittuntur, & jejuno ventri-

culo ante prandium aut cœnam in usum ducitur. Si capiti adhibendum stillicidium, radatur illud prius & depiletur, & ad futuras præsertim depluvium ejusmodi fiat. Indies hoc stillicidium augeatur v. gr. initio per unam, deinde per unam cum dimidia, ad duas usque tandem horas, & una primum, deinde duabus vel tribus etiam vicibus pro necessitate & ægri tolerantia singulis diebus in usum ducatur, & tamdiu, donec speratum auxilium accadat, cujus spes affulget, si æger ad partis affectæ penetralia caliditatem aquæ, ac membro affecto naturalem calorem & sensum redire sentiat. Si in thermis instituatur commode tam potus quam balneum thermarum per aliquod tempus usurpatum præcedant, ut tam stillicidium adjuvetur, quam corpus ejusmodi balneo sit bene adsvetum. Inter instillandum solent præsertim etiam oculos obtegumento munire. Finito illo singulis vicibus membrum detergatur calidis linteis beneque obtegatur & calidum semper fervetur. Notandumque est, quod ut plurimum ægri tunc graves somno fiant, qui vero omni studio est interrompendus; quare in Hetruria, quibus aliisque Italiæ oris hodie etiam adhuc usitatissimumque hoc auxilii genus est, in more positum est, ut conductæ mulieres in his locis soleant illos stillicidio utentes canendo excitare. Licet omnibus recte se habentibus stillicidium hoc magnum auxilium afferat; habeo tamen adhuc, quod circa illius adhibitionem moneam, ut caute cum illo mercandum sit, ac sine prudentis Medici consilio temere non instituatur. Nimirum plethorici multos crassos lentosque humores in venis alentes, & præsertim in apoplexiam proni, ab eo consultius abstineant. Ut hæc moneam, observationes a Frid. Sommero in Lib. de thermis Carolinis cap. pecul. Joh. Gunterio, Andernaco, Guidotto, aliisque quide illis sinistro eventu loquuntur, communicatæ hortantur ac svadent. Quidam in ea sunt opinione, inter quos præsertim eminens ille in medicina Vir Joh. Godofredas Bergerus in Tract. de Thermis Carolinis p. 153. omnem etiam calidam aquam capiti viscerumque ventriculi & hepatis præsertim, regioni valide sic instillatam, præsertim autem thermalem, Germanis utpote qui copiosiori utuntur, alimento, esse periculosam.

§. XXXVII. Huic stillicido propemodum similis est & inter balnea particularia potius referenda quæ olim etiam Veteribus usitatissima erat aquæ calidæ simplicis saltem perfusio de qua seorsim apud Hippocratem de inter. affect. legitur, quæque a Galeno allegatur med. med. Lib. XIV. cap.

cap. XVI. qua multa aqua & magnis fusionibus per perfusoria partes corporis varias tergum maxime & coxendices extra balneum ad rubedinem usque perfundebant, qua partibus corporis emaciatis, nutritione depravata correptis, torpescantibus, immobilibus, induratis, & vacillantibus membris succurrere & eufarcasin totique corpori evexiam conciliare & exoptato quidem successu tentabant. Nec non iidem resoluta a paralyfi membra aliisque ratione immobilia facta ac inertia, frigidam ubertim & vi quadam ad motum inducendum augendumque affundebant.

§. XXXVIII. Lotiones & lavacra manuum modo sequuntur, quæ & multa quidem in affectibus variis illarum, v. gr. rheumatismo, chiragra, luxationibus, tumoribus duris, exulcerationibus, spina ventosa, paralyfi & aliis secundum seriem jam non longius recensendis, ex appropriatis æque ac in pedum affectibus pediluvia adornari possunt. Sic in scæmina Lipsiensi affectu rheumatico & paralytico manuum lotiones quotidianas sæpiusque repetitas ex infuso & decocto calido vinoso herbarum major. serpil. rorismar. abrotani, origani admodum proficuas quondam deprehendi. Verum non modo manibus, sed & toti corpori, quod etiam de pediluviiis in antecedentibus satis dictum est, tam frigida quam calida, singulis diebus aliquoties ante omnia & præsertim mane etiam in recte valentibus adhibita movendo ac excitando æque detergendo, ac evacuando profunt & prospiciunt. Quare, ne multa repetamus, hi sequentes paragraphi, qui longissimi esse possent, breves sint, quia finem spectamus. Saltem hic exempli loco notissimum illud singultus remedium in memoriam revoce- mus, quo manus ad brachia usque, sive in calidam, sive in frigidam aquam immergunt. Quivis in se ipso experietur matutinam mox manuum lotionem alacritatem universo corpori mentique inferre. Insuper modo adhuc legantur notissimi illi versiculi de lotionem manuum ita loquentes:

Lotio post mensam tibi conferant munera bina

Mundificat palmas, & lumina reddit acuta;

Si fore vis sanus, ablue sæpe manus.

§. XXXIX. Quædam saltem adhuc de faciei & totius capitis ejusmodi lotionibus modo dicenda hæc quidem vice restant. Scilicet illæ æque ac manuum lotiones quotidie institutæ admodum proficue deprehenduntur. Præter plurima eaque universalia commoda saltem commemorare libet, me aliquoties in capitis frequentibus doloribus & visus imminutione ex humorum oculorum conturbatione solius faciei quotidianas & multas

lotiones ex aqua roris marini, fœniculi, majorana menthæ, calcatrippæ, rofar. per aliquod tempus continuatas utilissimas expertum esse. Notissimum caeterum est faciei cum frigida saltem aqua aut albumine ovi & aliquot camphoræ granis alterata lavationem, faciem a sole exustam restituere. Totius vero capitis lavationes licet non singulis diebus, sed singulis forte septimanis semel in Italia ac variis Germaniæ locis, & quod ego modo scio in multis Silesiæ ac Sæviæ oris pro consuetudine veniunt, quibus totum caput calida diuque satis lavant, ex quo caput exoneratum animumque liberum & ad actiones magis expeditum sentiunt. Quidam non modo capillis nitorem gratumque colorem his lotionibus conciliare assolent, ut Tacitus de Germ. 4. c. retulit, veteres Germanos ad adipiscendos crines rufos, qui ipsis ornamento erant, sapone & lixivio caput sæpius lavasse, sed & ad munditiem & lautitiam capitis sibi comparandam, ac omnia sensuum organa in capite constituta, integra servandam, adhibent. Non pauci sæpius in capitis ejusque partium affectibus iisque idiopathi- cis & tam externis quam internis v. gr. in capitis gravitate, cephalalgia ex crapula præsertim contracta, hæmicerania, vigiliis involuntariis, oculorum suffusione & destillatione, nubeculis, catarrhis pertinacibus, aurium tinnitu, auditus difficultate exinde sibi speque haud frustrata auxilium quæ- runt. Eas, cum ad sanitatem tuendam, tum morbos profligandos crebro usu & recte & salubriter jam Hippocrates, Galenus & Avicenna accommodarunt. Non abs re igitur ablutiones quoque capitis hodie prope modum abolitæ, imitatione in usum iterum essent trahendæ; nam hodie plurimi præsertim in nostra Saxonia speciatim Misnia lotiones capitis vel simplices multo magis autem lixivio addito easque vel paucissimas mire abhorrent. An prægnantem satis nostrates habeant, causam hic equidem non determinaverim; Interim tamen existimarem eas non modo utiles, (si modo regimen bene temperatum simul habeatur) sed & quandoque necessarias esse, ut nimirum meatuum præsertim apertio melius juvetur & instauretur; quæ in capite a sordibus collectis, & crinibus dense confitis, sæpe est impedita, quæ multorum in capite morborum incrementum est & rudimentum, ad quam vero præstandam capitis lotiones recte institutæ efficacius remedium, quam ullum aliud sunt. Materiam quam adferunt iterum pro renata varia est, siquidem modo aqua simplex calida, tepida eaque frigida sufficit, quandoque & certis in casibus v. gr. febribus ardentibus animi deliquio sæpius recurrente hæmorrhagiis enormibus & secundum quorundam observationes frigida capitis lavatio e rema-
gis

gis est. Modo & frequentius lixivium addunt, aut saponem adhibent modo alia etiam ingredientia solvunt atque incoquant, quæ etiam ex parte ex iis, quæ de pediluviiis dicta sunt, sunt colligenda. Nimirum ubi discutiendum, diluendum, roborandum abstergendumque maxime est & lendes, pediculi item exterminandi sunt, & ubi capilli ut renascantur exoptatur, eadem capitis lavacra multa & continuata conveniunt. Sic e. gr. in capitis gravitate & crisi procuranda ipse Hippocrates in Epidemiis in Metone simplici saltem quodam lavacro usus est, item alibi Fœsius in comment. aquam tepidam capiti affusam, somnum conciliare adeoque in vigiliis molestis in pluribus morbis frequentibus admodum utilem, quem effectum certius præstabit decoctum fervorem & acrimoniam humorum temperans atque demulcens somnumque vaporosa sua substantia inducens, sopitis & impeditis spiritibus animalibus, ne ad organa sensuum impetuose ferantur, ut præter experientiam testatur Galenus de sanitate tuend. cap. 4. Qui & lib. 3. de loc. affect. cap. 5. medicos vigilantibus præter naturam, & phreniticis caput irrigare consuevisse docet. Pariter Avicenna in febrium vigiliis lib. 4. fol. I. tract. 2. Cap. 20. non tantum frigidam capiti adhibere, sed & istud decocto tali calido fovere præcipit. Legimus Cleophantum Med. ante accessionem tertianæ febris caput ægri multa calida perfundere jussisse. Bartisch. im Augendienst p. 52. & 54. 89. 126. ad oculorum suffusiones & cataractas capitis lotiones frequenter ex speciebus ibi descriptis commendat. In surditate Felix Platerus Vide observat. Lib. I. pag. 109. Caput lixivio in quo herbæ cephalicæ decoctæ, quandoque abluerè præcepit. Roborandi fini Höchsteterus v. observat. med. p. D. C. X. p. 435. svadet, caput lavetur lixivio, veronica, verbenæ, chamædri chamæpit. rosæ, agarico, medicato. Reinerus, Solenander in Consil. Med. p. 51. ad præcavendos & curandos catarrhos, frequentes capitis lotiones ex cineribus solutis sarmentorum, & lignorum salicis cum betonica, verbenæ, fol. sennæ, rosar. hord. & id genus aliis decoctis confectas, & pag. 467. cuidam adolescenti vertigini obnoxio decoctum rosar. violarum, verbasc. & simil. tali modo adhibendum svadet. In subjectis catarrhosis & apoplexiæ obnoxio capitis ablutio aqua calida aut vino incoctis roremar. salvia, majoran. & similibus post venæ sectionem, apoplexiam, poros aperiendo, & capitis robur firmando, præcavet. Nec non epilepticos hæc & similis capitis lotio sic adhibita multum juvat. In hydrocephalo ex thermalibus aquis vel aliis appropriatis remediis compositæ capitis lotiones opem haud contemnendam ferunt, quales etiam in

maniacis proficiunt sunt expertæ. Pueris qui achores, favos, porriginem ut & ulcera ipsa manantia in capite ferunt lavacra ex aqua calida, lixivio, fufuribus, sapone, vitello ovorum, herbis aromaticis & similibus alterata a vulgo etiam cum euphoria adhibentur, quibus per multum sæpe tempus caput perfunditur. In periculosis capitis vulneribus ac læsionibus profundioribus & ad præcavendam præsertim ipsam cerebri putredinem capitis lotiones exsiccantes, calefacientes & detergentes, Veteres laudabant, ex vino austero, aut aceto, in quo rosæ, betonica, absynthus, calamintha, cum farina hordei, milii melle rosato aliaque id genus cocta erant. Poloni morbum suum endemium plicam nimirum lotionibus ex sale saltem gemmæ fossilis soluto expugnant, In multis aliis capitis affectibus locum suum quoque inveniunt, quo saltem hic ut suo loco repeto, quod modo in §. statim, hujus Dissertationis, de G. Anwaldo adductum est, quod nempe multas easque magnas morborum curationes solis capitis juxta pediluvia lotionibus instituerit. Ex collectis observationibus sedulo hortor, ut caput cum capillis præsertim a lotionibus bene detergeatur & siccetur, aerque frigidus & liberior omnimodo arceatur, quoniam visus depravatio imo amissio facile ex hac cura hacque cautela neglecta accidere potest. Sed cum jam longius quam principio volui processisse me fatear, in recensendis per series affectibus capitis & ejus nobilissimarum partium per lavacra curandis nolo rem trahere longius, multa que circa hanc rem notabilia omittere ideo necesse habeo. Perinde quomodo, quibus circumstantiis observatis caput lavandum quæque ante & post lavacrum agenda, tacitus quoque prætereo, eaque ex iis quæ itidem circa pediluviorum exhibitionem monita sunt colligenda relinquo v. gr. ut præsertim digestionem absoluta, alvo libera, plethora onerosa prius demta &c. in usum trahantur Hoc saltem adhuc adjicio, quod quædam Nationes caput nunquam lavent, an recte, an male, jam non determinabo; sed solis frictionibus modo & sordes & morborum causas detrahant, & salubriter se habeant, & quod etiam a doctis hominibus sit annotatum, caput iluvia non omnibus populis ac non in omni climate ac regione degentes æque feliciter cedere ac regiones humidas ac magis ventosas, incolasque crasso victo utentes, adeoque Germanos magis præ Gallis & Italis in hunc censum venire autumat. Ex quibus unicum nominasse sufficiet, Reinerum nempe Solenandrum, qui in Consil. Med. pag. 467. cælum quod inhabitavit tales lotiones non ferre asserit. Ast de Silesiis non idem dicendum habeo, qui frequenter lotiones capitis instituunt, optime tamen eas iis convenire affirmant. In commendationem ultimo loco adhuc addo capitis lotiones ubique locorum infantes optime ferre.

§. XL. Fomentationes humidas & epithemata aliaque ejusmodi externa remedium genera topica collo, humeris &c. admovenda huc trahere immo collutiones & gargarismata oris & faucium, gingivarum & dentium atque clysteres, quos balnea gutturis & intestinorum crassorum nominare atq; referre possemus; sed invitis jam hanc tractationem finimus, ne Dissertationis ejusmodi limites excedamus, cum hæc omnia balneorum particularium genera pro dignitate describenda integros tractatus desiderent. Ideo etiam in sequentibus breviores fuimus, cum plurima, quæ in prioribus dicta sunt, etiam ad sequentia facili negotio applicari possint.

Sphalmata typographica conspectiora.

Pag. 3. lin. 12. lege multorum lustrorum perdidisse p. 12. l. 21. stragematibus l. 29. l. comparari p. 6. l. 9. pro omnibus l. omnium l. 29. pro frigissimam l. frigidissimum p. 7. l. 11. pro rheumatinis l. rheumatici l. 29. pro liceat l. licet p. 8. l. 25. l. Erot. l. 21. pro hauriri l. haurire p. 11. l. 8. pro est l. esse p. 13. l. 31. l. hæmoptyci p. 16. l. 7. pro discipat l. dissipat p. 18. l. 5. pro montis l. montem p. 19. l. 2. pro depependeat l. dependeat l. 33. scribend. musea p. 20. l. 30. pro exornare l. exornentur p. 21. §. 8. l. 20. pro quos l. quas p. 23. l. potest p. 26. l. museo l. 27. l. noxam l. 31. l. remedia l. 33. l. solutio l. 34. delend. aluminis p. 26. §. XI. lin. 17. l. lipothy-
miis p. 28. l. 18. l. hæmorrhagiæ l. 17. pro molestia l. molesta p. 29. l. 8. post notarunt l. conferatur eadem linea l. scarabæo l. 11. post vocem illud adde se l. 14. l. croci l. 18. pro damnatur l. damnat p. 29. l. 21. pro odorata l. odoratu l. 28. l. Hagendorn p. 33. l. 4. pro fætidis scitib. fætidis l. 5. olea-
ginosis p. 34. l. 18. l. aphonia §. 15. l. quisquiliæ p. 35. l. 10. scrib. scrofa-
rum l. 12. scrib. fæces p. 36. l. ult. post vocem opinionem adde adstaret p. 37. §. 16. l. 15. deleatur vox fe p. 40. l. 7. produo l. divo l. 12. l. ἡλῶσιν l. 32. pro cap. l. carm. p. 41. l. 7. l. arceant p. 51. l. 14. pro perpendicularem l. horizontalem & multo magis supinum l. 15. l. premitur p. 52. l. 8. transi-
gatur. p. 55. l. 15. & 17. scrib. conopea p. 56. l. 13. l. caperent l. 18. pro A-
ctio l. Actio l. 20. l. Octavius p. 58. l. penult. l. satyriasi p. 65. l. 2. l. erupe-
runt p. 96. l. 15. l. acui p. 73. l. 61. salientium l. 8. l. transfusionem p. 77. l. 30. l. lectu p. 79. l. 14. pro eum l. enim p. 81. l. 3. l. scythicæ p. 87. l. 22. pro
qui l. quæ p. 92. §. 3. l. 1. pro motis l. motus §. 3. l. 24. liberata p. 93. l. 16. l. extinguitur p. 94. l. 10 pro quos l. quas p. 103. l. 29. pro cum l. cui p. 105. l. 7. l. attenuantur p. 108. l. 34. l. largiter p. 110. §. 17. l. 10. pro præstantio-
rum l. præstantiorem §. 18. l. 5. pro inducti l. inductis p. 111. l. 30. l. hemi-
plexia p. 112. l. 11. l. vicinæ p. 113. l. 16. l. succurritur p. 129. §. 1. l. 13. l. panaceam p. 130. §. 3. l. 21. pro fufura l. cum furfute p. 141. l. 32. pro par-
te l. parti p. 145. l. 15. deleatur huic p. 147. l. penult. pro salvis l. salicis p. 151. l. 16. scrib. symphyt. p. 152. §. 28. l. 8. pro structum l. stricturam l. 11. pro dyuresin scrib. diuresin p. 155. §. 26. l. Kozak. p. 157. l. 18. l. avertant p. 258. l. 14. pro lixivo l. lixivio l. 18. l. juglandium p. 159. §. 28. l. 8. scrib. confidenter p. 162. l. 20. scrib. orichalci p. 163. l. 1. deleatur diaphoretico p. 164. l. 29. pro tectum l. lectum p. 165. l. 2. pro solæus l. Dolæus.